

Dr Violeta Šiljak

Istorija sporta

Beograd, 2007.

Nastavno–naučno veće Fakulteta za menadžment u sportu Univerziteta "Braća Karić", na sednici održanoj 06.12.2007. godine, donelo je odluku da izdavač udžbenika "Istorija sporta" bude Fakultet za menadžment u sportu.

Izdavač

Fakultet za menadžment u sportu
Univerziteta "Braća Karić", Beograd

Autor

doc. dr Violeta Šiljak

Recenzenti:

prof. dr Dragomir Petrović

prof. dr Đorđe Nićin

prof. dr Slađana Mijatović

Dizajn i kompjuterska priprema

Dušan Turajlić

Štampa

"3D+", Novi Sad

Tiraž

300 primeraka

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије

796/799(091)(0758)

Шиљак, Виолета

Istorija sporta / Violeta Šiljak. -
Beograd : Fakultet za menadžment u sportu
Univerziteta "Braća Karić", 2007 (Novi Sad :
3D+). - 186 str. : ilustr. ; 25 cm

Autorkina slika. - Tiraž 300. - Beleška o autoru:
str. 186. - Bibliografija uz svako poglavlje.

ISBN 978-86-86197-15-3

a) Спорт - Историја б) физичка култура -
Историја
COBISS.SR-ID 145610252

Copyright © Violeta Šiljak, Beograd 2007.

Sva prava zadržana. Ni jedan deo ove knjige ne može biti reprodukovan, presnimavan ili prenošen bilo kojim sredstvom – elektronskim, mehaničkim, kopiranjem, snimanjem ili na bilo koji drugi način, bez prethodne saglasnosti autora.

PREDGOVOR

Udžbenik *Istorija sporta* je struktuiran u skladu sa postojećim nastavnim programom na predmetu Istorija sporta, na Fakultetu za menadžment u sportu, Univerziteta „Braća Karić“. Napisan prema najnovijim standardima za pisanje udžbenika, namenjen je prvenstveno studentima Fakulteta za menadžment u sportu, kojima pruža objašnjenja zakonitosti nastanka i razvoja fenomena sporta od najstarijih vremena do danas. Međutim, mogu da ga koriste i ostali studenti Fakulteta na kojima se izučava fenomen sporta, zatim sportisti, treneri, istoričari i svi oni koje sport zanima kao društveno–istorijski fenomen.

U udžbeniku je ostvarena logička distribucija nastavne građe iz predmeta Istorija sporta. U uvodnom delu su jasno definisani predmet, cilj, zadatak i značaj istorije sporta. Istorija sporta je didaktički obrađena kroz poglavlja koja se odnose na fenomen sporta, koji je prikazan u hronološkom sledu epoha ljudskog društva. Istaknuti su bitni elementi od značaja za sport u određenim periodima ljudskog društva koji su imali uticaja na kasniji razvoj sporta. Oblici fizičkog vežbanja i nadmetanja u udžbeniku imaju naučno–teorijski pristup izučavanja aktuelnih perioda.

Problematika koja je interpretirana u knjizi je praćena odgovarajućim citatima izvorne građe. Materijal obiluje nizom novih podataka starijih od onih koji se mogu naći u sličnim udžbenicima istorije sporta.

Ovako struktuiran udžbenik iz Istorije sporta prevashodno treba da probudi interesovanje za sport i pomogne studentu da ovlada osnovnim znanjima iz oblasti sporta, da razvije mišljenje o pojedinim fenomenima, da izgradi i obogati sportsku terminologiju i da podstakne istraživački odnos prema teoriji i praksi sporta. On predstavlja pomoć studentu u efikasnijem studiranju u procesu usvajanja znanja.

Značaj istorije sporta se ogleda u činjenici da stečena znanja iz ove oblasti pomažu budućem stručnjaku da lakše upozna svoju profesiju, da proširi pedagošku, a time i svoju opštu kulturu.

Sasvim razumljivo, oblast istorije sporta zahteva da se u budućem radu stalno upotpunjuje materijal o kome je reč i tako doprinosi daljem razvoju istorije sporta.

Dr Violeta Šiljak

SADRŽAJ

1. UVOD	8
1.1. Periodizacija istorije	8
1.2. Istorijski metod	9
1.3. Istorijski izvori	10
1.4. Pomoćne istorijske nauke	11
1.5. Istorija sporta	11
<i>Rezime</i>	13
<i>Endnote</i>	13
<i>Pitanja</i>	14
<i>Literatura</i>	14
 2. SPORTSKE AKTIVNOSTI U PERIODU PRVOBITNE LJUDSKE ZAJEDNICE	18
<i>Rezime</i>	22
<i>Endnote</i>	22
<i>Pitanja</i>	22
<i>Literatura</i>	22
 3. SPORTSKE AKTIVNOSTI U STAROM VEKU	26
<i>Poglavlje I</i>	
3.1. Oblici fizičkog vežbanja i nadmetanja na Zapadu	26
3.2. Oblici fizičkog vežbanja i nadmetanja na Bliskom Istoku	27
3.3. Oblici fizičkog vežbanja i nadmetanja na Dalekom Istoku	30
3.4. Oblici fizičkog vežbanja i nadmetanja na Sredozemlju	36
<i>Rezime</i>	38
<i>Endnote</i>	39
<i>Poglavlje II</i>	
3.5. Oblici fizičkog vežbanja i nadmetanja u Grčkoj	41
3.5.1. Sistem obrazovanja u antičkoj Grčkoj	43
3.5.2. Sportski objekti u antičkoj Grčkoj	44
3.5.3. Sportske discipline i način njihovog izvođenja	46
3.5.4. Svečane igre u Grčkoj	59
3.6. Oblici fizičkog vežbanja i nadmetanja u Rimu	73
<i>Rezime</i>	78
<i>Endnote</i>	80
<i>Pitanja</i>	84
<i>Literatura</i>	85

4. SPORTSKE AKTIVNOSTI U SREDNJEM VEKU	90
4.1. Oblici fizičkog vežbanja i nadmetanja na Dalekom Istoku	90
4.2. Oblici fizičkog vežbanja i nadmetanja u Centralnoj Americi	92
4.3. Oblici fizičkog vežbanja i nadmetanja u Južnoj Americi	94
4.4. Oblici fizičkog vežbanja i nadmetanja u Evropi	94
4.5. Oblici fizičkog vežbanja i nadmetanja u Srbiji	99
<i>Rezime</i>	103
<i>Endnote</i>	103
<i>Pitanja</i>	104
<i>Literatura</i>	104
5. SPORTSKE AKTIVNOSTI U NOVOM VEKU	108
5.1. Fizičke aktivnosti gradskog stanovništva	108
5.2. Teorijsko–praktični pristup fizičkoj kulturi u novom veku	110
5.3. Gimnastički i sportski sistemi u doba kapitalizma	113
<i>Rezime</i>	125
<i>Endnote</i>	126
<i>Pitanja</i>	126
<i>Literatura</i>	127
6. SPORTSKE AKTIVNOSTI U SAVREMENOM DOBU	130
6.1. Sport u svetu	130
6.2. Formiranje Međunarodnih sportskih organizacija	132
6.3. Moderni sport	134
6.3.1. Masovni sport	134
6.3.2. Vrhunski sport	137
6.3.3. Olimpijski sport	156
6.3.4. Regionalni sport	166
<i>Rezime</i>	169
<i>Endnote</i>	169
<i>Pitanja</i>	170
<i>Literatura</i>	171
7. PRIMERI NAUČNOG ISTRAŽIVANJA U ISTORIJI SPORTA	174
<i>Primer I</i>	
Takmičenje žena u antičkoj Grčkoj	174
<i>Primer II</i>	
Trening trkača u antičkoj Grčkoj	179
<i>Beleška o autoru</i>	185

Glava I

Uvod

- 1.1. Periodizacija istorije*
- 1.2. Istorijski metod*
- 1.3. Istorijski izvori*
- 1.4. Pomoćne istorijske nauke*
- 1.5. Istorija sporta*

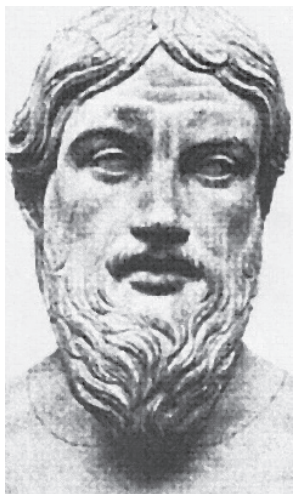

1. UVOD

Historia est testis temporum, lux veritas, vita memoriae, magistra vitae, nuntia vetustatis.

(Istorija je svedok vremena, svetlost istine, život uspomene, učiteljica života, vesnik davnine)¹.

Istorija je nauka o stvarnim događajima iz prošlosti čoveka. Svaki događaj iz prošlosti obuhvata: *čoveka*, *prostor* i *vreme*. Sve što se čoveku događa ima svoje mesto u vremenu i u prostoru. Prostor je važan činilac svakog istorijskog događaja ili promene. Redosled događaja je važan, jer jedan događaj može da prouzrokuje

Sl. 1 Herodot

drugi ili čitav niz drugih događaja. Istoričara zanima da otkrije važne događaje, da utvrdi kada, gde, kako i zašto su se dogodili. Istorija se javlja sa prvim pismom, kada su ljudi počeli da beleže ili opisuju događaje, kako bi ih sačuvali od zaborava.

Reč „historia“ prvi put srećemo kod **Herodota**² koji se smatra „ocem istorije“ (sl. 1) zbog toga što je prvi transformisao znanje u istoriju, tako što je istorijske događaje hronološki i objektivno izložio u svom čuvenom delu *Istorija*³. Prvi je napravio razliku između onoga što se može čuti o nekom događaju, onoga što se može videti i onoga što se može zaključiti ispitivanjem.

O suštini istorije kao nauke raspravljali su mnogi istoričari, između ostalog šta je mitsko, da li je mitsko istorijsko, šta je metafizičko, itd⁴.

Danas se pod istorijom podrazumevaju: istorijska nauka, istorijsko delo i prošli događaji.

Istorijsko mišljenje je zasnovano na pamćenju, poređenju različitih sećanja (svojih ili tuđih), utvrđivanju činjenica, tumačenju, objašnjavanju i prepričavanju zapamćenih događaja.

1.1. PERIODIZACIJA ISTORIJE

Život ljudi i organizacija ljudskog društva su se menjali kroz istoriju. Pojedini vremenski periodi imaju posebne odlike koje ih razlikuju od nekih drugih perioda. Uočivši ove razlike naučnici su podelili prošlost kako bi je lakše proučavali.

Prema dostupnosti istorijskih izvora prošlost je podeljena na *praistoriju* i *istoriju*. O praistoriji govore samo materijalni istorijski izvori koje proučavaju arheolozi, dok o istorijskom dobu, osim materijalnih svedoče i pisani i usmeni istorijski izvori.

Praistorija, prvi i najduži period prošlosti počela je pre oko 2 miliona godina, pojavom prvog čoveka na zemlji, a završila se otkrićem pisma i nastankom prvih država između 3500 i 3000 g. p.n.e.

Istorijsko doba podeljeno je na nekoliko karakterističnih perioda. Iako postoji više različitih periodizacija, svim periodizacijama je zajedničko to što ukazuju na važna ili opšta obeležja načina života ljudi na određenom prostoru i u određenom vremenu. Jedna od najpoznatijih je podela na: stari vek, srednji vek, novi vek i savremeno doba⁵. Granice između ovih perioda odredili su važni događaji.

Stari vek počeo je krajem četvrtog milenijuma p.n.e. otkrićem pisma i pojavom prvih država, a završio se padom Zapadnog rimskog carstva 476. godine. Narodi koji su osvojili Zapadno rimsko carstvo stvorili su na tom prostoru svoje države, razvili novu evropsku kulturu. Taj period istorije naziva se srednji vek i traje do otkrića Amerike 1492. godine. Tada počinje novi vek koji traje do Prvog svetskog rata (1914–1918). Potom sledi savremeno doba u kome mi danas živimo.

Neki periodi imenovani su tako da važe za ceo svet, a neki samo za određena područja. Upoznavanje sa različitim periodizacijama predstavlja opšte polazište za proučavanje istorije. Pored navedene poznata je i podela razdoblja na: antičko doba, doba feudalizma, doba humanizma i renesanse, doba velikih geografskih otkrića, doba kapitalizma itd.

1.2. ISTORIJSKI METOD

Svaka nauka predstavlja sistematizovano i provereno saznanje o istraživanom problemu, dobijeno putem odgovarajućeg naučnog metoda. Sve nauke, pa i istorija, imaju svoj naučni metod, pomoću koga dolazi do naučnih rezultata, odnosno saznanja.

Istraživanje prošlosti ima značajnu ulogu jer je istoričar vremenski udaljen od perioda koji proučava. Neophodno je da razume prošlost, da bude objektivan i kritičan, da se ne dođe do pogrešnog tumačenja iste, zbog pristrasnosti i zastupanja interesa klase, nacije, određenog staleža. Dobro poznavanje istorijskog metoda i njegova valjana primena su preduslovi za bavljenje istorijskim istraživanjima.

Istorija kao nauka se mora razlikovati od historiografije, koja je obično prepričavanje događaja iz prošlosti. Suštinska razlika među njima je ta da:

- ✧ istorija otkriva zakonitosti po kojima se pojava odvijala za razliku od historiografije koja ostaje na nivou deskripcije,
- ✧ istorijska građa za razliku od historiografske nudi mogućnost predikcije,
- ✧ primena istorijskog metoda kao naučne kategorije se u okviru historiografije ne može naći⁶.

Istorijski metod predstavlja skup specifičnih istraživačkih postupaka usmerenih ka otkrivanju istine o događajima koji su se zbili u prošlosti. Sastoji se iz četiri faze:

1. Prikupljanje i poznavanje izvora (heuristika).
2. Kritika izvora predstavlja utvrđivanje stepena verodostojnosti i originalnosti izvora i sastoji se iz: kritike teksta (spoljašnja kritika), i kritike iskaza (unutrašnja kritika). Kritika teksta utvrđuje u kakvom je stanju tekst izvora, vreme i mesto njegovog nastanka, dok kritika iskaza ocenjuje i proverava stepen istinitosti onoga što nam izvor kazuje.
3. Sinteza je uopštavanje i spajanje kritički proverenih činjenica.
4. Ekspozicija predstavlja izlaganje, odnosno saopštavanje rezultata istorijskih istraživanja pismenim ili usmenim putem.

Postoji više vrsta istorijskih radova, a to su: Naučni članci i istorijske rasprave, Monografija, Priručnik, Udžbenik, Prikaz, Recenzija i Kritika.

1.3. ISTORIJSKI IZVORI

Sva svedočanstva ljudske prošlosti su istorijski izvori. Istorijski izvori su ostaci prošlosti koji pomažu istoričaru u proučavanju nekog dela prošlosti. Mogućnost istraživanja je u direktnoj zavisnosti od toga koliko je ostalo tragova prošlosti za određeni period. Dele se na materijalne, pisane i usmene.

Materijalni istorijski izvori su predmeti ili građevine⁷, dela ljudskih ruku, koji pomažu da se rekonstruiše nekadašnji način života. Predmeti stari više stotina ili hiljada godina se čuvaju u muzejima.

Pisani izvori⁸ su za istoričare najvažniji izvori jer pružaju najviše podataka. Oni su sačuvani na kamenu, glinenim pločicama, koži, svili, papiru i drugim materijalima koji su u prošlosti korišćeni kao podloga za pisanje. Najveći broj je na papiru i čuva se u bibliotekama (štampane knjige, rukopisne knjige i novine) i arhivima.

Usmena predanja⁹ su najmanje pouzdana jer se prenose govorom i tokom niza godina su doživela promene, te se kao izvor koriste obazrivo.

Za sve istorijske izvore je važno utvrditi njihovu verodostojnost i istinitost. Taj naučni postupak se zove kritika istorijskih izvora.

Prema načinu na koji su sačuvani, istorijski izvori se mogu razvrstati u ostatke i tradiciju. Ostaci su svi oni izvori koji su sačuvani sticajem okolnosti, dok tradicija nastaje namerno jer ljudi žele da sačuvaju pokoljenjima nešto što bi svedočilo o prošlosti. Tradicija može biti: usmena (mitovi, legende, bajke, narodne pesme koje se prenose „s kolena na koleno“), pisana (hronike gradova ili država, biografije, autobiografije, memoari, dnevnici), štampana (leci, proglasi, novine, časopisi) i likovna (umetnička dela, fotografije, filmovi).

Istorijski izvori mogu biti primarni (originalna dokumenta koja se neposredno odnose na događaje koji su se desili u prošlosti), sekundarni (pisani izvori iz

vremena dešavanja događaja zapisana od strane drugog lica¹⁰) i tercijarni (analize određenog perioda ili događaja od strane istoričara¹¹).

1.4. POMOĆNE ISTORIJSKE NAUKE

Pomoćne istorijske nauke su se razvile iz proučavanja istorijskih izvora. Najpoznatije pomoćne istorijske nauke izučavaju:

- ✧ Hronologija – način računanja i beleženja vremena kod raznih naroda u prošlosti,
- ✧ Paleografija – nastanak i razvoj pisama kod raznih naroda,
- ✧ Sigilografija (sfragistika) – pečate sa raznih dokumenata,
- ✧ Heraldika – grbove, znakove i simbole,
- ✧ Numizmatika – novac raznih naroda
- ✧ Kriptografija – šifre nastale i upotrebljavane u diplomatskoj prepisci,
- ✧ Epigrafika – natpise sa kamena, drveta, metala iz raznih vremenskih perioda.

1.5. ISTORIJA SPORTA

Sport, kao poseban oblik ljudske aktivnosti, je u toku svoga istorijskog razvoja često oslikavao ekonomsku, socijalnu, pa i političku dimenziju društva. U savremenom dobu sport je zauzeo veoma značajno mesto kao planetarni fenomen.

Sport, kao specifičan oblik ljudske aktivnosti ima veliki značaj u životu svakog pojedinca i kao takav svakako je jedan od najrasprostranjenijih oblika telesne aktivnosti. Veliki broj autora je pokušao da definiše pojam sporta.

Pod pojmom sporta u Enciklopediji fizičke kulture „i u svetu i u nas razumevaju se fizičke aktivnosti (vežbanja) prijatnog, dinamičkog i izrazito agonističkog karaktera¹²“.

Pjer de Kuberten je definisao sport na sledeći način: „*Sport je dobrovoljni i uobičajeni kult intenzivnog mišićnog vežbanja, zasnovan na želji za napretkom koji može da ide do rizika*¹³.“

Profesor Đ. Stefanović definiše sport kao „*fenomen koga čine tačno, po pravilima određeni pokreti telesne aktivnosti koji se izvode prilikom takmičenja sa ciljem da se ostvari pobeda/rekord*¹⁴“.

Zakon o sportu u svom čl.2 definiše sport: „*Sport, u smislu ovog zakona, jeste: sportsko obrazovanje (obučavanje u fizičkom vežbanju, razvoj fizičkih sposobnosti i sticanje sportskih navika), takmičarski sport (sportske aktivnosti usmerene na postizanje sportskih rezultata), rekreativni sport (sportske aktivnosti usmerene na rekreaciju koje se izvode samostalno ili u sportskim i drugim organizacijama), školska sportska takmičenja (sportska takmičenja učenika i studenata)*¹⁵“.

Sistematizacija sporta je neophodna iz više razloga, ali osnovni razlog je lakše izučavanje pojedinih grupacija sportskih oblasti koje imaju neku zajedničku karakteristiku.

Podela sporta se može ustanoviti prema različitim kriterijumima: prema broju učesnika, prema prostoru u kome se održava sportska aktivnost, na osnovu strukture takmičarske aktivnosti, prema načinu određivanja sportskog rezultata i dr. Tako na primer postoji podela na olimpijski i neolimpijski sport, vrhunski i masovni itd.

Istorija sporta je deo opšte istorije koja proučava fenomen sporta. Latinska sentenca „*da je istorija učiteljica života*¹⁶“ nam ukazuje da je vremenom istorija prerasla u naučnu disciplinu. Raznovrsni naučno–istraživački radovi doveli su do formiranja dovoljno složenog i celovitog sistema znanja iz oblasti istorije sporta, tako da se danas konstituisala kao samostalna nastavna i naučna disciplina, koja se predaje na više fakulteta u svetu.

Istorija sporta razmatra moderni doprinos teorije, tematizujući je u više razdoblja koji govore o evoluciji sportskih događaja. Jednim delom istorija, sporta se razvila i pod uticajem drugih opštenaučnih disciplina i teorija (geografija, arheologija, umetnost, anatomija, biomehanika i dr).

Predmet proučavanja **istorije sporta** je sport, kao antropološko društveno–istorijski fenomen.

Cilj istorije sporta je da prouči i objasni zakonitosti nastanka i razvoja fenomena sporta od najstarijih vremena do danas. Ispituju se i utvrđuju oblici sportskih aktivnosti koji su se u određenim društveno ekonomskim uslovima pojavili, kao i kakva je bila njihova uloga u razvoju sporta.

Zadatak istorije sporta podrazumeva sticanje znanja o prošlosti fizičke kulture (sporta), odnosno o opštim zakonitostima pojave i toka razvoja njenih pojedinačnih pojavnih oblika.

Značaj istorije sporta se ogleda u činjenici da stečena znanja iz ove oblasti pomažu budućem stručnjaku da lakše upozna svoju profesiju, da proširi pedagošku a time i svoju opštu kulturu. Takođe, pruža se neophodna stručna osnova za praktični i teorijski rad budućim trenerima, profesorima, menadžerima.

REZIME

Istorija je nauka o proučavanju razvoja ljudskog društva u prošlosti. Istorijsko mišljenje je zasnovano na pamćenju, poređenju različitih sećanja, utvrđivanju činjenica, tumačenju, objašnjavanju i prepričavanju zapamćenih događaja. Istorija kao nauka se mora razlikovati od istoriografije, koja je obično prepričavanje događaja iz prošlosti. Istorijski metod je naučni metod na kome se istorija zasniva kao nauka. Ovaj metod se sastoji iz četiri dela: prikupljanja činjenica, kritike izvora (kritika teksta i kritika iskaza), sinteze i ekspozicije. Prema dostupnosti istorijskih izvora prošlost je podeljena na praistoriju i istoriju. Istorijsko doba je podeljeno na nekoliko karakterističnih perioda. Jedna od najpoznatijih podela je na: stari vek, srednji vek, novi vek i savremeno doba. Istorijski izvori su svedočanstva ljudske prošlosti. Oni pomažu istoričaru u proučavanju nekog dela prošlosti. Dele se na materijalne, pisane i usmene. Proučavanjem istorijskih izvora došlo je do razvoja pomoćnih istorijskih nauka: hronologije, paleografije, numizmatike i dr.

Sport, kao specifičan oblik ljudske aktivnosti ima veliki značaj u životu svakog pojedinca i kao takav svakako je jedan od najrasprostranjenijih oblika telesne aktivnosti. Predstavlja takmičenje radi prevazilaženja već postignutih rezultata. Predmet proučavanja istorije sporta je sport kao antropološko društveno–istorijski fenomen. Cilj istorije sporta je da prouči i objasni zakonitosti nastanka i razvoja fenomena sporta od najstarijih vremena do danas. Značaj istorije sporta se ogleda u činjenici da stečena znanja iz ove oblasti pomažu budućem stručnjaku da lakše upozna svoju profesiju, da proširi pedagošku a time i svoju opštu kulturu.

ENDNOTE

1. Ciceron (Latinski citati), str. 70.
2. Herodot iz Halikarnasa živio je od 484–410 p.n.e.
3. Herodotova *Istoria* se sastojala od devet knjiga.
4. Berđajev, N. (2001): str. 27.
5. Termin savremeno doba je postao predmetom polemike mnogih autora, te se termini najnovije doba, moderno doba i današnje doba češće koriste u stručnoj literaturi.
6. D. Perić (2000): str. 121–122.
7. U materijalne izvore spadaju svi tragovi koje je čovek ostavio a svakodnevno se njima služio: alat, nameštaj, posuđe, odeća, nakit, novac, igračke i sl.
8. Pisani izvori su sve ono što je čovek napisao: zakoni, bračni i trgovački ugovori, dnevници, pisma, istorijska dela, književni spisi.
9. Usmenim putem sa generacije na generaciju su se prenosile: priče, pesme, poslovice, legende i zagonetke.

10. Anali, letopisi, novinski tekstovi.
11. Istorijske brošure, monografije.
12. Enciklopedija fizičke kulture (1975): P–Ž, str. 301.
13. Bulonj, P. (1984): str. 21.
14. Đ. Stefanović (2006): str. 7.
15. Sl. Glasnik RS, br 52/96.
16. Pun citat se nalazi u uvodnom delu udžbenika.

PITANJA

1. Šta je istorija?
2. Koji su predmet i cilj istorije?
3. Kako je izvršena periodizacija istorije?
4. Iz kojih delova se sastoji istorijski metod?
5. Koji su istorijski izvori?
6. Koje su pomoćne istorijske nauke?
7. Šta predstavlja pojam istorije sporta?
8. Koji su predmet i zadatak istorije sporta?

LITERATURA

1. Adams, S. i sar. (2003): *Ilustrirana enciklopedija Povijest svijeta*, Extrade, Rijeka.
2. Berđajev, N. (2001): *Smisao istorije*, Dereta, Beograd.
3. Berković, L. (1985): *Istorija fizičke kulture*, Novi Sad.
4. Bulonj, P. (1984): *Olimpijski duh Pjera de Kubertena*, Narodna knjiga, Beograd.
5. Ciceron (2005): *Latinski citati*, Trend, Leskovac.
6. Enciklopedija (2005): *Ilustrovana istorija sveta*, Mladinska knjiga, Novi Sad.
7. Enciklopedija fizičke kulture, (1975): II tom od P–Ž, JLZ, Zagreb.
8. Faktopedija (2004): *Istorija*, Mladinska knjiga, Novi Sad.
9. Gillet, B. (1960): *Histoire du sport*, prevod sa francuskog Karla Budora, Matica Hrvatska, Zagreb, 1970.
10. Ilić, S. (1984): *Istorija fizičke kulture – Staro doba i srednji vek*, Beograd, 1994.
11. Kostadinović S. (2004): *Pravo i sport*, Fakultet za menadžment u sportu, Univerzitet Braća Karić, Beograd.
12. Perić, D. (2000): *Projektovanje i elaboriranje istraživanja u fizičkoj kulturi*, SIA, Beograd.

13. Petrović, D. i sar. (1980): *Sportski trening – teorijska i praktična uputstva za upravljanje sportskim treningom u različitim sportovima i sportskim granama*, NIPRO Partizan, Beograd.
14. Petrović, D.; Stefanović, V. (1981): *Problemi teorije i metodologije fizičke kulture*, FFK Beograd, NIPRO Partizan i Savez za fizičku kulturu Jugoslavije, Beograd.
15. Platonov, V. N. (1997): *Obščaja teorija podgotovni sportsmenov v olimpijskom sporte*, Olimpijskaja literatura, Kiev.
16. Radan, Ž. (1981): *Pregled historije tjelesnog vježbanja i sporta*, Školska knjiga, Zagreb.
17. Radovanović, T. (2005): *Metodologija naučnih istraživanja*, Fakultet za menadžment Novi Sad.
18. Stefanović, Đ. (2006): *Teorija i praksa sportskog treninga*, FSFV Univerziteta u Beogradu, Loznica.
19. Stolbo, V. (1982): *Istorija i organizacija fizičke kulture i sporta*, Raduga, Moskva.
20. Zakon o sportu, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 52/96.

Glava II

Sportske aktivnosti u periodu prvobitne ljudske zajednice

2. SPORTSKE AKTIVNOSTI U PERIODU PRVOBITNE LJUDSKE ZAJEDNICE

Praistorija je period koji je trajao više od dva miliona godina. Deli se na dva doba:

- ✧ Kameno doba (mlađe i starije) – od oko 2,000000 g. p.n.e. do oko 6000 g. p.n.e.
- ✧ Metalno doba – od oko 6000 g. p.n.e. do oko 3500 g. p.n.e. (pojave prvih pisama)

Prvobitni ljudi živeli su u početku u zajednici koja se nazivala horda, a u kasnijem periodu razvoja prvo bitne zajednice u rodbinskim, koje su nazvane rod.

U periodu prvobitne ljudske zajednice mogu se naći koreni fizičke kulture, jer su se u tom dobu celokupna telesna i umna delatnost odvijale u neposrednoj borbi za opstanak, gde je bilo neophodno da se ispolji konstantna fizička aktivnost, koja je imala presudan uticaj na formiranje čoveka. U tom periodu je rad, kao način pribavljanja hrane za život, na razne načine pomogao ljudskoj vrsti u razvijanju određenih sposobnosti i navika. To doba poznaje samo kolektivnu svojinu i raspodelu na jednake delove.

U takvim vremenima i fizičko vežbanje je kao vid sporta bilo povezano s načinom proizvodnje, odnosno radom. Priprema pokreta za lov, ribolov, skupljanje plodova sa zemlje i s drveća bili su ujedno i prvi vidovi fizičkih aktivnosti. Fizičko vežbanje, rad i priprema za rad nisu se tada jedno od drugog razlikovali. Uz primitivna oruđa i oružja čovek se morao osloniti na svoje prirodne telesne kvalitete. Bežao je pred jačim životinjama (manje i slabije je progonio i lovio), skrivao se pred prirodnim nepogodama i ljudima. To znači da se sposobnost trčanja, penjanja, skakanja, bacanja i rvanja, morala više razviti, jer mu je od toga zavisio život, bilo da se spašavao od prirodne nepogode, životinje, drugog čoveka ili gladi.

Sl. 2 Australijski lovci na kengure

Podatke o prvobitnim oblicima fizičkog vežbanja nalazimo u materijalnim ostacima (oruđe i oružje), kao i na brojnim crtežima nađenim u pećinama i na stenama. Naročito su važni crteži na kojima su prikazane sportske scene iz lova i raznih kultno – religijskih obreda. Njih treba promatrati kao kompleksne pojave koji su imali svojevrsnu socijalnu funkciju da osiguraju uspeh lova, odnosno pribavljanje hrane, da bi se horda održala na okupu. Na sl. 2 je predstavljen australijski crtež, na kome su prikazani lovci na kengure koji su koristili koplja kao oružje¹⁷.

Istraživanja naučnika na osnovu pećinskih crteža sa područja Havaja su otkrila da se havajsko stanovništvo bavilo surfovanjem još u ta davna vremena (sl. 3). Može se pretpostaviti da su se ljudi tada u zavisnosti od toga na kome su području bili nastanjeni, usmeravali na razvijanje određenih fizičkih sposobnosti koje su predstavljale preteču današnjih sportskih aktivnosti.

U periodu razvoja ljudske zajednice, kada je lov na krupne životinje (mamute, medvede, bikove) bio glavni izvor egzistencije, čovek je počeo da shvata da je za uspešan lov potrebno učešće svih članova plemena (sl. 4), ali i njihova osposobljenost da rukuju što bolje oružjem koje su posedovali. Uočili su da od načina bacanja zavisi daljina bačenog oružja. Kada su ljudi shvatili da mogu da nauče od drugih ljudi da bolje i efikasnije rukuju oružjem, počeli su prvo putem posmatranja, a zatim imitiranjem da usavršavaju svoje veštine.

Pored ovog načina učenja, stariji članovi zajednice su u procesu svakodnevnog života i rada uticali na mlađe članove prenoseći im svoja znanja i iskustva.

Razvitak ljudske svesti o proizvodnoj snazi utiče i na razvoj proizvodnih odnosa. Ljudi ne samo da se udružuju, već se i specijaliziraju za određeni način proizvodnje, odnosno pribavljanja sredstava za život. U tom se procesu javlja i prva velika podela rada na zemljoradnju i stočarstvo, koja je ostavila dalekosežne posledice ne samo na razvoj proizvodnih snaga i izmenu proizvodnih odnosa, nego i na kulturnu nadgradnju, a time i na specifičan razvoj fizičkog vaspitanja i sporta.

Stočari sa skitačkim načinom života i nestalnim mestima boravka zbog čestih seljenja, čuvanja stada i zbog odbrane i osvajanja novih pašnjaka i krajeva primorani

Sl. 3 Pećinski crtež surfovanja sa Havaja

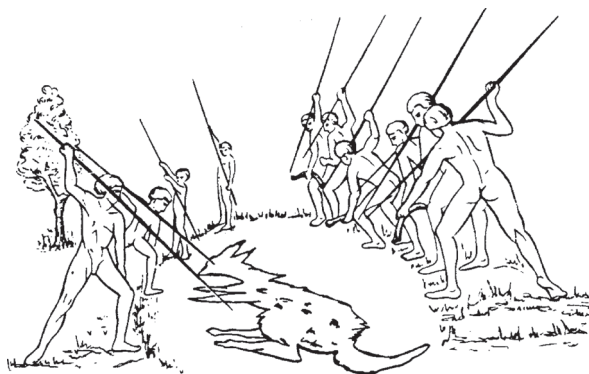
Sl. 4 Lov na mamuta u doba praistorije

su veću pažnju da posvete fizičkim sposobnostima svojih članova. Njihovo fizičko vaspitanje dobija zbog toga više borbeno, ratnička obeležja. Snaga, brzina, spretnost i izdržljivost su odlučujući za njihovu uspešnu egzistenciju i opstanak.

Kod zemljoradničkih naroda situacija je nešto drugačija. Fizičke sposobnosti: snaga, brzina, spretnost i izdržljivost nisu toliko odlučujuće za opstanak i pribavljanje sredstava za život. Plodnost tla uz razumnu upotrebu oruđa za proizvodnju osiguravala je sigurnost ishrane, pa čak i stvaranje određenih rezervi. To je omogućilo ljudima da se angažuju i na drugim područjima kako bi osigurali što sigurniji i udobniji život (građevine, pismo i sl.).

Magijsko–ritualne svečanosti dobijaju drugi karakter, jer se sadržaj ovih ceremonija prilagođavao novim uslovima života, odnosno povezivanju sa plodnošću zemlje i stoke. Oblici kretanja i sadržaji ovih obreda primaju sve više ratnička obeležja.

*Sl. 5 Ritualna bacanja koplja u obrise životinje je
trebalo da obezbedi dobar lov*

Organizovanje svečanosti posvećenih ratu imalo dalje oblik, sadržaj i suštinu dotadašnjih ceremonija, ali u prvi plan izbija međusobno suparništvo, i javlja se nadmetanje (sl. 5). Relativna sigurnost ishrane i nastanjenost većeg broja ljudi na jednom mestu povećava mogućnost izmene i prenošenja iskustava s jedne generacije na drugu. Neposredni rezultati toga su usavršavanje i povećanje proizvodnih snaga. Time dolazi i do promene društvenih odnosa. Stvaraju se i posebne civilizacije sa svojom karakterističnom nadgradnjom u kojoj, između ostalog, fizičko vežbanje i sport dobijaju specifična obeležja i ulogu. Sve je prisutnija spoznaja da fizičko vaspitanje deluje ne samo na povećanje sposobnosti i efikasnosti tehnike u upotrebi oruđa i oružja, nego da pozitivno utiče i na zdravlje, a ujedno i na atraktivno–zabavni život čoveka. Fizičkom vaspitanju ostaje, međutim, i dalje pripisana komponenta mističko–kultnog delovanja. Sve je to uslovalo pojavu organizovanog, sistematski sprovedenog fizičkog vaspitanja.

Isticanje fizičkih sposobnosti, snage, brzine, veštine u rukovanju oruđem i oružjem povećava ugled pojedinca i postaje omiljeno u tadašnjem društvu. Ako nije bilo prilike da se to pokaže u lovu i ratu, organizovale su se specijalne priredbe i

takmičenja povodom raznih skupova i svečanosti: religijski obredi, ženidbe, pogrebi i sl.

U svom daljem razvoju patrijarhalno rodovsko društvo počelo je da se brzo raspada pojavom privatne svojine, koja je izazvala raslojavanje do tada besklasnog društva. Bogatiji članovi plemenskog vrha prestajali su da se bave nekim težim oblicima rada i obraćali su sve veću pažnju vojničkom osposobljavanju.

Takođe, njihova deca su se obučavala vojnim veštinama da bi vladala nad drugim ljudima. Tada počinju da se javljaju preteče školskih institucija. Ovi osnovni oblici vaspitanja i obrazovanja u prelaznom periodu, ka klasnom robovlasničkom poretku, bili su u začetku i ne mogu se smatrati institucijama vaspitanja i obrazovanja u današnjem smislu.

REZIME

Dva značajna trenutka za razvoj fizičke kulture se mogu izdvojiti u prvobitnoj ljudskoj zajednici: prvi – koji je zahtevao organizovanu i uvežbanu, timsku aktivnost, neophodnu čoveku u lovu na krupne životinje, i drugi – kada se stariji članovi plemena i sveštenici pojavljuju u ulozi učitelja dece najbogatijih članova zajednice u periodu raspadanja prvobitne zajednice. U ovom, kasnijem periodu rodovske zajednice, značajno je bilo isticanje fizičkih sposobnosti ili u lovu i ratu, ili na svečanostima u okviru kojih su se mogli nadmetati.

ENDNOTE

17. Đ. Stefanović, (1992): str.123.

PITANJA

1. Kakva je bila fizička aktivnost u periodu prvobitne ljudske zajednice?
2. Koje su karakteristike fizičkog vežbanja u periodu prvobitne ljudske zajednice?
3. Koja su obeležja fizičkog vaspitanja u periodu prvobitne ljudske zajednice?
4. Na koje prvobitne oblike sportskih aktivnosti nas upućuju pećinski crteži iz ovog perioda?
5. Da li je fizička kultura u prvobitnoj ljudskoj zajednici bila povezana sa religijom?

LITERATURA

1. Adams, S. i sar.(2003): *Ilustrirana enciklopedija Povijest svijeta*, Extrade, Rijeka.
2. Bourbon, F. (2004): *Velike kulture svijeta – Drevne civilizacije*, Mozaik knjiga, Zagreb.
3. Enciklopedija fizičke kulture, (1975): I tom od A–O, JLZ, Zagreb.
4. Enciklopedija fizičke kulture, (1975): II tom od P–Ž, JLZ, Zagreb.
5. Enciklopedija (2005): *Ilustrovana istorija sveta*, Mladinska knjiga, Novi Sad.
6. Faktopedija (2004): *Istorija*, Mladinska knjiga, Novi Sad.
7. Gillet, B. (1960): *Histoire du sport*, prevod sa francuskog Karla Budora, Matica Hrvatska, Zagreb, 1970.

8. Ilić, S. (1984): *Istorija fizičke kulture – Staro doba i srednji vek*, Beograd, 1994.
9. Ilustrirana enciklopedija (2003): *Povijest svijeta*, Extrade, Rijeka.
10. Kun, L. (1982): *Istorija fizičke kulture i sporta*, prevod sa mađarskog V. V. Stolbova, Raduga, Moskva.
11. Loze, E. (1986): *Svet novoga zaveta* (prevod Radomir Rakić), Pravoslavlje, Beograd.
12. Mechikoff, R. A.; Estes, S.G.: *A history and Philosophy of Sport and Physical Education – From Ancient Civilizations to the Modern World*, WCB – McGraw–Hill, San Diego State University, USA.
13. Radan, Ž. (1981): *Pregled historije tjelesnog vježbanja i sporta*, Školska knjiga, Zagreb.
14. Stefanović, Đ. (1992): *Atletika 1 – Nastanak i razvoj atletskih disciplina*, Samostalno izdanje autora, Beograd.

www.encyclopedia.thefreedictionary.com

www.hawaiiibc.com/history.htm

www.collegesportsscholarships.com/history-sport.htm

www.usd253.org/~ehs/dept/pe/history2.htm

Glava III

Sportske aktivnosti u starom veku

Prvo Poglavlje

- 3.1. *Oblici fizičkog vežbanja i nadmetanja na Zapadu*
- 3.2. *Oblici fizičkog vežbanja i nadmetanja na Bliskom Istoku*
- 3.3. *Oblici fizičkog vežbanja i nadmetanja na Dalekom Istoku*
- 3.4. *Oblici fizičkog vežbanja i nadmetanja na Sredozemlju*

Drugo Poglavlje

- 3.5. *Oblici fizičkog vežbanja i nadmetanja u Grčkoj*
 - 3.5.1. *Sistem obrazovanja u antičkoj Grčkoj*
 - 3.5.2. *Sportski objekti u antičkoj Grčkoj*
 - 3.5.3. *Sportske discipline i način njihovog izvođenja*
 - 3.5.4. *Svečane igre u Grčkoj*
- 3.6. *Oblici fizičkog vežbanja i nadmetanja u Rimu*

3. SPORTSKE AKTIVNOSTI U STAROM VEKU

PRVO POGLAVLJE

Stari vek je prvi i najduži period istorije. Počeo je otkrićem pisma oko 3500 godina p.n.e., a završio se padom Zapadnog rimskog carstva 476. godine n.e. Ovaj period u razvoju ljudskog društva predstavlja najveći napredak u oblasti nauke, umetnosti, religije, kulture, što podrazumeva i fizičku kulturu. U ovom periodu je bio zastupljen robovlasnički društveni poredak koji je kao klasno društvo bio podeljen na tri sloja: aristokratiju, slobodne ljude i robove.

Oblast fizičke kulture dobija klasno obeležje jer se vežbanjem bave samo pripadnici vladajuće klase. Stalni ratovi, očuvanje i nova bogaćenja svojih poseda su zahtevali sistematsko vežbanje vladajuće klase od najranije mladosti. Stečene fizičke sposobnosti i vojničke veštine su bile proveravane u međusobnim nadmetanjima.

U starom veku najpoznatije drevne civilizacije koje su nam ostavile tragove o svojim telesnim aktivnostima, vežbanjima i nadmetanjima su bile: na zapadu – Irska, na Bliskom Istoku – Mesopotamija i Egipat, na Dalekom istoku – Indija, Kina i Japan, i na Sredozemlju – Krit, Mikena, Grčka i Rim.

3.1. OBLICI FIZIČKOG VEŽBANJA I NADMETANJA NA ZAPADU

Irska

Najstariji podatak o održavanju Tailtinih igara, sportskih nadmetanja u Irskoj, zabeležen je u irskoj “Knjizi o Lensteru”, koja se nalazi u univerzitetskoj biblioteci Trinita koledža u Dublinu¹⁸. U knjizi se opisuju Tailtine igre (Tailteann Games), koje su se održavale u Teltaunu, u čast kraljice Tailte, dobročiniteljice i pomajke kralja Luga. Prema legendi, na dan njene sahrane, svake godine prvog avgusta su organizovane Igre u njenu čast. Igre su imale još jedan naziv “Lugnasad”. Trajale su dugi niz godina, od 1829. g. p.n.e. pa sve do 554. godine, kada su usled ratovanja privremeno zapostavljene. Sa povremenim prekidima obnavljane su i održavane do 1168. godine naše ere, što nas navodi na zaključak da su se ove antičke igre održale duže od olimpijskih jer su postojale čak i u srednjem veku.

Na ovim Igrama, bila su obuhvaćena sledeća sportska nadmetanja: bacanje kamena, skok s motkom, skok u vis, troskok, bacanje točka, gađanje u metu, trčanje, jahačke trke i trke kola.

Irci su pokušali da obnove Tailtine igre početkom XX veka. Prve moderne Tailtine igre su održane 1924. godine u Dublinu. Učesnici Igara su bili iz Irske, Engleske,

Škotske, Velsa, Kanade, SAD-a, Južne Afrike i Australije. Međutim, zbog popularnosti obnovljenih Olimpijskih igara bila je slaba zainteresovanost za njih i održane su još samo 1932. godine. Od 1963. godine, kada su ponovo obnovljene održavaju se svake godine ali samo kao sportska takmičenja školske omladine.

3.2. OBLICI FIZIČKOG VEŽBANJA I NADMETANJA NA BLISKOM ISTOKU

Mesopotamija

U dolinama reka Tigra i Eufrata pronađeni su ostaci brojnih, vrlo starih civilizacija čiji tragovi sežu do 4000 godina p.n.e. Tokom vekova smenjivale su se i nastavljale civilizacije raznih naroda. U starom veku ove doline su naseljavali Sumeri, Akadi, Vavilonci, Asirci, Persijanci, Grci i Rimljani. Ovo područje u kasnijem periodu su nastanili Mongoli, Turci i Arapi. Kako se fizička kultura Grka i Rimljana izučava u posebnom poglavlju, to će se izložiti fizička aktivnost prvonavedenih naroda, zaključno sa Persijancima.

U Mesopotamiji su fizička vežbanja bila vojničkog karaktera i kao takva su prvenstveno služila što boljem osposobljavanju vojnika za ratne pohode ili odbranu države. Među ostalim narodima na području fizičke kulture su se najviše istakli Asirci i Persijanci.

Asirci su se vremenom razvili u snažan ratnički narod. Istorijski izvori koji su sačuvani iz ovog perioda (reljefi, crteži, skulpture i zapisi) govore o velikom poštovanju i organizovanju telesnog vežbanja u asirskom društvu. Pošto se glavovina asirske vojske kretala na konjima i bojnim kolima, posebna pažnja je posvećivana nezi i treningu konja. O tome svedoči pronađeni tekst pisan klinastim pismom iz XIII veka p.n.e.¹⁹ u kome su detaljno data uputstva o nezi, ishrani i vežbanju konja. Neki autori tumače da su to bila uputstva koja se odnose na pripreme za konjičke trke i trke bojnih kola, a po drugima su to bile pripreme za ratne potrebe i lov. U istom pisanom materijalu opisano je i rvanje

Naročito omiljen „sport“ u asirskom društvu je bio lov i predstavljao je neku vrstu održavanja ratne pripravnosti. Vrlo uspeli reljefi, sačuvani iz ovog razdoblja, prikazuju asirske kraljeve na konjima ili bojnim kolima naoružane lukom i strelom u lovu na lavove, koji su, po svoj prilici, bili najvredniji lovački trofeji. Pored toga, predstavljeni su i pešaci – hajkači, naoružani kopljima, bodežima i štitovima.

Na crtežima su ostali sačuvani prikazi asirske sposobnosti prelaženja reka i kanala plivanjem pod punom ratnom opremom uz pomoć naduvanih životinjskih mešina (sl.

Sl. 6 Preplivavanje reke uz pomoć mešina

6). Način njihovog plivanja podseća na današnji stil "kraul". Poznata je i njihova sposobnost veslanja, za prevoženje bojnih kola i druge ratne opreme.

Zapis na klinastom pismu iz VIII veka p.n.e. nađen u Asuru, govori o trčanju kao posebnoj takmičarskoj disciplini, dok glineni reljef nađen u Ašunaku, prikazuje dvojicu asirskih pesničara (boksera), do pasa golih, sa šakama obavijenim kožnim remenima. Asirci su negovali i ritualne igre i plesove.

Persijanci su na istim prostorima ostvarili viši i organizovaniji nivo života. Značajno mesto u njihovom životu je zauzimalo telesno vežbanje iz ovog perioda postoji niz pisanih dokumenata, naročito u delima grčkih istoričara Herodota i Ksenofonta²⁰. Ksenofont je u svom delu „Kirupedia“ u liku Kira starijeg, prikazao idealno vaspitanje za vladara, a posebno je istakao osmišljeno telesno vaspitanje persijskih mladića. Posle sedme godine napuštali su roditeljski dom i započinjali su obuku u posebnim ustanovama. Prvo su ih učili verskim propisima, a nastavili u posebnim zgradama za fizičko (telesno) vaspitanje koje su se nalazile pri dvoru kralja. Obučavali su se u trčanju, jahanju, gađanju lukom i strelom kao i borbi bodežom ili kopljem.

Poznati su bili persijski trkači i jahači koji su obavljali poštansku i obaveštajnu službu organizovanu poput štafete. Veliki persijski kralj Darije I (522 – 488. p.n.e.) prvi je osnovao specijalnu kurirsku službu (današnju poštu). Jedinstvo carstva činila je dobra putna mreža (put od Suze do Sarda bio je dug 2400 km), koju je napravio radi lakšeg manevrisanja s vojskom, ali i za brzu kurirsku službu. Sastojala se od izdržljivih trkača koji su danonoćno prenosili poruke²¹.

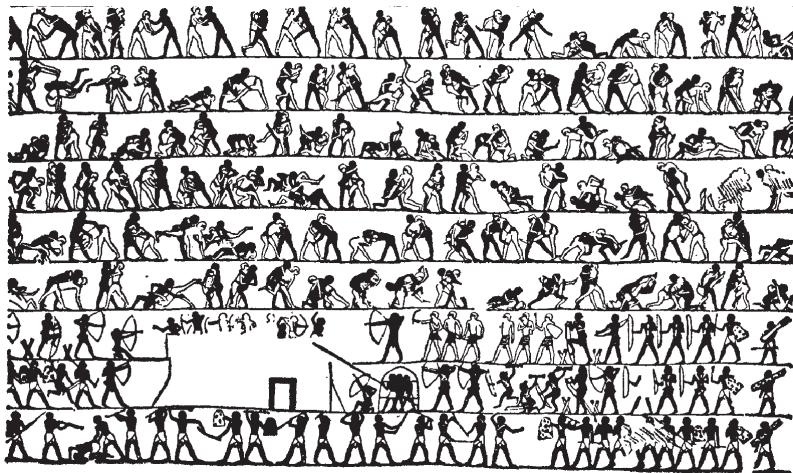
Bile su popularne i razne igre, posebno polo i hokej na travi, čiji razvoj može da se prati do današnjih dana. Bogata mitologija uticala je na razvoj brojnih plesova, od kojih se ističe ples s oružjem – oklazma. U kasnijem periodu pod uticajem Kine i Indije razvila se i zdravstvena gimnastika. Pošto je Persijsko Carstvo pod naletom vojske Aleksandra Makedonskog (331. p.n.e.) palo, na ovom se području osetio jak uticaj grčke civilizacije. Međutim, neke karakteristične sportske discipline su se zadržale i dalje (polo, hokej na travi, ples s oružjem).

Egipat

U dolini donjeg toka reke Nil u severnoj Africi, oko 3000 godina p.n.e. se razvila jedna od najstarijih i najznačajnijih antičkih civilizacija. Na osnovu brojnih arheoloških nalaza, zapisanih podataka i crteža može se zaključiti o visokim dostignućima na mnogim područjima, pa tako i u sportu. Specifična religija, koja je najviše uticala na razvoj egipatskog društva, stimulatивно je uticala na razvoj i prelaz telesnih vežbanja u zabavne forme njihovih ispoljavanja. Crteži, skulpture i slikovno (hijeroglifsko) pismo omogućuju da se prati njihov razvoj kroz više hiljada godina. Fizičko (telesno) vežbanje je postojalo samo za klasu na vlasti.

Najstariji podaci o rvanju sreću se u grobnici Ptahotepa kraj Sahare oko 2650. g. p.n.e. U grobnicama u Beni Hasanu (oko 2000. g. p.n.e.) nađeno je oko 400 crteža o rvanju, što navodi na pomisao o postojanju posebnih rvačkih škola. Rvači su prikazani opasani i u raznim zahvatima slobodne rvačke tehnike. Radi lakšeg

*Sl. 7 Prikaz rvačkih zahvata iz grobnice
u Beni Hasanu*

raspoznavanja obojeni su svetlom i tamnocrvenom bojom, a uz njih je i propratni hijeroglifski tekst (sl. 7). Podatke o rvačkom sportu i dizanju tereta, koje je s njime često povezivano, prikazuju i kasnije otkriveni nalazi.

Borba štapom (nabut) prikazana je na arheološkim nalazima od najstarijih vremena pa sve do danas. Razvila se iz borbe kopljima. Grobni nalazi kraj Tebe iz 1500. g. p.n.e. među kojima ima štapova sa posebno ucrtanim znakovima i grbovima, navode na pomisao o postojanju posebnih udruženja, odnosno profesionalnih takmičara u borbi štapom. Grčki historičar Herodot navodi da je u borbi štapovima u sklopu jedne religijske ceremonije u Egiptu učestvovala grupa od 1000 boraca.

Sportovi na vodi su takođe bili vrlo rasprostranjeni u ovoj sredini. Poseban hijeroglifski znak za plivanje s obrisima tehnike kraula datiran je oko 2400. g. p.n.e. Kasnije otkriveni nalazi prikazuju crteže i u drugim tehnikama. Veslanje i borba dugim motkama na čamcima, takođe su česti motivi sa slika na zidovima egipatskih grobnica. Građa njihovih čamaca pokazuje prikladnost za sportska takmičenja.

Igre loptom često se prikazuju na crtežima u grobnicama i hramovima kod El Amarne, Tebe, Memfisa, Sahare. Zbog suve klime sačuvan je velik broj lopti iz tog perioda, često opšivenih kožom ili mrežastim platnom, ispunjenih zemljom ili slamom. Loptom se žongliralo, dobacivalo, hvatala se u raznim pozama od sedenja, skakanja pa do stajanja na leđima suigrača. Poznata je bila i neka vrsta hokeja, tj. igra štapom i loptom.

Vrlo su česti i prikazi raznih elementarnih igara: kamenčićima, štapićima, obručima, igre ravnoteže, skokova i sl. Sve su se izvodile pojedinačno, u parovima

ili u grupama, u mestu ili u pokretu. Pesničenja su isto tako, sudeći po učestalosti nalaza, imala vrlo važno mesto u fizičkom vežbanju i zabavi. Lov na divlje zveri, posebno lavove, često na bojnim kolima, je bio privilegija vladajućega društvenog sloja.

Herodot u svojim spisima govori i o posebnim priredbama – obliku borilačkih igara u kojima su dodeljivane i nagrade u stoci, koži i odeći. Razvijena religija i bogata mitologija, ispunjena brojnim raznovrsnim ceremonijama je podsticala razvoj raznih vrsta plesova. Pri hramovima su postojale posebne plesne škole od kojih se isticala škola za sakralne plesove pri Amonovu hramu u Memfisu. U njima su sveštenici i posebne grupe plesačica učile pevanje, muziku i ples s kojima su nastupali u verskim ceremonijama što su trajale po više dana. Zabavni plesovi izvođeni su na gozbama egipatskih bogataša, a izvodile su ih većinom profesionalne plesačice. S vremenom su se specijalizovale dve grupe plesačica: almeje – igralice svečanih plesova s oružjem i gavazi – igralice erotskih plesova. U vreme dinastije Ptolomeida (IV – I veka p.n.e.) preovladavaju tzv. trbušni plesovi koji i danas karakterišu narodne plesove ovog podneblja. Kako je dinastija Ptolomeida uvela plaćeničku vojsku, koja se uglavnom sastojala od vojnika grčkog porekla, postupno je u egipatsku ratnu pripremu prodro grčki sistem telesnih vežbanja koji se s grčkom kulturom proširuje i među Egipćanima.

Iako je u kasnijem dobu ova civilizacija bila izložena raznim uticajima (rimskom, arapskom, engleskom i dr.) primila je razne forme i sredstva telesnih vežbanja drugih naroda. Ipak, neke grane sporta su se zadržale do današnjih dana (rvanje, dizanje tereta, borba štapom, trbušni plesovi i sl.).

3.3. OBLICI FIZIČKOG VEŽBANJA I NADMETANJA NA DALEKOM ISTOKU

Kina

Kina je zemlja sa drevnom kulturom i civilizacijom koja je nastala u dolinama reka Hoangho i Jangce, sa istorijom dugom 5000 godina. Postoje materijalni dokazi koji nam ukazuju da su Kinezi upražnjavali aktivnosti koje se poklapaju sa našom definicijom sporta još 4000 godina p.n.e., i koji nam ukazuju na organizovan sistem telesnog vaspitanja. Izučavanjem istorije kineskog sporta, pored autora sa prostora Kine bavili su se i mnogi istraživači sa zapada. Zvanično kineska istorija počinje 2697. g. p.n.e. početkom vladavine cara Huang–Ti.

Antičko kinesko političko uređenje je bilo feudalnog karaktera²² što je dovelo do podeljenosti Kine u mnoge gradova državica. Vođeni su mnogi teritorijalni ratovi sa varvarima, što je podrazumevalo one koji nisu bili Kinezi²³. Vrlo rano, po nekim izvorima inicijativom legendarnog kineskog cara Huang–Tija „izumitelja“ gotovo

svih tadašnjih kulturnih pronalazaka, utemeljena je zdravstvena gimnastika – kineziterapija (grč. κινειν, kinenin: gibati i; θεραπεία therapeia: lečenje). Preporučavalo se kupanje, a nakon toga telesno vežbanje, koje „može“, prema njihovom mišljenju sprečiti i izlečiti mnoge bolesti. U pisanim hronikama, iz perioda od VIII do VI veka p.n.e. zabeleženo je da su u knjizi „Kun-fu“ (kung-fu), napisanoj 2698. g. p.n.e. prvi put sistematizovane vežbe zdravstvene gimnastike, masaže, ritualnog plesa i ratničkih igara²⁴. Za vreme Šang dinastije (1600 – 1100.g. p.n.e.) do Tang dinastije (618–907.g.n.e.), Kina je uživala status najcivilizovanije zemlje istočne Azije. U delima jednog od najpoznatijih kineskih filozofa i ideologa Konfučija (551 p.n.e. – 479. p.n.e.) i njegovih učenika pozitivno se ocenjuje uloga telesnog vežbanja i smatra se da je „postizanje lepoga telesnog držanja i pravilnog disanja“ njegova svrha.

Kineski drevni sport je nosio u sebi takmičarski duh, veštinu i zabavu, uz telesne vežbe koje su doprinosile jačanju tela i duha. Fizičke aktivnosti koje su se upražnjavale u Kini mogu se podeliti u pet vrsta:

A. Aktivnosti i discipline koje su potekle iz svakodnevnih aktivnosti i vojnih borilačkih veština: streličarstvo, atletika, plivanje i zimski sportovi.

Za *streličarstvo* se može reći da je najstarija disciplina drevnog kineskog sporta. Gađanje lukom i strelom imalo je istaknutu ulogu u pedagoškom procesu i zadržalo se sve do XIX veka gde je uz jahanje i dizanje tereta, kao i filozofsko literarne predmete, bilo sastavni deo programa državnog ispita. *Trčanje* je u dinastiji Han bilo popularno u narodu. Kasnije se razvijalo i postalo je vrsta profesionalnog takmičenja. U dinastiji Juan je postojalo takmičenje u trčanju koje se zvalo „Guiyouchi“ i koje je bilo dva puta duže od maratona, a uz to počelo je da se održava i šest stotina godina ranije od prvog maratona. *Skakanje u vis i bacanje kamena* su takođe bile važne discipline u atletici. U Severno–južnoj dinastiji, popularni sport je bio skakanje pod imenom „Dutiao“, što je u stvari bilo današnje skakanje u vis. U razdoblju Zaraćenih država, vojska Qin je upražnjavala bacanje kamena kao neku vrstu treninga u cilju jačanja sposobnosti vojnika. *Plivanje i skokovi u vodu* su takođe zauzimali važno mesto u drevnom kineskom sportu. U Istočnoj dinastiji Čou, vojna vežba na vodi je bila veoma važan način treniranja vojnika. Tokom dinastija Ming i Quing, plivanje se proširilo po celoj Kini. Na fresci koja je otkrivena u pećini Mogaoku–a u Dunhuangu, nalazi se slika „Igranje i plivanje u nadošloj vodi“ koja je pokazala da je stil plivanja starih Kineza bio sličan savremenom stilu u plivanju. Kineski drevni *zimski sportovi* su već postojali u davnom dobu, u dinastijama Sui i Tang. Do dinastije Qing sportovi na ledu su se već razvili u raznovrsne discipline. Slika „Igre na ledu“ koju je naslikao slikar iz tog vremena, pokazuje da je već tada postojalo umetničko klizanje, akrobatika na ledu, streličarstvo na ledu kao i vojne vežbe i fudbal na ledu. Na neki način, može se reći da su tadašnji sportovi na ledu bili mnogo raznovrsniji nego danas.

B. Drugi deo su činile razne borilačke veštine i vežbanja za dugovečni život koje su bile obojene borbama i očuvanjem zdravlja: borbe na brvnu, sumo rvanje i konjički sportovi.

Borilačke veštine su dragulj blistave kineske kulture i tradicionalni način za jačanje tela. U istoriji drevnih kineskih sportova, borilačke veštine su se delile na tri grupe: borilačke veštine sa oružjem, bokserske veštine i demonstracije veština sa oružjem. U dinastiji Ming, *bokserske veštine* su se delile u dve velike škole: tzv. Unutarnje veštine predstavljene od borilačkih veština Shaolina²⁵, i spoljašnje veštine čiji je tvorac i predstavnik bio Daoista Zhang Sanfeng i njegova borilačka veština Wudang. Sveštenici samostana Shao bili su poznati kao izvanredni takmičari i učitelji. Osnovno obeležje ovih disciplina bilo je usavršavanje odbrambenih sposobnosti i poštovanje protivnika. Veruje se da se tu pojavio i posle u Japanu usavršio *džiu-džicu* odnosno džudo sport. Druga grana borilačkih veština je vežbanje za dugovečni život, ili kako se još naziva – kultivisanje tela. To je duh kineskih borilačkih veština. Kultivisanje tela u drevnim vremenima delilo se u tri grupe: vođenje čí-a²⁶, pokretanje čí-a i masaža. *Rvanje* je nastalo iz veština snage, *borbe na brvnu* i *sumo rvanja*. Borba na brvnu je najranije bila popularna među starim severnim narodima. Od Istočne dinastije Zhou, ona je počela da se širi ka jugu; u razdoblju Zaraćenih država, dinastija Qin i Han, razvijala se sve do dinastije Jin i dobila je drugo ime: sumo. Posle dinastije Jin sumo rvanje se putem kulturne razmene prenelo u Japan. U periodu promene dinastije Ming u Qing, sumo je dobilo novo ime: rvanje. Današnje rvanje je upravo poteklo iz te borbe. *Konjički sportovi* su predstavljali jednu veoma važnu granu u sportu u drevnoj Kini. Tu su bili konjske trke, polo i drugo.

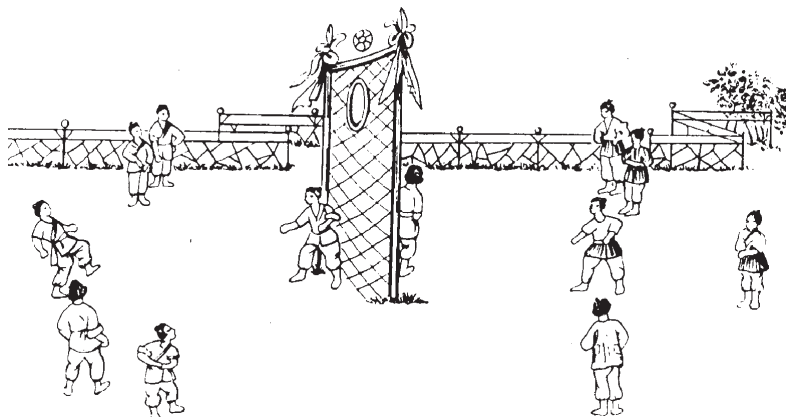
U sistematskoj razradi raznih telesnih pokreta i sportskih disciplina susreće se bogatstvo formi i pravila primene: 18 vrsti mačevanja, 32 forme boksa, razne vrste rvanja, dizanja tereta i sl. U VII veku bila je popularna jedna vrsta petoboja (gađanje lukom i strelom u hodu i na konju, bacanje koplja kroz obruče, dizanje drvenog 5 m dugog balvana i nošenje tereta od 30 kg jednom rukom iznad glave na udaljenosti od 20 koraka).

C. Treću grupu čine sportovi sa loptom koji su imali zabavni karakter.

Kineski drevni sportovi sa loptom su bili veoma raznovrsni, pored čuju, polo i čuivan, tu su bili još „Igra sa petnaest stubića“, kriket, hokej itd. *Čuju* ili *ču-ki* je u stvari kineski drevni fudbal (sl. 8) koji je bio veoma popularna narodna igra još u razdoblju Zaraćenih država i koji su Kinezi vekovima igrali. Sve do dinastije Song, čuju skoro da nije menjao formu igre koja je imala samo jedan gol. Za ovu igru se misli da je preteča današnjeg fudbala a koristila se kao dopunsko vežbanje za razvoj brzine, okretnosti i spretnosti vojnika. U vreme dinastije Han (206 p.n.e. – 9. p.n.e.) spominje se čak i posebni priručnik za ovu igru. Osim toga, postojala je i

baida, što bi značilo pimplovanje lopte. Baida je mogao da igra pojedinac ili grupa od desetak ljudi i zahtevao je tehniku i veštinu. Kineski drevni fudbal je do kraja dinastije Qing skoro nestao. Pored fudbala stari Kinezi su igrali i *polo* koji je kao igra postojao na kraju dinastije Han, i koji se razvijao kroz dinastije Sui i Tang. Naročito je bio popularan u dinastiji Tang. Popularnost pola u onom vremenu se mogla porediti sa današnjim fudbalom. Bio je to omiljeni sport na carskom dvoru i među aristokratama. Interesantno je napomenuti da su ga igrali i muškarci i žene. Drevni

Sl. 8 Igra loptom Ču-ki

sport *Čuivan* znači „udarati čekićem loptu“, najranije se pojavio u vreme vladavine cara Song Huizonga u dinastiji Song i bio je jako popularan u narodu u dinastijama Yuan i Ming. To se igralo i na carskom dvoru kao zabava. Po pravilima i načinu igre, bio je veoma sličan današnjem golfu. A golf se na zapadu prvi put pojavio u Škotskoj, tek tri – četiri stotine godina kasnije.

D. Četvrtoj grupi pripadaju šahovske igre i igre koje su bile korisne u razvijanju individualnosti igrača.

Go je po starima zapisima imao najdužu istoriju u ovoj vrsti igre. Stari Kinezi su počeli da igraju *go* u razdoblju Proleća i Jeseni. Kasnije se on preneo u Japan i ostale zemlje, i dan danas se svrstava u najaktivnije sportove u tim zemljama. *Kineski šah* su, po mišljenju većine, izmislili vojni stratezi. Kažu da je on u tesnoj vezi sa strategijom raspolaganja vojskom. I danas je kineski šah jako popularan. Njegova forma igre se nije menjala još od dinastije Song (oko X veka). Postojala je igra *liuboqi* gde se prilikom igranja koristila šahovska tabla, figure, ribe, štapići i žetoni, i igrao se tako što bi se kretalo na osnovu brojeva koji su dobijani bacanjem kocke.

E. Peta grupa drevnih kineskih sportova su etno sportovi koji su bili vezani za pojedinačna mesta i godišnja doba.

U razdoblju Proleća i Jeseni je bilo popularno takmičenje u veslanju za festival Zmajeva. Ostali etno sportovi su bili: natezanje konopca, hodanje na štakama, ljuljanje na ljuljašci, prolećne šetnje na travi, penjanje na planine, puštanje zmajeva, Festival lampiona, zmajeva igra, igra sa pernatom loptom, itd. Jedna od često spominjanih u starijem razdoblju bila je *perjanica* (dži–džian–ci). Igrala se tako da se 3–4 ptičja pera zabodu u neki mekši predmet (često meki bakreni novac) te se bacanjem uvis predmet nastojao zadržati u vazduhu što duže – odbijanjem raznim delovima tela: rukom, nogom, ramenom, laktovima i sl. Posle su tu igru potisnule igre loptom od dlake ili kože ispunjene pamukom, travom ili vazduhom. *Gimnastika* je takođe, bila popularna u kineskoj prošlosti, što je ostalo do današnjih dana jer su vežbe kineskih akrobata internacionalno prepoznatljive.

Kada je veći deo zemljine kugle počeo da stvara svoje društvo i kulturu, kineska sportska kultura već je bila na zavidnom nivou razvijenosti. Tokom svog daljeg razvoja ona je stvarala svoje osobenosti. Zapadni drevni sportovi, koje predstavljaju Evropa i Mediteran su počeli da se formiraju tek u periodu od VIII do V veka p.n.e. Stoga, može se reći da su u ranom dobu čovečanstva istočni sportovi odigrali glavnu ulogu u istoriji sporta i da su dali veliki doprinos svetskom sportu.

Indija

U dolinama reka Ind i Gang, na području današnje Indije, prvi stanovnici su bili Dravidi u periodu između 4000. i 3000. g. p.n.e. Među arheološkim nalazima tog perioda, pronađen je veliki broj figura, reljefa i pečata, koji ukazuju na bavljenje sportom, prikazujući razne igre sa bikovima i scene plesa. Na području ove drevne civilizacije otkriveni su prostrani tereni s ostacima dvoraca nalik na antičke palestere u kojima su bili smešteni natkriveni plivački bazeni, jedni od najstarijih do danas nama poznati. Pored jednog većeg bazena, pronađeni su ostaci pojedinačnih kabina za kupaće, kao i parno kupalište. Veruje se da je to bilo sveto mesto indijskih religija, čije se ceremonije pranja i kupanja mogu pratiti sve do današnjih dana na „svetim“ rekama Gang i Ind. Ova civilizacija je skoro uništena u naletima plemena Arija tokom II veka p.n. e.

Formirano je novo, specifično društveno uređenje po kastama. Privilegovanim, vladajućim (arijevskim) kastama su pripadale kasta sveštenika (bramana) i kasta vojnika (kšatrija). Nearijevske kaste su bile kasta vajsija – običnog naroda (trgovci, zemljoradnici i stočari) i šudra – kasta robova, radnika i bezemljaša. Svaka od kasti se bavila fizičkim vežbanjem, koje je odgovaralo njenom mestu i ulozi u društvu. Kasta bramana je uticala kako na celokupni društveni i ekonomski razvoj Indije, tako i na razvoj sporta. O tome se govori u svetim knjigama koje se zovu “Vede” i

u čuvenim indijskim epovima Mahabharata i Ramajana, koji obiluju podacima o fizičkom vežbanju tog doba.

Glavnu ulogu u organizovanju fizičkog vežbanja imala je vojnička kasta, koja je ceo svoj život posvetila fizičkom vežbanju i usavršavanju fizičkih sposobnosti muškaraca i žena. U Vedama se mogu naći detaljni propisi vežbanja u mačevanju, rvanju, gađanju lukom i strelom, bacanju koplja, kao i ratna taktika. Podrazumevalo se i vladanje veštinama vožnje bojnih kola i jahanje na konju ili slonu.

Bramanska kasta je negovala razne forme igara i plesova, koje su bile sastavni deo ritualnih ceremonija. Grčki istoričari su prateći Aleksandra Makedonskog na njegovom pohodu u Indiju zabeležili da su sveštenici posebnu pažnju posvećivali vežbama disanja. Ove vežbe su izvođene u zdravstvene svrhe i u najužoj vezi su sa joga vežbama. One su i danas specifična osnova indijske fizičke kulture, bazirana na filozofskom učenju o telu i duši. Svadbene i pogrebne svečanosti su imale posebnu ulogu zbog pratećih sportskih nadmetanja. Zabeleženo je, da se princ Sidarta²⁷ oko 500. g. p.n.e. prilikom prošnje princeze Gope morao ogledati i pobediti sve svoje protivnike u desetoboju, sastavljenom od 5 disciplina „fizičkih“ sposobnosti (mačevanje, rvanje, boks, skokovi i plivanje) i od 5 disciplina „duhovnih“ sposobnosti (tumačenje starih spisa, poznavanje bilja i životinja, umetnost pisanja, gramatika i matematika). To govori o kompletnom programu obrazovanja na indijskim dvorovima toga doba.

Kaste običnog naroda i robova su upražnjavale narodne oblike nadmetanja. Bavili su se borbama bez oružja, trčanjem, skakanjem, bacanjima, rvanjem, plesom i igrama, među kojima se ističu hokej na travi i polo, koji su se kasnije javili i u višim društvenim slojevima.

Japan

Japan je ostrvska država čija istorija počinje osnivanjem japanskog carstva u VII veku p.n.e. U Japan su vremenom prodirali različiti uticaji naprednijih civilizacija, a naročito kineske. Tako su i uticaji u oblasti fizičke kulture stigli u Japan, ali, značajno je da su oni uvek uspevali da ih prilagode svojim potrebama. Tako je stigla zdravstvena gimnastika u vidu raznih masaža koju su izvodili slepi ljudi²⁸.

Borilačkom veštinom džiu–džicu²⁹, koja je preneti iz Kine u početku se bavila samo kasta ratnika, da bi kasnije postala sredstvo fizičke kulture čitavog naroda. Vremenom su neke discipline i forme takmičenja dobile dominantan položaj u oblasti sporta u Japanu.

Narodni oblici fizičkog vežbanja u vidu zabave ili takmičenja imaju svoju dugogodišnju tradiciju:

Sumo je specifična vrsta narodnog japanskog rvanja, u kojoj je cilj oboriti ili izgurati protivnika iz kruga prečnika 3,6 m. Vrlo rano se pojavljuju profesionalni sumo–borci³⁰ koje su plaćale pojedine pokrajine.

Kamari je igra loptom, preteča današnjeg fudbala. Po ugledu na kineske igre loptom i u Japanu se jedna od starijih igara perjanica smatra vrstom fudbala. Igralo ju je od 4–8 igrača na malom peskovitom terenu, a sastojala se od toga da se kožna lopta, punjena vazduhom, što duže održi u vazduhu udarcima noge – risom stopala.

Jahanje, odnosno konjički sport su bili veoma cenjeni. Najčešće takmičarske forme bile su konjičke trke s preprekama i gađanje lukom i strelom u određeni cilj na galopirajućem konju.

Kendo je vrsta plesa s oružjem (obično mačem), ali i takmičarska disciplina. U sportskom takmičenju mač se često zamjenjuje bambusovim štapom. Štap se hvata obema rukama i uz ritmičke plesne pokrete i povike teži se zadavanju udarca protivniku.

Japanski polo, iako se razvio pod stranim uticajem, vrlo brzo je poprimio specifičnu japansku formu. Igrao se na malom igralištu (55 m x 13 m) kašikastim palicama, često proširenim mrežom. To je bila izrazito dvorska igra.

Iako su plesovi u Japanu rašireni, razvijali su ih uglavnom profesionalni dvorski plesači. Formirane su i posebne škole profesionalnih plesača i plesačica (gejša). Nema značajnijih narodnih formi jer je pod uticajem budizma u narodu bilo usađeno mišljenje da je ispod njihovog dostojanstva da sami učestvuju u plesovima i igrama.

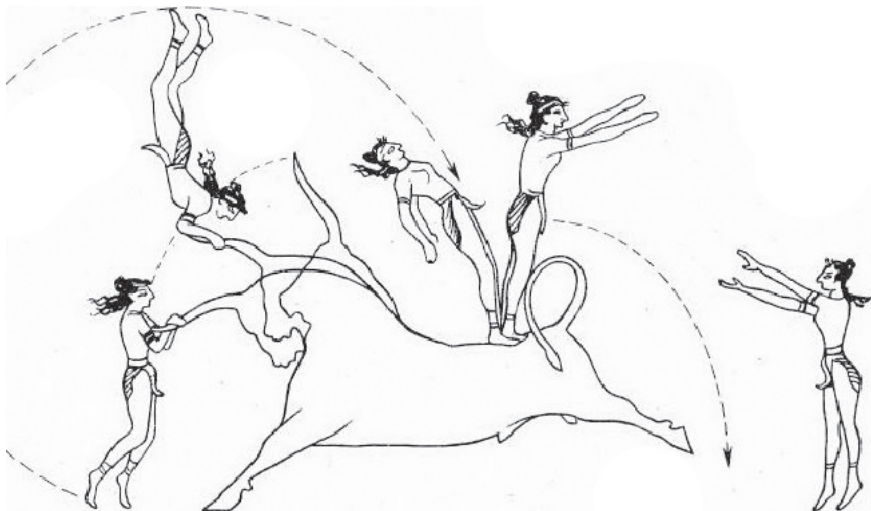
3.4. OBLICI FIZIČKOG VEŽBANJA I NADMETANJA U ZEMLJAMA SREDOZEMLJA

Krit

Najznačajnije i najrazvijenije kulturno središte evropske civilizacije je otkriveno na ostrvu Kritu. Brojni arheološki nalazi ukazuju na postojanje veoma razvijene civilizacije u periodu od oko 3000–1450. g. p.n.e. Veći deo nalaza – crteži, freske, reljefi, vaze i pečati koji su ukrašeni sportskim motivima, dokazuje da je sport u životu kritskog društva zauzimao važno mesto. Kod glavnih nalazišta, u sklopu nekadašnjih naselja Knosos i Festos, su otkrivena pravougaona dvorišta kroz čiju dijagonalu je prolazila tzv. „sveta staza”. Smatra se da su se na ovim mestima održavale religijske svečanosti koje su bile obogaćene elementima igara sportskog karaktera. Ova „dvorišta” se smatraju nekom vrstom sportskih terena gde su priređivane razne magijske igre. U vreme matrijarhata su to bile igre sa zmijama, o čemu svedoče brojne statue pronađene prilikom iskopavanja. Uvođenjem patrijarhata, njih zamenjuju muške igre tzv. igre skakača. Među njima se ističe igra „Minotaura” čiji su prikazi veoma brojni na raznim crtežima. Priredbe na ovim, dvorišnim, terenima dobijaju zabavni karakter čiji se sadržaj obogaćuje pesničenjem i rvanjem. Na jednoj fresci je prikazano nadmetanje u trčanju između jednog kritskog vojnika s dva koplja na ramenu i crnih vojnika.

Preskakanje bikova (ταυροκαθαρσία) je bilo popularno takmičenje³¹, u kome su učestvovali i žene³² i muškarci. Takmičenja su održavana u arenama, gde su se devojke u naskoku, rukama hvatale za rogove bika i napravivši premet napred doskakale na njega, što je veoma slično današnjoj varijanti preskoka preko konja u gimnastici³³ (sl. 9). Takva akrobatska veština je zahtevala visok nivo utreniranosti³⁴.

Sl. 9 Prikaz načina preskakanja bika na Kritu

Takmičenje žena u plesu uz pratnju muzike³⁵ bilo je takođe vrlo popularno u Minojskom³⁶ periodu³⁷.

Krićani su svoje fizičke sposobnosti, pored trčanja, pesničenja, plesa i akrobatskih vežbi na bikovima, proveravali i u trkama bojnih kola. Sve navedene aktivnosti su zahtevale sistematsko vežbanje radi sticanja brzine, snage, okretnosti.

Mikena

U istom periodu kad je postojala kritska civilizacija, u Grčkoj, na poluostrvu Peloponez, je grad (polis) Mikena bio značajno središte kulture. Ekspertsom analizom materijalnih ostataka je utvrđena povezanost ove dve civilizacije, koje se mogu često u literaturi pronaći pod zajedničkim imenom „kritsko–mikenska“ civilizacija.

Mikena, kao ratnička država je svojim vežbama i takmičenjima davala vojnički karakter. Njihova takmičenja su podrazumevala borbe sa i bez oružja, trke bojnih kola, jahanje i lov.

REZIME

U starom veku najpoznatije drevne civilizacije koje su nam ostavile tragove o svojim telesnim aktivnostima, vežbanjima i nadmetanjima su bile: na Zapadu – Irska, na Bliskom Istoku – Mesopotamija i Egipat, na Dalekom istoku – Indija, Kina i Japan, i na Sredozemlju – Krit, Miken, Grčka i Rim. U Irskoj su se održavala sportska takmičenja pod nazivom Tailtine igre sa povremenim prekidima u trajaju od skoro tri milenijuma (1829 g. p.n.e.–1168. g. n.e.). U Mesopotamiji su fizička vežbanja bila vojničkog karaktera i kao takva su prvenstveno služila što boljem osposobljavanju vojnika za ratne pohode ili odbranu države. Među ostalim narodima na području fizičke kulture su se najviše istakli Asirci i Persijanci. Asirci su nam ostavili tragove o svom bavljenju telesnom aktivnošću. Učestvovali su u konjičkim trkama i trkama bojnih kola. Bavili su se plivanjem, streljaštvom, lovom na lavove, pesničenjem, igrama i plesom. Persijanci su se obučavali u posebnim zgradama za fizičko vaspitanje koje su se nalazile pri dvoru kralja. Obučavali su se u u trčanju, jahanju, gađanju lukom i strelom kao i borbi bodežom ili kopljem. Poznati su bili persijski trkači i jahači koji su obavljali poštansku i obaveštajnu službu organizovanu poput štafete. Bile su popularne i razne igre, posebno polo i hokej na travi, čiji razvoj može da se prati do današnjih dana. Prisutno je bilo mnoštvo plesova od kojih se ističe ples s oružjem. Crteži, skulpture i slikovno egipatsko pismo omogućuju da se prati njihov razvoj kroz više hiljada godina. Fizičko (telesno) vežbanje je postojalo samo za klasu na vlasti. U grobnici u Ben Hasanu je pronađen crtež na kome su prikazani zahvati u rvanju. Pored rvanja, Egipćani su se bavili veslanjem, plivanjem, borbom štapovima, pesničenjem, igrama sa loptom i plesom. Kineski drevni sport je nosio u sebi takmičarski duh, veštinu i zabavu, uz telesne vežbe koje su doprinosile jačanju tela i duha. Fizičke aktivnosti koje su se upražnjavale u Kini mogu se podeliti u pet vrsta: aktivnosti i discipline koje su potekle iz svakodnevnih aktivnosti i vojnih borilačkih veština: streličarstvo, atletika, plivanje i zimski sportovi; drugi deo su činile razne borilačke veštine i vežbanja za dugovečni život koje su bile obojene borbama i očuvanjem zdravlja: borbe na brvnu, sumo rvanje i konjički sportovi; treću grupu čine sportovi sa loptom koji su imali zabavni karakter; četvrtoj grupi pripadaju šahovske igre i igre koje su bile korisne u razvijanju individualnosti igrača i poslednja grupa drevnih kineskih sportova su etno sportovi koji su bili vezani za pojedinačna mesta i godišnja doba. U Indiji glavnu ulogu u organizovanju fizičkog vežbanja imala je vojnička kasta. U Vedama se mogu naći detaljni propisi vežbanja u mačevanju, rvanju, gađanju lukom i strelom, bacanju koplja, kao i ratna taktika. Podrazumevalo se i vladanje veštinama vožnje bojnih kola i jahanje na konju ili slonu. Bramanska kasta je negovala razne forme igara i plesova i vežbama disanja – joga. One su i danas specifična osnova indijske fizičke kulture. Sportska nadmetanja u desetoboju su se izvodila na svečanostima. Desetboj je bio sastavljen od 5 disciplina „fizičkih“ sposobnosti (mačevanje, rvanje, boks, skokovi i

plivanje) i od 5 disciplina „duhovnih“ sposobnosti (tumačenje starih spisa, poznavanje bilja i životinja, umetnost pisanja, gramatika i matematika). Kaste običnog naroda i robova su upražnjavale narodne oblike nadmetanja. Bavili su se borbama bez oružja, trčanjem, skakanjem, bacanjima, rvanjem, plesom i igrama među kojima se ističu hokej na travi i polo koji su se kasnije javili i u višim društvenim slojevima. U Japanu se boričkom veštinom džiu-džicu, koja je preneti iz Kine u početku bavila samo kasta ratnika, da bi kasnije postala sredstvo fizičke kulture čitavog naroda. Vremenom su neke discipline i forme takmičenja dobile dominantan položaj u oblasti sporta u Japanu. Narodni oblici fizičkog vežbanja u vidu zabave ili takmičenja imaju svoju dugogodišnju tradiciju: sumo, kamari, kendo, jahanje, japanski polo i ples. Na Kritu su se fizičkim aktivnostima bavili i muškarci i žene. Krićani su svoje fizičke sposobnosti, pored trčanja, pesničenja, plesa i akrobatskih vežbi na bikovima, proveravali i u trkama bojnih kola. Sve navedene aktivnosti su zahtevale sistematsko vežbanje radi sticanja brzine, snage, okretnosti. Miken, kao ratnička država je svojim vežbama i takmičenjima davala vojnički karakter. Njihova takmičenja su podrazumevala borbe sa i bez oružja, trke bojnih kola, jahanje i lov.

ENDNOTE

1. M. Tomić, (1982). str. 27–28.
2. Radan, Ž. (1981): str. 16.
3. Ksenofont je živeo od 430–354. g. p.n.e.
4. Šiljak, V. (2000): Istorijski razvoj štafetnog trčanja, str. 1.
5. Dolazi do nesuglasica autora koji su se bavili problematikom državnog uređenja u Kini, gde jedni tvrde da je vladao robovlasnički, a drugi feudalni poredak
6. Mechikoff, R.A.; Estes, S. G. (1998): str. 25. Prvi put se javlja tumačenje o uređenju Kine koje se može identifikovati sa grčkim (prim. autora).
7. S. Ilić (1994): str. 57.
8. Prodorom budističke religije na područje Kine, ova vežbanja se pojednostavljuju u saglasnosti s budističkim učenjem o potiskivanju sopstvenih želja i osećaja kao i težnje prema ništavilu – nirvani. U takvim prilikama, neki centri uglavnom oko religijskih središta – samostana, daju pečat pojedinim vežbanjima. Samostan Shao u provinciji Honan, koji je u početku bio poznat kao škola za plesove sa oružjem, posle je prešao na propagiranje raznih boričkih sportova – boksa, rvanja, borbe kopljima i štapovima.
9. Či je univerzalna životna sila, dah kosmosa, koja se nalazi u svim živim stvarima.

10. Princ Sidarta je kasnije postao prosvেćení Buda po kome danas jedna religija nosi naziv Budizam.
11. U praksi fizioterapije i danas se smatra da su najbolji maseri slepi ljudi.
12. Džigoro Kano je ovu veštinu odbrane oslobodio opasnih zahvata i kao takva je prihvaćena od studenata u Tokiu 1890. godine pod novim imenom – džudo (judo).
13. I u današnje vreme sumo borci su jako cenjeni u Japanu.
14. Pretpostavka je da su takmičenja sa bikovima imala religiozni karakter na proslavama u čast boginje plodnosti Majke Božje.
15. Žene su bile poreklom iz aristokratije.
16. Καίμακαμης, Β., Στεφανίδης, Π. & Γκογκου, Μ. (2001), σελ. 16.
17. Kada je svetski prvak iz 1998. godine u jahanju bikova, Ted Nuce iz Oakdale-a u Kaliforniji, bio upitan da li je moguće izvesti tako nešto, odgovorio je da jeste, ali sa akrobatama i dobro utreniranim, odnosno dresiranim bikom, Reese, A.; Rickerson, I.V. (2000) p.48.
18. Tada se koristio vrlo popularni instrument – lira sa sedam žica. Kao rezonator je služio kornjačin oklop (Abraham, Dž., 2001, str.285).
19. Minojski period je termin koji podrazumeva vreme u kome je egzistirala kritska civilizacija.
20. Šiljak, V. (2001): Takmičenje žena u antičkoj Grčkoj, str. 1–2, Međunarodni naučni skup FSFV, Beograd.

DRUGO POGLAVLJE

3.5. OBLICI FIZIČKOG VEŽBANJA I NADMETANJA U GRČKOJ

Civilizacija na području antičke Grčke je postojala još pre drugog milenijuma stare ere. Ne zna se pouzdano ko je živio na tom tlu pre nego što su se prva helenska plemena Ahajaca, Eolaca i Jonaca (2000–1500. g. p.n.e.), a zatim i Doraca (oko 1200. g. p.n.e.) nastanila na tom području. Dorci su uništili prethodne gradove, a staro stanovništvo pretvarali u robove. Stvarali su nove države kao što su Sparta, Korint, Megara, Delfi, Teba, Atina³⁸. Ovaj period kulturne i političke istorije antičke Grčke je poznat pod imenom "Geometrijski period" i trajao je od 1100–750. g. p.n.e. Prepoznatljiv je po legendama i mitovima koji su se odigrali u tom periodu, a opevao ih je u svojim epovima "Ilijada" i "Odiseja" slepi pesnik Homer. U Arhajskom periodu (750–480. g. p.n.e.) dolazi do postepenog jačanja polisa, do klasnih borbi, političkih sukoba. Klasičan period (480–323. g. p.n.e.) odlikuje se brojnim ratovima Grka sa Persijancima, zatim međusobnim ratovima i na kraju 338. g. p.n.e. osvojio ju je makedonski kralj Filip II. Njegov sin Aleksandar Veliki je proširio svojim osvajачkim ratovima, ali posle njegove smrti Grčka je došla do svoje nezavisnosti i raspala se Velika Grčka. Tada nastupa Helenistički period (323–146. g. p.n.e.), kada Grčka slabi sve više. Rimska imperija pokorava Grčku i do njenog raspada je bio tzv. Rimski period (146–395. godine n.e.).

Kulturno uzdizanje kojim će više nego i jedan drugi narod doprineti razvoju čovečanstva je počelo još u geometrijskom periodu da bi dostiglo vrhunac u klasičnom periodu (VI–II veka p.n.e.). Posle Aleksandra Velikog, grčka kultura se proširila i izmešala sa kulturama pokorenih naroda, iz čega je proizašla helenska, odnosno helenistička³⁹ kultura.

Gradovi helenističkog doba imali su popločane ulice i trgove, odličan sistem vodovoda i kanalizacija, higijenske tržnice, prostrane školske zgrade i biblioteke, od kamena građena pozorišta, *atletske terene i trkališta*, fino izrađene hramove i žrtvenike, javne građevine čije su srazmere odgovarale veličini grada i u kojima su gradsko veće i narodna skupština održavali svoja zasedanja. Svi su sticali sličnu obuku i obrazovanje u *rvalištima i na vežbalištima*, gde se telo čeličilo, a duh obrazovao muzikom i književnošću – spoj karakterističan za Grčku. Onaj ko nije imao takvo obrazovanje nije se smatrao kulturnim čovekom⁴⁰. U rimskom periodu helenizam nastavlja da živi kao najjače kulturno strujanje. Grčkim jezikom se govorilo čak i u Rimu. U porodicama patricija i bogatih slobodnjaka bio je običaj da šalju sinove u helenističke škole u Aleksandriju, Antiohiju, Atinu i dr⁴¹. Od III veka n. e. kulturno stvaralaštvo se gubi kod svih naroda da bi ustupilo mesto sve primitivnijim oblicima života. Temelji ove kulture su ipak trajali na zapadu u Rimskom, a na istoku u Vizantijskom carstvu.

Razvoj prvih polisa je uzrokovao i razvoj sporta. Brojna lokalna takmičenja su održavana u okviru svetkovina religioznog karaktera. Sportsko nadmetanje je postala institucija, glavni pokretač za nadmetanje među građanima polisa. Bilo je prirodno da polis ima vežbalište kojim su se stalno služili ljudi svih godina, ne samo za telesne već i za duhovne vežbe: bavili su se trčanjem, rvanjem, loptali su se i bacali disk ili koplje, gnjurili u hladnoj vodi bazena i dr. Tu se, takođe, obavljalo i obavezno školovanje svih mladih. Dečaci su se obučavali za rat i za takmičenja u lokalnim i panhelenskim igrama. Uz to su učili da čitaju i pišu, sticali su osnovna znanja iz matematike, muzike, pevanja i čitanja najboljih književnih dela, u prvom redu Homerovih epova.

Telesno vaspitanje je smatrano važnim delom vaspitanja, i zajedno s duhovnim je obrazovalo celovitog čoveka. Sve pojave helenskog života su se razvijale u sferi *agonistike* (sl. 10), a ona u punom jedinstvu celoga čoveka, u jedinstvu tela, duše i duha.

Duh takmičenja (*agon*⁴²) je osnovni faktor u formiranju grčke kulture, jer je odgovoran za svako važno dostignuće, ne samo u sportu, već i u književnosti i umetnosti, u politici, a i u svakodnevnom životu. Tako se kod svih Helena razvijao smisao za ono što je lepo. *Agonistika* i gimnastika su donele ideal *kalokagatije*, tj. harmoniju lepo izgrađenog tela i duhovnog bogatstva, pa je ostvarivanjem tog ideala bio stvoren telesno jak i krepak narod zdravog duha.

Grci su na takmičenjima postali svesni svog duhovnog jedinstva uprkos nekim međusobnim razlikama. Oni su Igre smatrali delom svoje religije. Takmičenje je bilo sredstvo za podsticanje i ispoljavanje ljudske *arete*⁴³. Ali kako se *arete* odnosi i na duh kao i na telo, nije bilo nikakvog nesklada u tome što su se muzička takmičenja održavala uporedo s atletskim. *Arete* je bilo ono što je trebalo pokazati na Igrama – *arete* celovitog čoveka, a ne samo specijalizovanu veštinu.

Kako su u antičko doba sportska takmičenja bila povezana sa religijom, nikada nisu održavana samostalno, već uvek u sklopu religioznih svetkovina organizovanih u čast nekog boga ili heroja, unutar svetilišta, koje je pored hrama i žrtvenika bilo opremljeno i građevinama kao što su gimnazija, palestra, pozorište, stadion i hipo-drom. Ova svetilišta, a većinom su to bila i proročišta u koja su odlazili svi Grci, su služila kao simbol nacionalnog jedinstva. Za vreme Igara hiljade Grka iz kopnene Grčke i iz kolonija skupljali bi se u Olimpiji ili drugim svetilištima, razgovarali, raspravljali o pitanjima koja su se ticala bilo jednog dela, bilo svih Grka, ujedinjeni preko zajedničkih obreda i prinošenja žrtava. Svaka zajednica bi na dan praznika

Sl. 10 Bog Agon na novčiću od 4 drahme (510. g. p.n.e.)

dovodila svoje najbolje umetnike i atlete, žudeći za čašću da na otvorenom prostoru ispred hrama podigne statu u svog sugrađanina – pobednika. Takmičari su strasno želeli da se istaknu, da čitavoj Grčkoj pokažu svoja lična preimućstva. Upornim trudom nastojali su da dostignu savršenstvo duha i tela i da osvoje nagradu za koju su se borili i drugi. Najvišu nagradu dobijali su kada bi ih sva Grčka, u licu izabranih sudija, priznala za nacionalne i javne heroje, krunisala ih vencem ispletenim od grančica sa Svetog drveta i davala odobrenje da se njihove statue postave pored (vajanih likova) božanskih.

Grci su jedini narod koji se u istoriji čovečanstva može ponositi činjenicom da su njihovi preci bili tvorci jedinstvene manifestacije, Svečanih igara u Olimpiji. Najslavnije i najpoznatije među svim drugim svetkovinama one su svojim sadržajem, značajem i dugim vremenskim periodom trajanja, postale trajna ljudska vrednost, i po ugledu na njih i danas nadahnjuju ceo svet, na isti način kako su Grci, pre skoro 3000 godina.

3.5.1. Sistem obrazovanja u antičkoj Grčkoj

Sistem obrazovanja, a naročito fizičkog, je bio na visokom nivou razvoja u antičkoj Grčkoj. U **Sparti**, vojničkoj državi, sistem obrazovanja i vežbanja mladića je bio mnogo strožiji i suroviji nego u Atini i drugim gradovima Grčke. U Sparti je već prilikom rođenja dece vršena stroga selekcija. Deca sa deformitetima su bila ubijana. Zdrava deca bi već sa 7 godina starosti odlazila u posebne ustanove u kojima su se bavila fizičkim vežbanjem, muzikom i čitanjem. Kako je Spartancima osnovno zanimanje bilo da budu vojnici, to su poseban značaj pridavali fizičkom vežbanju. Sticali su veštine posebnim vojničkim vežbama, trčanjem, skakanjem, bacanjima, rvanjem i pesničenjem. Devojke, iako su vaspitavane u porodici, takođe su vežbale. U interesu zajednice je bilo da budu zdrave i snažne, da bi mogle da rađaju zdravu decu. Pošto su bile veoma fizički aktivne, zajedno sa mladićima su učestvovalе u spartanskim „Gimnopedijama“, svečanostima koje su u svom programu imale i sportska nadmetanja.

U **Atini** je demokratija bila rasprostranjenija, pa je i obrazovanje bilo raznovrsnije. Iako su dečaci sa 7 godina odlazili u školu, oni su ostajali u svojoj porodici za razliku od spartanskih. Postojale su tri vrste škola: Gramatička (učilo se čitanje, pisanje, račun); Muzička (učilo se pevanje, sviranje i ples) i Gimnastička (gde su vežbali razne vrste borenja, plivanje⁴⁴, atletske discipline i takmičili se pod nadzorom vaspitača). U uzrastu između 14. i 16. godine odlazili su u gimnazije, koje su bile državne ustanove. Tu su pored bavljenja fizičkim vežbanjem mogli da steknu znanja i veštine iz umetnosti, filozofije i govorništva. Od 18. do 20. godine su išli na vojničku obuku u posebne, vojne logore. Atinski sistem vaspitanja je imao za cilj da stvori snažnog, izdržljivog, hrabrog i sposobnog vojnika za odbranu svoje države. Atina

je imala svoje svečanosti, tzv. „Panatenejske igre“, na kojima su učestvovali kao takmičari i mladići i devojke.

Ovakav sistem vežbanja i takmičenja koji se sprovodio u posebnim, „sportskim“ objektima, pod nadzorom tadašnjih vaspitača i trenera nas navodi na zaključak da su poznavali i primenjivali sve elemente koje sadrži savremeni sport:

- ✧ Mladići su trenirali svakodnevno pod nadzorom vaspitača i trenera,
- ✧ Vežbanja su imala određene sadržaje i obavljana su na određen način (program i metod treninga)
- ✧ Učestvovali su na takmičenjima, gde se po tačno utvrđenim pravilima sudilo (sistem takmičenja, sudije),
- ✧ Na posebnim prostorima se vežbalo i takmičilo pred gledaocima (sportski tereni, publika),
- ✧ Postojao je utvrđen sistem nagrađivanja pobednika i kažnjavanja za prekršaj.

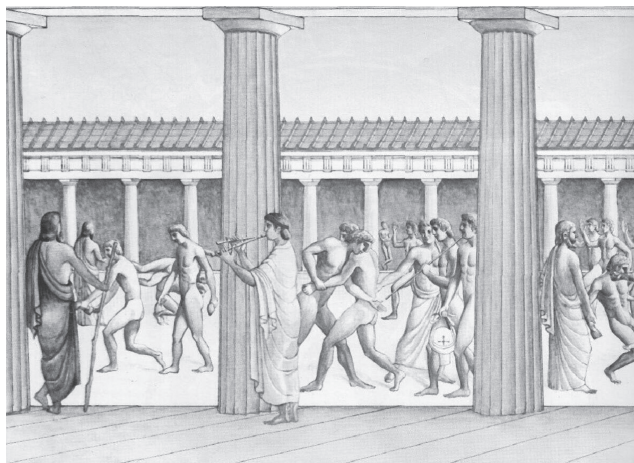
3.5.2. Sportski objekti u antičkoj Grčkoj

Poznato je da su sportski objekti još u antička vremena bili prvenstveno u funkciji „školskog sporta“. Grčke palestre i gimnazioni su građeni sa ciljem da omladina svakodnevno može da uči i da vežba. Prva vežbališta i prostor za takmičenje su nastali u prirodnoj sredini, van grada, pored izvora, reka ili mora u blizini šumaraka. Tu su vežbači mogli da se osveže vodom i odmaraju u hladu nakon napornih vežbi.

Sportski objekti antičke Grčke su svakako dostojni reprezentivi svoga vremena. U antičkoj Grčkoj se za telesno vežbanje brinula država, koja je gradila sportske objekte. Da bi stekao status grada, svaki grčki polis je morao da ima gimnazion⁴⁵. Kako su u antičko doba sportska nadmetanja bila povezana sa religijom, nikada nisu održavana samostalno, već uvek u sklopu religioznih svetkovina organizovanih u čast nekog boga ili heroja, unutar svetilišta, koje je pored hrama i žrtvenika bilo opremljeno i građevinama kao što su gimnazija, palestra, stadion i hipodrom.

Gimnazije su posedovale sale za vežbanje, igrališta za loptanje, prostorije za hidroterapiju, odeljenja za sastanke, vrtove, terene za trčanje okružene travnjacima i svetom šumom. Glavna zgrada grčkih gimnazija bila je „*palestra*“, građevina četvorougaoanog oblika⁴⁶. Unutrašnje, otkriveno dvorište je u nekim palestrama bilo dužine dva stadija⁴⁷ i služilo je za rvanje, pesničenje, ali i drugom raznovrsnom vežbanju. Oko čitave zgrade palestre nalazio se 10 metara širok trem – *ksistos* (sl. 11), gde su se okupljali gledaoci, pesnici, filozofi.

U zgradi *palestre* nalazile su se brojne prostorije sa posebnom namenom: prostorije za vežbanje u slučaju lošeg vremena, svlačionice, prostorije gde su se vežbači mazali uljem i posipali peskom, prostorije za skidanje peska nakon vežbanja, prostorije za umivanje i pranje posle vežbanja, prostorije sa toplom i hladnom vodom za kupanje i masažu.

Sl.11 Rekonstrukcija antičkog gimnaziona prema K. Iliakisu

Svi *stadioni* u staroj Grčkoj su građeni u obliku pravougaonika dužine jednog stadija, odnosno 600 stopa⁴⁸. Stadion u Olimpiji je pored trkačke staze, posedovao sudijsku ložu (egzedru), zatim gledalište koje se prostiralo duž obe strane trkačke staze i koje je moglo da primi 40000 gledalaca (sl. 12).

Sl. 12 Stadion u Olimpiji

Hipodrom je bio mesto za takmičenje u vožnji bojnih kola i ostalih konjičkih takmičenja. Staza na kojoj su se održavala takmičenja bila je elipsastog oblika, sa oštrim zaokretima oko postavljenih stubova i njena ukupna dužina, odnosno jedan krug, iznosila je četiri stadija, to jest oko 780 metara. U središnjem delu Hipodroma se nalazio zid koji je sprečavao direktne sudare kola i konja.

Lokalitet na kome su se održavale Svečane igre u Olimpiji je posedovao pored svih prethodno navedenih sportskih objekata koji su služili u takmičarske svrhe i bazen koji je sportistima toga vremena služio za relaksaciju.

Stara Olimpija, sa svim objektima koji su se nalazili u njoj (sportski, sakralni i svetovni) može se smatrati prvim olimpijskim kompleksom.

3.5.3. Sportske discipline i način njihovog izvođenja

Atletske discipline

Termin *atletika* je veoma kompleksan i često današnji korisnik literature može da dođe u zabludu, ako ne zna poreklo reči i sva njena značenja i tumačenja. U antičko vreme su se pod atletskim takmičenjima osim pomenutih podrazumevali i boks i pankration (kombinacija boksa i rvanja). Danas postoji pojam *athlete* koji u slobodnom tumačenju označava snažno razvijenog sportistu (ne baš i skladno), i uglavnom se koristi za dizače tegova i bodi–bildere. Nikako za boksere, rvače ili pripadnike nekih drugih borilačkih sportova. Naravno, tu je i termin *atletičar* koji se odnosi na sportiste koji se bave atletikom (trčanjima, skokovima i bacanjima). Ustvari, to je podela na tešku i laku atletiku⁴⁹.

Stari Grci nisu imali podelu disciplina kao što je savremena, te su stoga obuhvaćene sledeće atletske discipline koje su bile zastupljene na takmičenjima: trka stadion, diaulos, trka dolihos, trka hoplita, zatim pentatlon, u okviru koga se izvodilo bacanje koplja, bacanje diska, skok u dalj i pored pomenute trke stadion, bilo je i rvanje (koje po današnjim merilima ne pripada atletskim disciplinama). Obzirom da se antičke Olimpijske igre smatraju vrhuncem i savršenstvom sportskih aktivnosti u antičkoj Grčkoj i da su se na njima takmičili Grci iz svih gradova Grčke to je objašnjenje i način izvođenja pojedinih disciplina izložen na način kako se izvodio u Olimpiji.

Discipline trčanja

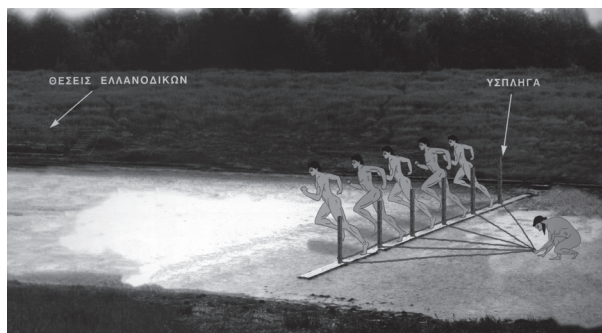
Trčanje – dromos je zauimalo veoma značajno mesto u sistemu fizičkog vaspitanja. Athlete su trčale po podlozi koja je bila od peska. Staze su bile obeležene belim prahom, i na taj način su bile odvojene. Iza ciljne linije postojao je prostor za zaustavljanje trkača dužine oko 10.5 m. Trkači su u početku trčali sa pokrivenim bedrima (neka vrsta grubog sukna), da bi od 720. g. p.n.e. zbog događaja na olimpijskim igrama trčali nagi⁵⁰. Smatra se, da se na tim olimpijskim igrama, Orsiposu iz Megare⁵¹ tokom trčanja dogodio maler, tako što mu se odvezalo i spalo platno koje je bilo vezano oko bedara. On je ipak nastavio da trči i pobedio je.

Trčanje na jedan stadion – trka "stadion", je bilo takmičenje u trčanju u pravoj liniji u dužini od 600 stopa⁵², što je u Olimpiji iznosilo 192.27 m, a danas bi odgovaralo trci na 200 m. Smatra se da je ova trka najstarija i bila je jedna od najpopularnijih i najinteresantnijih trka. Posle 37 održanih olimpijskih igara, počeli su i dečaci da se takmiče u trčanju na jedan stadion. U Olimpiji su bile samo dve kategorije atleta (muškarci i dečaci), koje su helanodici procenjivali u zavisnosti od građe takmičara (visina i snaga)⁵³. Za dečake se ne zna tačna dužina trka⁵⁴. Stadion u Olimpiji je imao 20 startnih mesta, ali pretpostavlja se, da za ovu trku nisu sva mesta popunjavana.

Uvek se mnogo takmičara prijavljivalo za trke i ranije tog dana su trkači iz bronzane posude ili šlema, putem žreba izvlačili pločice sa slovima grčke "alfavite" da bi oformili kvalifikacione grupe. Pobjednik svake kvalifikacione trke bi išao direktno u finale, tako da kad bi pobjedio, on je u stvari bio dvostruki pobjednik te trke⁵⁵. Start trke je bio na istočnom delu stadiona, a cilj na zapadnom⁵⁶.

Startna linija se koristila za način startovanja. U početku Igara start je činila urezana linija u zemlju, da bi se vremenom menjala i bila napravljena kamena linija. Sa poslednjim trećim stadionom i startna linija je dobila novi oblik, tj. napravljena je od kamenih ploča sa dva urezana žljeba (*valvides*) poprečno u odnosu na pravac kretanja – dubine 2 cm, širine 4 cm i razdaljine 16 cm, za oslanjanje prstiju nogu. U Olimpiji se čitavom dužinom uže strane trkališta pružalo 20 startnih ploča. Na svake 4 stope (1.25 m), nalazile su se rupe u kojima su za vreme takmičenja stajali stubići koji su odvajali takmičare na startu. Da bi izbegli eventualno pomeranje linije, tj. da bi se što ispravnije startovalo korišćen je startni mehanizam hispleks ili isplinga (sl. 13). Nije dokazano kako je izgledao ovaj mehanizam u Olimpiji⁵⁷.

Sl.13 Rekonstrukcija startnog mehanizma u Olimpiji⁵⁸

Kao i današnji atletičari, pre zauzimanja pozicija na startnoj liniji, trkači su uradili nekoliko vežbi za zagrevanje, kao na primer, trčanje u mestu, spuštanje u duboki čučanj, udaranje šakama u grudi, sprint napred sa iznenadnim zaustavljanjem. Onda su stajali, opušitali se i čekali na poziv *kirikasa* (*glasnika*) da zauzmu svoja mesta⁵⁹.

Grci su poznavali *visoki start* (*afesis*), a znak za početak trke se vremenom verovatno menjao, pa je u početnom periodu sigurno bio davan u usmenoj formi tako što bi glasnik viknuo "*Kreni*" (*apite*). Zatim, postoji pretpostavka da je davan i trubom⁶⁰, i na kraju, da je starter spuštanjem palica (ili kanapa) putem *startnog mehanizma* – *ispliks*, na taj način označavao početak trke. Helanodici su imali pomoćnike koji su se zvali *alytes*⁶¹ i koji bi kaznili šibanjem one trkače koji bi prerano startovali.

Tehnika trčanja je prikazana na vazama antičke Grčke i može se uočiti da je veoma slična današnjoj. Trkači su jako zamahivali rukama i širili prste, a faza leta je predstavljena skokom (sl. 14).

Sl.14. Tehnika trčanja antičkih trkača

Trka na dva stadiona – trka "diaulos" je uvedena u program Igara na XIV Svečanim igrama u Olimpiji. Dobila je ime po *diaulosu*, muzičkom instrumentu sa dve cevi⁶². Samo ime trke govori o njenoj dužini, tj. da se trčalo dve dužine stadiona, odnosno 384.54 m, što bi danas odgovaralo trci na 400 m. Start za ovu trku je bio na zapadnoj strani stadiona, gde je ujedno bio i njen cilj. Atletе su prvu deonicu od 192.27 m trčale sa zapadne strane stadiona, gde je takođe postojala startna linija (valvida), ka istočnoj strani stadiona gde su se najverovatnije okretali, svaki oko svoga *stuba za okret* – *kamptir*, i drugom stazom se vraćali nazad ka cilju. Iz ovoga proizilazi da je svaki atleta imao na raspolaganju po dve staze (po jednu za svaki smer kretanja)⁶³, što znači da je najviše 10 trkača moglo da startuje u ovoj trci. Način stratovanja je bio isti kao i za trku stadion, a i tehnika trčanja je bila slična jer se takođe, radilo o sprinterskoj disciplini.

Trčanje na više stadiona – trka "dolihos" je predstavljala istrajno trčanje i to na sledećim dužinama: trčanje na 8 stadiona, na 12 stadiona, na 20 stadiona i na 24 stadiona. Kako je u staroj Grčkoj svaki grad imao svoje svečanosti, dužina trke dolihos nije svugde bila ista. U Olimpiji je ona podrazumevala trčanje na 24 stadiona.

Najduža trka koja se trčala na Svečanim igrama u Olimpiji je bila *dolihos*, čija je dužina iznosila 24 *stadiona*, odnosno 4614.48 m, a što je približno današnjoj trci na 5000 m. Ova trka je bila uključena u program na XV Olimpijskim igrama (720. g. p.n.e.). Trka dolihos počela je da se koristi prilikom otvaranja Igara, bez sumnje zbog toga što je najduža i možda najmanje spektakularna trka i davala je mogućnost gledaocima da se smeste⁶⁴.

U trkama dužim od jednog stadiona najveća brzina bi se ispoljavala u prvom pravcu, da bi se došlo nesmetano do stuba za okretanje. To je bilo najčešće mesto nesuglasica, grešaka i varanja uključujući i presecanja bez okretanja oko stuba što je bilo veoma primamljivo usred gomile trkača. I druge slične greške su se dešavale, saplitanje ili trčanje ispred protivnika.

Trkači dolihosa su s druge strane čuvali svoju snagu držeći ruke skupljene uz telo i zamahivali njima relativno opušteno, jedino su se u zadnjoj deonici napregnuli i kao sprinteri trčali do cilja.

Trke *stadion*, *diaulos* i *dolihos* izgleda da su se isticale na svim velikim atletskim festivalima. Atleti koji bi pobedio u sve tri discipline zvao se *triastes* ili *tripler* (u literaturi se može naći i termin *trakter*). Činjenica da su atlete povremeno pobeđivale u sve tri discipline, nameće pretpostavku da je standard takmičenja bio u poređenju sa današnjim na najnižem nivou⁶⁵. Ipak poznato je, da su atlete posle osvojene pobeде trčali po čitav dan da bi obavestili svoj grad o pobeđi, što je suprotno prethodnoj tvrdnji. Jedan od takvih, neumornih trkača je bio Agej iz Arga⁶⁶ koji je na 113-im olimpijskim igrama (328. g. p.n.e.) posle pobeде u dolihosu trčao preko Arkadskih planina do Arga, gde je stigao uveče, da bi objavio svoju pobeđu. Iz svega ovoga proizilazi da su ondašnji trkači bili svakako jedinstveni, jer mi znamo samo za one koji su pobedili zato što su se liste vodile samo za njih, a ne i za drugog i trećeg koji bi stigli na cilj. Tada nije bilo rezultata u smislu vremenske jedinice, već se samo vodilo računa ko će stići prvi. Zato, antičkim Grcima nije ni smetalo što su na različitim stadionima bile različite distance jedne iste trkačke discipline, jer je njima bilo najvažnije da su uslovi isti za sve u datoj trci.

Najpoznatiji trkač je bio Leonidas sa Rodosa, koji je "božanskom brzinom" pobedio u tri discipline trčanja (*stadion*, *diaulos* i *hoplitodromia*) sukcesivno na svakim olimpijskim igrama, između 164. i 152. g. p.n.e. Za trkača da održi svoju vrhunsku sportsku formu 12 godina je bio značajan podvig, i kao takav, on je bio ponos za svoje zemljake (sugrađane), tako da je bio slavljen kao lokalno božanstvo.

Trka sa oružjem – hoplitodromia je bila trka ratnika, odnosno trka pod ratnom opremom. Izvodila su u dužini na 2 i na 4 stadiona. Hopliti su bili teško naoružana vojna pešadija. Ova trka je zadnja uvedena u program takmičenja 520. g. p.n.e. na 65-im olimpijskim igrama. Takmičari su nosili šlemove i štitnike za potkolenice i okrugli štit. Kompletan oprema pod kojom su trčali se zvala *panoplia*. Sredinom V veka p.n.e. štitnici su odbačeni, a u IV veku p.n.e. je i šlem odbačen pa su nadalje trčali samo sa štitovima. Različiti oblici šlemova i štitova koji su sačuvani ukazuju na činjenicu da su bili lična oprema svakog trkača, što je verovatno važno za sve trke na drugim svetkovinama osim u Olimpiji. U Zevsovom hramu u Olimpiji je bilo 25 bronzanih štitova koji su se čuvali za trkače ove trke⁶⁷. Verovatno je to bilo tako, da bi se osiguralo da svaki atletičar nosi štit iste težine. U Olimpiji je dužina ove trke iznosila dva stadiona. Smatra se zbog broja štitova iz Zevsovog hrama, da je za razliku od *diaulosa* moglo učestvovati više trkača. Takođe, nije utvrđeno kako se vršio okret u ovoj trci, iako većina istraživača smatra da je bio samo jedan kamptir (stub) oko koga se vršio okret. Na prikazima sa grnčarije često vidimo atlete koji su ispustili svoje štitove i saginju se da ih podignu, što ukazuje na činjenicu da sigurno nije bilo lako trčati sa teškim štitom u ruci⁶⁸. Moderna paralela te trke bi mogla biti trka preko prepona ili trka preko prepreka (stiplčez). U svakom slučaju disciplina čije

je izvođenje otežano. Bila je poslednja disciplina na kraju Svečanih igara što je imalo ulogu, da podseti okupljenu masu da su Igre pri kraju, tj. da je vreme mira prošlo i na njihovu fizičku spremnost na rat, što je uostalom i bio prevashodni cilj svih vežbanja. Za Grke deo značajnosti trke se ogledao u tome da su bili okruženi izrekama da što je teži zadatak veća je slava.

Postoji jedna zanimljivost vezana za ovu trku, koja se odnosi na pravila učestvovanja. Naime, pobednik trke hoplita nije imao pravo učestvovanja u istoj disciplini na sledećim Olimpijskim igrama. Odnosno, ako je on ipak želeo da se ponovo takmiči, neko je morao garantovati za njega da će pobediti. U suprotnom, ako bi izgubio trku, izgubio bi i život. Smatralo se da pobednik ne sme biti pobeđen, tj. taj pobednik je predstavljao celu Grčku i ako bi on bio pobeđen, to se smatralo i porazom zemlje. Međutim, nije poznato da je bilo nekih slučajeva izvršenja egzekucije nad takvim takmičarima, jer se smatra da se nisu ni prijavljivali za trku oni koji nisu bili stvarno sigurni u svoju spremnost⁶⁹.

Pored navedenih trkačkih disciplina postojalo je i *trčanje sa bakljama (lampadodromia)* koje je bilo štafetnog karaktera. U Atini je bilo izvođeno na Panatenejskim igrama, gde su učesnici uglavnom bili dečaci i mlade devojkice. Pobednička ekipa ove trke je imala pravo da svojom bakljom upali svetu vatru koja je gorela tokom trajanja Igara.

Trčanje napred – nazad je specifičan oblik trčanja koji je korišćen samo za vežbanje i to naročito u Sparti. Izvođeno je na stazi dugoj 44 m, podeljenoj u deonice od po 2 m. Izvodila se tako što se menjanjem smera trčanja svaka deonica skraćivala za po 2 m, dok se ne bi stiglo do polovine trke – odnosno sredine staze, da bi se nastavilo trčanje sa povećavanjem deonice za po 2m. Ukupna dužina staze je iznosila 1014 m. Ovim specifičnim trčanjem su ratnici pored sticanja izdržljivosti imali i vrstu “situacionog treninga”, što je moglo da se primeni u borbama. Situacije u borbi su često bile takve da se posle napada odstupalo, pa ponovo napadalo, tako da vežbajući na ovaj način ratnici su bili spremni da nikad ne okreću leđa protivniku.

Pentatlon

Pentatlon (petoboj) je bio skup pet takmičenja povezanih u jednu takmičarsku disciplinu, koju su antički Grci veoma voleli i cenili. Njega su sačinjavali: *trčanje na dužini jednog stadiona, skakanje u dalj, bacanje koplja, bacanje diska*⁷⁰ *i rvanje*. Uveden je u program takmičenja na XVIII olimpijskim igrama 708. g. p.n.e. Do olimpijskih igara, odnosno do puta Argonauta u Kolhidu sva ova takmičenja su se izvodila kao posebne discipline na nekim drugim svetkovinama.

Jedini put kad je u Olimpiji održano takmičenje za dečake u petoboju 628. g. p.n.e. pobedio je Eutelida iz Sparte. Ali, očigledno su stari Grci uvideli da je za dečake bilo mnogo naporno ovakvo nadmetanje, pa više nikada nije održavano⁷¹.

Za tvorca pentatlona smatra se Jason, koji je sa Argonautima po povratku s puta u Kolhidu, organizovao takmičenje, ovako osmišljeno, samo zbog svog prijatelja Peleja, Ahilovog oca, koji je u svim disciplinama bio drugi, ali u rvanju najbolji. Tako je Pelej bio ovenčan kao pobednik. Njegova posebna vrednost, kao i svih pentatlonaca je bila u tome što su bili svestrani. Oni ni na jednom takmičenju nisu bili bolji od atleta koji su se takmičili u pojedinačnim disciplinama, ali su u svim disciplinama bili bolji od svih osrednjih takmičara.

Takođe, ako su se na Olimpijskim igrama rukovodili ovim primerom, moglo bi se zaključiti da bez obzira na broj pobeda u ostalim disciplinama, rvanje je odlučivalo pobednika, a ostale discipline bi bile samo kvalifikacija za finale, odnosno rvanje.

Takmičenja u Olimpiji u pentatlonu su se održavala istog dana kad i hipodromska takmičenja, ali popodne.

Redosled takmičenja je bio neizvestan, jer su sve moguće kombinacije dolazile u opticaj po raznim autorima, kao i pretpostavke o načinu na koji je određivan pobednik u pentatlonu. Većina istraživača kako god tumačili redosled i način bodovanja disciplina, smatra da je rvanje odlučivalo ukupnog pobednika⁷². Ovo bi isključilo jednu od pretpostavki da tri uzastopne pobede donese i ukupnu pobedu. Termin triakter (onaj koji je osvojio tri pobede) je verovatno mogao biti neka vrsta utešne nagrade, jer takav pobednik po prethodnoj tvrdnji nije morao biti i ukupni pobednik, pa time ne bi ni dobio maslinov venac.

Među mnogim pretpostavkama o načinu odlučivanja pobednika, veoma interesantna je E. N. Gardinera. On smatra da su se sve atlete takmičile u prve četiri discipline, a da su samo najbolja dvojica ulazila u finale, pošto su se prethodno na neki određen način izbodovale sve discipline⁷³. A. Ćirić je opisao objašnjenje B. Gillet-a, koje je veoma prihvatljivo⁷⁴. Po tom tumačenju, svi prihvaćeni takmičari nastupali su u skoku u dalj, najboljih pet u bacanju koplja, zatim, prva četvorica u koplju bi se takmičila u trčanju, trojica najbržih bi bacala disk, i na kraju, dvojica sa najdaljim hicem su se takmičila u rvanju, gde bi rešili pitanje pobednika. U prilog ovom tumačenju, koje je dalo i redosled izvođenja disciplina i način određivanja pobednika, ide činjenica da kao što je Pausanije u Olimpiji video i opisao 25 štita u Zevsovom hramu za trku hoplita, tako je isto naveo da je u riznici grada Sikiona, video tri diska koja se upotrebljavaju u borbama pentatlona⁷⁵.

Koliko su takmičari u pentatlonu bili cenjeni, pokazuje činjenica da su tokom jednomesečnih priprema u Elidi, za vežbanje imali na raspolaganju posebnu stazu u starom gimnazionu. U Olimpiji su ipak svi bili ravnopravni, te su bili smešteni sa svim ostalim učesnicima⁷⁶.

Kako je disciplina trčanja na jedan stadion prethodno već opisana, i kad se izuzme rvanje koje ne pripada savremenim atletskim disciplinama, ostale su tri atletske discipline da se objasne.

Skokovi

Detalj po kome se *skok u dalj (alma)* razlikovao najviše u odnosu na današnji je taj da su se stari Grci služili *tegovima – halterima*, koje su držali u svakoj ruci po jedan, a koji su se upotrebljavali u cilju povećanja dužine skoka i stabilnosti pri doskoku. Najstariji sačuvani halteri potiču iz VI veka p.n.e. i imaju oblik telefonske slušalice. Halteri su bili različitih dimenzija, oblika i težina. Bili su dugi od 12–29 cm, težili su od 1.072, 1.480, 1.610, 2.230 do 4.629 kg i bili su napravljeni od kamena ili metala. Oblik im se menjao kroz vekove, od oblika sličnog telefonskim slušalicama, do raznih oblika kada im je vrh zatupljen ili šiljast, kada je prednji deo veći i teži u odnosu na zadnji i obrnuto, gde su pojedini modeli imali udubljenje za palac sa jedne strane, a sa druge strane udubljenje za ostala četiri prsta⁷⁷. U Olimpiji su pronađene haltere težine 2–4 kg. Različita težina haltera navodi na pomisao da se prema konstituciji skakača koristila i odgovarajuća težina istih. Pretpostavka je da su se teže haltere koristile u svrhe treninga (kao što se danas koriste bučice).

Svi istraživači se slažu da je *prostor za doskok (skama)*, predstavljalo pravougaono udubljenje ispunjeno sa poravnatim peskom (dužine 50 stopa – oko 16 m). Zaletište⁷⁸ u Olimpiji je bilo dugo 18.3 m. Dužina skoka je merena *drvenim pravim štapovima – kanones*, od *tačke (mesto) odskoka – vatir* do otisaka stopala u pesku koji se označavao *markerom – simeion*.

Tačka odskoka se nalazila sa jedne, kraće strane jame. Gardiner smatra da je *vatir* mogla da predstavlja i startna linija⁷⁹. Napominje kako to nikako nije mogla biti neka vrsta odskočne daske. Međutim, veoma je interesantno, da je Š. Dil upravo dao takvo objašnjenje za mesto sa kog se vršio odskok⁸⁰. U prilog tome ide transkripcija reči *vatir*, koja u prevodu znači daska za odskok, ali gimnastička, što podrazumeva da je elastična. I S. Ilić, dužinu Failosovog skoka u Delfima objašnjava izdignutim odskočistem koje je po funkciji slično današnjoj odskočnoj dasci u vežbanju preskoka na spravama⁸¹.

Položaj jame za pesak u koju se skakalo, u odnosu na stadion, s obzirom da nema arheoloških nalaza, nije precizirano. B.Θ. Γαυvakη pretpostavlja da, pošto su Grci bili praktičnog uma, i kako su razmišljali logički, postoji verovatnoća da se jama zbog gledaoca nalazila centralno u odnosu na dužinu stadiona, ali uz njegovu bočnu ivicu⁸², da bi središnje staze ostale neoštećene za trkače (kao i na savremenim stadionima).

Tumačenjem slika i crteža, na kojima je predstavljen skok u dalj sa halterama (sl. 15), može se reći da je skakač izvodio skok držeći haltere u rukama, da bi ih posle faze leta, neposredno pre doskoka ispustio iza sebe. Na dužinu skoka su uticali i svirači koji su tokom zaleta, odskoka, leta i doskoka, davali muzički ritam.

Da bi skok bio priznat odnosno regularan, atleta nije smeo da prestupi, tj. morao je da stane na *vatir*, zatim je morao da skače u ritmu kojim ga je pratio muzičar, i doskok je morao da se izvede na obe noge paralelno postavljene bez mogućnosti pada.

Sl. 15 Skok u dalj sa halterima praćen muzikom sa aulosa

Filostratos je naglasio da je otisak stopala morao biti jasan u pesku, da bi bio priznat⁸³. Kako je kod starih Grka religija bila usko vezana sa takmičenjima, to se smatra, da su i neka pravila proistekla iz te povezanosti. Atletе nisu smele kao današnje, da padnu u sed prilikom doskoka zbog svetosti Igara, odnosno, to bi značilo da skrnave njihovu svetost, jer Grci nisu nikada pred svojim bogovima čak ni klečali.

Dužine skokova koje su zabeležene u delima grčkih istoričara nam ističu dvojicu najpoznatijih, Hionisa iz Sparte i Failosa iz Krotona. Hionisov skok na XXIX olimpijskim igrama (664. p.n.e.) je iznosio 52 olimpijske stope (52x32.04 cm=16.66 m). Za Failosov skok se zna, da je u Delfima skočio 55 delfijskih stopa (55x29.58 cm=16.26 m). Ovako daleki skok je prethodno objašnjen uzdignutim odskočištem. Velike daljine ovih skokova su izazvale mnoštvo rasprava. Ali, ipak se smatra da je reč o "istorijskom preterivanju" ili greškama u prepisivanju koje su vremenom samo ponavljane.

Pored skoka u dalj, Grci su se bavili i *skakanjem u vis*. Jedna vrsta skokova u vis je izvođena preko konopca, što bi odgovaralo savremenom skoku u vis, dok je druga vrsta skokova bila pomoću zašiljene motke preko različitih prepreka. Takođe, bavili su se akrobatskim skokovima, kao i skokovima u dubinu sa vrhova padina.

Bacanje koplja

Stari Grci su poznavali dva načina *bacanja koplja*–*akontismos*: bacanje koplja u daljinu i bacanje koplja u određeni cilj. Prvi način bacanja, *ekivolos* je u okviru pentatlona uključen 708. g. p.n.e. na takmičenjima u Olimpiji.

Koplja koja su se koristila za izvođenje ove discipline, su imala različite nazive: *akon*, *akontion*, *mesagkilon*, *apotomas*⁸⁴. Bila su napravljena od jakog i elastičnog drveta, najverovatnije drenovine (kranja). Većina autora se slaže da je dužina koplja

bila u direktnoj zavisnosti od visine atlete⁸⁵, odnosno da je iznosila između 1.5 i 2 m. Koplje je u stvari bilo, jedan drveni dugački štap, i na vrhu je ili bilo zaoštreno, ili je imalo oštri metalni vrh (kapicu). Ova kapica je služila i za zaštitu, da se drvo ne raspadne prilikom bacanja, ali i da bi obezbedila raspored težine koplja, bez čega ono ne bi moglo da leti ispravno. Zatupljena koplja su korišćena za vežbu. Na takmičenjima vrh je morao biti zašiljen, da bi se koplje zabolo u zemlju, jer se samo takav hitac priznavao⁸⁶.

Osnovna razlika između antičkih i savremenih kopalja je upotreba *kožne trake* (*remena*), koju su Grci zvali *ankyla*, a Rimljani *amentum*. Dužina *ankile* je bila 30 – 40 cm i bila je namotana oko sredine koplja, na mestu gde mu se nalazilo centralno težište, na takav način da su na kraju veza atlete ostavljale omču dužine 6–10 cm kroz koju su provlačili kažiprst ili kažiprst sa srednjim prstom⁸⁷. E. N. Gardiner kaže da su koplja koja su se upotrebljavala u ratu i u lovu imala remen i da je na osnovu pozitivnih iskustava njegovom upotrebom prihvaćen i u gimnazionima, odnosno na takmičenjima⁸⁸. U tim slučajevima remen je stalno bio pričvršćen, dok je u slučaju atletskog koplja svaki atleta vezivao remen gde mu je najviše odgovaralo, zavisno od njegovih sposobnosti i od dužine njegovih prstiju. Sa *ankilom* se produžavao let koplja, jer je poluga za izbačaj bila duža.

Bacanje koplja je na Svečanim igrama u Olimpiji izvođeno na stadionu. Zaletišta se nalazilo na zapadnoj strani stadiona, u prostoru od desetak metara, gde je ciljna linija za trku stadion bila *linija izbačaja – terma*⁸⁹, iz VII Pindarove Nemejske ode, a prema navodima E. N. Gardinera⁹⁰. Verovatno je iz ove ode proisteklo da takmičar koji pređe preko linije, bude diskvalifikovan sa svih daljih takmičenja, odnosno da nije smeo da prestupi preko linije izbačaja. Prostor u koji se bacalo koplje je bio strogo definisan sa tri strane i hitac je bio nevažeći ako bi koplje palo van definisanog prostora⁹¹.

Na osnovu podatka da je na ostrvu Kosu postojala tradicija nadmetanja samo u bacanju koplja, gde je pobednik dobijao za nagradu tri koplja i sa brojnih slikanih prikaza atleta koji nose po tri koplja, pretpostavka je da se na takmičenjima u bacanju koplja najbolji rezultat određivao na bazi tri izvedena hica⁹².

Pre vežbanja ili takmičenja, svaki takmičar je vezivao ankilu oko koplja pod nadzorom *paidotribesa*⁹³. Posle nekoliko koraka zaleta, ali sa kopljem povučenim unazad, što su sigurno bili poslednji pokreti pred izbačaj, tj. trenutak prestizanja sprave, takmičar je vršio izbačaj gde je u trenutku izbačaja koplja, završni impuls srednjeg prsta i kažiprsta preko omče i remena davao koplju jači udarni impuls i rotaciju oko uzdužne ose, što je omogućavalo stabilan let i ostvarivanje dužeg hica⁹⁴ (sl. 16).

Pobednik je određivan na osnovu najdaljeg hica, pod uslovom da atleta nije prestupio i da je koplje palo pravilno zabodeno u zonu označenu na stazi. Poznato je da u Olimpiji nije bilo nesreća u bacanju ni koplja ni diska, što navodi na zaključak da su atlete imale strogo kontrolisane pokrete.

Sl.16 Prikaz bacanja koplja

Osim upotrebe remena, antički način bacanja koplja je sličan savremenom.

Nema autentičnih podataka o postignutim rezultatima, iako J. Swadling navodi da se iz tekstova može zaključiti kako daljine od 91 m nisu bile retkost⁹⁵. U Enciklopediji fizičke kulture⁹⁶, gde su se pozvali na Stacija, navedeno je da se koplje prosečno bacalo u daljinu 46.22 m. Kontradiktornost ova dva rezultata ukazuje da o datoj problematici nema pouzdanih istorijskih izvora, a time ni rešenja.

Bacanje diska

Bacanje diska – diskovolia – Poznati grčki pesnik Pindar koji je u svojim epinikijama opevao pobednike sa raznih takmičenja, tvorac je reči *diskovolia*.

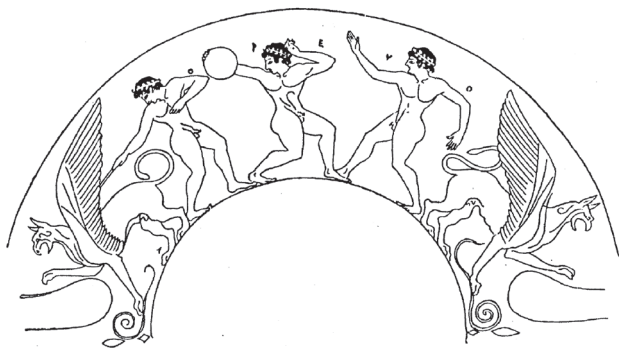
Arheološka iskopavanja u antičkoj Grčkoj su pokazala verodostojne dimenzije diskova koji su se koristili u to doba. Pronađeno je više originalnih primeraka diska iz toga doba, koji se čuvaju u mnogim muzejima sveta. Disk antičkih Grka je bio pljosnat, okrugao kamen sočivastog izgleda, prečnika 17–34 cm, težine 1.3–5.7 kg. Njihove dimenzije nisu bile standardne, razlikovale su se iz grada od koga potiču. Prosečna težina sačuvanih diskova kreće se oko 2,5 kg. U kasnijem periodu disk je pravljen od tvrdog i teškog drveta, bronzе i olova. Tadašnji disk je imao oblik okrugle, ravne ploče, dok današnji ima aerodinamički oblik (ispupčenje sa tzv. trbuhom).

Prema Pazuhaniju, što je već navedeno, koristila su se tri metalna diska za vreme takmičenja na Olimpijskim igrama, jednakog prečnika i mase, koja su se čuvala u riznici Sikiona.

Na osnovu činjenice da ne postoje precizni podaci o načinu bacanja diska u antičkoj Grčkoj oformljena su različita mišljenja. Međutim, svi istraživači su saglasni da se bacao iz mesta u daljinu, iz određenog prostora omeđenog sa tri strane. Tumačenje načina izvođenja bacanja diska M. Đurića, inspirisano Mironovim *Diskobolosom* je sledeće: "Prikazan je efeb koji, naslanjajući levu ruku na desno koleno, hoće da baci diskos izdaleka zamahnutom rukom; u zamahu celo telo oslanja se na desnu nogu, dok leva jedva dodiruje tle. Taj zamah i snaga napregnutog tela daće disku krila da odzui, a leva noga iz svoga dotadašnjeg položaja koraknuće napred i vratiće diskobolu ravnotežu."⁹⁷

Mesto pada diska označavano je pobodenim kočićem. Pretpostavka je da su bacači disk bacali tri puta, vodeći računa o liniji bacanja, koju nisu smeli nakon izbačaja da pređu (prestupe), jer im se u tom slučaju bacanje nije računalo (sl. 17).

Sl. 17 Detalj sa vaze – bacanje diska

Po mišljenju nekih stručnjaka, antička tehnika bacanja diska je bila veoma teška, jer je tražila od bacača odličnu koordinaciju, usklađenost pokreta i dobru ravnotežu, ali je i pored veće snage i energije, koju je bacač ulagao, bila manje uspešna od savremene tehnike bacanja diska. Ovaj način bacanja nazvan je helenski stil bacanja.

Nema mnogo sačuvanih podataka o rezultatima antičkih diskobolosa, ali se spominje hitac Fajlosa iz Krotona, koji je disk težak 5,25 kilograma, bacio na daljinu 95 stopa (28.17 m). Po Staciju, Fligias iz Pise najdalje je hitnuo disk prebacivši reku Alfej u Olimpiji. Stacias u mitološkom epu *Thebais* opisuje to sledećim rečima: "On (tj. atleta) polaže oba kolena na zemlju, sabire snage, podiže disk iznad glave i hita ga tako visoko da se gubi u oblacima."⁹⁸

Na osnovu više prikaza sa vaza se može pretpostaviti da je i vežbanje i takmičenje u bacanju diska bilo praćeno sviralom, što ukazuje da je bacač morao da izvede u ritmu skladan pokret, a sve u cilju postizanja veće daljine hica.

Po pričama antičkih pripovedača za vreme takmičenja u bacanju diska nije zabeležen ni jedan slučaj povređivanja ili smrti prisutnih posmatrača. Ali, su one bile prisutne na treninzima kada su atleta ili gledaoci bili nedovoljno pažljivi, jer su se šetali u prostoru gde je disk padao posle izbačaja.

Borilački sportovi

Rvanje (pali) je bilo jedno od najstarijih i najomiljenijih vežbanja starih Grka i bilo je veoma cenjeno zbog njegovog doprinosa razvoju tela. Rvači su se rvali nagi, sa opasanim pojasom oko bedara. Pre takmičenja rvači su svoje telo mazali uljem da bi im koža bila elastičnija i klizavija što je protivniku otežavalo zahvat. Zatim su telo posipali sitnim peskom⁹⁹ da bi smanjili znojenje i da na vrelom grčkom suncu ne bi dobili opekotine obzirom da su se sva takmičenja odvijala pod vedrim nebom. Takmičilo se na dva načina:

Iz stojećeg stava (triagmos) – takmičari su udarcima ispod kolena pokušavali da izbace protivnika iz ravnoteže i podižući ga od tla, bacali bi ga na zemlju. Ako bi takmičar tri puta bio oboren na zemlju ili gornjim delom tela dotakao tlo, gubio je borbu (sl. 18).

Sl.18 Prikaz rvanja sa antičke vaze

Drugi način je bio ležeći (alindezis), kod koga je nakon obaranja protivnika na zemlju borba nastavljena do konačne predaje jednog od takmičara. Rvanje se odvijalo u borilištima posutim peskom kako bi padovi bili ublaženi. Pravila su bila stroga, a svaki prekršaj je kažnjavao udarcem pruta.

Nakon završenih borbi rvači su u palestrama imali posebne prostorije gde su prvo morali da sastružu pesak sa tela posebnim napravama (strigilama) da bi mogli da se kupaju.

Najpoznatiji rvač je bio Milon iz Krotona koji je u Olimpiji bio pobednik 6 puta, u Delfima – 7 puta, u Nemeji – 9 puta i u Istmiji – 10 puta.

Pesničenje (pix) je način borenja u kome su takmičari golim pesnicama razmenjivali udarce (sl. 19). U početku su štiteći ruke umotavali pesnice i podlakt kožnim trakama. Kasnije, pojavom profesionalnih atleta, borbe su postale surovije. Ruke su umotavane u remenje koje je imalo ili oštro kamenje ili metalne kopče. U ovakvim borbama je dolazilo do ozbiljnih povreda takmičara, pa čak i do smrtnih ishoda. Prilikom vežbanja takmičari su vežbali udarce bez zaštite ruku i to udarajući u džakove pune peskom. Borbe su se odvijale u palestrama. Takmičari su se pesničili nagi, sa metalnom kapom koja je štitila glavu od opasnih udaraca. Postojala su utvrđena pravila, ali ona su se veoma razlikovala od današnjih. Borilo se do predaje jednog od boraca podizanjem ruke. U Olimpiji su postojale dve kategorije takmičara,¹⁰⁰ dok su na ostalim Igrama bile tri kategorije. Sudije su vizuelnom procenom svrstavale takmičare u kategorije.

Sl.19 Prikaz pesničenja

Ostalo je zabeleženo, da je Euradamas kome su u borbi polomljeni zubi i vilica, mirno progutao svoje zube pred svima, pokazujući svoju neustrašivost, što je navelo protivnika da odmah preda borbu.

Pankration je način borenja koji je predstavljao kombinaciju pesničenja i rvanja. To je bio najteži i najsuroviji način borenja. Borci su se takmičili nagi, namazani uljem i peskom i ruke im nisu bile zaštićene kožnim remenjem. Borba je započinjala u stojećem stavu udarcima ruku i nogu, da bi po obaranju protivnika na zemlju bila nastavljena rvačkim zahvatima. Surovost ove borbe se ogledala u tome što je pored navedenih udaraca i zahvata borcima bilo dozvoljeno podmetanje nogu, izvrtnje ruku, lomljenje prstiju. Iako je pankration bio veoma grub, imao je određena pravila koja su se morala poštovati, da helanodici ne bi diskvalifikovali nekog od boraca.

Najpoznatiji pankratista je bio Dijagora sa Rodosa, koji je bio poznat po svojoj snazi i velikom broju pobeda na Olimpijskim igrama. Njegovi potomci¹⁰¹ su takođe bili olimpijski pobednici.

Ostala vežbanja i sportske aktivnosti

Trke kolima su pojavom profesionalizma postajale sve popularnije u narodu (sl. 20). Takmičilo se u vožnji bojnih kola, dvoprega i četvoroprega. Iako su postojale i jahačke trke, trke kola su bile mnogo atraktivnije za gledaoce. Odvijale su se na hipodromima. Dužina staze je iznosila 4 stadiona. Start trke se označavao zvukom trube. Trke su se vozile u krug oko 2 stuba na dva kraja hipodroma. Često je dolazilo do nesreća koje su se dešavale zbog direktnih sudara dvojica kola iz suprotnog smera,

Sl. 20 Trka četvoroprega

pa je između stubova podignut zid. I pored ove predostrožnosti dolazilo je do povređivanja, pa čak i smrti velikog broja vozača na ovim trkama. Iako su pobjednici bili veoma cenjeni, nagradu su dobijali vlasnici kola, odnosno konja, kao što je to i danas slučaj.

Pored navedenih sportskih disciplina, stari Grci su se bavili i drugim sportskim aktivnostima i vežbama: **dizaњem tereta, raznim igrama sa loptom, streljaњtvom, plesom, lovom i pli-**

vanjem. Bila im je poznata primena vežbi u zdravstvene, odnosno terapijske svrhe – preventiva, terapija i rehabilitacija.

3.5.4. Svećane Igre u antičkoj Grčkoj

Atletska i konjićka takmićenja u Grčkoj najverovatnije vode poreklo od pogrebnih svećanosti u ćast mrtvih heroja, istaknutih pojedinaca ćiji su grobovi i okolina bili mesta pod njihovom zaćtitom. Opis nadmetanja na Patroklovoj sahrani pod Trojom najstariji je takav u Evropi. Homer, mećutim, pominje i takmićenja kao oblik rasonode. Olimpijski panteon u to vreme preuzima lokalna atletska i konjićka takmićenja, zadrćavajući prvobitne heroje u sekundarnoj ulozi. Velike igre (Olimpijske, Pitijske, Nemejske i Ismijske) uspostavile su ćvrstu tradiciju u periodu od VIII do VI veka p.n.e. Pored toga i broj igara se umnoćava. Zavisno od toga da li su ukljućivale samo atletska i hipodromska ili i muzićka takmićenja, nazivale su se isoolimpijske (po pravilima olimpijskih), isopitijske ili isonemejske; ako je nagrada za pobjednike bila novćana nazivane su hrematitske, ako je kao nagrada dodeljivan venac bile su stefanićke (sve ćetiri velike) igre. U Rimska vremena imperator je pojedine igre proglašavao za iselastićke, što je pobjednicima dozvoljavalo trijumfalni ulaz u grad. Kao paganski obićaj, igre je 394. godine n. e. zabranio Teodosije I, ali su one u nekim gradovima nastavljene do poćetka VI veka n.e, a kao redovna hipodromska takmićenja u Vizantiji su opstale do XIII veka n. e. Mećdu hrematitskim igrama najćuvenije su bile Panatenejske u Ateni.

Na ostrvu Delu su odrćavane Igre jonskih Grka, u Smirni Sveazijske igre, na Salamini – Ajanteje u Ajantovu ćast, u tesalskoj Ftiji – igre posvećene Ahilu, a u ćast prvog poginulog Grka pod Trojom – Protesilajeve igre. U ćast poginulih kod Plateje odrćavana je Eleuterija, a u ćast kralju Leonidi bile su igre u Sparti. Apolonu su bile posvećene Karnejske igre u Sparti, Apolonske igre u Rimu, Teoksenije u Peleni, Heliju – Heleje na Rodu (sl. 21), Heri – Hereje u Olimpiji i Argu, Ateni – Aleje u Tegeji, Hermesu – Hermaja u Feneji, na Helikonu su odrćavane igre posvećene muzama i

Erotu, a u Sparti i Mantineji igre posvećene Eurikleji. Teba i Troja bile su poznate po konjičkim igrama.

U doba rimskog carstva – uz starije Velike ili Rimske igre (Ludi Magni, Ludi Romani), Cererine i Florine – uvedeno je mnoštvo novih igara u čast imperatora kojima su ukazivane božanske počasti: Akcijske u Nikopolisu i Augusteja u Pergamu, igre u Kajsareji i mnogim drugim gradovima bile su posvećene Avgustu, Neronia i Iuvenalia – Neronu, Hadrijanske u Efesu i Ateni – Hadrijanu. Uz njih su opstale i starije, Kapitolske igre u Rimu, isolimpijske u Aleksandriji, Asklepijeve igre u Epidauru (sl. 22), Sevasta u Neapolisu, Balbilejske u Efesu, Hrisantičke igre u Sardu. Poznato je da su se održavale igre i u Amikli kod Sparte – Hijacintije, zatim Igre na ostrvu Kosu, igre isolimpijskog karaktera u Amfiopolisu, Dionu, Amfilohiji i još mnoge druge.

Sl. 21 Izgled stadiona na Rodosu danas

Sl. 22 Stadion u Epidaurusu

Panhelenske igre

Panhelenske igre obuhvataju četiri velika nadmetanja i to: u Olimpiji, Delfima, Nemeji i Istmiji.

I – Olimpijske igre – Svećane igre u Olimpiji

U antičko doba Olimpija je pripadala gradu Pizi. Organizacija i održavanje Svećanih igara u Olimpiji je međutim, bila u nadležnosti grada Elisa, takođe u oblasti Elida. Svetilište Olimpija¹⁰² se nalazilo u blizini zapadne obale poluostrva Peloponez, ispod brda Kronosa blizu ušća reke Kladej u Alfej.

Na osnovu arheoloških iskopavanja, odnosno pronađenih materijalnih dokaza govori se o nastanjenosti Olimpije još 2000 godina p.n.e. U početku su u Svetilištu prinošeni darovi zbog plodnosti zemlje. U tim vremenima je ono verovatno bilo posvećeno boginji Gei koja se poistovećivala sa prehelenskom figurom Egejske Majke

Božje. Poštovanje boginje plodnosti je pripisivano Heri, Demetri i Hipodameji. U to vreme antički Grci počinju paralelno da slave Zeusa, Herakla Ideusa i Pelopsa¹⁰³. Kult boga Zeusa se pojavio posle XII veka p.n.e.

Legende o nastanku Igara

U antičko vreme se verovalo da su bogovi i heroji, pored Svetilišta osnovali i atletska nadmetanja, u kojima su prvi učestvovali. Olimpijske igre su između ostalog i po broju legendi o svom nastanku nenadmašne. Postoji više legendi koje su sačuvane do danas, iz različitih istorijskih izvora grčke kulture.

Prva legenda bi bila ona koja za osnivača Olimpijskih igara, smatra Zeusa jer ih je organizovao proslavljajući svoju pobjedu nad ocem Kronosom.

Zatim postoji legenda o Heraklu (Idajskom), koji je sa svojom braćom na Kritu, čuvao malog Zeusa od njegovog oca Kronosa, koji je gutao svu svoju decu odmah po rođenju, zbog proročanstva da će ga ubiti u borbi za božansku prevlast jedno od njegove dece. Prešavši na Peloponez, Heraklo je organizovao u Olimpiji trku sa svojom braćom i ovenčao je pobjednika vencem divlje masline, sa namerom da se Igre održavaju svake pete godine pošto ih je bilo petorica braće.

Po jednoj od njih osnovao ih je Heraklo¹⁰⁴ nakon povratka Argonauta iz Kolhide, da bi se na njima sastajali i međusobno nadmetali u različitim disciplinama i učvršćivali prijateljske veze. Kako je igre posvetio Zeusu Olimpijskome, kad je izabrao za njih ravnicu između Alfeja i Kladeja u Elidi, dao joj ime Olimpija. Prema drugoj verziji Heraklo je osnovao Olimpijske igre u spomen na svoju pobjedu nad kraljem Augijem¹⁰⁵. Na ovim igrama je i sam učestvovao i pobjedio u rvanju i pankrationu.

Prema sledećoj, osnovao ih je Heraklov potomak Oksil koji je uz pomoć Dorana postao kralj u Elidi.

Osnivačem Olimpijskih igara mitovi smatraju i osnivača Peloponeza Pelopsa, sina kralja Tantala. Svoju pobjedu u dvoboju na život i smrt s kraljem Enomajem, za ruku njegove ćerke Hipodameje i Elidsko prestolje je proslavio održavanjem Igara.

Prema savetu Delfskog proročišta, Oksilov potomak Ifit, kralj Elide, se sporazumeo sa Kleostenom, kraljem susedne Pize i sa Likurgom kraljem Sparte o nepovredivosti Olimpije i imunitetu njenih posetilaca. Taj sporazum je postao osnova ekeherije, sveopšteg Svetog mira među grčkim državama u vreme održavanja Igara.

Zahvaljujući Svetom miru, odnosno ekeheriji, svi takmičari, zvanični predstavnici grčkih država i ostali građani su dolazili, boravili i potpuno bezbedno se vraćali u svoje gradove, bez straha da im se nešto u putu dogodi. U početku je ekeherija bila u trajanju od jednog meseca (sveti mesec) tokom održavanja Igara, a kasnije je bilo produženo na tri meseca i odnosilo se na čitav region oko Olimpije, odnosno cela Elida je proglašena kao Sveta i neprikosnovena zemlja, u koju je bio zabranjen pristup svim naoružanim ljudima, kao i svi ratovi.

Istorijat Svečanih igara u Olimpiji

Teško je precizirati godinu kada su Igre stvarno započele, jer je početak Igara isprepletan legendama povezanim sa događajima i ličnostima iz praistorijskog perioda. Prema nekim istorijskim istraživanjima Igre su počele između 1253. g. p.n.e. i 884. g. p.n.e.¹⁰⁶ Verovatno je da su se Igre tada periodično održavale povodom određenih događaja, tako da svaka ličnost iz legendi ima svoju ulogu u njihovom održavanju. Kada je Pelops¹⁰⁷ došao na Peloponez oko 1190. g. p.n.e., Igre su se odvijale sve do oko 1065. g. p.n.e., odnosno prestaju sa prestankom vladavine Oksila. Obnovljene su u vreme vladavine Ifita, kralja Elisa, koji je bio Oksilov potomak. U periodu od 1065. g. p.n.e. do 776. g. p.n.e. nije bilo Igara. Istoričar iz II veka n.e. Phlegon iz Trallesa,¹⁰⁸ pisao je da je bilo 28 Olimpijada (Svečanih igara u Olimpiji), od one koju je postavio Ifit, do Olimpijade na kojoj je pobedio Koroivos. Po toj računici bi obnovljene olimpijske igre počele 884. g. p.n.e.

Zvanično, prve Svečane igre su se odigrale u Olimpiji 776. g. p.n.e. kada je početo i zvanično zapisivanje pobednika. Tada je Koroivos iz Elisa pobedio u jedinoj disciplini koja je postojala – trci na jedan stadion.

Na osnovu materijalnih dokaza (liste) o olimpijskim pobednicima od VIII veka p.n.e. pa nadalje, se vidi da se slava Igara širila tokom celog Peloponeza. Kako su se Ifit, Likurg i Kleosten saglasili da se Igre održavaju svake pete godine i ustanovili "Sveti mir", koji je podrazumevao primirje tokom igara od strane država koje su učestvovala na njima, to je i poštovano vekovima kasnije tokom održavanja Igara. Tekst ovog dogovora za koji se smatralo da je neophodan zbog razvoja Igara je zabeležen u pisanoj formi u krug na bronzanom Ifitovom disku koji se čuvao u Herinom hramu.¹⁰⁹

Uprkos svojoj izolovanosti na krajnjem zapadu Peloponeza okruženo velikim planinama Arkadije i nepristupačnom obalom Jonskog mora, ovo Svetilište je postalo autoritet za sva ostala u antičkoj Grčkoj. Velika i religiozna svetkovina koja se održavala u njemu je postala simbol političkog i kulturnog jedinstva Grka. Na osnovu starih zapisa koje je u V veku p.n.e. redigovao sofist Hipija,¹¹⁰ može se izvesti zaključak o širenju Svečanih igara u Olimpiji, sa lokalne na Svehelensku manifestaciju, obeležje vremena, dok je Grčka uživala političku slobodu.

Tokom arhajskog perioda želja atleta iz cele Grčke da učestvuju na Igrama je došla paralelno sa velikim brojem poklona gradova i kolonija grčkog sveta: od južne Italije i Sicilije, istočne i zapadne Grčke i takođe iz severne Afrike. Odgovornost za organizaciju Svečanih igara u Olimpiji je pripadala građanima Elisa, uprkos jakim pokušajima Pizana da preuzmu kontrolu nad njim. Uprkos tome, arhajski period je bio vreme uspona Olimpije što je potvrđeno brojnim darovima raznih pobednika kao i drugih ljudi.

Tokom klasičnog perioda uspon Svetilišta u Olimpiji je bio značajan. Na mirnoj lokaciji pod okriljem Svetog mira, među Grcima se razvijao jak osećaj nacionalne

pripadnosti, odnosno jedinstva. Velik značaj je pridavan Igrama. Dok se na 75. Igrama 480. g. p.n.e. Leonida sa svojim Spartancima borio u Termopilskom klancu, Grci su se takmičili u Olimpiji.¹¹¹ Na prvim Svečanim igrama posle pobeđe nad Persijancima, 476. g. p.n.e. pobeđe Grka nad Persijancima proslavljana je svečanije nego uobičajeno. Kad se Temistokle pojavio na stadionu imao je veću pažnju publike nego takmičari. Iako se nije smelo biti naoružan, u Svetilištu 364. g. p.n.e. dolazi do borbe čak i u Olimpiji, za vreme Igara.¹¹² U pokušaju Elejaca da povrate upravu nad Svetilištem vodili su borbu čak i na Altisu protiv Pizana. Kasnije, te Olimpijske igre se nisu računale, odnosno kao da se nisu ni održale.

Na Svečanim igrama u Olimpiji je učestvovao Aleksandar, sin Amintin, makedonski kralj (498–454), koji je pomogao braću Grke u vreme prvog persijskog nadiranja, i istakao se kao trkač na njima, ali to je mogao tek kad je sudijama dokazao da je on Helenskoga porekla.¹¹³ Čak je i Filip II Makedonski učestvovao na Igrama 356. g. p.n.e. i pobeđio.

Posle smrti Aleksandra Velikog, sjaj Svetilišta je počeo polako da opada. Tokom III i II veka p.n.e. nastavlja se dotiranje Svetilišta od strane bogatih pojedinaca iz Grčke, Male Azije i Egipta. Godine 146. p.n.e. Grčka je potpala pod rimsku vlast. Igre su doživele izmene. Neprikosnoveno dotadašnje pravo učešća samo slobodnih i nekažnjanih Grka se menja i pravo učešća na njima su dobili i Rimljani, a onda ubrzo se to pravo proteglo na sav slobodan svet rimskog carstva, što su najviše koristili Egipćani i Orijentalci. Na taj način su se Svečane igre u Olimpiji internacionalizovale, pa je tako uzvišena ideja fizičke snage i moralnih vrline, u miru i slozi, bila prenesena i na druge narode. Na igre su dolazili takmičari sa tri kontinenta (Evropa, Azija, Afrika). Rimljani su promenili vrednost i karakter Grčkih festivala – za njih su atletska takmičenja bila na drugom mestu, posle boksa, rvanja i pankrationa. Pokušali su da ih presele u Rim. Kornelije Sula je 85. g. p.n.e. opljačkao riznice. Zatim je zemljotres 40. g. p.n.e. zadesio Olimpiju i oštetio je. Oktavijan Avgust, Neron i Hadrijan su pokušali da vrate značaj Igrama u Olimpiji, ali samo za kratko vreme. Posle III veka n.e., definitivno je došlo do pada slave Igara i sve manjeg učešća grčkih takmičara u njima. U IV veku n.e. Igre više nisu imale nikakvu ni religioznu ni političku ulogu i 393. godine n. e. vizantijski car Teodosije I ih zabranjuje. Teodosije II pali i uništava Svetilište 426. godine n.e.

Uočljiva je razlika između grčkih takmičenja (agones), koja su organizovana zbog takmičara i koja su imala amaterski pristup, u odnosu na rimske igre (ludi), koje su organizovane zbog publike i koje su imale profesionalni karakter.

Arheološko nalazište u Olimpiji

Olimpiju je otkrio 1766. godine Englez Richard Chandler, krenuvši da istraži postojanje lokaliteta na kome su se održavale nezaboravne Svečane igre u Olimpiji. Grčka je u to vreme još uvek bila pod turskom okupacijom. Godine 1828. je dobila

nezavisnost. Ubrzo potom, francuski, nemački, engleski naučnici i arheolozi počinju sa iskopavanjima u Grčkoj, na osnovu kojih objavljuju svoje naučne radove. Iskopavanja u Olimpiji, koja su otpočela 1875. godine su aktuelna i danas.

Sama Olimpija je tokom vekova mnogo uništena, nešto u osvajačkim pohodima plemena koja su prolazila kroz tu oblast, a većim delom prirodnim elementarnim nepogodama. Izlivanje reke Kladej je uništilo pola gimnaziona, a reka Alfej plavi hipodrom.¹¹⁴

Na osnovu otkrivenih ostataka građevina u Olimpiji i na osnovu literarnih istorijskih izvora,¹¹⁵ izvršena je dosta precizna rekonstrukcija lokaliteta (sl. 23), sa građevinama i objektima za takmičenje antičkih atleta koji su bili na njemu. Na samom lokalitetu se nalazilo:¹¹⁶ *svetilište Olimpije, objekti za takmičenja i ostale zgrade za različite namene.*

Sl. 23 Rekonstrukcija Olimpije

1. Svetilište Olimpije (sveto mesto) je obuhvatao prostor na centralnom delu lokaliteta, tj. na Altisu (sveti gaj). Na ovom prostoru su tokom vekova bila izgrađena sva zdanja namenjena verskim obredima, kao i ceremonijama vezanim za same Igre. Svetilište je bilo specifično po tome, što su se na Altisu pored hrama posvećenog bogu Zeusu u čiju čast su Igre i bile organizovane, nalazili hramovi, kipovi i žrtvenici posvećeni i drugim bogovima i herojima, kao i statue pobednika olimpijskih igara. Prostor samog Altisa je u kasnijem periodu održavanja Igara bio ograđen zidom, koji je odvajao i štitio Svetilište.

Hramovi, oltari, spomenici i druga verska znamenja podizana su u Svetilištu tokom dugog niza godina. Navedeni su hronološkim redom kako su građeni, da bi se stekla predstava razvoja i uspona Svetilišta u Olimpiji u antičkom periodu, a time razumelo značenje i vrednost Olimpijskih igara. To su: Pelopeon, Hipodameon, Hereon, Hram boga Zeusa, Kip boginje Nike, Metron, Hram boginje Hestije, Veliki žrtvenik boga Zeusa. U njegovoj neposrednoj blizini nalazili su se oltari boginja Here i Reje, a u čitavom Svetilištu nalazilo se još 69 drugih oltara, posvećenih različitim bogovima antičkog sveta. Zatim, tu su se nalazili i Filipeon, Pritanej, Zanes,¹¹⁷ Riznice, Nimfeum, Eho hodnik i Kripta.

Kripta je bila zasvođeni ulaz na stadion odnosno tunel, ispred koga su bile postavljene dve table sa epigramima koji su opominjali takmičare:

1. "Olimpijska pobjeda se ne kupuje novcem već se postiže brzinom nogu i snagom tela".
2. "Ovi kipovi pokazuju svim Grcima da se novcem ne može kupiti Olimpijska pobjeda".¹¹⁸

2. Objekti za vežbanje i takmičenja su bili smešteni izvan zidova Svetilišta. Na prostoru Stare Olimpije postojali su sledeći objekti: Stadion, Hipodrom, Gimnazija (grč. Gimnazion), Palestra i Bazen.

Stadion na koji se ulazilo prolaskom kroz Kriptu, se nalazio istočno od Svetilišta, od koga je bio odvojen Hodnikom Eho. Na njemu su postojale uređene staze i gledalište, izgrađeno na kosoj padini brežuljka bočno od staza za trčanje. Dužina Stadiona, sa prostorom ispred starta, stazom za trčanje i delom iza cilja je iznosila 212.5 m, a širina staza za trčanje, sa prostorom sa strane, iznosila je 30 m.

Staza, na kojoj su se održavala takmičenja u trčanju, je bila duga 192.27 m, odnosno iznosila je 600 Heraklovih stopa¹¹⁹ ili 600 olimpijskih stopa.¹²⁰ Start se obavljao na istočnom delu Stadiona, gde se nalazilo više izljebljenih kamenih ploča, sa kojih je moglo u isto vreme da startuje 20 takmičara. Na njima su bili udubljeni žljebovi dubine 2 i širine 4 cm, na međusobnom razmaku od 16 cm, koji su služili za postavljanje prstiju nogu prilikom starta. Iste takve ploče su se nalazile i na zapadnoj strani Stadiona, odnosno na ulazu u njega, koje su korišćene kod trka diaulos, dolihos i kod trke sa oružjem. Cilj je uvek bio kod ulaza u Stadion, odnosno kako su Igre imale religioznu pozadinu, pobednici su morali biti licem okrenuti prema hramu boga Zeusa. Kod trčanja na više stadiona takmičari su se okretali oko stubova, postavljenih na startu i cilju.

Na kosim padinama oko Stadiona, koje nisu imale stepenasta sedišta, moglo je da se smesti oko 40000 gledalaca, koji su se za vreme velikih vrućina rashlađivali vodom koja je proticala oko celog Stadiona. Na južnoj, dužoj strani Stadiona, negde oko njene polovine, nalazila se egzedra, slično današnjim svećanim ložama, u kojoj su bili helanodici i ugledni gosti. Naspram nje, na severnoj strani Stadiona, se nalazio kameni oltar boginje Demetre Šamine, pored koga je na počasnom mestu sedela sveštenica hrama boginje Demetre, jedina žena kojoj je bilo dozvoljeno da prati takmičenja na Stadionu.

Navedeni podaci opisuju treći Stadion, koji je izgrađen u IV veku p.n.e. (oko 350. godine) u Olimpiji. Prvi stadion je izgrađen pored Zevsovog hrama, pre VI veka p.n.e. i nalazio se oko 80 m od današnjeg cilja. Činjenica da se nalazio pored hrama ukazuje na to da je bio intenzivan uticaj religije u tom periodu. Drugi stadion je u V veku p.n.e. zbog gužve pred Zevsovim hramom tokom takmičenja, pomeren prema istoku, dok konačno treći Stadion nije napravljen izvan Altisa, najverovatnije da bi se takmičenja na neki način odvojila od religije (početak profesionalizma kod atleta).

Hipodrom je bio mesto za takmičenja u vožnji bojnih kola i ostalih konjičkih takmičenja. Nalazio se na oko 700 m južno od Stadiona. Staza na kojoj su se održavala takmičenja bila je elipsastog oblika, sa oštrim zaokretima oko postavljenih stubova i njena ukupna dužina, odnosno jedan krug, iznosila je četiri stadija, tj. oko 780 m. To znači da su jahači i vozači bojnih kola prelazili u jednom smeru dva stadija (oko 390 m) i u povratku još toliko. Postojao je i poseban startni uređaj za konjičke trke, koji je obezbeđivao siguran i pravilan start konja i jahača. U kasnijem periodu podignut je zid dužinom Hipodroma, koji je sprečavao direktne sudare kola i konja. Na početku staze bio je postavljen kip boginje Hipodameje, sa pobeđničkim vencem u ruci. Na zidu, koji je delio stazu po dužini, kasnije su postavljeni kipovi pobeđnika sa ovih takmičenja.

Gimnazion (gimnazija) se nalazio na ulazu u prostor Olimpije sa desne strane puta, koji je vodio sa mosta preko reke Kladej i napravljen je između 300. i 200. g. p.n.e. Sastojao se od velikog pravougaonog prostora pod otvorenim nebom, između reke Kladej i Palestre, oivičenog sa četiri strane dugim otvorenim hodnicima sa 66 dorskih stubova. Na otvorenom prostoru su atlete, koje su došle na takmičenje, vežbale trčanje, bacanje koplja i diska, a kada loše vreme nije dozvoljavalo vežbanje pod vedrim nebom, u doba velikih vrućina ili kiša, treniranje se odvijalo u istočnom hodniku. Ovaj hodnik je bio dug 212 m, i svojom dužinom je omogućavao trening trkača na jedan stadion.

Palestra je sagrađena oko 300. g. p.n.e., kao zgrada četvrtastog oblika, čija je svaka strana bila duga 66.75 m. U njenoj unutrašnjosti bio je jedan četvrtast prostor pod otvorenim nebom koji je služio za vežbanje atleta u rvanju, pesničenju i skakanju. Za vreme velikih vrućina ili kiša vežbalo se u otvorenim hodnicima, a različite prostorije u njoj služile su određenim potrebama vežbača, odnosno takmičara (za mazanje uljem, posipanje peskom, kupanje, masažu i dr.). U ovoj palestri su filozofi sedeli na posebnim klupama i vodili međusobne razgovore i rasprave.

Bazen se nalazio nešto južnije od palestire u neposrednoj blizini reke Kladej i bio je namenjen za osvežavanje i vežbanje. Izgrađen je u I i II veku n.e., a dimenzije su mu bile 16x24 m.

3. Ostale zgrade za različite namene i funkcije kako su to zahtevale određene potrebe organizacije i rada Svetilišta i takmičenja u Olimpiji su građene u različitim vremenskim periodima. To su bile: Teokoleon, Heron, Fidijina radionica, Grčko kupatilo, Leonideon, Ulica procesije, Buleterion, Južni hodnik, Jugoistočni hodnik, Neronova Trijumfalna kapija i Neronova vila.

Organizacija Svečanih igara u Olimpiji

Svečane igre u Olimpiji su održavane svake četvrte godine tokom leta, u periodu velikih vrućina i uvek u doba punog meseca odmah posle letnje dugodnevne, koja

je po ondašnjem računanju vremena neki put bila u julu a neki put u avgustu mesecu. Period od četiri godine, od održavanja jednih Svečanih igara do sledećih, se zvao *Olimpijada* i služio je za računanje i označavanje istorijskih događaja. Tokom prvih trinaest Igara, dok je jedina takmičarska disciplina Svečanih igara u Olimpiji bilo trčanje na jedan stadion, svaka Olimpijada je nosila ime porednika trke na jedan stadion. Kasnije su se istorijski događaji računali samo po broju Igara.

Od 776. g. p.n.e. pa do 684. g. p.n.e. Igre su trajale jedan dan. Tada su pored disciplina trčanja i pentatlona priključena takmičenja kola i počele su da traju dva dana. Kada su 632. g. p.n.e. uvedena takmičenja za dečake, produžena su na tri dana. Zbog mnogobrojnih uvedenih takmičenja od 472. g. p.n.e. pa nadalje, su produžene na pet dana.

U V veku p.n.e. Hipias iz Elide je napravio prvu listu porednika u Olimpiji i zabeležio sve održane Igre do tog vremena, a kasnije su je brojni autori (među njima i Aristotel) dopunjavali, beležeći ostale podatke o održanim Igrama.

Elidani su pokazali da su bili veoma sposobni da organizuju Igre. Najviši zvaničnici Igara su bili Helanodici, odnosno sudije kod Igara, čija služba nije bila ni malo laka. Nosili su purpurnu odeću (ljubičastu) i bili su birani žrebom među uglednim Elidanima za svaku Olimpijadu.

U početku je biran samo jedan sudija, posle 20. olimpijade dvojica, a od 25. olimpijade devetorica, od kojih su trojica nadzirala trke konja, trojica borbu, a trojica ostale discipline takmičenja. U 103. olimpijadi Elidani su bili podeljeni na dvanaest plemena, te je iz svakog bio biran po jedan sudija. U 104. olimpijadi bilo je samo osam sudija, jer su im Arkađani bili smanjili zemljište; ali od 108. olimpijade je uvedeno deset sudija, kako je i ostalo do kraja održavanja Igara.

Helanodici su bili odgovorni za organizovanje Igara i primenu pravila. Pod njihovu nadležnost je spadala diskvalifikacija pojedinaca sa Igara zbog kršenja pravila i kažnjavanje onih koji su bili umešani u neko kažnjivo delo, javnim šibanjem.

Na Altisu je svako svetište imalo specijalno osoblje zaduženo za prinošenje žrtve, kojim su rukovodila tri sveštenika. Helanodici su trojci *spondofora* dodelili dužnost da putuju u sve Grčke gradove i da najavljuju tačno vreme održavanja Igara. Postojali su i vidovnjaci, potomci dvaju velikih porodica iz Elisa, Jamida i Klitaida. Ovi vidovnjaci su imali poseban ugled. Tu su takođe bili i sveštenici koji su rukovodili prinošenjima žrtvi, svirači aulosa, igrači, organizatori svečanosti i drugi. Na kraju, Helanodicima su pomagali *alitali* (neka vrsta redara), *mastigofori* (bičem terali, tukli) i *rabduči* (oni koji su palicama, šibama kažnjavali) koji su bili podređeni alitarhu.¹²¹

Deset meseci pre početka Igara, Helanodici su boravili u posebnoj građevini u Elisu, i bili su obučavani za svoje dužnosti. Atleti su morale njima da prijave svoje učešće na takmičenjima godinu dana ranije. Sa objavljivanjem (početkom) Svetog primirja, atleti, zvanični gosti i vernici su dolazili u Olimpiju. Oni koji su učestvovali u Igrama su morali mesec dana ranije da dođu sa svojim trenerima da bi se pripremali i da obave sve potrebne verifikacije. Tokom zadnjeg meseca intenzivnog

treninga, atlete su podučavane principima poštenog nadmetanja. U nadmetanjima su mogli učestvovati svi slobodni Grci, koji se nisu ogrešili o zakone i koji su pred organizatorima pokazali svoje takmičarske sposobnosti i položili zakletvu da će se boriti časno. Gledaoci su mogli biti i stranci i robovi, ali samo muškarci.

Jedina žena kojoj je bilo dozvoljeno prisustvo na Svečanim igrama je bila sveštenica Demetre Šamine. Svaki prekršaj ovog pravila se kažnjavao smrću, i to bacanjem istih sa planine Tipaj.¹²² Pauzanije međutim, kaže da nije zabeležen ni jedan slučaj kažnjavanja, tj. bacanja neke žene sa te visoke planine. Da svako pravilo ima svoj izuzetak potvrdila je *Kalipatira* koja je prisustvovala takmičenju svoga sina Pizirodosa u rvanju, i to kao trener, na Svečanim igrama 396. g. p.n.e. smrću muža bila je prinuđena da sama nastavi sa treniranjem sina, koji je i pobedio na tim Igrama. Ona je prerušena ušla na stadion. Ali, kada joj je sin postao pobednik, kao i svaka majka, nije mogla da izdrži, već je potrčala ka njemu i otkrila se. S obzirom da je višestruko porodično bila povezana sa prethodnim poznatim olimpijskim pobednicima,¹²³ oprosteno joj je, ali od tada su i takmičari i treneri morali goli ući na stadion.

Program Svečanih igara u Olimpiji

Kako je od 77. Igara njihov program i administracija produžen na pet dana trajanja, on je sledio ovako:

Prvog dana je bila ceremonija otvaranja Igara sa velikim jutarnjim programom kod Buleteriona. Ovaj dan je bio namenjen prinošenju žrtvi i polaganju zakletve. Ovde su se atlete prijavljivale ispred statue Zeusa Horkiosa i posle žrtvovanja divljeg vepra, oni, njihovi treneri, očevi i braća¹²⁴ su se svi zaklinjali. Atlete su se zaklinjale da su propisano vreme vežbali u gimnaziji i da će se takmičiti pošteno, poštujući pravila. Na kraju su se Helanodici zaklinjali da će pravedno suditi. Posle su Helanodici i atlete odlazili na stadion gde ih je kod kripe dočekivala i pozdravljala Demetrina sveštenica.

Drugi dan bi počele same Igre. Programom su bile obuhvaćene trke konja i kola na hipodromu, a poslepodne je bilo nadmetanje u pentatlonu. Dan se završavao ritualom u počast Pelopsu.

Treći dan je bio najvažniji dan Igara. On se poklapao sa danom posle noći punog meseca i obuhvatao je veličanstvene rituale posvećene bogu Zeusu. Ujutru su Eliđani prinosili za žrtvovanje 100 volova na velikom Zevsovom žrtveniku (oltaru). Tom činu je prisustvovala cela Olimpija. Prethodno je ogromna Svečana povorka koja se sastojala od sveštenika, atleta, helanodika, zvaničnika Elisa i zvaničnih predstavnika drugih gradova, zajedno sa posmatračima, od Pritaneja, prošla ulicom Povorke do Svetog Altisa i velikog Zevsovog žrtvenika. Istog dana popodne su se održavala nadmetanja na stadionu – trka na jedan stadion, diaulos i dolihos. Takmičari su

trčali goli i bosi. Za razliku od današnjih tvrdih trkačkih staza, olimpijska je bila nasuta otprilike četvrt metra debelim slojem peska.

Četvrtog dana su se odvijala nadmetanja u težim disciplinama: rvanju, boksu i pankrationu, kao i trka pod oružjem.

Petog dana Igara, svečana dodela nagrada pobjednicima se odvijala u predvorju Zevsovog hrama. Na skupocenom stolu od zlata i slonove kosti, koji se čuvao u Herinom hramu su bili postavljeni pobjednički venci. Bili su spleteni od grančica odrezanih sa Svetog maslinovog drveta koje je posadio Heraklo u Altisu. Dečak, Elidanin, kome su živeli i otac i mati, ih je zlatnim nožem odrezao. Pesnik bi prozvao svakog pobjednika, oglasio ime njegovog oca i grada, a jedan od sudija bi ga krunisao maslinovim vencem, što je bilo praćeno aplauzom publike koja je bacala cveće i lišće. Posle dodele nagrada, u Pritaneju je priređena proslava u čast pobjednika kojoj su takođe prisustvovali i zvaničnici gradova kao gosti Svetilišta. Tokom noći, himne i pesme prijatelja i rođaka pobjednika su odjekivale mirnom dolinom Olimpije i pobjednička proslava je trajala do sledećeg jutra.

Pobjednik na Svečanim igrama u Olimpiji

Pobeda na Igrama u Olimpiji je predstavljala posebnu čast, ne samo za pobjednika i njegov rod nego i za ceo grad, čiji je on bio predstavnik. Veličina te pobjede ogledala se u tome što pobjednicima nije dodeljivana nikakva materijalna nagrada, nego samo venac sa Svetoga drveta masline.

Pobeda je pobjedniku donosila večnu slavu, što su stari Grci cenili više nego prolaznu materijalnu dobit. Pobjednikov povratak u zavičaj bio je vezan za veoma lep doček. Kada se vraćao kući, bio je u gradovima kroz koje je prolazio obasipan cvećem, vencima i poklonima. Dok je ulazio u svoj grad uz urnebesno klicanje građana, pred njim su rušeni gradski bedemi, jer uz takvog junaka gradu nije bio potreban. Hor je pevao pesmu pobjedniku, a povorka se glavnom ulicom kretala ka glavnom hramu. Tu je pobjednik položio venac kao najdragoceniji poklon bogu. Zatim bi se priredila gozba, kod koje je opet hor muzički obrazovanih pevača, većinom građana ili pobjednikovih prijatelja, pevao pobjedničku pesmu, epinikiju, uz pratnju kitare ili frule.

Velika je slava bila ako je pobjedničku pesmu ispevao Pindar čija je poezija bila nenadmašna. Takvim epinikijama slavili su pesnici pobjednike. Pored toga, gradovi bi svojim pobjednicima podizali statue u gimnazijama i palestrama, na trgu i na ulasku u hram; često bi ih nagrađivali *proedrijom*, tj. pravom na mesto u prednjim klupama u pozorištu ili pri kojoj drugoj svečanosti, i *promahijom*, tj. pravom na borbu u prvim redovima.

Pobjednik je imao pravo da podigne pobjedni spomenik u Altisu, a ako je tri puta odneo pobjedu, mogao je da postavi i svoju statuu. Koliko su stari Grci poštovali pobjednike vidi se po tome što su Dijagorinog najmlađeg sina Doriej-a (u Olimpiji

pobedio 3 puta, na Istmu 7 puta i u Nemeji 6 puta) Atinjani kao ratnog zarobljenika pustili, ne nanevši mu povrede, jer su u njegovim pobedama nalazili božji znak.

Doprinos Igara je i u kulturnom i političkom smislu bio nemerljiv. U Olimpiji je razvijano veoma jako osećanje nacionalne svesti. Sveti mir je bio jedinstvena prilika za pošteno rivalstvo i zdravo takmičenje koje se na najbolji način odrazilo na grčku kulturu. Veliki broj značajnih ljudi je prisustvovao Igrama: retoričari, sofisti, filozofi, pesnici, političari i istoričari. Pindar, Simonid i Bakhild su nesumnjivo kao pesnici bili inspirisani ovim Igrama. I vajari su ovekovečili ideal atletske lepote, snage i duha kroz svoja dela.

Žene na Olimpijskim igrama

Žene su se takmičile u trčanju u Olimpiji na tzv. *Herejama* koje su bile organizovane u čast boginje Here.¹²⁵ One se nisu održavale u isto vreme kad i muške, već ili mesec dana ranije ili mesec dana kasnije u odnosu na njihove igre. Početak *Hereja* se vezuje i za jedan od mitova o postanku Olimpijskih igara, gde se Pelops oženio Hipodamejom. Ona je povodom svoje svadbe u čast boginje Here oformila grupu od 16 žena koje su joj pomogle u organizovanju *Hereja*.

U *Herejama* su učestvovalе mlade devojkе Elide. Pauzanije, putopisac iz II veka n.e., navodi da su bile podeljene u tri kategorije.¹²⁶ Najmlađe su se prve takmičile. Pobjednica bi obično bila isprošena od strane nekog od pobjednika na muškim igrama. Nisu sačuvane liste pobjednica na *Herejama*.

Devojke su se takmičile u trčanju na istom stadionu gde i muškarcі, ali na stazi od 500 stopa (za 1/6 kraćoj od muške), što je iznosilo 160 m. U trci su imale raspletenu kosu, bile su obučene u kratke haljine tzv. *hitone* sa jednim golim ramenom i dojkom (sl. 24). Dobijale su istu nagradu kao i muškarcі (venac od maslinove grane i parče mesa od žrtvovane krave), kao i pravo da im se urežu imena na statuama koje su bile postavljene u Herinom hramu.

Sl. 24 *Hereje*

Žene su kao vlasnici konja, na muškim igrama bile i pobjednice, jer se u početku Igara smatrao za pobjednika vlasnik a ne jahač.

Pauzanije napominje da je samo udatim ženama bio zabranjen ulaz na Olimpijskim igrama, dok devojke nisu imale potrebu da budu tamo, jer su imale svoje takmičenje *Hereje*.

II – Pitijske igre

Pitijske (Delfske) igre bile su posvećene bogu Apolonu.¹²⁷ Održavane su u grčkom svetištu Delfi, u podnožju brda Parnas. Ove Igre su posle Olimpijskih igara bile najpoznatije i najčulenije u antičkoj Grčkoj. Svetilište u Delfima imalo je u centralnom delu veliki hram boga Apolona, a u severozapadnom delu se nalazio veliki amfiteatar sa pozornicom za muzička nadmetanja, kao i dosta malih hramova, oltara, kipova i pratećih zgrada. Izvan Svetilišta su bili izgrađeni objekti za atletska i konjička takmičenja (stadion, hipodrom i dr.).

Tačan datum njihovog početka održavanja nije poznat. Obnovljene su 582. g. p.n.e.¹²⁸ i od tada se održavaju svake četvrte godine (u trećoj godini grčke olimpijade). Trajale su do 300. g.n.e.

Na programu Igara su bila muzička¹²⁹ i sportska nadmetanja. Pored atletske i konjičke takmičenja, nadmetalo se u pevanju uz pratnju muzičkih instrumenata i sviranju na različitim muzičkim instrumentima.

Interesantno je napomenuti da su i žene učestvovalе u nadmetanjima koja su se održavala u Delfima. Prilikom arheoloških iskopavanja pronađena je baza na kojoj se pretpostavlja da su bila tri kipa posvećena trima sestrama Trifozi, Hedeji i Dionisiji, gde je uklesano da su bile pobednice raznih igara, od kojih je jedino Trifoza pobedila u trčanju¹³⁰ na Pitijskim igrama. Druge dve su pobeđivale u Istmiji, Nemeji, Sikionu i Epidaurusu. Pobednik Pitijskih igara je dobijao venac od lovora.¹³¹

III – Istmijske (Istamske) igre

Istmijske igre posvećene bogu mora Posejdonu, održavale su se u mestu Istmu na Korintskoj prevlaci. Za osnivača Igra se prema predanju smatra antički heroj Tezej. Istam je neko vreme bio veliki pomorsko-trgovački centar. U početku su Igre bile lokalnog karaktera, međutim, nakon njihovog obnavljanja u periodu između 582. i 570. g. p.n.e., dobijaju Svegrčki karakter, odnosno uključene su u Panhelenske igre, i traju do 394. godine n.e. Igre su se održavale svake druge godine. Na programu Igara su bila atletska, konjička i muzička takmičenja.

U okviru ovih svečanosti održavana su i takmičenja u veslanju, a nagrade pobednicima su bili venci od borovih i palminih grančica. U Istmiji su se takođe, takmičile žene. Pobednice na ovim Igrama su bile već prethodno pomenute tri sestre (Trifoza, Hedeja i Dionisija). Iako su pobeđivale na različitim takmičenjima, njihov otac je u njihovu čast podigao statue u Delfima.¹³²

IV – Nemejske igre

Nemejske igre su se održavale u državi Argolidi na severo–istoku Peloponeza, u Nemeji, u slavu boga Zeusa. Prema legendi Nemejske igre je ustanovio Heraklo u čast jednog, od svojih mnogobrojnih podviga, odnosno pobeđe nad nemejskim lavom. Održavale su se od 573. g. p.n.e. do 394. godine n.e. u toku meseca juna i jula, svake treće godine olimpijskog ciklusa.

Program svečanosti se sastojao iz atletskih i konjičkih nadmetanja sličnih olimpijskim, a pobjednici su nagrađivani vencima celera.

I u Nemeji kao i u Olimpiji žene su mogle pobediti kao vlasnici konja.

Zanimljivo je napomenuti, da je Društvo za obnovu Nemejskih igara koje danas ima preko 2200 članova širom sveta, uspelo da obnovi ove Igre 1996. godine. Među članovima počasnog Komiteta Društva se nalaze mnogi olimpijski pobjednici i svetski sportski funkcioneri. Zahvaljujući arheološkim iskopavanjima pod rukovodstvom profesora Stefana Milera sa Berklija (SAD) i uz pomoć velikog broja istomišljenika, ove Igre se od 1996. godine redovno održavaju svake četiri godine (sl. 25 i sl. 26). Smatrajući, da su Olimpijske igre dostupne samo vrhunskim sportistima, a u cilju promovisanja antičkih grčkih Igara, na ovim Igrama mogu da se takmiče svi ljudi koji su prosečnih fizičkih sposobnosti a žele da oseću duh antičkih vremena.¹³³

Sl. 25 Start trke u Nemeji

Sl. 26 Učesnici raznih zemalja
na Igrama u Nemeji

Panatenejske igre

Panatenejske igre su bile posvećene boginji Ateni. Održavale su se u Atini, u mesecu septembru. Male igre koje su bile lokalnog karaktera su se održavale svake godine, a Velike, koje su bile svegrčkog karaktera – svake četvrte godine, i trajale su devet dana. Na programu Igara su prvo bile konjičke trke, zatim raznovrsan atletski program, muzička takmičenja i recitovanje Homerovih epova.

Čuvene trke sa bakljama u vidu štafeta (lampadodromia), su se održavale u okviru pratećih verskih svečanosti. U trčanju su učestvovalе sve uzrasne grupe¹³⁴ oba pola, dok su na primer u Vranronianu na Atici trčale samo devojke.¹³⁵

Nagrada koju su pobjednici dobijali je bila maslinov venac i amfora puna maslinovog ulja.

3.6. OBLICI FIZIČKOG VEŽBANJA I NADMETANJA U RIMU

Geografski položaj rimskog carstva je bio veoma sličan Grčkom. Castvo je izlazilo na Sredozemno more. Istorija rimskog carstva je iz višestrukih razloga bila slična istoriji antičke Grčke. Na osnovu arheoloških iskopavanja utvrđeno je da su Apeninsko poluostrvo naseljavali pre i za vreme Rimljana sledeći narodi: Ligurci, Iberci, Umbri, Latini, Etrurci i Gali (Kelti). Rim je prema legendama nastao 753. g. p.n.e. a za osnivače se smatraju braća blizanci Romul i Rem koje je prema legendi othranila vučica. Bili su potomci trojanskog junaka Eneje, koji je posle pada Troje dugo lutao Sredozemljem da bi se na kraju nastanio na Apeninskom poluostrvu.

Rim je na početku svoje istorije bio samo mali grad na reci Tibru, na jugu Apeninskog poluostrva. Rimljani su počeli da ratuju sa svojim susedima, a zatim i sa narodima koji su živeli u udaljenijim oblastima. Ratnim ishodima su širili svoju teritoriju. U starom veku se verovalo da je Rim svoj uspon dugovao dobrom i postojanom državnom uređenju. U najstarije doba Rimom su vladali kraljevi. Svrgavanjem poslednjeg kralja 509. g. p.n.e. uspostavljena je republika kojom su upravljali dva konzula i Senat. Rimsku republiku su činili robovi i slobodan narod. Slobodan narod se delio na patricije (aristokrate) i plebejce (običan narod). Njihove obaveze prema državi podrazumevale su plaćanje poreza i vojnu službu u zavisnosti od staleške pripadnosti. Zahvaljujući jakoj vojnoj sili, Rimljani su širili svoje teritorije na zapadnom, a zatim i na istočnom delu Sredozemlja. Rimska republika je propala u građanskim ratovima, koji su je neprekidno potresali tokom čitavog I veka p.n.e. Rimsko carstvo je osnovao Oktavijan Avgust 27. g. p.n.e. Do II veka n.e. Rimska Imperija je širila svoje granice zahvaljujući snažnoj vojsci. Prestankom osvajачkih ratova javlja se klasna politička borba u njoj, što je postepeno slabi. Posledica teške krize koja zahvatila Rimsko carstvo bila je i njegova konačna podela 395. godine n.e. na Zapadno i Istočno rimsko carstvo.

Fizička kultura u starom Rimu

Arheološka iskopavanja na ovom području su bila veoma bogata. Porođične grobnice etrurskog stanovništva u kojima su pronađeni crteži i opisi života pokojnika, daju nam saznanja o aktivnostima kojima su se bavili. Na crtežima su dati prikazi raznih takmičenja i igara kao što su: trčanje, bacanje diska, bacanje koplja, skok u dalj, rvanje, pesničenje, plivanje, takmičenje u jahanju i vožnja bojnih kola.¹³⁶

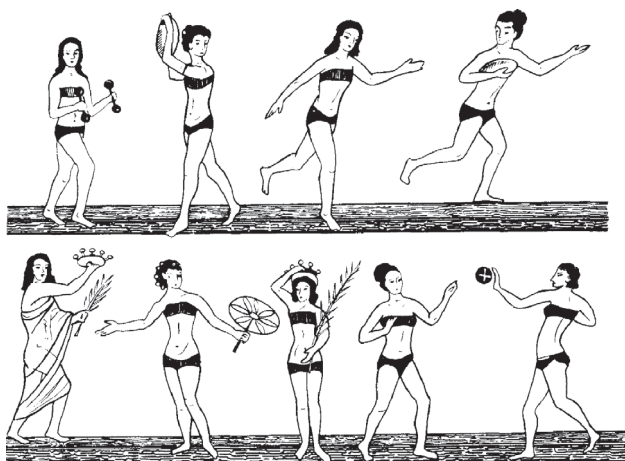
Na Marsovom¹³⁷ polju, pokraj rimskih zidina, za odrasle Rimljane su redovno održavana vežbanja u ratnim veštinama, sastavljena od raznih grupnih hodanja i trčanja pod ratnom opremom, od mačevanja, jahanja, rvanja i dr. Vežbanje se završavalo plivanjem u reci Tibar, a od 310. g. p.n.e., izgradnjom javnih kupatila, plivanje se učilo i vežbalo u njima. Muška deca su odgajana tako da su do 16. godine stalno pratila oca i oponašala ga u svim aktivnostima, pa i u vojničkom vežbanju. Na

taj način su sticali navike i znanja iz svakodnevnog života. Kako se Rimsko Carstvo dalje razvijalo, ovu ulogu su preuzimali specijalni robovi.

U Starom Rimu terme su bile mesto gde je i ženama i muškarcima ravnopravno bilo omogućeno da se aktivno bave svojim telom i da ga neguju. **Terme** su bile dobro uređena javna kupatila u koja je svako mogao da dođe. U Rimu je bilo oko 850 javnih i privatnih kupatila. Korišćenje je bilo besplatno za sve građane. Carske terme često su u jednom kompleksu imale, pored toplih i hladnih kupatila, i gimnastičke dvorane, vrtove, muzeje, biblioteke, restorane i prodavnice. Rimske terme imale su niz prostorija, između ostalog i dvorane za odmor i druženje, prostorije za odlaganje odeće, svlačionice, posebna kupatila sa vrućom i posebna sa hladnom vodom, odeljenja sa zagrejanim vazduhom i prostorije za masažu. Mnogi Rimljani su pre kupanja vežbali. U dvorištima su se *dizali tegovi*, *igralo se loptom*, *uključujući i medicinku*, *i igrale su se razne društvene igre*. Terme su imale značajnu ulogu u funkciji zdravlja i higijene rimskog stanovništva. U termama su se održavala i razna takmičenja. Najveća i najpoznatija javna kupatila izgrađena su za vreme vladavine rimskih careva Nerona (54–68), Domicijana (81–96), Karakale (197–217), Dioklecijana (284–305) i Konstantina (306–337). Najveće i veoma impresivne su Karakaline terme. Izgrađene su između 211. i 217. godine na prostoru od 14 hektara. Terme su predstavljale grad za sebe, raskošno dekorisan mermernim stubovima, predivnim mozaicima, freskama, vrtovima, bibliotekom, senovitim mestima za odmor. Mogle su da prime i do 1000 kupača.

Žene su se, takođe, bavile raznim sportskim aktivnostima: *trčanjem*, *gimnastikom*, *bacanjem diska*, *igrama sa loptom* (sl. 27). Imale su posebna kupališta i zagrevale su se vežbajući pre odlaska na kupanje.

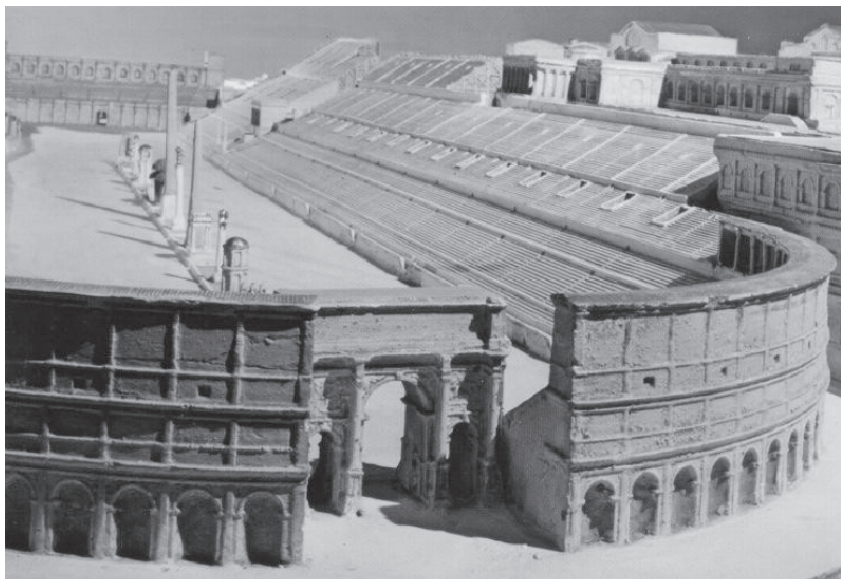
Sl. 27 Prikaz žena kako vežbaju

Velikoj popularizaciji fizičkog vežbanja doprinele su **javne priredbe** koje su se prvobitno održavale u sklopu religijskih svečanosti, a kasnije za vreme trijumfalnih

proslava nakon ratnih pobjeda. Dugo su bile popularne tzv. Trojanske a kasnije Rimske igre. Pored ovih Igara bilo je pokušaja da se Grčke Olimpijske igre prenesu u Rim (Kornelije Sula – 80. g. p.n.e. i Julije Cezar – 46. g. p.n.e.). Ove Igre nisu pobudile veliko interesovanje rimske publike, te je propao pokušaj njihovog premeštanja u Rim. Kao paralelu grčkim Panhelenskim igrama, rimski imperatori su organizovali Igre sličnog sportskog sadržaja, takođe u četvorogodišnjim ili petogodišnjim ciklusima održavanja. Oktavijan Avgust je 31. g. p.n.e. organizovao tzv. Akcijane, koje su se održavale u Nikopolisu.¹³⁸ Neron je u Rimu 50. godine uveo igre pod nazivom Neroneje, dok je Domicijan 86. godine uveo Kapitolske igre, koje nisu sadržale atletska nadmetanja.

U VI veku p.n.e. izgrađen je **Circus Maximus** kao specijalni objekat za sportske priredbe koji je mogao da primi 250.000 gledalaca (sl. 28). U njemu su se u početku održavale uglavnom *trke bojnih kola, a kasnije, borbe rvača, pesničara, trkača, kao i prikaz veština u jahanju i voltižovanju* (vežbanje na konju) omladine rimskih patricija udruženih u juventama. Dan proveden na trkalištu podrazumevao je kladenje, navijanje, odnosno zabavu. Trke kolima su se odvijale u suprotnom smeru od skazaljke na satu. Iako je sredinu trkališta delila ograda koja se zvala spina, ipak je dolazilo do nesreća velikih razmera, tako da su trku završavali malobrojni preživeli. Postojala su četiri tima za koje su Rimljani mogli da navijaju: Plavi, Zeleni, Crveni i Beli.

Sl. 28 Cirkus Maksimus

Sva ova nadmetanja, odnosno Igre su u Rimu imale za pozadinu smirivanje socijalnih nemira jer je čuvena sentenca „hleba i igara“ upravo proistekla iz činjenice da je u Rimu 354. godine bilo 175 dana Igara. Poznato je da su tokom gledanja celodnevnih programa gledaoci dobijali hleb i vodu.

Poseban vid zabave u Rimu su bila *nadmetanja gladijatora* (boraca). Borbe su se odvijale u amfiteatrima, od kojih je najpoznatiji i najveći Koloseum u Rimu. Vrednost ovih takmičenja, u većini slučajeva za svoj život, se merila količinom prolivene krvi i brojem mrtvih boraca – gladijatora i zveri.

Amfiteatri su se sastojali od borilišta (arene) i stepenastog gledališta. U Koloseumu se moglo smestiti oko 45 000 gledalaca. Smatra se da se pražnjenje amfiteatra, kroz 80 ulaza – izlaza, moglo obaviti za samo 8 minuta.¹³⁹ Interesantno je istaći da je iznad gledališta, u slučaju kiše ili žege, razapinjan platneni pokrivač, tzv. *velum*, kao zaštita. Neki amfiteatri imali su izgrađen sistem odvoda i dovoda vode, pa su se u njima prikazivale i pomorske bitke.

U amfiteatrima su se priređivale posebne borbe ljudi sa zverima (bestiarije – sl. 29), u obliku pomorskih bitki (naumahije), za koje je čak u Rimu bilo napravljeno veliko veštačko jezero. Za velike pomorske gladijatorske bitke korišćena su i prirodna jezera u okolini Rima. U jednoj takvoj bitki učestvovalo je čak 19 000 gladijatora. Prema vrsti naoružanja postojalo je više vrsta gladijatora:

Sl. 29 Borba gladijatora protiv zveri

Samniti – naoružani kratkim mačem

Hopliti – potpuno oklopljeni

Tračani – sa šlemom i štitom

Retiariji – naoružani trozupcem i mrežom

Esedariji – borili se na konjima i kolima

Gladijatori su bili borci koji su bili osuđenici, ratni zarobljenici (varvari), osramoćene žene koje su bile kažnjene da se bore, pa čak i slobodni ljudi koji su se borili radi popularnosti. Vremenom su se zbog zahtevne publike tražili dobro pripremljeni gladijatori, pa su se otvarale posebne škole za njihovu obuku. U areni je tokom borbe bio prisutan čovek koji je mogao predstavljati neku vrstu sudije jer je vodio računa da se neki od boraca ne povlači i izbegava borbu. U slučaju kada bi borac bio ranjen ili kada je hteo da preda borbu protivniku, publika je odlučivala o njegovom životu u zavisnosti od toga koliko se on pokazao hrabrim tokom same borbe. Podizanjem palca na gore publika je želela da borac ostane u životu, dok je spuštanjem palca na dole želela njegovu smrt.

Unutrašnji problemi Rimskog carstva koji su doveli do ekonomske, socijalne i političke krize postupno su vodili ka propasti same Imperije. Česti ustanci robova,¹⁴⁰

sve češći i jači napadi “varvarskih” naroda na granice Rimskog Carstva su doveli do podele Rimskog carstva 395. godine na Zapadno Rimsko carstvo i Istočno Rimsko carstvo.¹⁴¹ Zapadno rimsko carstvo je srušeno 476. godine n.e. i ta godina se smatra godinom prestanka robovlasničkog, a pojavom feudalnog drštvenog poretka. Istočno rimsko carstvo je 1453. godine propalo zauzimanjem Carigrada od strane Turaka Osmanlija.

Pojava hrišćanstva kao nove religije je imala veliki uticaj na kasniju stagnaciju fizičke kulture i sporta. Iako je hrišćanstvo u početku bilo zabranjivano, ono je svoj legalitet steklo Milanskim ediktom 313. godine. Crkva je smatrala da je jeres baviti se fizičkim vežbanjem i na taj način posvećivati pažnju lepoti svoga tela jer je propagirala asketizam i skromnost u svakom pogledu. Sve Igre i takmičenja je naročito osuđivala, jer je paganstvo (mnogoboštvo) bilo u suprotnosti sa propovedanjem o veri u jednog boga. Tako su Olimpijske igre ukinute 394. godine ukazom Teodosija I, a gladijatorske igre su zabranjene 404. godine. Svi sportski objekti (stadioni, cirkusi i dr.) osim vizantijskih hipodroma su zatvoreni 529. godine za vreme vladavine Justinijana II.

REZIME

Razvoj prvih polisa u antičkoj Grčkoj je uzrokovao i razvoj sporta. Brojna lokalna takmičenja su održavana u okviru svetkovina religioznog karaktera. Sportsko nadmetanje je postalo glavni pokretač za nadmetanje među građanima polisa. Bilo je prirodno da polis ima vežbalište kojim su se stalno služili ljudi svih godina, ne samo za telesne već i za duhovne vežbe. Tu se, takođe, obavljalo i obavezno školovanje svih mladih. Dečaci su se obučavali za rat i za takmičenja u lokalnim i panhelenskim igrama. Uz to su učili da čitaju i pišu, sticali su osnovna znanja iz matematike, muzike, pevanja i čitanja najboljih književnih dela, u prvom redu Homerovih epova. Telesno vaspitanje je smatrano važnim delom vaspitanja, i smatralo se da je, zajedno s duhovnim, obrazovalo celovitog čoveka.

Sistem obrazovanja, a naročito fizičkog, je bio na visokom nivou razvoja u antičkoj Grčkoj. U Sparti, vojničkoj državi, sistem obrazovanja i vežbanja mladića je bio mnogo strožiji i suroviji nego u Atini i drugim gradovima Grčke. U Sparti je već prilikom rođenja dece vršena stroga selekcija. Deca bi sa 7 godina starosti odlazila u posebne ustanove na specifičnu obuku. Spartanci su sticali veštine u posebnim vojničkim vežbama, trčanjem, skakanjem, bacanjima, rvanjem i pesničenjem. Devojke su bile veoma fizički aktivne, zajedno sa mladićima su učestvovala u spartanskim „Gimnopedijama“. U Atini je demokratija bila rasprostranjenija, pa je i obrazovanje bilo raznovrsnije. Iako su dečaci sa 7 godina odlazili u školu, oni su ostajali u svojoj porodici za razliku od spartanskih. Postojale su tri vrste škola: Gramatička, Muzička i Gimnastička. U starijem uzrastu su u gimnazijama, pored bavljenja fizičkim vežbanjem mogli da steknu znanja i veštine iz umetnosti, filozofije i govorništva. Od 18. do 20. godine su išli na vojničku obuku u posebne vojne logore. Atinski sistem vaspitanja je imao za cilj da stvori snažnog, izdržljivog, hrabrog i sposobnog vojnika za odbranu svoje države. Ovakav sistem vežbanja i takmičenja koji se sprovodio u posebnim, „sportskim“ objektima, pod nadzorom tadašnjih vaspitača i trenera nas navodi na zaključak da su poznavali i primenjivali sve elemente koje sadrži savremeni sport. Sportski objekti u kojima su se sprovodila vežbanja i takmičenja su bili: gimnazije, palestre, stadioni, hipodromi i bazeni. Stari Grci su vežbali i takmičili se po strogo utvrđenim pravilima za sve sportske discipline. Na takmičenjima su sudije sa pomoćnicima nadzirali pravilnost u nadmetanju. Grci su se takmičili u velikom broju sportova i sportskih disciplina. Od atletskih disciplina to su bili: trčanje na jedan stadion, trčanje na dva stadiona, trčanje na više stadiona, trčanje hoplita, trčanje sa bakljama, skok u dalj, bacanje koplja i bacanje diska. Od borilačkih sportova su se takmičili u: rvanju, pesničenju i pankrationu. Pored ovih sportskih disciplina bavili su se i dizanjem tereta, raznim igrama sa loptom, streljaštvom, plesom, lovom i plivanjem. Bila im je poznata primena vežbi u zdravstvene, odnosno terapeutske svrhe – preventiva, terapija i rehabilitacija.

Svečane igre na kojima su izvođena najveća takmičenja, vode poreklo od pogrebnih svečanosti u čast mrtvih heroja. Homer, međutim, pominje i takmičenja kao oblik rasonode. Iako je svaki polis u Grčkoj imao svoje svečanosti i igre, najpoznatije su Panhelenske igre (Olimpijske, Pitijske, Nemejske i Istmijske), koje su uspostavile čvrstu tradiciju u periodu od VIII do VI veka p.n.e. Pored njih, skoro jednake po značaju su bile i Panatenejske igre. Olimpijske igre su bile posvećene bogu Zevsu i među svim igrama bile su najveće i najlepše. Ustanovljene su 776. g. p.n.e. a ukinute su 394. g. Postoji veliki broj legendi o njihovom nastanku. Sama Olimpija se nalazi na Peloponezu, na ušću reka Kladej i Alfej. Pored velikog broja hramova i žrtvenika, pratećih zgrada, tu su se nalazili i gimnazija, palestra, stadion, hipodrom, na kojima su se odvijale pripreme i takmičenja antičkih atleta. Organizovale su se na četiri godine i prema njima se nekada računalo vreme. Na Igrama su smeli da učestvuju samo dobro pripremljeni takmičari. Program Igara se menjao tokom vekova i na kraju, one su trajale pet dana, u skoro svim navedenim sportovima. Pobjednik Igara je dobijao maslinov venac. Na njima nisu smele ni da učestvuju ni da prisustvuju žene, iako su mogle biti pobjednici, kao vlasnici konja.

Pitijske igre su bile posvećene bogu Apolonu i održavale su se svake četvrte godine u Delfima. Pored sportskih nadmetanja, na njima su se odvijala i muzička nadmetanja. Istmijske igre su bile posvećene bogu mora Posejdonu i održavale su se u Istmiji u blizini Korinta. Na njima su mogle da učestvuju devojke. Nemejske igre, su bile posvećene takođe bogu Zevsu, i kao i Istmijske održavale su se svake dve godine. Panatenejske igre su bile posvećene boginji Atini, i iako su održavane svake godine, Velike igre su bile svake četvrte godine. Najpoznatije su po trkama sa bakljama u kojima su učestvovali i mladići i devojke.

Arheološka iskopavanja na području starog Rima su bila veoma bogata. Pronađeni crteži iz grobnica daju nam saznanja o aktivnostima kojima su se bavili. Na crtežima su dati prikazi raznih takmičenja i igara kao što su: trčanje, bacanje diska, bacanje koplja, skok u dalj, rvanje, pesničenje, plivanje, takmičenje u jahanju i vožnja bojnih kola. Rimljani su redovno vežbali ratne veštine na Marsovom polju, sastavljene od raznih grupnih hodanja i trčanja pod ratnom opremom, od mačevanja, jahanja, rvanja i dr. Vežbanje se završavalo plivanjem u reci Tibar. Muška deca su odgajana tako da su do 16. godine stalno pratila oca i oponašala ga u svim aktivnostima, pa i u vojničkom vežbanju. U Starom Rimu terme (javna kupatila) su bile mesto gde je i ženama i muškarcima ravnopravno bilo omogućeno da se aktivno bave svojim telom i da ga neguju. Rimske terme imale su niz prostorija za odmor i druženje, za odlaganje odeće, svlačionice, posebna kupatila sa vrućom i posebna sa hladnom vodom, odeljenja sa zagrejanim vazduhom i prostorije za masažu. Mnogi Rimljani su pre kupanja vežbali. U dvorištima su se dizali tegovi, igralo se loptom uključujući i medicinku i igrale su se razne društvene igre. U termama su se održavala i razna takmičenja. Najveće i najpoznatije su Karakaline terme. Circus Maximus je bio trkalište gde su se održavale

uglavnom trke bojnih kola, a kasnije i borbe rvača, pesničara i trkača. Poseban vid zabave u Rimu su bila nadmetanja gladijatora. Borbe u kojima se borilo za svoj život su se odvijale u amfiteatrima, od kojih je najpoznatiji i najveći Koloseum u Rimu. Prema vrsti naoružanja postojalo je više vrsta gladijatora. Rimsko carstvo je propalo 476. g., a pojavom hrišćanstva dolazi do zabrane bavljenja bilo kakvim sportskim aktivnostima i do ukidanja svih Igara.

ENDNOTE

21. S. Ilić, (1994), str. 65.
22. Treba razlikovati izraz jeliniski (helenski) od jelinistički (helenistički). Jelin-skom se naziva grčka kultura i civilizacija od njenih početaka do pred kraj IV veka p.n.e. Zahvaljujući osvajanjima Aleksandra Velikog (336–323. p.n.e.) grčki jezik je ujednačen a jelinska znanja i umetnosti prelaze granice Jelade (Grčke) i prodiru na Bliski Istok i u zemlje oko Sredozemnog mora. Tako prestaje jelinstvo i počinje jelinizam, kao blagotvorno ukrštanje istoka i zapada. E. Loze, (1986), str. 4.
23. Ksenofont, (1988), str. 200.
24. Z. Kosidowski, (1982), str. 476.
25. “Jedna od najkulturotvornijih osobina helenske prirode je bio njihov AGON, tj. nagon za utakmicom, nadmetanjem, ogledanjem radi pobeđe, i to ne za kakav ma koliko dragocen praktički cilj, ni za kakav materijalni dobitak, nego samo za ugled i čast, za prvenstvo i odliku, za pohvalu i slavu.” (M. Đurić, 1955, str. 137).
26. “Arete odlikuje svakog čoveka; ta grčka reč najčešće se prevodi kao vrlina, mada označava svaku izvrsnost, različitu u različitim ljudima. Arete se ne ispoljava samo u jednom poduhvatu ili jednom podvigu. Ona se stiče, vaspitava i neguje; posebni slučajevi samo je potvrđuju.” (A. Ćirić, 1996, str. 23)
27. U antičkoj Grčkoj se smatralo da ko ne zna da pliva je isto što i nepismen čovek.
28. U antičkoj Grčkoj su samo dva grada imala po 3 gimnaziona. To su bili Atina i Elis, koji je bio zadužen za organizaciju antičkih olimpijskih igara.
29. S. Ilić (1994): Istorija fizičke kulture – I deo str. 77.
30. Stadij je bila mera za dužinu koja je iznosila 600 stopa.
31. Rekonstrukcija gimnaziona gde se može uočiti zasvođeni trem – ksistos prema K. Iliakisu (Christopoulos & Bastias, 1976).
32. Dužina stadiona se razlikovala u zavisnosti od dužine stope kojom se merilo, i u Olimpiji je iznosila 192,27 m, dok su dužine stadiona u Atini, Epidaurusu, Delfima i drugim mestima bile kraće.

33. Stari Grci su po Filostratosu imali podelu na laku i tešku atletiku, gde su discipline trčanja, skok u dalj i bacanje koplja, spadali u laku, a rvanje, boks, pankration i bacanje diska u tešku atletiku. (Filostrato, 3; Pausanije, 1994, VI, 24).
34. Naime, oni su se takmičili nagi u svim atletskim disciplinama, što za to vreme podrazumeva da su se i u boksu, rvanju, pentatlonu, itd. takmičili nagi.
35. V. Tzachrista, (2000), p. 24.
36. Dužina stadiona je iznosila 600 stopa, ali se dužina stope razlikovala u Grčkoj od stadiona do stadiona (stopa u Olimpiji je iznosila 0.32045 m, a u Delfima 0.296 m). Smatra se da je dužinu "stadiona" u Olimpiji izmerio Heraklo, pa se kaže da je stadion u Olimpiji dug 600 Heraklovih ili 600 olimpijskih stopa. (A. Ćirić, 1996, str.243).
37. Op. cit. p. 271.
38. Za dužinu trke stadion za dečake na web site-u (The Ancient Olympic Games) rečeno je da je iznosila 22 m, pozivajući se na Finley-a i Pleket-a (1976), što se obzirom na samu kategorizaciju takmičara u Olimpiji smatra nemogućim. Zna se da su u Olimpiji postojale dve kategorije takmičara (dečaci i muškarci) i da je kategorija dečaka bila orijentaciono od 12–18 godina starosti, a kako znamo da su često dečake zbog svoje fizičke građe svrstavali u odrasle, prevelika je razlika od 22 m do 192.27 m da bi tvrdnja bila tačna.
39. Pausanija, (1994), VI, 13.
40. Sve trke su završavane na zapadnoj strani stadiona, što je imalo simboličan karakter da se trči ka hramu boga Zeusa.
41. Izvršene su rekonstrukcije startnog mehanizma za Istmiju i Nemeju, na osnovu kojih se može zaključiti da se različito startovalo u Istmiji u odnosu na Nemeju.
42. Γ. Καλλιτσης; Ν. Βασιλείαδι, (2000), σελ.16.
43. J. Swaddling, (1999), p.60.
44. Od 396. g. p.n.e. je u Olimpiji uvedeno takmičenje za glasnike (najavljivače) i trubače. Pobjednici ovog takmičenja su imali pravo da najavljuju takmičenja i da objavljuju imena pobjednika. (Pausanije, 1994., V, 22).
45. J. Swaddling, (1999), p. 61.
46. J. Swaddling, (1999), p. 62.
47. Pausanija je za ovakav način trčanja rekao da ga Heleni zovu "volovsko skretanje" misli se pri oranju, (Pausanija, 1994, V, 17.).
48. Op. cit. VI, 13; J. Swaddling, (1999), p. 57.
49. J. Swaddling, (1999), p. 58.
50. G. A. Christopoulos & J. C. Bastias, (1982), p. 172.
51. Pausanija, (1994), V, 12.
52. Prim. autora – Iako ne postoje podaci o tačnim dimenzijama štitova, oni koji su izloženi u Arheološkom Muzeju u Olimpiji su enormnih razmera.

53. Olympia CD-ROM, (2000).
54. U okviru posebnih takmičenja postojalo je i bacanje diska u visinu.
55. A. Ćirić, (1996), str.275.
56. Verovatno 492. g. p.n.e. na olimpijskim igrama Tisamen nije osvojio pobjedu u pentatlonu, iako je pobjedio u svim disciplinama, osim u rvanju po Herodotu, (1988), IX, 33, dok je po Pausaniji osvojio pobjede samo u trčanju i skoku u dalj (1994), III, 11. Tako je sveukupni pobjednik pentatlona te godine bio Hijeronim.
57. E. N. Gardiner, (1910), pp. 370–371.
58. A. Ćirić, (1996), str. 273.
59. Pausanija, (1994), VI, 19.
60. A.Ćirić, (1996), str. 278.
61. E. N. Gardiner, (1910), pp. 299–300; A. Ćirić, (1996), str. 282; J. Swaddling, (1999), p. 70.
62. J. Swaddling, (1999), p. 70.
63. E. N. Gardiner, (1910), p. 297.
64. Š. Dil, (1928), str. 468.
65. S. Ilić, (1994), str. 82.
66. B. Θ. Γιαννακη, (1979), σελ. 154–158.
67. Filostrato, LV, pag. 84.
68. E. N. Gardiner, (1910), p. 338.
69. E.N.Gardiner, (1910), p. 338; G. A. Christopoulos & J. C. Bastias (1982), p. 196; J. Swaddling, (1999), p. 67.
70. E. N. Gardiner, (1910), p. 338.
71. T. Zissimou, (2000), pp. 45–46.
72. E. N. Gardiner, (1910), p. 340.
73. Očigledno je da postoji više termina za liniju (mesto) izbačaja koplja, jer J. Swaddling, (1999), koristi izraz “valvides” , koji se takođe koristi za startnu liniju (kamene blokove), i navodi da se sa istog mesta (valvides) bacao i disk, p. 68.
74. Op. cit. p. 340.
75. G.A. Christopoulos & J. C. Bastias (1982), p.198.
76. Op. cit. p. 196.
77. J. Petrović, (1963), str. 176–182.
78. A. Ćirić, (1996), str. 289–290.
79. J. Swaddling, (1999), p. 67.
80. Enciklopedija fizičke kulture A–O, (1975), str. 679.
81. M. Đurić, (1955), str. 155.
82. Enciklopedija fizičke kulture A–O, (1975), str. 679.
83. Veruje se da je pesak dovožen sa obala reke Nil specijalno u svrhu mazanja tela rvača.

84. U Olimpiji su postojale kategorija dečaka i kategorija odraslih, što je prilikom vizuelne procene sudija (helanodika) često za posledicu imalo neravnopravnu borbu.
85. Helanodici su bili sudije.
86. Kada su na istim Olimpijskim igrama njegovi sinovi pobedili u dve različite discipline, on je izdahnuo od prevelike sreće. I njegov unuk, Pisirodos, je pobedio u trkama dečaka na Olimpijskim igrama (sin Kalipatire).
87. Olimpija u antičko doba nije bila naseljeno mesto već samo Svetilište.
88. A. Maranti, (1999), p. 19.
89. Ovaj drugi Heraklo je po mitologiji bio sin Zeusa i Alkmene.
90. Heraklo je da bi okajao grehe, morao da izvrši 12 teških zadataka u okviru kojih je bilo i čišćenje štala Augija. Augije nije hteo da prizna da je Heraklo obavio svoj zadatak i kasnije ga je Heraklo ubio.
91. J. V. Grombach, (1956), p. 1.; J. Arlot, (1975), p. 29.
92. Pelops, koji je poticao iz Lidije u Maloj Aziji, je prešao Egejsko more i oženio se pripadnicom kraljevske loze iz Elide kraj Olimpije, u prvoj polovini XIII veka p.n.e. Sin mu je bio Atrej, otac Agamnenona, kralja Mikene, koji je poveo Grke, tj. ujedinjene Ahajce na Troju, (H. D. F. Kitto, 1963, str. 25).
93. A. C. Reese; I. V. Rickerson, (2000), p. 68.
94. Pausanija, (1994), V, 20.
95. E. Imamović, (1984), str.13.
96. G. A. Christopoulos & J. C. Bastias, (1982), p. 81.
97. Ksenofont, (1988), VII, 29, str. 254.
98. Herodot, (1988), V, 22.
99. Nanosi na tom području su debljine preko 4 m.
100. Pausanija, putopisac iz 2. veka n.e., je dao najbolji opis Olimpije u svom delu "Opis Helade", u kom je najveći deo posvećen Olimpiji (dve knjige).
101. S. Ilić, je izvršio podelu objekata lokaliteta na sledeći način, (1994), str.101.
102. Prema Pausaniji (V, 21) Zanes su bili bronzani kipovi boga Zeusa, postavljeni na četvrtasta postolja, neposredno ispred ulaznog tunela na Stadion. Ovi kipovi su pravljani od novčanih kazni onih takmičara koji su na razne načine prekršili utvrđena pravila Olimpijskih igara. Izabrano je baš to mesto, da bi se atlete polazeći na takmičenje, podsetili na pravila takmičenja i da bi bili upozoreni na moguće posledice, kod nepoštovanja istih.
103. S. Ilić, (1994), str. 105.
104. Heraklo je odredio dužinu staze za takmičenje mereći je svojim stopama.
105. Kako se dužina svih stadiona u antičkoj Grčkoj razlikovala, tako su se dužine staza za trčanje razlikovale, što starim Grcima nije smetalo jer se nisu takmičili na vreme, već za pobedu.
106. Izvršilac odluka Helanodika.
107. Pauzanije (1994), V, 6, str. 376.

108. Bila je ćerka Dijagore sa Rodosa, višestrukog Olimpijskog pobjednika. Braća su joj bili pobjednici, a i muž.
109. Za dečake su zakletvu polagali očevi, starija braća i treneri.
110. Christopoulos, G.; Bastias, J. (1976), p. 82; Gardiner, E. N. (1910), p. 38–40.; Reese, A.C.; Richerson, I. V. (2000) p. 72.
111. Pauzanije (1994), V,16, str. 398.
112. E. N. Gardiner, (1910), p. 270.
113. Prema legendi bog Apolon je ustanovio ove Igre nakon svoje pobjede nad Pitom (zmijom).
114. Razni autori su dali različite podatke o godini obnavljanja Pitijskih igara. Pretpostavka je da je ipak navedena godina ona u kojoj su obnovljene, vodeći računa o njihovom održavanju u trećoj godini olimpijade.
115. Bog Apolon je prema grčkoj mitologiji bio poznat kao najbolji svirač lire.
116. Reese, A.C.; Richerson, I.V. (2000), p.120.
117. Neki autori smatraju da se za nagradu dobijao maslinov venac ili venac ispleten od grane jabuke.
118. Pitijske igre u Delfima su, posle Olimpije, bile druge po važnosti od svih Panhelenskih igara.
119. Četvrte po redu Nemejske igre će se održati u Nemeji, 21. i 22. juna 2008. godine.
120. Danas bi to odgovaralo kategorijama pionira, juniora i seniora.
121. Šiljak, V. (2001), Takmičenje žena u antičkoj Grčkoj, str. 2.
122. Ilić, S. (1994): str. 133.
123. Mars je kod starih Rimljana bio bog rata.
124. Nikopolis je grad u antičkoj Grčkoj, koja je u to vreme bila pokorena od strane Rimljana. Prema O. Pologijanisu, ove Igre su se održavale u Nikopolisu, dok su naši autori mišljenja da su se održavale u Rimu.
125. Petrović, Z. (1993): str. 17.
126. Najpoznatiji je ustanak robova pod vođstvom Spartaka koji je trajao od 74 – 71. g. p.n.e.
127. Istočno Rimsko carstvo je bilo poznato pod imenom Vizantija.

PITANJA

1. Šta su bile Tailtine igre i gde su se održavale?
2. Koliko dugo su se održavale Tailtine igre?
3. Koje su karakteristike fizičke kulture na Bliskom Istoku (Mesopotamija, Egipat)?
4. Koja su obeležja fizičke kulture na Dalekom Istoku (Kina, Indija, Japan)?
5. Kojim sportskim aktivnostima su se bavili stanovnici Sredozemlja (Krit, Miken)?

6. Kakvo je bilo fizičko vežbanje i vaspitanje u Sparti?
7. Kakvo je bilo fizičko vežbanje i vaspitanje u Atini?
8. Koji su sportski objekti postojali u antičkoj Grčkoj?
9. Kojim atletskim disciplinama su se bavili stari Grci i kakav je bio način njihovog izvođenja?
10. Koji borilački sportovi su postojali i kako je izgledao način njihovog izvođenja u antičkoj Grčkoj?
11. Koji sportovi su bili još zastupljeni u antičkoj Grčkoj i kakav je bio način njihovog izvođenja?
12. Kada su počele da se održavaju antičke olimpijske igre?
13. Koje legende postoje o osnivanju antičkih olimpijskih igara?
14. Kako je izgledala organizacija antičkih olimpijskih igara?
15. Šta je dobijao kao nagradu pobednik na olimpijskim igrama i kakav je bio njegov položaj u društvu?
16. Kada i ko je ukinuo antičke olimpijske igre?
17. Da li su žene mogle da učestvuju na antičkim olimpijskim igrama?
18. Kako se zvalo i izgledalo takmičenje žena u Olimpiji?
19. Kome su bile posvećene i gde su se održavale Pitijske igre?
20. Kakvo sportsko nadmetanje su bile Istmijske igre?
21. Kome su bile posvećene Nemejske igre?
22. Kome su bile posvećene Panatenejske igre i koja takmičenja su bila zastupljena na njima?
23. Na kojim Panhelenskim igrama su žene imale pravo učešća?
24. Koje od Panhelenskih igara su obnovljene u savremenom dobu?
25. Kakva je bila fizička kultura u starom Rimu?
26. Ko su bili gladijatori i kako su izgledale njihove borbe?
27. Koji su sve sportski objekti postojali u starom Rimu?
28. Kojim sportskim aktivnostima se moglo baviti u rimskim termama?

LITERATURA

1. Abraham, Dž. (2001): *Oksfordska istorija muzike*, prevod sa engleskog M. Zatkalik, Clio, Beograd.
2. Arlott, J. (1975): *The Oxford Companion to Sports & Games*, Oxford University Press, London.
3. Bourbon, F. (2004): *Velike kulture svijeta – Drevne civilizacije*, Mozaik knjiga, Zagreb.
4. Cermanović – Kuzmanović, A.; Srejskić, D. (1992): *Leksikon religija i mitova drevne Evrope*, Savremena administracija, Beograd.
5. Christopoulos, G. A. & Bastias, J. C. (1982): *The Olympic Games in Ancient Greece*, Ekdotike Athenon S.A., Athens.

6. Ciceron (2005): *Latinski citati*, Trend, Leskovac.
7. Ćirić, A. (1996): *Igre u Olimpiji*, Vreme knjige, Beograd.
8. Dil, Š. (1928): *Misao* – knjiga dvadeset osma, sveska 209–216, Beograd; deo Olimpija preveo sa francuskog O. K., sveska peta (str.347–355) i sveska šesta (str. 461–470).
9. Djurant, V. (1996): *Život Grčke*, Narodna knjiga Alfa, Beograd.
10. Đurić, M. (1940): *Helenske igre i njihov značaj za telesno i duhovno vaspitanje*, Beograd.
11. Đurić, M. (1955): *Kroz Helensku istoriju, književnost i muziku*, Studije i ogledi, KOSMOS, Beograd.
12. Enciklopedija fizičke kulture, (1975): I tom od A–O, JLZ, Zagreb.
13. Enciklopedija fizičke kulture, (1975): II tom od P–Ž, JLZ, Zagreb.
14. Filostrato: *La gymnastica* (prevod i komentar na italijanski jezik Vincenzo Noccelli), Editrice HERMES, Napoli.
15. Gardiner, E. N. (1910): *Greek Athletic Sports and Festivals*, Macmillan, London.
16. Gavela, B. (1978): *Istorija umetnosti antičke Grčke*, drugo izdanje, Naučna knjiga, Beograd.
17. Γιαννακη, Β.Θ. (1979): *Αρχαιογνωσια – φιλοσοφια αγωνιστικης*, Παιανια Αττικης, Αθηνα.
18. Γιαννακη, Τ; Σακελλαρη, Γ. (1997): *Τα αρχαια Ολυμπιακα αγωνισματα*, Ελληνικη Ομοσπονδια αρχαιων Ολυμπιακων αθληματων, Αθηνα.
19. Giatsis, S. (1985): *Olympia of Antioch: The last athletic games of antiquity*, Glasgow, XI HISPA, International Congress.
20. Grombach, J.V. (1956): *Olympic Cavalcade of Sports*, Ballantine Books, Inc., New York.
21. Gillet, B. (1960): *Histoire du sport*, prevod sa francuskog Karla Budora, Matica Hrvatska, Zagreb, 1970.
22. Herodot, (1988): *Istorija*, Matica srpska, Novi Sad.
23. Homer (1977): *Ilijada* (prevod M. N. Đurić), Matica srpska, Subotica.
24. Homer (1977): *Odiseja* (prevod M. N. Đurić), Matica srpska, Subotica.
25. Ilić, S. (1984): *Istorija fizičke kulture – Staro doba i srednji vek*, Beograd, 1994.
26. Imamović, E. (1984): *Olimpijske igre u starom vijeku*, Univerzal Tuzla ID., Tuzla.
27. Καλλιτσης, Γ. & Βασιλειαδης, Ν. (2000): *Ολυμπια*, 2800 χρονια αθλητικων αγωνων, Finatec A.E., Αθηνα.
28. Καιμακαμης, Β., Στεφανιδης, Π. & Γκογκου, Μ. (2001): *Ακροβασιες χοροι στην αρχαιοτητα*, μια συγκριση με τις ασκησεις εδα φους στη συγχρονη εποχη, Φιςικη Αγωγη και ατλητισμος, Θεσσαλονικη, περ. Β., Νο 46.
29. Κεκροπουλου, Μ. (2002): *Αρχαια Ολυμπια*, Εκδοσεις Εναλιος, Αθηνα.

30. Kito, H.D.F. (1963): *Grci*, Matica srpska, Novi Sad.
31. Kosidovski, Z. (1982): *Priče evanđelista*, Svjetlost, Sarajevo.
32. Ksenofont (1988): *Helenska istorija*, Matica srpska, Novi Sad.
33. Kun, L. (1982): *Istorija fizičke kulture i sporta*, prevod sa mađarskog V.V.Stolbova, Raduga, Moskva.
34. Loze, E. (1986): *Svet novoga zaveta* (prevod Radomir Rakić), Pravoslavlje, Beograd.
35. Maranti, A. (1999): *Olympia & Olympic Games*, Toubi's, Athens.
36. Mechikoff, R. A.; Estes, S.G.: *A history and Philosophy of Sport and Physical Education – From Ancient Civilizations to the Modern World*, WCB – McGraw–Hill, San Diego State University, USA.
37. Miller, S. (1979): *Ancient writers Papyri and inscriptions on the ideals of Greek athletics and games*, Arete, Chicago.
38. Miller, S. G. (1993): *The Ancient Stadium of Nemea*, T. J. Long Foundation – Adam, Athens.
39. Miller, S. G. (1995): *Nemea*, T. J. Long Foundation – Adam, Athens.
40. Mind and Body: *Athletic contests in ancient Greece*, Ministry of Culture, The National Hellenic Comittee, I.C.O.M.
41. Μουρατιδη, Ι. (1992): *Ιστορια φυσικης αγωγης*, Εκδοσεις Κ. Χριστοδουλιδη, Θεσσαλονικη.
42. Μουρατιδη, Ι. (2000): *Θεματα φιλοσοφιας φυσικης αγωγης εισαγωγη στη φιλοσοφια*, Εκδοσεις Α., Π. Χριστοδουλιδου Ο. Ε., Θεσσαλονικη.
43. *Olympia–2800 years of athletic games*, From ancient Greece to the modern revival, CD–ROM, Finatec, Multimedia, Andr the auspices of the Greek Olympic Committee, Athens
44. Papadogeorgos, G. (2003): *Prominent Greeks of Antiquity*, Toubi's, Athens.
45. Pausanija, (1994): *Opis Helade*, Matica srpska, Novi Sad.
46. Petrović, Z. (1993): *Objekti fizičke kulture*, Fakultet fizičke kulture, Beograd.
47. Petrović, J. (1964): *Bacanje diska u helenskoj agonistici*, Fizička kultura, Beograd, 5–6 str. 245–253.
48. Radan, Ž. (1981): *Pregled historije tjelesnog vježbanja i sporta*, Školska knjiga, Zagreb.
49. Reese, A. C.; Rickerson, I V. (2000): *Ancient Greek Women Athletes*, Ideotheatron, Athens.
50. Rostovcev, M. (1990): *Istorija staroga sveta (Grčka, Rim)*, Matica Srpska, Novi Sad.
51. Struve, V. V.; Kalistov, D. P. (2000): *Stara Grčka*, Book–Marso, Beograd.
52. Stratikis, P. (1996): *The Myths of Olympia and the Ancient Olympic Games*, G. M. Publications, Athens.
53. Swaddling, J. (1999): *The Ancient Olympic Games* (second edition), British Museum Press, London.

54. Tomić, M. (1982): *Vreme kraljice*, Dečije novine, Gornji Milanovac.
55. Touny, A.D.; Wenig, S. (1969): *Sport in Ancient Egypt*, Edition Leipzig, Lajpcig.
56. Tzachrista, V. (2000): *The History of the Olympic Games Reflected in the Exhibits of the Museum at the Ancient Olympia*, Hellenic Olympic Committee, Crete.
57. Šiljak, V. (2001): *Istorijski razvoj štafetnog trčanja*, 6. Internacionalni Kongres BAHPEs, Balkanske Asocijacije istorije fizičke kulture, Donji Milanovac.
58. Šiljak, V. (2001): *Takmičenje žena u antičkoj Grčkoj*, Međunarodni Naučni skup "Fizička aktivnost – teorija i praksa" – "01 – Takmičenje", Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja Univerziteta u Beogradu.
59. Šiljak, V. (2002): *Istraživanje načina izvođenja atletskih disciplina na Svečanim igrama u Olimpiji*, Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja Univerziteta u Beogradu, Doktorska disertacija.
60. Zissimou, T. (2000): *The Olympic Games in Antiquity*, Tinna Zissimou, Glyfada.

www.olykamp.org/isoh

www.perseus.tufts.edu

www.womenhistory.about.com/library

www.fhw.gr/projects/olympics/

www.ecnet.net/users/gemedia3/Olympics/olympics.html

www.perseus.tufts.edu/cl135/Students/Kristina_Angus/content.html

www.upenn.edu/museum/Olympics/olympicintro.html

www.olympics.tufts.edu/

www.culture.gr/2/21/211/21107a/og/games.html

www.brownielocks.com/basketball

www.csun.edu/~hcfl004/sportbi.html

www.alliancemartialarts.com/tahtib.html

www.iranchamber.com/sport/chogan/chogan_history.php

www.socrates.berkeley.edu/~clscs275/Games%20folder/enggame.htm

www.goireland.about.com/od/historyculture/qt/gg_tailteann.htm

Glava IV

Sportske aktivnosti u srednjem veku

- 4.1. *Oblici fizičkog vežbanja i nadmetanja
na Dalekom Istoku*
- 4.2. *Oblici fizičkog vežbanja i nadmetanja
u Centralnoj Americi*
- 4.3. *Oblici fizičkog vežbanja i nadmetanja
u Južnoj Americi*
- 4.4. *Oblici fizičkog vežbanja i nadmetanja
u Evropi*
- 4.5. *Oblici fizičkog vežbanja i nadmetanja
u Srbiji*

4. SPORTSKE AKTIVNOSTI U SREDNJEM VEKU

Period srednjeg veka (476–1492) obuhvata prve dve faze feudalnog društvenog poretka:

- ✦ Period ranog feudalizma (V – XI),
- ✦ Period razvijenog feudalizma (XI –XV)

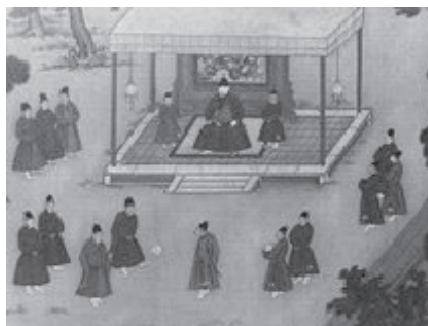
Sve veća koncentracija sredstava za proizvodnju i proizvodnih dobara u rukama manjeg broja ljudi dovela je do krize društvenih odnosa. Rad je smatran sramotom, a rob se mogao naterati na rad samo silom. Dalji razvitak društveno–ekonomskih odnosa je podstaknut zainteresovanošću za rad osnovnog proizvođača. To se postiglo davanjem zemljišta u najam. Dolazi do začetka novih društvenih odnosa i do pre-rastanja robovlasničke u feudalnu društveno–ekonomsku formaciju. Vladajuća klasa je posedovala zemljište i sredstva za rad, dok su seljaci posedovali oruđa za rad. Ovaj društveni poredak se smatra naprednijim od prethodnog, jer su i seljaci i zanatlije zainteresovaniji za rad. Izražena je podela na klasu feudalaca (vlasnika poseda) i klasu kmetova (seljaka, zanatlija). Vladajuća klasa je imala dva staleža: sveštenstvo i plemstvo.

Ovakav razvoj je uslovio i novu ideološku i kulturnu nadgradnju, a samim tim i novi pristup telesnom vaspitanju i sportu.

4.1. OBLICI FIZIČKOG VEŽBANJA I NADMETANJA NA DALEKOM ISTOKU

Kina

U Kini je u srednjem veku nastavljena tradicija drevnih sportova, te su se Kinezi bavili streličarstvom, dizanjem tereta, jahanjem, polom, boričkim veštinama. Popularnost kineskog fudbala, odnosno igre loptom koja se zvala ču–ki (ču–ju) je bila velika, jer se ova igra loptom igrala čak i na carskom dvoru (sl. 30)

*Sl. 30 Mladi car iz dinastije Ming
posmatra igru ču–ki*

Japan

U srednjem veku, u Japanu je takođe formirano klasno društvo. Ratnička klasa samuraja se verovatno pojavila prvi put u IX veku. Najugledniji i najodaniji ratnici su imali pravo da upravljaju pojedinim oblastima. Bili su veoma dobri strelci i mačevaoci na konjima. U borbama su bili neustrašivi. U situaciji kad bi bili osramoćeni samuraji

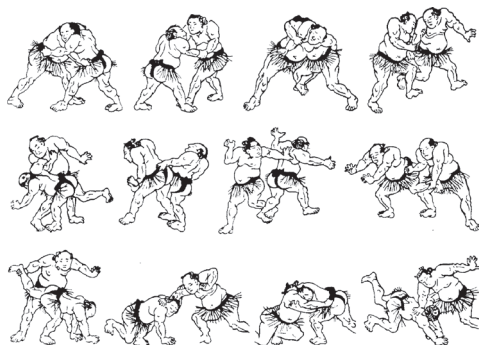

Sl. 31 Samuraj

su vršili harakiri – ritualno samoubistvo koje je predstavljalo časnu smrt. Titulu vojnog šoguna, velikog generala, dobijali su od cara. Njihova fizička priprema je bila raznovrsna i veoma surova. Samuraji (sl. 31) su morali dobro da vladaju jahanjem, gađanjem strele iz luka, mačevanjem i poznavanjem džiu džica. Za rukovanje mačem je trebalo mnogo godina rada da se veština savlada. Mačevalac je morao da usavrši prilikom obuke veliki broj raznih poteza. Japanski mačevi su se zvali katane i imali su veoma oštro sečivo. Običan narod je idalje upražnjavao narodne oblike nadmetanja: kendo (sl. 32) ples, sumo rvanje (sl. 33) i dr.

Sl. 32 Kendo

Sl. 33 Prikaz zahvata u sumo rvanju

Japanska varijanta preteče fudbala, igra kamari (sl. 34), se razlikovala od kineske po tome što je cilj igre bio da se lopta što više puta odbija nogom u vazduh, pre nego što bi se dodala sledećem saigraču¹⁴⁵.

Sl. 34 Kamari

4.2. OBLICI FIZIČKOG VEŽBANJA I NADMETANJA U CENTRALNOJ AMERICI

Meksiko

Na teritoriji današnjeg Meksika, su se razvile civilizacije koje se ubrajaju među najstarije i najrazvijenije na američkom kontinentu. Istraživanja su pokazala da je zapravo reč o nizu civilizacija koje su uticale jedna na drugu, ili su se smenjivale. Civilizacija Maja je živela na ovom području u periodu od oko 300. do 900. godine, kada su se stopili sa civilizacijom Tolteka. Posle njih je ovo područje naselila civilizacija Asteka. Oni su 1325. godine osnovali grad Tenochtitlan. Kada su španjskih konkvistadori početkom XVI veka došli na ovo područje, zatekli su pored razvijenih političkih i društvenih odnosa i vrlo bogat i razvijen sportski život. Pored monumentalnih hramova, obavezno su postojali i sportski tereni. Arheološka iskopavanja su otkrila slične građevine i na područjima starijih civilizacija Maja i Tolteka.

Može se reći da se njihov vrlo bogat i razvijen sportski život razlikovao od onog u Evropi u to vreme. Maje su u svakom gradu izgradile specifične sportske terene, odnosno *loptališta*, koja su imala oblik rimskog broja jedan. Uz jedan glavni teren nalazila su se dva bočna, pomoćna terena međusobno neposredno povezana (sl. 35).

Sl. 35 Loptalište u Monte Albanu

„Igrali su svojevrstu košarku, koja je delom bila religijski obred, a delom sport. Igrač koji je postigao poen, tako što bi ubacio loptu kroz kameni prsten (koš) postavljen na 6 m visine od zemlje (sl. 36), smeo je da zatraži određenu imovinu od gledaoca kojeg bi uspeo da uhvati. U ovoj igri loptom, igrači su smeli da koriste samo bokove, laktove i gležnjeve.“¹⁴⁶ Igralo se teškom, punjenom, gumenom loptom. Poreklo ove igre arheolozi dovode u vezu sa ranijim civilizacijama. Ova igra je imala izrazito kulturni karakter, povezan čak sa žrtvovanjem ljudi posebnom božanstvu loptanja – Tescatlipocu¹⁴⁷.

Sl. 36 Kameni prsten kroz koji se ubacivala lopta u Chitzen Itzi

Mnogo više je pisano o Indijancima iz plemena Tarahumara, koji su se proćuli kao vrsni trkaći¹⁴⁸. Istoriaari tvrde da su oni dvor Asteka, koji je bio udaljen 300 km od morske obale, svakodnevno opskrbljivali svežom ribom. Služili su i kao glasnici u tadašnjem velikom Asteškom carstvu. Oni već vekovima jednom godišnje priređuju takmićenja u kojima se nadmeću u trćanju mladići jednog sela protiv svojih vršnjaka iz drugog sela. Svoje sposobnosti su prikazivali ili u bitkama, ili prilikom verskih ceremonija. Bavili su se rvanjem i vrstom gladijatorskih borbi.

Na freskama, reljefima i skulpturama Asteka često se mogu naći prikazi veslanja, plivanja, skokova u vodu. Lov i ribolov su bili veoma omiljeni. Gađanje strelom iz luka i bacanje koplja su takođe bili prisutni. Poznata je bila igra *perjanica* u kojoj se posebnom daščicom udarao predmet ukrašen perima. Kod plemena Tarahumara je bila omiljena vrsta hokeja – *takari*, koji se igrao drvenom loptom i palicama. Pretpostavlja se da su je zbog svojih trkaćkih sposobnosti ili zbog želje za razvijanjem tih sposobnosti, igrali na igralištima čije su dimenzije prelazile kilometre.

Jahanje i borbe s bikovima su postale poznate u Meksiku tek posle dolaska Španaca. Prve borbe s bikovima održane su povodom osvajanja glavnog grada Asteka 1529.godine. Od tada su se ove priredbe brzo raširile i stekle veliku popularnost. Uprkos jakom protivljenju Katoličke crkve, narodni plesovi u kojima se oseća uticaj prastarih obiaćajnih simbola posvećenih bogovima sunca i meseca, su očuvali tradiciju staromeksićkih naroda.

4.3. OBLICI FIZIČKOG VEŽBANJA I NADMETANJA U JUŽNOJ AMERICI

Peru

U dolini Naska u Peruu, rezultati proučavanja Naska–kulture pokazali su da su se na većini keramičkih predmeta nalazili motivi trkača, verovatno zato što su trkačke sposobnosti bile na visokoj ceni. Na prostoru današnjih država Perua, Kolumbije, Bolivije i Čilea se prostiralo nekadašnje carstvo Inka, koje je na vrhuncu svoje moći raspolagalo uličnom mrežom dužine preko 20.000 km. Carstvom se upravljalo zahvaljujući dobroj mreži puteva. Centralna vlada je održavala vezu sa pokrajinskim namesnicima zahvaljujući sistemu smene trkača – glasnika. Na razmacima od oko 2,5 km na putevima su podizane male stanice gde su trkači čekali da od svojih prethodnika prime poruke, uputstva, izveštaje i sl. i da ih prenesu dalje. U jednom danu određeno naređenje je moglo biti preneto čak i do 250 km daleko. Glasnici, takozvani “časki”, vesnici – trkači, mogli su da pretrče tako velike razdaljine, žvaćući lišće opojne droge koke. Dok je konjička španska pošta u 17. veku od Lime do Kuska putovala 12 dana, časki–trkači su ovu razdaljinu prevaljivali za 3 dana. Oni nisu prenosili samo poruke, već i voće, povrće i ribu, od obale Tihog okeana do Kuska, glavnog grada stare države.

Prema raspoloživim izvorima, može se zaključiti da je ovaj narod veoma cenio fizičko vežbanje. Od najranijeg uzrasta je posebna pažnja posvećivana razvoju sposobnosti trčanja. Prema dostupnim izvorima pretpostavlja se da je napredovanje u rangu u vojsci Inka, bilo u vezi sa uspehom u trčanju. Postojale su posebne metode treninga, a naročito mesec dana pred važne trke. I njihovi vladari su morali biti odličnih fizičkih sposobnosti. Dokazivali su svoje trkačke sposobnosti na posebnim ceremonijalnim takmičenjima na stazi dužine 9 km.¹⁴⁹

Na godišnjim religioznim svečanostima u Kusku, su se odvijala razna sportska takmičenja: posebno plivanje naoružanih mladića, takmičenja u rvanju, bacanju koplja¹⁵⁰, gađanju strelom iz luka, borbom štapovima. Bila im je poznata upotreba jedne vrste bumeranga. Sastavni deo ritualnih igara je bila igra perjanice sa teškom gumenom loptom. Dolaskom Španaca razvili su se jahački sportovi i igre sa bi-kovima.

4.4. OBLICI FIZIČKOG VEŽBANJA I NADMETANJA U EVROPI

Hrišćanstvo je kao religija imalo veliki uticaj na život ljudi u srednjem veku. Pored plemstva, crkva je takođe postala feudalna sila stičući bogatstvo, vlast i moć, iako je propovedala jednakost svih i asketizam. Ukinila je skoro sve oblike fizičkog vežbanja i nadmetanja, uz tvrdnju da je greh posvećivati pažnju lepoti tela, jer bi trebalo brinuti o duši. Kako je sveštenstvo preuzelo brigu o obrazovanju došlo je do njegove jednostranosti. Jedino u manastirima, gde nije bilo fizičkog vežbanja se mogla steći pismenost. I pored velikog broja zabrana raznih oblika fizičke kulture od

strane crkve, neke njegove oblike su upražnjavala deca plemića i vitezova. Narodne oblike nadmetanja su upražnjavali kmetovi i njihova deca. Crkva je dozvoljavala fizičko vežbanje koje je bilo neophodno za što bolju pripremu ratnika. Vojnička fizička priprema je bila klasnog karaktera i kao takva, dozvoljena samo deci plemića. Vođenje ratova i lov, kojim su se feudalci bavili u slobodno vreme, zahtevali su veštinu jahanja, dobrog rukovođenja oružjem i odličnu fizičku pripremljenost, što se sticalo redovnim i sistematičnim fizičkim vežbanjem.

Viteško vaspitanje i obrazovanje

U borbama sa varvarskim narodima došla je do izražaja prednost naoružanih konjanika, odnosno vitezova (riteri). Došlo je do formiranja novog roda vojske koji je bio sastavljen od sinova plemića. Širom Evrope se osnivaju brojne viteške organizacije koje predstavljaju profesionalnu vojsku. Njihovo osnovno zanimanje je bilo učestvovanje u ratovima, a slobodno vreme su provodili u vežbanju i učestvovanju na viteškim turnirima. Turniri su bili nadmetanja vitezova u cilju provere njihovih veština i fizičkih sposobnosti. Vremenom su dobili i zabavni karakter. Vitezove je karakterisalo pružanje zaštite slabijima i iskazivanja poštovanja prema ženama. Njihova obuka i vaspitanje se sticalo od najranijeg uzrasta. Bilo je podeljeno u tri razdoblja po 7 godina.

U prvom razdoblju deca su se do svoje 7. godine vaspitavala u porodici, gde su sticali osnovna znanja. Kada bi napunili 7 godina, mali broj ih je odlazio u manastire, gde se pripremao za sveštenike.

U drugom razdoblju, od 7. do 14. godine starosti, većina je započinjala sistematsko vaspitanje, koje je bilo raznovrsno i sprovodilo se na dvoru. Dvorskom ponašanju su se učili podjednako i dečaci i devojčice. Ono je podrazumevalo učtivost u ponašanju, poznavanje dvorskih igara, učenje stranih jezika i muzičko obrazovanje. Dečaci su dobijali naziv „paž“ i započinjali su svoju vitešku obuku, odnosno fizičko vaspitanje. Ovim vežbanjem su trebali da steknu najvažnije fizičke sposobnosti i veštine koje su bile sastavni deo viteških znanja. Vežbali su: trčanje, skakanje, pe-

Sl. 37 Vežbanje paževa

njanje, plivanje, jahanje, bacanje koplja, gađanje strelom iz luka, dizanje težeg kamenja, rvanje, pesničenje, mačevanje, rukovanje nožem, kopljem i štitom (sl. 37). Ovako sveobuhvatna fizička priprema i obuka im je bila neophodna u bitkama i na turnirima.

U trećem razdoblju, od 14. do 21. godine, kada bi stekli osnovne veštine i zavidnu fizičku sposobnost, nastavljali su vežbanje pod nadzorom specijalista za rukovanje pojedinim vrstama oružja. Takođe, su usavršavali i veštinu jahanja. Na posebnim školskim turnirima su proveravali svoje stečene sposobnosti i znanja. Prateći gospodara na viteškim turnirima, kao štitonoše, upoznawali su život viteza. Štitonoša je morao neprestano da vežba. Neki put se vežbalo sa ravnima sebi, a neki put i sa samim gospodarom, koji je tako održavao svoju i kondiciju svojih štićenika. Kada bi navršili 21 godinu, sticali su pravo da na svečanoj ceremoniji budu proglašeni vitezom. Bilo je neophodno da su prethodno savladali sedam viteških veština:

1. jahanje,
2. plivanje,
3. lov,
4. gađanje strelom iz luka,
5. borenje (mačem, kopljem i rvanje),
6. zabavne igre sa dvora (ples, igre, loptom i šah) i
7. veština lepog govorništva, poznavanja stranih jezika, pevanja i lepog ponašanja.

Na ceremoniji proglašenja za viteza, gospodar ili kralj bi stavljanjem mača na jedno, pa na drugo rame budućeg viteza, potvrdio da je savladao sva neophodna znanja i veštine, stekao zrelost, i na taj način stekao pravo da bude proglašen vitezom. Iako je crkva bila protiv grčkog načina vaspitanja i vežbanja, viteško vaspitanje je u određenoj meri podsećalo na njega.

Ženska deca su odgajana pod nadzorom majki. Učile su se učtivosti u ponašanju, poznavanju dvorskih igara. Posebna pažnja je posvećivana učenju stranih jezika i muzičkom obrazovanju. Žene plemića su prisustvovalе viteškim turnirima kao gledaoci u počasnim tribinama. U njihovu čast su se održavale borbe, a žena organizatora turnira je predavala nagrade pobednicima. Postoje prikazi na crtežima o njihovoj sportskoj aktivnosti, koja je bila zabavnog karaktera.

Viteški turniri (takmičenja) vitezova.

Turniri su se u ranom srednjem veku organizovali za vreme mira da bi vitezovi održavali borbenu spremnost. Prvi turniri su bili veoma realistične vojne vežbe, odnosno simulacija bitke. Viteški turniri nastali iz Galskih igara u Francuskoj, koje su počele da se priređuju od XI veka, bili su naročito zanimljivi. Na njima su mogli

da nastupaju samo plemići po poreklu. Nastupalo se u parovima (tjost) ili u grupama (buhurt).

Borci su se borili u teškim oklopima, oružjem koje je bilo napravljeno za napad i odbranu, jašući na konju koji je takođe bio pod oklopom. Zajedno su predstavljali oklopnu celinu. U toku nadmetanja cilj je bio da se protivnik sruši sa konja jer je to značilo da je protivnik onespособljen za dalju borbu. Glavno oružje je bilo dugačko, jako koplje za rušenje protivnika sa konja. Uz koplje se ponekad upotrebljavao i teški mač.

Takmičenja vitezova u grupama su prvobitni oblik viteškog nadmetanja. Imala su izgled pravog ratnog sukoba u kome su se dve grupe vitezova sukobile u direktnom međusobnom sudaru. Vitezovi su jahali zbijeno, napadajući protivničku grupu, u nameri da svojim naletom protivnike obore sa konja i da ih primoraju da se povuku. Na kraju ovakvih borbi, i pobjednička i pobeđena strana su imale mnogo povređenih i poginulih vitezova. Iz tih razloga je došlo do uvođenja novih pravila vezana za način borbe.

Vremenom, turniri su počeli da se organizuju prilikom raznih svečanosti na dvoru. Organizovanju turnira je prethodilo slanje glasnika po gradovima da bi objavili proglas i pozvali na učešće u viteškom turniru. Program turnira je tekao po utvrđenom redosledu koji je dosledno poštovan. Nadmetanja su se odvijala prema strogo utvrđenim pravilima i pratećim ceremonijama (sl. 38). U početku su se turniri održavali u

Sl. 38 Borba dva viteza

dvorištima zamkova. Opadanjem interesovanja za turnire, njihovo odigravanje se premeštalo na gradske trgove, pa na livade van gradova.

Učesnici turnira su se okupljali nekoliko dana ranije, da bi sudije (heraldi) mogle da provere njihovo viteško poreklo, da svoju vitešku čast nisu ukaljali nekim nečasnim delom i da imaju odgovarajuću opremu oružje i konja. Dan uoči turnira su se mladi vitezovi ogledali u veštini i snazi u međusobnim dvobojima. Po njihovom završetku, bilo je mnogo ranjenih boraca. Na samom turniru vitezovi su se borili u grupama, jedni protiv drugih. U kasnijem periodu ovaj način borenja je prekinut i nadmetalo se u parovima, odnosno jedan vitez protiv drugog viteza. Ovakav način borenja je poznat kao *megdan* u Nemačkoj i Istočnoj Evropi, ili kao *duel* (dvoboj) u Zapadnoj Evropi. Izazivač dvoboja je prema pravilima određivao da li će borba biti do pobjede ili do smrti. Ako bi drvenom drškom koplja dotakao štit protivnika

– to bi značilo da želi borbu do pobeđe. Međutim, ako bi izazivač metalnim vrhom dodirnuo protivnikov štit – značilo bi borbu dok jedan od njih ne bude ubijen.

Pored dvoboja, program turnira je sadržao i nadmetanja u bacanju koplja, sekire i buzdovana, gađanju iz luka i samostrela, borbom prsa u prsa. Na kraju svakog turnira su sudijske proglašavale najboljeg viteza. Nagrada za najboljeg viteza je u početku bila simbolična, da bi vremenom vitez mogao da osvoji ili novčanu nagradu ili „ruku plemkinje“. Vitezu pobeđniku su prema pravilima pripadali i konj i oružje pobeđenog. Zbog materijalne dobiti vitezovi su počeli da odlaze sa turnira na turnir, što im postaje glavni izvor prihoda. Tako se došlo do profesionalizacije i u ovim nadmetanjima, što je dovelo do promene u stavu prema fizičkom vežbanju. Ovakav borac je morao neprekidno da vežba zbog turnira.

Pronalazak vatrenog oružja je doprineo opadanju značaja i uloge vitezova u ratu, što je dovelo i do smanjene potrebe za fizičkim vežbanjem mladih plemića. To je dovelo i do promene karaktera turnira u priredbe zabavnog karaktera. U nekim zemljama su se odvijala karuselska (šaljiva) jahanja.

Lov

Posebna zabavna forma sportskih aktivnosti plemstva je bio lov. On je zahtevao specijalne psiho-fizičke sposobnosti, obzirom da je često bio organizovan kao višednevna aktivnost. U lovu je bila neophodna primena taktike, dobro poznavanje jahanja, brzina reagovanja, preciznost u gađanju, izdržljivost. Omiljen je bio lov sa sokolima, na krupnu divljač – medvede, vukove, divlje svinje, jelene. U lovu su aktivni učesnici bile i žene.

Narodna nadmetanja

U narodu su preovladavali prirodni oblici fizičkog vežbanja u skladu sa običajima i sa načinom života. Oni su u epohi feudalizma očuvali mnoge antičke forme vežbanja i nadmetanja: trčanja, rvanja, bacanja, skakanja, plivanja, plesove i igre. Kako su takva vežbanja smatrana bezopasnim za vojne potrebe u slučaju ustanaka, svetovni i crkveni poglavari su ih dozvoljavali. U kasnijem periodu srednjeg veka, na viteškim turnirima su se pored viteških nadmetanja organizovala i narodna, i to u trčanju, rvanju, bacanjima i potezanju motke viteških slugu. U toku ovih takmičenja, poštovala su se pravila koja su usmeno prenošena sa generacije na generaciju. Ulogu sudijske su imali stariji ljudi. Takmičilo se na svečanostima prilikom raznih crkvenih praznika.

4.5. OBLICI FIZIČKOG VEŽBANJA I NADMETANJA U SRBIJI

Srednji vek je doba, kada su Sloveni, koji su do tada živeli iza Karpata, prilikom velike seobe naroda, naselili južnije prostore. Krajem VI i početkom VII veka središnji deo Balkanskog poluostrva su naselili Srbi. Naselivši nove krajeve prenosili su svoj jezik, običaje i kulturu, što podrazumeva i oblike fizičkog vežbanja koje su upražnjavali. Kao ratnički narod, njihovo vežbanje je bilo usmereno na veštinu rukovanja kopljem i mačem, i na borenja (pesničenje i rvanje). U sukobima sa Vizantijom su naučili nove oblike borenja.

U XII veku Stefan Nemanja je uspeo da stvori prvu nezavisnu srpsku državu. Ujedinjenjem srpskih plemena, posle višegodišnjih borbi sa Vizantijom uspešno je sproveo osamostaljivanje Srbije. Od XII do XV veka je dinastija Nemanjića vladala Srbijom. Tokom ovog perioda srpsko plemstvo je imalo organizovano vežbanje za svoju decu.

Stefan Nemanja je osnovao i Prvi srpski viteški red „Sveti Stefan“. Zbog toga su svi kasniji srpski kraljevi imali u svom imenu prefiks Stefan, kao simbol viteškog reda. Pored ovog reda vitezova, vremenom su se osnivali i drugi redovi: Orla, Vuka, Zmaja, Sokola, Svetog Save i dr. Srpski vitezovi su pored nadmetanja na megdanima u Srbiji, učestvovali i na viteškim turnirima u Veneciji, Ugarskoj i mnogim drugim gradovima.

Vojska Istočne Evrope se razlikovala od vojske naroda Zapadne Evrope. Srpska vojska je bila formirana od plemića (vitezova) koji su bili na konjima i pešadije (seljaka). Ovakva vojska je bila veoma pokretljiva i lakše naoružana. Da bi uspešno ratovala, morala je da ima veoma dobro organizovanu fizičku obuku.

Običan narod je imao svoje oblike nadmetanja: bacanje kamena, trčanje, rvanje, pesničenje, borbe sa kopljem, mačem. Razvoj fizičke kulture se bazirao na prirodnim oblicima kretanja.

Viteška nadmetanja su imala nešto drugačiju formu. Srpski vitezovi nisu imali turnire, već **megdane**. Razlika između turnira i megdana je bila u naoružanju. Turnirska nadmetanja su se vodila uglavnom u jednoj disciplini, a borci su bili u teškim metalnim oklopima i opremljeni samo za borbu na konjima. Megdan se održavao u više disciplina, a borci su bili lakše opremljeni i ponekad su borbu nastavljali i peške. Nakon obaranja sa konja, prelazilo se na borbe mačem, pa topuzom i na kraju rvanjem.

Megdani su se organizovali prilikom najraznovrsnijih skupova: sabora, ženidbi, krunidbi i raznih verskih svečanosti. Prilikom ženidbe cara Dušana, za goste svadbe pored gozbe je pripremano i nadmetanje:

*„Dolaze vitezovi da se nadmeću u ratničkim veštinama. Iz Vizantije, Bugarske, Ugarske, Germanije...”*¹⁵¹

„Pored grada vitezovi se utrkuju na konjima, nadmeću u gađanju strelom, bacanju noževa, topuza, koplja, rvanju...”¹⁵²

U epskom pesništvu našeg naroda je često opevan lik srednjevjekovnog viteza koji je bio nepobediv u raznim nadmetanjima. U našim narodnim pesmama su opevane i discipline u kojima su se „junaci“ nadmetali: pešačke trke, bacanje kamena sa ramena, gađanje kopljem i džilitom, gađanje strelom kroz prsten jabuke, borbe mačem i topuzom, skakanje u dalj i u vis preko prepreka (konji, koplja). Jahanje i lov su takođe prisutni kao veštine u kojima su se isticali pojedini junaci. Svestranost junaka je naročito cenjena u to vreme.

Stihovi pesme „Smrt vojvode Kaice“ najbolje opisuju razna nadmetanja junaka:

„A Madžari igru započese,
Prvu igru, *trka pešačkoga*;
Kad potrča Oblačiću Rade,
On natrča tri stotin' Madžara
I šezdeset dece Karavlaa,
Madžar–Janka od Erdelj–Krajine.

A Madžari igru započese,
Drugu igru, *kola Madžarskoga*;
Kad zaigra Kaica Radonja,
On nadigra tri stotin' Madžara...

A Madžari igru započese,
Treću igru, *skoka junačkoga*;
A kad skoči Oblačiću Rade
On nadskoči tri stotin' Madžara...

„A Madžari igru započese,
Započese *kamena s ramena*;
Kamen dođe Kaici vojvodi,
Kad se baci Kaica vojvoda,
On nadbaci tri stotin' Madžara...”¹⁵³

Pored viteških nadmetanja, **takmičanja u brzini** su postojala kao posebna vrsta nadmetanja. Mesta održavanja trka su se zvala *potecišta*. Pod uticajem Vizantije, i druge reči su označavale mesto za utrkiivanje: ipodromija, pozorište, konjsko uristanije¹⁵⁴ i dr. To nije značilo da u Srbiji u to vreme nije bilo objekata, poput pozorišta ili hipodroma, već su se te reči koristile za prostore na kojima se utrkiivalo. Poznate su tri vrste trka: trke na konjima, kasačke trke i trke pešaka (trčanje).

Kada je Srbija potpala pod tursku vlast krajem XIV i tokom XV veka, vremenom su se izgubili takmičarski oblici fizičke kulture. Vežbalo se samo u vojničke svrhe, odnosno za borbe koje su vođene protiv Turaka. Poznato je da je Despot Stefan Lazarević, sin kneza Lazara, kao ugarski i turski vazal, učestvovao u mnogim borbama i turnirima po Evropi. Postoje zapisi da je organizovao viteške igre i da je držao škole viteškog borenja.

Zanimljivo je istaći, da u današnje, savremeno doba, grupa poštovaoca srpske srednjovekovne istorije se takmiči na način kako su to nekad činili naši srednjovekovni plemići. Prvi klub pod imenom „Vitez“ je osnovan 1991. godine. Osnivanjem novih, savremenih viteških klubova došlo je do formiranja SVIBOR Saveza Srbije, koji je dobio veliki blagoslov Srpske Pravoslavne Crkve. Članovi SVIBOR-a se takmiče u boričkim i sportskim srednjovekovnim veštinama po pravilima iz srednjeg veka. Na brojnim međunarodnim viteškim turnirima postižu zapažene rezultate, odnosno pobede. Uz blagoslov Srpske Pravoslavne Crkve se o velikim crkvenim praznicima organizuju tradicionalne kulturno sportske manifestacije:

- ✠ Bogojavljenjsko plivanje za „Časni krst“,
- ✠ Sretenjsko viteško čeličenje,
- ✠ Djurdjevdanski uranak,
- ✠ Hodačašće do manastira Ostrog,
- ✠ Vidovdanske viteške igre,
- ✠ Mitrovdanska hajdučka nadmetanja,
- ✠ Srednjovekovne đostre, i bagorde, turniri i megdani,
- ✠ Svečane Litije.

Neki od turnira su se održali na Kalemegdanu, u ambijentu i po scenariju kako se odvijao pre mnogo vekova (sl. 39). Ovakva zahtevna nadmetanja, dvoboji (sl. 40), bitke na konjima i grupne bitke, iziskuju od takmičara veoma dobru fizičku pripremljenost. Pored naših takmičara, na nadmetanja su dolazili i inostrani učesnici.

Sl. 39 Smotra na Kalemegdanu

Sl. 40 Nadmetanje dva viteza danas

Interesantno je izdvojiti takmičenje pod nazivom „Srpski viteški dvanaestoboj“ koje sadrži sledeće discipline:

1. Markovo topuzanje,
2. Reljino letenje,
3. Novakovo pentranje,
4. Hajdučko preskakivanje,
5. Šipčićevo veranje,
6. Radojićino plivanje,
7. Oblačićevo trčanje,
8. Miloševo kamenje,
9. Strahinjino ščepanje,
10. Na brvnu borenje,
11. Klipka nadvlačenje,
12. Junačko skakanje.

REZIME

Period srednjeg veka obuhvata prve dve faze feudalnog društvenog poretka: period ranog feudalizma i period razvijenog feudalizma. Dolazi do formiranja novih društveno–ekonomskih odnosa. Njihov razvoj je uslovio i novu ideološku i kulturnu nadgradnju, a samim tim i novi pristup telesnom vaspitanju i sportu. Bavljenje borilačkim veštinama, streličarstvom, jahanjem i igra loptom, koja se smatra pretečom fudbala – ču–ki, se nastavlja na Dalekom Istoku, u Kini. U Japanu vitezovi – samuraji, su morali dobro da vladaju jahanjem, gađanjem strele iz luka, mačevanjem i poznavanjem džiu džica. Običan narod je i dalje koristio narodne oblike nadmetanja: kendo, ples, kamari i sumo rvanje. U Americi, na današnjem tlu Meksika, narod Maja i Asteka se bavio igranjem lopte za koje su gradili poznata loptališta. Poznati su bili i po svojim Tarahumara trkačima koji su dnevno mogli da pretrče veoma velike razdaljine. U Peruu, su Inke bile poznate po svojim časki trkačima koji su takođe mogli dugo da trče. U Evropi, Hrišćanska crkva je ukinila skoro sve oblike fizičkog vežbanja i nadmetanja, uz tvrdnju da je greh posvećivati pažnju lepoti tela, jer bi trebalo brinuti o duši. I pored velikog broja zabrana raznih oblika fizičke kulture od strane crkve, neke njegove oblike su koristila deca plemića i vitezova. Novi rod vojske – vitezovi, imali su posebnu obuku iz jahanja, plivanja, lova, gađanja strelom iz luka, raznih vrsta borenja i dvorskih igara. U vreme kada se nije ratovalo organizovali su se viteški turniri, gde su se oni ogledali u raznim veštinama. Narodne oblike nadmetanja (trčanje, rvanje, bacanja i potezanja motke) su upražnjavali kmetovi i njihova deca. U Srbiji pored viteških nadmetanja, koja su se zvala megdani, bila su poznata i takmičenja u raznim trkama: trke kola, jahačke i pešačke trke.

ENDNOTE

145. U današnjoj terminologiji fudbalski izraz „pimplovanje“ lopte bi odgovarao predstavi japanske igre kamari.
146. Faktopedija, (2004): str. 381.
147. Radan, Ž. (1981): str. 18.
148. Oni su i u današnje vreme odlični trkači na najdužim stazama.
149. Radan, Ž. (1981): str. 19.
150. Način njihovog bacanja koplja je bio sličan onom u antičkoj Grčkoj. I njihovo koplje je imalo vrpcu, koja je dajući mu uzdužnu rotaciju prilikom izbačaja, produžavala hitac.
151. Kordić, M. (2002): str. 153.
152. Op. cit. Str.154.
153. Karadžić, V.S. (1895): str. 475.
154. Bojanin, S. (2005): XIII – 345.

PITANJA

1. Kakav je bio društveno–ekonomski poredak u srednjem veku?
2. Kojim sportskim aktivnostima se bavio kineski narod u srednjem veku?
3. Ko su bili samuraji i kakva je njihova uloga u razvoju fizičke kulture/sporta?
4. Kojim oblicima fizičke kulture se bavio narod Japana u srednjem veku?
5. Koji oblici fizičkog vežbanja i nadmetanja su bili zastupljeni kod Asteka?
6. Kojim su se sportskim aktivnostima bavili Inke?
7. Koji oblici fizičkog vežbanja i nadmetanja su postojali u srednjem veku u Evropi?
8. Kako je izgledala viteška obuka?
9. Koje su karakteristike viteških turnira?
10. Kako je izgledala sportska aktivnost lova u srednjem veku?
11. Koji su bili narodni oblici nadmetanja u srednjem veku?
12. Kako su se zvali turniri u Srbiji?
13. U kojim nadmetanjima se ogledalo plemstvo Srbije?
14. Koja su bila narodna nadmetanja u Srbiji?
15. Kako izgledaju takmičenja vitezova u Srbiji koja se organizuju u današnje vreme?

LITERATURA

1. Adams, S. i sar.(2003): *Ilustrirana enciklopedija Povijest svijeta*, Extrade, Rijeka.
2. Berković, L. (1985): *Istorija fizičke kulture*, Novi Sad.
3. Bojanin, S. (2005): *Zabave i svetkovine u srednjevekovnoj Srbiji*, Istorijski institut, Beograd.
4. Džajs, F. (2003): *Vitezovi kroz istoriju*, Utopija, Beograd.
5. Enciklopedija fizičke kulture, (1975): I tom od A–O, JLZ, Zagreb.
6. Enciklopedija fizičke kulture, (1975): II tom od P–Ž, JLZ, Zagreb.
7. Faktopedija (2004): *Istorija*, Mladinska knjiga, Novi Sad.
8. Gillet, B. (1960): *Histoire du sport*, prevod sa francuskog Karla Budora, Matica Hrvatska, Zagreb, 1970.
9. Ilić, S.; Mijatović, S. (2006): *Istorija fizičke kulture*, DTA Trade, Beograd.
10. Ilustrirana enciklopedija (2003): *Povijest svijeta*, Extrade, Rijeka.
11. Karadžić, V. S. (1895): *Srpske narodne pjesme II*, Beograd.
12. Kordić, M. (2002): *Dušan Silni*, Knjiga komerc, Beograd.
13. Kun, L. (1982): *Istorija fizičke kulture i sporta*, prevod sa mađarskog V. V. Stolbova, Raduga, Moskva.

14. Mechikoff, R. A.; Estes, S.G.: *A history and Philosophy of Sport and Physical Education – From Ancient Civilizations to the Modern World*, WCB – McGraw–Hill, San Diego State University, USA.
15. Radan, Ž. (1981): *Pregled historije tjelesnog vježbanja i sporta*, Školska knjiga, Zagreb.
16. Stefanović, Đ; Šiljak, V. (2001): *Istorija ultramaratona od antičkih vremena do današnjih dana*, 6. Internacionalni Kongres BAHPEs, Balkanske Asocijacije istorije fizičke kulture, Donji Milanovac.

www.olykamp.org/isoh
www.encyclopedia.thefreedictionary.com
www.en.wikipedia.org/wiki/Kemari”

Glava V

Sportske aktivnosti u novom veku

- 5.1. Fizičke aktivnosti gradskog stanovništva*
- 5.2. Teorijsko–praktični pristup fizičkoj kulturi
u novom veku*
- 5.3. Gimnastički i sportski sistemi u doba kapitalizma*

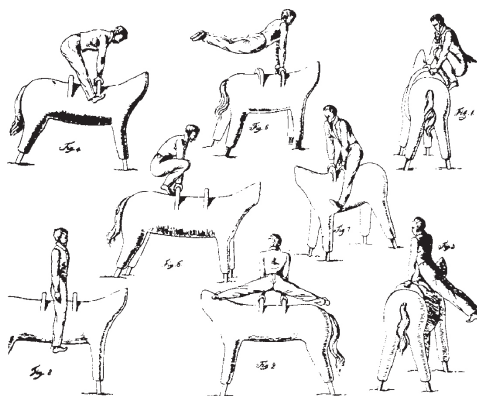
5. SPORTSKE AKTIVNOSTI U NOVOM VEKU

U ovom periodu ljudskog društva koji je trajao od XV do XIX veka, dolazi do slabljenja i propasti feudalnog društvenog poretka. Treća faza feudalnog društvenog uređenja – pozni feudalizam, karakteriše se sve većim ekonomskim razvitkom. To je period velikih geografskih otkrića i pronalazaka.

Naseljavanjem istaknutih kmetova oko dvorova ili na raskršću puteva, dolazi do razvoja zanatstva i trgovine. Postepeno se došlo do druge istorijske podele rada, gde je novi ekonomski sloj jačajući kulturno i politički, izrastao u novu klasu – građanstvo.

5.1. Fizičke aktivnosti gradskog stanovništva

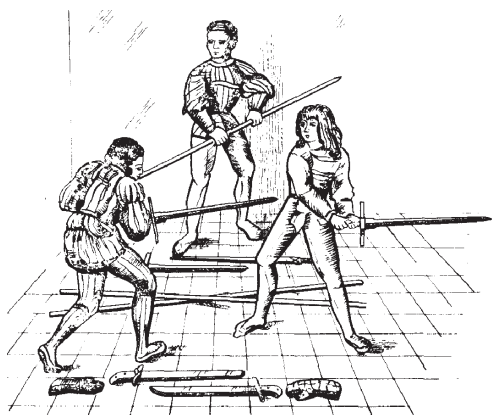
Nova naselja – gradovi, pred raznim napadačima morala su da obrate pažnju na odbranu grada. Pored toga što se gradovi opasuju zidinama, stanovništvo se osposobljavalo za rukovanje oružjem. Bogatiji sloj građana, postepeno preuzima upravu nad gradom. U želji da se izjednače sa plemstvom počeli su da oponašaju njihove navike. Nastojali su da svojoj deci obezbede vaspitanje po ugledu na viteško. Njihova deca su učila veštinu jahanja, mačevanja i gađanje strelom iz luka. Organizovali su turnire koji su bili spektakularniji od viteških.

Sl. 41 Voltižovanje

Ostalo gradsko stanovništvo je razvijalo druge oblike vežbanja i sporta. Pored trčanja, bacanja kamena sa ramena, skokova, rvanja, pojavljuju se i neki drugi oblici vežbanja i takmičenja. Kuglanje, ples, jahanje, voltižovanje (sl. 41), streljaštvo, lov, ples, mačevanje s rvanjem i razne igre loptom. Društveno–ekonomski razvitak gradova je svom stanovništvu omogućio dosta slobodnog vremena, koje su provodili organizujući razna nadmetanja za koja su se pripremali, odnosno vežbali. Neki gradovi

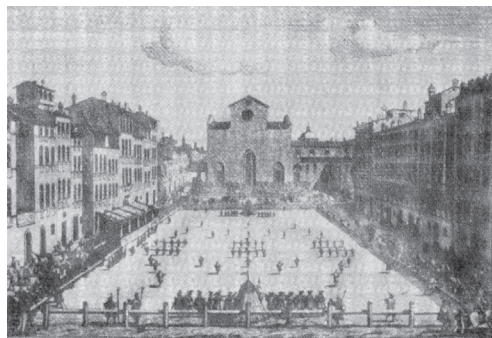
su van svojih zidina izgradili sportske površine za najrazličitija sportska takmičenja. Prilikom većih svetkovina organizovala su se razna takmičenja u trčanju, mačevanju, rvanju, streljaštvu i bacanju pod nazivom „otvorene igre“, kojima je prisustvovalo celokupno stanovništvo grada.

Sl. 42 Škola mačevanja

– učenicima (šegrtima). I danas su prisutni neki od ovih naziva (majstor sporta u streljaštvu). Članovi društva su imali posebne uniforme. Na godišnjim trgovačkim sajmovima su prikazivali zabavni program za goste. Interesentna je napomenuti da se svaki grad trudio da priredi što bolji sportsko–zabavni program kako bi i po tome bio poznat i privukao što više stranih gostiju.

Igre loptom su se brzo širile po svim gradovima. Najčešće su se igrane na gradskim trgovima ili pored gradskih kapija. Jedna od njih, igra slična fudbalu, zbog

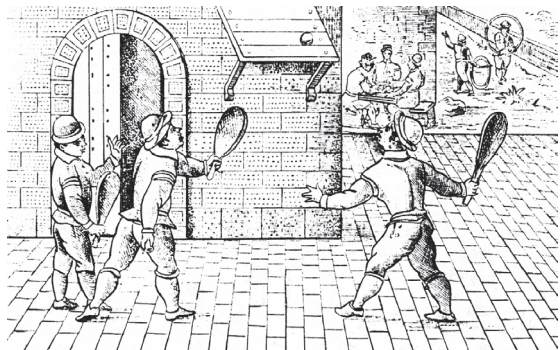
Sl. 43 Igra „kalčo“ koja se igrala na trgovima u Italiji

Sl. 44 Varijanta igre „soule“ sa palicama

Na „otvorenim igrama“ su streljačka i mačevalačka društva koja su bila sastavljena prema profesijama članova¹⁵⁵ imala posebnu pažnju publike. Mačevalačka društva su razvila svoje posebne škole mačevanja (sl. 42) koje su se odlikovale specijalnom tehnikom borbe. Nazivala su se obično po svecima zaštitnicima esnafa kojima su pripadali. Najpoznatija su bila društva „Braća Svetog Marka“ i „Slobodni mačevaoci Svetog Vida“ u Nemačkoj. Najsposobniji takmičari su se nazivali majstorima, nešto slabiji pomoćnicima (kalfama), a početnici

velikih gužvi koje su se stvarale dok se igrala, bila je zabranjivana kraljevskim i gradskim naredbama (u Francuskoj, Engleskoj). Zbog zabrana počela je da se igra na otvorenim terenima van gradova. Ova igra sličana fudbalu je u Francuskoj imala naziv „soule“ i igrala se od XII do XIX veka. U Italiji se zvala „kalčo“ (sl. 43). Iz raznih varijanti ove igre su kasnije nastali fudbal i ragbi. Međutim, ovom igrom se nije bavilo samo građanstvo već ju je upražnjavalo i plemstvo. Zabeleženo je da je i engleski kralj Henrik II bio odličan u ovom sportu. Drugi oblik igre „soule“ se igrao pomoću palica (sl. 44). Crteži ove igre prikazuju igru veoma sličnu hokeju na travi ili u sali. Igra „malj“ je nastala u XV veku i održala se do današnjih dana, naravno uz određene izmene. Ta igra se može smatrati pretečom današnjeg golfa.

Sl. 45 Igra „paume“

Od igri loptom, odnosno lopticom, izdvajala se igra „paume“ (po nekim autorima – *jeu de pomme*), prikazana na sl. 45. Ova igra se igrala na više načina. U početku se igrala rukom i na otvorenom terenu. Vremenom su igrači prešli da igraju u zatvorene sale, posebno izgrađene za potrebe ove igre. Koliko je ova igra bila rasprostranjena u Francuskoj, može se zaključiti na osnovu naredbe

kralja Luja XI vezane za izradu loptica. Prema njoj, svi majstori koji su proizvodili loptice, morali su da vode računa o njenom kvalitetu¹⁵⁶. Zbog velike tvrdoće loptice, početkom XVI veka, igrači su počeli da koriste neku vrstu reketa. Pravila prema kojima se igrala „paume“, su štampana 1599. godine. Prema podacima, samo u Parizu je u to vreme postojalo oko 250 igrališta za ovu igru. U hronikama i memoarima iz ovog perioda, može se naći potvrda da su skoro svi francuski kraljevi igrali ovu igru.

Pored takmičenja u navedenim sportovima, pojavljuju se i nadmetanja u plivanju, veslanju, jedrenju, skokovima u vodu, kao i zimski sportskim aktivnostima – vožnji saonicama, skijanju i klizanju na ledu.

5.2. TEORIJSKO PRAKTIČNI PRISTUP FIZIČKOJ KULTURI U NOVOM VEKU

U **Italiji** je krajem XV veka nastao kulturni preporod misli i umetnosti. Otkrićem tehnike štampanja, mnoga filozofska i literarna dela iz antičkog doba su počela da se prevode i štampaju na latinski jezik, koji je postao jezik kojim su govorili obrazovani ljudi toga doba. Veliki mislioci i pedagozi čitajući antička dela, ukazali su na vrednosti antičkih kultura, naročito Grčke. Svojim delima su italijanski umetnici i pesnici takođe želeli da obnove antičke vrednosti, pa su ovaj period nazvali renesansa (preporod). Čovek, kao društveno biće postao je centar zanimanja učenih ljudi. Oni su davali prednost antičkom fizičkom vežbanju nad feudalnim. Želeli su da se vrati antički pristup harmoničnom, odnosno skladno razvijenom telu i duhu čoveka. Kako je čovek u središtu pažnje, ovaj period se naziva humanizmom i renesansom. U ovom periodu, u sistemu vaspitanja, fizičko vaspitanje dobija značajno mesto, zahvaljujući mnogim misliocima, pedagozima, piscima i lekarima, koji su podržali osnovni cilj ovog kulturnog pokreta. Oni su u svojim delima i praktičnom radu istakli potrebu i neophodnost fizičkog vežbanja, vaspitanja i takmičenja.

Pietro Paolo Vergerio (1349–1428), profesor Univerziteta u Padovi, je svoje ideje zasnivao na principima grčkog, antičkog vaspitanja. Predlagao je da se časovi fizičkog

vaspitanja održavaju svakog dana. Napisao je značajno delo „O plemićkom vladanju i slobodnom obrazovanju mladih“, u kome je posebno poglavlje bilo posvećeno fizičkom vežbanju.

Vitorio da Feltre (1377–1446), je bio pedagog i vaspitač dece vojvode od Mantove. On je 1425. godine sproveo u delo, ideju o školi po ugledu na grčke gimnazione, koja se zvala „kuća radosti“. U njegovom programu rada sa decom, fizičko vežbanje je zauimalo značajno mesto. Vežbao je zajedno sa decom u prirodi.

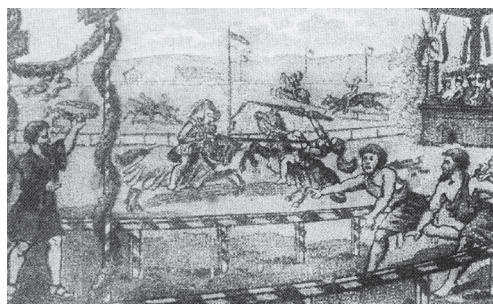
Erazmo Roterdamski (1467–1566), je svoje pedagoške stavove izneo u delu „Pohvala ludosti“. Bio je mišljenja, da bi deca od najranijeg uzrasta trebalo da se bave fizičkim vežbanjem.

Fransoa Rable (1483–1553), Francuz, putujući po celoj Evropi sretao je mnoge učene ljude. Stečena saznanja sa tih putovanja je izložio u svom delu „Gargantua i Pantagruel“. U ovom delu je naveo preko 200 raznih igara,¹⁵⁷ koje nažalost nije opisao.

Heronimus Merkurialis (1530–1606), Italijan, profesor i lekar, u svom delu „Gimnastička veština“ je istakao značaj gimnastike za zdravlje i fizički razvoj čoveka. Ovo delo je napisano u šest tomova i sadržalo je oko 300 slika. Značajno je da je Merkurialis dao metodski prikaz gimnastike. Čas gimnastike je podelio na tri dela: pripremni, osnovni i završni deo.

Mišel Montenj (1533–1592), francuski filozof, je u svom delu „Eseji“ istakao vrednost igara u vaspitanju dece. Njegovi pogledi vaspitanja su se zasnivali na antičkim principima vaspitanja. Igre, ples, muzika, trčanje, borenja, bili su zastupljeni u njegovom modelu jedinstvenog vaspitanja čiji cilj je bio stvaranje čoveka gipkog tela, otvorenog duha i zdravog razuma.

Ričard Malakaster (1530–1611), je kao direktor jedne engleske škole učestvovao u reformi tadašnjeg školstva. Smatrao je da je fizičko vežbanje nezamenljivo sredstvo u vaspitanju omladine. Preporučivao je primenu igara i raznih sportskih disciplina u vaspitanju.

Sl. 46 Takmičenje u trčanju prema
Komenskom

Jan Amos Komenski (1592–1670), veliki češki mislilac, koji je učestvovao u reformi školstva, smatra se prvim modernom pedagogom. U delu „Velika Didaktika“ je istakao da je fizičko vežbanje sastavni deo života mladih i da je neophodno za očuvanje zdravlja. Naročito je istakao značaj takmičenja za razvoj ličnosti. U svom delu „Svet u slikama“ dao je opis sprinterske trke: „Nekada su takmičari

trčali u ograđenom prostoru ka meti i ko je prvi stigao dobio je nagradu od sudije“.¹⁵⁸ Opis takmičenja koji je dao Komenski je prikazan na sl. 46.

Džon Lok (1632–1704), kao lekar, naučnik, filozof i političar, pripadao je najvećim engleskim misliocima toga vremena. U svojim delima je izneo poglede na vaspitanje engleskih džentlmena, kao i na značaj fizičkog vežbanja. Preporučivao je različite vrste vežbanja radi očuvanja zdravlja.

Žan Žak Ruso (1712–1778), kao jedan od najvećih francuskih mislilaca u XVIII veku, svojim delom „*Emil ili o vaspitanju*“ je dao veliki doprinos u oblasti fizičkog vaspitanja. Zastupao je principe vaspitanja u prirodi. Smatrao je da vaspitanje treba podeliti prema uzrasnim kategorijama. Pored toga, značajnim je smatrao i redosled u vaspitanju. Po njemu dete bi trebalo da ima prvo fizičko, a zatim intelektualno vaspitanje.

U **Nemačkoj** se krajem XVIII veka javljaju škole pod imenom *filantropinumi*. One su imale značajnu ulogu u stvaranju osnove za pojavu i razvoj novih savremenih građanski gimnastičkih sistema u Nemačkoj, Švedskoj, Francuskoj, Engleskoj i Češkoj.

Johan Bernard Basedov (1723–1790) je osnovao prvi filantropinum 1774. godine u mestu Desau. On je u ovoj školi, koja je bila smeštena izvan grada, organizovao sistem vaspitanja zbog koga se smatra inicijatorom sistematskog školskog vežbanja. Škola je bila internatskog tipa. Dnevni raspored obaveza učenika je predviđao 5 sati bavljenja fizičkim vežbanjem.

Johan Hristofer Guts Muts (1759–1839) je kao vaspitač radio u filantropinumu u Šnepfentalu. Tokom svog višegodišnjeg rada stvorio je raznovrsan, dobro organizovan sistem vežbanja. Napisao je više stručnih knjiga, od kojih se „*Gimnastika za mladež*“ smatra prvim udžbenikom o metodici gimnastike. Na sl. 47 i sl. 48 dat je prikaz skoka s motkom i bacanja diska njegovih učenika.

U **Srbiji**, koja je u ovo periodu bila pod ropstvom Turaka, narod nije mogao da se bavi tradicionalnim

Sl. 47 Skok s motkom preko reke

Sl. 48 Vežbanje bacanja diska

oblicima nadmetanja. Potčinjena vlastela je samo za potrebe svojih gospodara Turaka mogla da uvežbava ratne veštine. U XVII veku je Austrugarska više puta osvajala naše prostore i preuzimala vlast od Turaka. U vreme austrougarske vlasti, pod njenim uticajem su se stvorili uslovi za stvaranje trgovačkog staleža koji je bio osnov budućeg građanskog društvenog sloja.

5.3. GIMNASTIČKI I SPORTSKI SISTEMI U DOBA KAPITALIZMA

Doba kapitalizma obuhvata period od 1789. godine, kada se odigrala Francuska buržoaska revolucija, pa do Prvog Svetskog rata. Francuskom revolucijom je započeo kapitalizam, novi društveno–ekonomski poredak. Svojim ciljevima, tokom i posledicama, revolucija je uticala na razvoj industrije, nauke, kulture, a time i na dalji razvoj oblika fizičkog vežbanja i sporta. U XIX veku telesna vežbanja pod imenom „antička gimnastika“ se šire van škola i instituta. U nekim državama Evrope su se formirali posebni nacionalni gimnastički sistemi čiji osnovni cilj je bila mobilizacija celokupne nacije u borbi za klasne interese buržoazije. Težnja buržoazije, usmerene prema nacionalnom ujedinjenju i nezavisnosti je iziskivala što bolju fizičku pripremljenost omladine i građana, pa su se osnivali nacionalna gimnastička i sportska društva i udruženja. U drugim državama su se formirali sistemi vežbanja pod uticajem teorijskog i praktičnog rada velikog broja pedagoga, lekara i filozofa, koji su ukazivali na značaj fizičkog vežbanja u formiranju zdrave nacije.

Nemačka

Nemački gimnastički sistem je nastao u toku nemačkog pokreta za oslobođenje i ujedinjenje nemačkih država tokom francuske okupacije. Posle poraza pruske (nemačke) vojske od Napoleona 1806. godine, javio se snažan talas patriotizma. Pojava probuđenog nacionalnog ponosa se nadovezala na potrebu fizičkog vežbanja nacije. Gimnastička udruženja (turnkunsti) su imala osnovni zadatak da organizuju i sprovedu fizičko vežbanje kao vrednu i korisnu metodu u pripremi omladine za potrebe nacionalne armije.

Sl. 49. Vežbalište na “Zečijoj livadi”
u blizini Berlina

Johan Fridrih Ludvig Jan (1778–1852), se smatra tvorcem, odnosno osnivačem, ovakvog sistema vežbanja. Jan je koristio iskustva svojih prethodnika iz filantropinuma. Uredio je jedno od prvih vežbališta (sl. 49) otvorenog tipa u blizini Berlina koje se zvalo Hajzenhajde (Zečija livada). Preko hiljadu vežbača je zajedno vežbalo na ovom prostoru. Vežbanje je trajalo više sati i bilo je podeljeno

u dva dela. U prvom delu je bilo tzv. „slobodno vežbanje“ gde je vežbač samostalno vršio izbor vežbi, dok su se posle obaveznog odmora, u drugom delu radile obavezne vežbe pod nadzorom učitelja. Svi vežbači su nosili istu uniformu.

Povremeno su se organizovali masovni skupovi vežbača pripadnika turnerskih organizacija uz isticanje nacionalnih obeležja (zastave, grbovi i dr.). Usvajanje jedinstvenih pravila i organizovanje takmičenja između raznih turnerskih

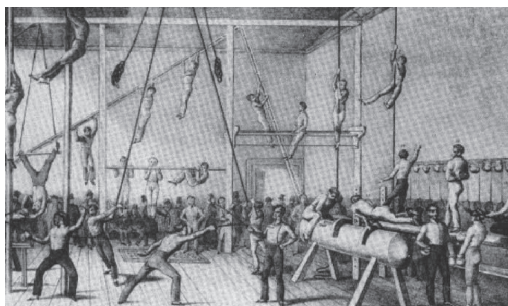

organizacija su bili neophodan uslov da Janove vežbe dobiju sportski oblik koji bi im omogućio širenje van Nemačke. Janov doprinos stvaranju nacionalnog preporada je značajan, jer je 1861. godine na jednom festivalu u Berlinu učestvovalo preko šest hiljada vežbača, a 1863. godine u Lajpcigu – preko 20 000. Janovi sledbenici su se udaljili od njegovog cilja jer su se orijentisali ka sprovođenju opšteg fizičkog vaspitanja. Pored gimnastičkih vežbi, vremenom su se razvile druge sportske grane. Atletika i sportske igre sa loptom dobijaju svoje mesto u sportskom sistemu Nemačke. Došlo je do osnivanja novih sportskih klubova, zatim sportskih saveza koji organizuju različita takmičenja.

Švedska

Švedski gimnastički sistem je osnovao Per Henrik Ling (1776–1839). On se javlja u Švedskoj u vreme kada se u Nemačkoj pojavio turnerski gimnastički sistem. Zbog svoje orijentacije ka zdravstvenoj gimnastici, ovaj sistem je poznat i pod imenom zdravstveni sistem gimnastike.

Per Henrik Ling je tokom studija u Kopenhagenu vežbao mačevanje kod francuskih učitelja mačevanja. Tokom tog vežbanja prošli su ga reumatski bolovi u ruci i on je shvatio zdravstveni značaj vežbanja. Tako se zainteresovao za primenu zdravstvene gimnastike u lečenju. Posle studija teologije i književnosti 1806. godine je započeo da studira anatomiju i fiziologiju kako bi proširio svoja znanja. Nova saznanja sa prethodno stečenim iskustvom su mu omogućila da stvori novi, metod fizičkog vežbanja. Njegov sistem vežbanja je bio zasnovan na pretpostavci da fizičko vežbanje nije samo za zdrave ljude, već bi trebalo da postane lek za bolesne. Nakon višestrukog obraćanja švedskoj Vladi o značaju reforme fizičkog vaspitanja, zahvaljujući podršci i finansijskoj pomoći kralja Karla XIII, on ostvaruje svoju zamisao. U Stokholmu je 1813. godine otvoren Kraljevski centralni gimnastički institut, koji je bio osnova celokupnog fizičkog vaspitanja i rasadnik profesora gimnastike u Švedskoj.

Sl. 50 Lingova sala za vežbanje

U sali za vežbanje koja je adaptirana u zgradi bivše fabrike, postavljene su specijalne švedske gimnastičke sprave. Sprave su izrađivane tako da budu u funkciji određene vežbe (sl. 50). Sledeće sprave su bile postavljene u sali: drveni konj, jarbol, drvena greda koja je imala višestruku namenu, konopci, motke za penjanje, lestve i dr¹⁵⁹. Vežbe je sistematizovao na:

- ✦ Vaspitne (pedagoške)
- ✦ Vojne
- ✦ Zdravstvene
- ✦ Estetske.

Ling je naročito unapredio metodiku obučavanja. Vodio je računa o fiziološkom opterećenju vežbača. U vežbanjima dece i žena, on je pojedine delove na času zamenjivao igrama. Gradivo na času je podelio u tri dela:

- ✎ pripremne vežbe,
- ✎ glavne vežbe i
- ✎ vežbe disanja uz obavezne odmore.

Ling je nastojao da fizičko vaspitanje (vežbanje) bude zasnovano na naučnoj osnovi. Vežbe su izvođene lagano i kontrolisano, što je dužim izvođenjem postajalo monotono i statično. Njegovi sledbenici su pokušali da otklone ove nedostatke. Oni su se pored ovakvog načina vežbanja, zalagali za uvođenje sportskih aktivnosti, odnosno primenu sportskih igara i drugih sportskih grana. Direktor Centralnog instituta od 1907–1909 godine, Viktor Balk, je bio osnovni pokretač sportskog pokreta u Švedskoj. On je bio osnivač “Sportskog časopisa” i član MOK-a od njegovog osnivanja 1894. godine.

Švedski sistem zdravstvene gimnastike je pored svog osnovnog cilja koji je u središtu pažnje imao zdravstveni aspekt vežbanja, posedovao još jedan cilj – vojnički. Težnja za stvaranjem poslušnog i disciplinovanog vojnika sa pravilnim držanjem i dobrom fizičkom pripremljenošću se postizala grupnim izvođenjem tačno određenih vežbi. Ovakvo vežbanje se širilo i u druge evropske zemlje (Belgija, Grčka, Turska), njegovom primenom u vojničkim zavodima – akademijama.

Brojni lekari i pedagozi su isticali značaj primene švedskog gimnastičkog sistema u vežbanju, što je imalo za posledicu širenje ovakvog načina vežbanja u većini evropskih zemalja. Neosporan je njegov uticaj na postojeće sisteme gimnastike, koji su od njega preuzeli sve ono što je za njih tada bilo savremeno, progresivno i efikasno¹⁶⁰.

Češka

Češki gimnastički sistem je poznatiji pod nazivom *Češki sokolski sistem*. Njegov osnivač je bio Miroslav Tirš (1832–1884). Ovaj originalni sistem gimnastike se pojavio u drugoj polovini XIX veka. Nastao je 1862. godine u Češkoj, da bi se ubrzo proširio na sve slovenske narode. Pod uticajem ideja francuske buržoaske revolucije, filantropinuma i turnerskih organizacija, i u traganju za novim oblicima otpora germanizaciji, osnivale su se posebne gimnastičke organizacije u okviru napredne političke stranke Mladočeha. Osnovni cilj ovih društava je bio buđenje nacionalne svesti kroz okupljanje i unapređivanje fizičke i moralne snage naroda. Ono je bilo ideološki utemeljeno na jedinstvu svih slovenskih naroda (panslavizmu). Pokret je uticao na buđenje nacionalne svesti svih slovenskih, a naročito južnoslovenskih naroda.

Na predlog profesora Emanuela Tонера, organizacija je dobila zajedničko slovensko ime „Soko“, kao simbol srčanosti, junaštva i plemenitosti. Sokoli (vežbači) su nosili crvene košulje i kape na kojima se nalazilo pero ptice soko, što je bio simbol pripadnosti ovoj organizaciji. Članovi sokolskih organizacija su bili pripadnici svih društvenih slojeva. Bliskost i jednakost među članovima se iskazivala i u međusobnim obraćanjima, jer nisu koristili formu persiranja. Tirš je čas podelio na tri dela: pripremni, osnovni i završni. Napravio je i sistematizaciju fizičkih vežbi na potpuno novi način:

- ✧ Vežbe bez sprava
- ✧ Vežbe sa i na spravama
- ✧ Vežbe uz pomoć drugih vežbača i
- ✧ Borilačke vežbe.

U Češkoj je 1863. godine osnovan posebni Gimnastički institut za dečake, kao i Društvo za gimnastiku za žene i devojke. Izbor vežbi koje su sokoli upražnjavali razlikovao se za odrasle, žene, omladinu, decu. Vežbama je dat estetski naglasak kroz međusobno povezivanje pokreta radi veće atraktivnosti i lakoće izvođenja. Zbog toga mnogi pokreti izgledaju suvišni, izveštačeni, nesvrshodni. Ove vežbe su dolazile do izražaja na velikim zajedničkim nastupima. Simbolika vežbi na masovnim sletovima je trebala da iskaže suprotstavljanje germanizaciji i mađarizaciji potlačenih manjina. U vežbama je prikazivana svetlija i sretnija budućnost slovenskih naroda.

Sokolstvo je kao organizacija imalo svoje utvrđene ciljeve i oblike vežbanja. Sport koji se u drugoj polovini XIX veka širio Evropom nije imao podršku Sokola. Međutim, zahvaljujući određenim slojevima građanstva bili su prihvaćeni neki sportovi. U tom periodu su se osnivali prvi veslački, fudbalski, atletski, hokejaški i drugi klubovi.

Sokolska društva su se osnivala i u većini slovenskih zemalja: Sloveniji, Poljskoj, Rusiji, Srbiji i drugim zemljama gde su živeli slovenski narodi. Na Svesokolskim sletovima i uličnim defileima je isticana brojnost, povezanost i složenost slovenskih naroda. Sokolstvo kao pokret je svakako doprinelo nacionalnoj, moralnoj i fizičkoj pripremljenosti slovenskih naroda u borbi za svoje nacionalno oslobođenje.

Francuska

U Francuskoj su se prosvetitelji i enciklopedisti posvetili vraćanju antičkih ideala, odnosno harmoniji fizičke i duhovne lepote ljudskog tela. Francuski lekari su proučavajući antička dela iz oblasti medicine, utvrdili da kretanje razvija muskulaturu čoveka. Takođe, isticali su da se vežbanjem povećava pokretljivost u zglobovima i poboljšava krvotok. Njihova uloga je bila veoma značajna u promovisanju antičke gimnastike. Otkriće arheološkog lokaliteta antičke Olimpije sa ostacima hramova i borilišta je povećalo interes Francuza za grčku kulturu i njihov način vežbanja.

U periodu posle francuske revolucije, došlo je do uvođenja novih praznika vezanih za značajne događaje koji su vezi sa revolucijom. Prateći programi novih praznika su obuhvatali razna sportska nadmetanja kao što su: konjičke trke, trčanje, skakanje, rvanje i gađanje iz puške ili pištolja. Ovi narodni oblici nadmetanja su bili jedini oblik fizičke kulture u to vreme. Kao i u mnogim drugim državama tog doba, i francuskoj vojsci je bila neophodno što bolja fizička priprema. U francuske škole je uvedeno vojničko vežbanje kojim su rukovodili oficiri. Tako je nov sistem gimnastike u Francuskoj osnovao Francisko Amoros (1770–1848), Španac, bivši oficir Napoleonove vojske. On je davao prednost prirodnim formama vežbanja. U francusku koncepciju vežbanja je uveo kombinaciju Lingovih vežbi sa onima koje je on osmislio. Koristio je modifikovane Janove sprave sa spravama koje je sam napravio. U izboru vežbi prioritet su imale prirodnost i vojna primenljivost istih. Vežbe je sistematizovao na:

- ✧ Građansku (industrijsku) gimnastiku,
- ✧ Vojnu gimnastiku,
- ✧ Zdravstvenu gimnastiku i
- ✧ Scensku (akrobatsku) gimnastiku.

Krajem XIX veka, ovaj sistem su modernizovali Žorž Demeni i Žorž Eber. Oni su se koristili iskustvima stranih gimnastičkih sistema. Žorž Demeni je posle proučavanja nemačkog i švedskog sistema vežbanja konstatovao da nisu postavljeni na naučnoj osnovi, odnosno da ne posmatraju čoveka kao psihofizičku celinu. Za nemački sistem je bio mišljenja da je bez ikakve fiziološke osnove, dok je za švedski sistem mislio da je imao delimično fiziološki pristup. U Parizu je osnovao „Društvo racionalne gimnastike“ u kojem je ispitivao uticaj vežbi prema zakonima fizike i biologije, čime je utemeljio novu naučnu disciplinu – biomehaniku fizičkog vežbanja. Vežbe je delio na:

- ✧ Vaspitne – gimnastička vežbanja i
- ✧ Primenjene – atletika, plivanje, jahanje i druge sportske grane.

Žorž Eber je bio zagovornik prirodnih formi vežbanja. Bio je protivnik sporta i isticao je njegove negativne strane. Zalagao se za opšte fizičko obrazovanje (OFO). Uveo je proveru fizičkih sposobnosti pomoću normi za 12 vrsta vežbanja. Takođe, zdravstveno stanje učenika je pratio putem novouvedenih učeničkih kartona.

U isto vreme, se pod uticajem drugih zemalja u Francusku probijao sportski pokret. Počelo je osnivanje prvih sportskih klubova. Tome je doprineo i baron Pjer de Kuberten svojim pedagoškim radom, a naročito zalaganjem za obnovu Olimpijskih igara.

Omladina Francuske osnivanjem sportskih klubova pokušavala je da se suprotstavi protivnicima sporta. Periodična nadmetanja u trčanju između učenika gimnazije Konkord, su 1882. godine dovela do osnivanja udruženja „Racing – Club de France“. Sledeće godine su učenici gimnazije Sent Luis, takođe posle raznih trkačkih i štafetnih nadmetanja, osnovali „Stade Francais“. To su bila prva dva atletska kluba u Francuskoj. Engleski uticaj sporta se uočio nekoliko godina kasnije, kada je u Francuskoj prihvaćen ragbi. Zatim je u Francusku stigao fudbal preko Engleza koji su bili nastanjeni u Parizu. Uprkos suparništva između klubova Racing i Stade, oni su posle jednog održanog takmičenja u kros kontribiju, 1887. godine osnovali federaciju, koja je dve godine kasnije postala Savez francuskih društava za atletske sportove, koji je narednih dvadeset godina rokovodio većinom sportova: atletikom, ragbijem, tenisom, fudbalom i plivanjem.

Širenje sportskog pokreta u Francuskoj je potpomogao i baron Pjer de Kuberten. Pored toga što je doprineo obnovi Olimpijskih igara, što se može smatrati delom svetskih razmera, on se kao pedagog koji je želeo da reformiše obrazovni sistem, zalagao za bavljenje sportom. Za svoga života on je napisao preko 60000 stranica¹⁶¹ posvećenih obrazovanju, fizičkoj kulturi i sportu. U svojim delima razradio je modernu psihologiju i pedagogiju sporta, potkrepljeno činjenicama da bavljenje sportom menja karakter omladine u pozitivnom smeru. Kuberten je 1888. godine osnovao Odbor za proširenje fizičkih vežbi u vaspitanju. Uz Nacionalnu ligu za fizičko vaspitanje uspeva izvesno vreme da sprovodi godišnja sportska takmičenja srednjoškolaca. Iako se posvetio preporodu svoje zemlje, razumevanje i zahvalnost nije dobio od nje, već od Švajcaraca, gde je nastanivši se, postao počasni građanin Lozane. I pored svog njegovog zalaganja za sportske vrednosti, mnoga njegova dela se nalaze u inostranstvu, a ne u Francuskoj, koja je u to vreme bila nezainteresovana za sve što je „olimpijsko“.

Engleska

U Engleskoj se moderni sport sa svojim sportskim granama dugo borio da bude priznat kao poseban sistem fizičkog vaspitanja. Buržoaska revolucija je i u Engleskoj postavila novi društveni poredak. Međutim, ovde je ostvaren kompromis između buržoazije i engleskog plemstva i na političkom i na ekonomskom planu. Ovaj kompromis je dao pozitivne rezultate i na kulturnom i na ideološkom polju. Rezultat ovog kompromisa u oblasti telesnog vežbanja je moderni sport kao specifičan oblik fizičkog vežbanja. Nastao je povezivanjem nekih oblika igara i telesnog vežbanja koje je upražnjavalo plemstvo – plivanje, jahanje, lov, i mačevanje sa narodnim oblicima nadmetanja – veslanje, trčanje, rvanje i pesničenje. Svi sportovi su dobili takmičarsku formu i to kako individualni, tako i kolektivni.

Patronažni sport se pojavio u XVIII veku, u najranijoj fazi modernog sporta. Provincijsko plemstvo je organizovalo razna sportska nadmetanja na seoskim

proslavama. To su većinom bila atletska i konjička takmičenja. Obzirom da je plemstvo snosilo troškove takmičenja, plaćanja nagrade pobjednicima i druga priznanja, to je ovaj vid takmičenja dobio naziv patronažni, pokroviteljski sport. Smatralo se da je narodu bilo neophodno organizovati ovakav vid zabave, da bi se na taj način relaksirali od rada i odmorni se vraćali na posao, zahvalni njihovim organizatorima. Pobjednici ovih takmičenja uglavnom su bili seljaci i radnici, ponekad dvorske slugе, ali zbog visokih nagrada mogli su se naći i pripadnici plemstva, što je uslovalo pojavu profesionalizma u sportu.

Džentlmeni sport je druga faza u razvoju ka modernom sportu. U ovoj fazi se kladenjem potenciralo ko je najbrži, najjači, najizdržljiviji. Pristup ovakvoj vrsti nadmetanja je bio isti kao i za privatne poslove. Gledao se interes, iz čega se može zaključiti, da je današnji odnos prema sportu kao biznisu, također imao svoje korene u Engleskoj. Seoske narodne igre i takmičenja su se vremenom javile i u gradovima. Takmičenja u trčanju, rvanju, boksu i engleskom fudbalu su postala interesantno područje za sticanje profita. Kako su Englezi imali naviku da se klade, to su preneli na sport. Na pojedine takmičare su stavljeni veliki ulozi, što je davalo mogućnost velike zarade. Broj takmičara se povećavao zbog mogućnosti da se pobjedom ostvari i velika materijalna nagrada. Konkurencija je bila sve veća, pa je bilo neophodno dobro se pripremiti za takmičenje, što je uzrokovalo pojavu sistematskog fizičkog vježbanja, odnosno, treninga.

Može se konstatovati da su pojavu modernog sporta definisali sledeći faktori:

- ✦ Donošenje pravila za takmičarske discipline,
- ✦ Dodela nagrada pobjednicima,
- ✦ Organizovanje takmičenja i
- ✦ Sistematična fizička priprema takmičara.

U Engleskoj su se u to vreme takmičili u sledećim sportovima:

Značajno mesto su zauzimala **konjička takmičenja**, odnosno, galopske trke u kojima su učestvovali pripadnici svih društvenih slojeva. Na trkama su tačno bili određeni: start, dužina deonice i cilj. Sastavni deo ovih takmičenja je bilo kladenje na konje, što je i danas prisutno u ovom sportu. Uzgajanje konja, organizovanje takmičenja i kladenja su postali veoma unosan posao i prateća pojava sportskih takmičenja. Vremenom je došlo do kategorizacije jahača prema težini, a konja prema uzrastu. Počela je organizacija takmičenja sa merenjem vremena. U programu ovih takmičenja su bili uvršteni i takmičenja u hodanju, trčanju i boksu. Kako su se takmičenja organizovala više puta u toku kalendarske godine, to su se pravili posebni kalendari i programi takmičenja sa svim njihovim pojedinostima (satnica, rezultati).

Atletska takmičenja, odnosno takmičenja u hodanju i trčanju su se u početku održavala u okviru konjičkih takmičenja, ali već od XVIII veka su se izdvojila kao

posebna takmičenja. Merenje vremena na ovim trkama se obavljalo na dva načina: kao potrebno vreme da se pretrči utvrđena deonica ili za utvrđeno vreme da se izmeri dužina pređenog puta. Za ova takmičenja su počele da se prave posebne staze, što je dovelo do bržeg razvoja ove sportske grane.

Fudbal i kriket su sportske igre koje su bile zastupljene u svim svojim izvornim oblicima. Igrale su se na trgovima ili praznim gradskim prostorima uz prisustvo velikog broja publike.

Pesničenje (boks) je bilo veoma popularno u Engleskoj. U to vreme nisu postojala pravila kao što su u današnjem boksu, već su se protivnici borili bez odmora, do pobeđe jednog od njih.

Rvanje je proisteklo iz borbi seoskog stanovništva. Međutim, ovaj vid nadmetanja je više podsećao na grčki pankration jer je pobednik zadavao udarce pobeđenom. Ovaj oblik borenja ipak nije bio tako popularan kao boks.

Mačevanje je bilo u početku zastupljeno kao obračun između dva zavađena rivala koja su problem rešavala u dvoboju. Nakon zabrane održavanja dvoboja krajem XVII veka, organizovani su posebni javni nastupi mačevalaca, gde su oni demonstrirali svoju veštinu. Mačevanjem su mogli da se bave svi slojevi stanovništva, kao i žene. Takmičenja su se organizovala sa različitim vrstama oružja i u različitim formacijama (pojedinačno, parovi).

Krvavi sport je bio naziv za predstave borbi životinja, koje su se održavale na ulicama i trgovima gradova. Borbe pasa, petlova, pasa sa bikovima su bile veoma surove.

Održavanje raznih takmičenja je dovelo do pojave termina „sportsman“, za takmičare. Ovaj termin se izjednačio sa terminom „džentlmen“, kojim su se nazivali pripadnici viših društvenih slojeva. Njihove odlike su podrazumevale preduzimljivog i odlučnog čoveka koji se isticao statusom, vrednoćom, intelektom i uspehom u društvu. Takmičenja su dobila oblik organizovanog savremenog sporta zahvaljujući:

- ✦ Prvim pravilima i uređenim terenima za takmičenja,
- ✦ Tačnim merenjima postignutih rezultata,
- ✦ Korišćenjem određenih tehnika i
- ✦ Sistematskim vežbanjem – treningom.

Može se zaključiti da je Engleska kolevka modernog sporta, jer su u njoj postavljeni temelji savremenog sporta. Tokom XIX i početkom XX veka, sport se razvijao i širio u druge zemlje. U isto vreme su se osnivali prvi sportski klubovi. Osnivali su se bokserski, streljački, veslački i kriket klubovi.

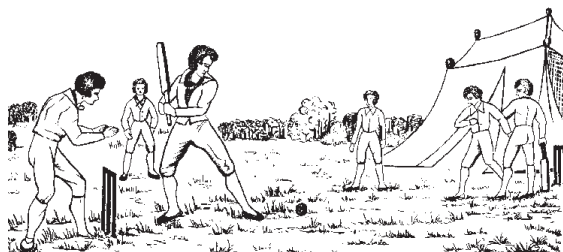
Sredinom XIX veka veliki broj mladih ljudi se bavi različitim sportovima. Učestvuju na raznim takmičenjima ali kao amateri¹⁶², a ne kao profesionalci.

Školski – univerzitetski sport se razvio zahvaljujući omladini koja je bavljenje sportom smatrala sve značajnijim. Oni su svoju naviku bavljenja sportom, unosili u nove sredine odnosno u škole i univerzitete, često protiv volje školske uprave. Najstarije školske sportske grane su bile kriket i veslanje. Fudbal, atletika i hokej na travi se u školama javljaju kasnije. Sport je iz srednjih škola prešao na univerzitet. Nakon završenih studija, spotisti su počeli da osnivaju klubove da bi nastavili da se bave sportom i to kao amateri. Pretvaranje igara u sportske igre, utvrđivanje pravila igara, dimenzija igrališta, broja igrača, sprava i rekvizita su pojave koje su ih definisale sportom. Pedagozi su pružali otpor modernom sportu negirajući njegovu vaspitnu ulogu, najviše zbog neizvesnih, situacionih pokreta u svakom od njih. Međutim, popularnost koju je sport stekao u svim krugovima je uticala da ovo shvatanje radikalno promeni i da uđe u škole u okviru redovnih nastavnih planova.

Ulazak modernog sporta kao obaveznog predmeta u nastavni plan škole je velika zasluga Tomasa Arnolda, značajnog reformatora sistema školskog vaspitanja. On je prvi uveo sport u koledž Regbi, kojim je rukovodio. Smatrao je da sport obrazuje čoveka i fizički, i moralno i socijalno. Njegovi učenici su se obučavali u veslanju, plivanju i drugim sportovima. U koledžu je prvo opremio otvorene terene, a zatim sale za boks, mačevanje i gimnastiku. Vremenom je u školu uveo: golf, kriket, fudbal, ragbi. Tokom vežbanja i takmičenja učenici su mu pomagali u organizaciji i suđenju. Širenje spota u Engleskoj je bilo olakšano zbog organizacije koledža i univerziteta. Kako su najčešće bili smešteni van gradova, mogli su brzo da izgrade terene i igrališta. Internatski režim života je pogodio razvoj ekipnih sportova. Čuvena veslačka regata Oksford – Kembridž je započela svoju tradiciju još 1829. godine. Od tada, svake godine se organizuje veslačka trka između ova dva prestižna Univerziteta.

Građanski sport je četvrta faza u razvoju modernog sporta u Engleskoj. Omladina je prihvatila sport kao sastavni deo života. Nakon školovanja sport se prenosio u široke narodne mase i osnivaju se mnoga sportska društva i klubovi po sportskim granama, u cilju nastavka takmičarske aktivnosti. Ovakav razvoj sporta je napredovao u pravcu osnivanja sportskih saveza, organizovanja šampionata i orijentisanost ka amaterskom¹⁶³ sportu, što je dovelo do njegovog daljeg razvoja i napretka. Osnovno načelo je bilo da se u sportu treba ponašati „džentlmenski“, odnosno neophodno je bilo prisustvo fer plej odnosa. Englezi su vodili računa da se prilikom takmičenja poštuju pravila i duh igre. Sport se iz Engleske ubrzo proširio

Sl. 51 Kriket – igra engleskih džentlmena

po celoj zemljinoj kugli. Može se zaključiti da su Englezi dali osnovu mnogim sportovima utvrdivši pravila igre za njih: atletika, kros kontri, veslanje, boks, fudbal, ragbi, tenis, stoni tenis, plivanje, vaterpolo i hokej na travi. Kriket je jedini sport koji se smatra specifično engleskom igrom, jer se nije proširio van njenih granica (sl. 51).

Sjedinjene Američke Države

U svojoj modernoj fazi razvoja, sport je najviše bio prisutan na koledžima i univerzitetima. Američki pedagozi za razliku od engleskih, nisu prepuštali vođenje časova i organizaciju takmičenja svojim učenicima, već su specijalizovani profesori vodili sportske aktivnosti. Shvatili su neophodnost stvaranja sportskog pedagoškog kadra. Mladi sportisti se motivišu dodelom stipendija, kako bi mogli da se školuju i treniraju. Posle studija, najbolji ostaju kao profesionalni igrači košarke, bejzbola ili ragbija. Bejzbol je sport koji se smatra nacionalnim, jer nije prešao granice svoje zemlje. Pored bejzbola, Amerikanci su još u XIX veku modifikovali ragbi, tako da se američki ragbi prilično razlikuje od engleskog ragbija. Svakako je značajno istaći da je košarka, danas jedan od najatraktivnijih sportova, nastala u XIX veku u Springfieldu, država Masačusets. Pored sportskih igara, u Americi je atletika sačuvala svoju vrednost „kraljice sporta“. Još u XIX veku su se organizovali međunarodni susreti timova Oksforda i Kembridža sa timovima Harvarda i Jela. Amerikanci su utvrdivši pravila igre, dali osnovu košarci, odbojci i umetničkom klizanju.

Pristup modernom shvatanju sporta u SAD se razlikovao od drugih, zbog toga što se pojam „biznis“ vrlo rano preneo na sport. Profesionalizam i komercijalizacija u sportu dovode do pojave sportskog biznisa gde su u igri enormne sume novca – sponzorstvo, transferi ili pobeda na prestižnim takmičenjima. Kao što je u poslu motiv, najveći materijalni rezultat, tako je i u sportu krajnji cilj bio postavljanje rekorda. Sva pažnja, sredstva, metodi tenike i taktike, organizacija, sprave, rekviziti i oprema su usmeravani i usavršavani radi ostvarivanja najboljeg mogućeg rezultata. Rekord je glavni motiv da se planovi, programi, pripreme i takmičenja studiozno isplaniraju. Uticaj fizičkog vežbanja na zdravlje samog takmičara je sporedan motiv. Rezultat takvog razvoja sporta je bio stvaranje najužih specijalista u određenoj sportskoj grani. Takav sport je izgubio svaku vaspitnu i obrazovnu vrednost, jer je stvarao sportistu kome je jedini cilj pobeda. Problem amaterizma i profesionalizma je danas tema mnogih stručnih rasprava.

Srbija

Posle skoro petovekovnog ropstva pod Turcima, Srbija je početkom XIX veka izborila pravo da izgradi nezavisnu državu. Iako je formalno pravnu nezavisnost Srbija stekla tek 1878. godine na Berlinskom kongresu, zbog ostvarenih kontakata

sa drugim narodima, već početkom XIX veka počinju da se pojavljuju razni oblici fizičke kulture.

Prvi oblik *fizičkog vaspitanja u školi* se pojavio 1808. godine u okviru predvojničke obuke, i to u Velikoj školi u Beogradu. Predavao ga je kapetan Petar Đurković. Fizičko vaspitanje bazirano na predvojničkoj obuci se zadržalo u Srbiji do dolaska Čeških, sokolskih prednjaka za nastavnike gimnastike. Iz tog razloga je razumljivo da je fizičko vaspitanje prvo uvedeno u škole vojnog profila. U prvoj vojnoj školi u Požarevcu, 1838. godine, u programu nastave se nalazila – gimnastika. I na Vojnoj Akademiji u Beogradu fizičko vaspitanje je u programu nastave. Ono se sastojalo od gimnastike i mačevanja, a nastavnici su bili Jindrih Zamastil i Đorđe Marković Koder.

U javnim školama fizičko vaspitanje se fakultativno uvodi 1844. godine, školskim zakonom koji predviđa za učenike gimnazije bavljenje fizičkim vežbanjem. Zbog nedostatka stručnih kadrova i materijalnih uslova, nastava se teško sprovodila. Tek je Zakon o ustroјstvu osnovnih škola iz 1863. godine dao veći značaj ovom predmetu. Država je odobrila sredstva za nabavku potrebnih gimnastičkih sprava i za plaćanje učitelja gimnastike, što se može smatrati prekratnicom za položaj predmeta u sistemu obrazovanja. I u ženskom liceju je bilo obavezno vežbati po 1 čas nedeljno. Država je angažovala učitelja gimnastike Askaniusa Sedlmajera iz Nemačke, koji je u periodu od 1863. do 1873. godine, predavao ovaj predmet u većini škola u Beogradu. Od 1882. godine, fizičko vaspitanje je u gimnazijama ponovo spojeno sa vojnim vežbanjem i nastavu su ponovo preuzeli oficiri. Problem nedostatka stručnih kadrova, pokušao je da se reši kroz organizovanje raznih seminara i tečajeva. Najpoznatiji predavač na ovim seminarima je bio Petar Predragović, koji je jedini imao položen ispit za učitelja gimnastike. On je 1873. godine napisao priručnik “Kratka uputstva za predavanje gimnastike u osnovnim školama”, da bi pomogao kvalitetnijem i bržem unapređenju predmeta u školama.

Uvođenjem češkog sokolskog sistema u škole 1908. godine, došlo je do ponovnog odvajanja gimnastike od vojnog vežbanja. Sokolski prednjaci iz Češke, Jaroslav Vošta, František i Hofman su angažovani za učitelje gimnastike. Hofman je pomagao pri osnivanju prve Državne gimnastičke škole 1908. godine, koja je bila otvorena da bi se osposobio stručni kadar.

Ministarstvo prosvete Kraljevine Srbije je 1911. godine izdalo “Osnovna pravila i uputstva za nastavu telesnog vežbanja u školama”. Ono je preporučivalo razne vrste vežbanja, organizovanje izleta, putovanja, sankanja, klizanja, plivanja, kao i igranje fudbala, tenisa i dr. Takođe, preporučivalo se osnivanje i priključenje đачkim sportskim društvima. Zbog dobrog odziva među omladinom, bilo je neophodno da država angažuje još 11 čeških učitelja gimnastike, koji su raspoređeni po školama u Srbiji.

Osnivanjem *prvih privatnih škola za telesno vežbanje* u Srbiji, javili su se organizovani oblici fizičkog vežbanja. U početku su bile samo škole mačevanja

(fehtovanja). Pored škola mačevanja, bile su poznate i škole plivanja, borenja i gimnastike. Među njima se izdvaja škola akademskog slikara Steve Todorovića, koja se zvala "Prvo srpsko društvo za gimnastiku i borenje", osnovana 1957. godine. On je učenike podučavao u mačevanju, vežbanju na spravama i dizanju tegova. Iz škole borenja se 1897. godine formiralo borilačko društvo "Srpski mač" u Beogradu, koje je imalo značajnu ulogu u razvoju i popularizaciji raznih sportova u Srbiji.

Građanska gimnastička društva su doprinela većoj popularnosti gimnastike u narodu, što je dovelo do osnivanja posebnih gimnastičkih društava. "Prvo beogradsko društvo za gimnastiku i borenje" je osnovao dr Vladan Đorđević, 1882. godine. Posle Beograda, osnivaju se slična društva u Šapcu, Zaječaru i drugim gradovima. Međutim, pod uticajem intelektualaca školovanih u Beču i Pragu došlo je do preorijentacije ka sokolstvu i njegovoj panslovenskoj ideologiji. Društvo je ubrzo promenilo ime u Beogradsko gimnastičko društvo "Soko".

Pozivajući se na tradiciju, deo članstva je osnovao Građansko gimnastičko društvo "Dušan Silni", koje je menjalo nazive često. Ovo viteško društvo je bilo veoma aktivno u organizovanju raznih gimnastičkih i sportskih priredbi.

Sukobi između sokolskih i viteških društava su doveli do niza problema u razvoju sportskih aktivnosti. Posle više neuspelih pokušaja, 1909. godine, oni se ujedinjuju u Savez sokolskih društava "Dušan Silni". Sledeće, 1910. godine, organizovali su I srpski svesokolski slet, koji je bio međunarodnog karaktera.

Ova društva su bila preteča modernih sportskih klubova, jer su organizaciono imala veliki broj odeljenja – klubova: za borenje, za biciklizam, za streljaštvo, za klizanje za jahanje, za veslanje i plivanje, za boks, za loptanje, za gimnastiku i mačevanje. Prihvatanjem novih sportova, omogućen je njihov dalji razvoj.

Organizovana nadmetanja (takmičenja) su se javila u drugoj polovini XIX veka u Srbiji i to, prvo u streljaštvu 1851. godine u Topčideru. Kako su se razvijali konjički, velosipedski i drugi sportovi, tako je dolazilo i do organizovanja takmičenja u njima. Osnivanjem fudbalskih, aero i atletskih klubova stvorena je mogućnost za organizovanje takmičenja u velikom broju sportova.

Godine 1909. je počeo da izlazi časopis "Srpski vitez" koji je izlazio dva puta mesečno sve do I svetskog rata. U njemu su bili zabeleženi svi značajni sporski događaji vezani za rad sokolskih društava i olimpijskog pokreta u Srbiji.

REZIME

Razvojem novih naselja – gradova, građanstvo kao nova društvena snaga postaje nosilac ekonomske moći, koja je na kraju ovog doba, feudalni društveni sistem ukinula putem građanskih (buržoaskih) revolucija. To je period kada se osnivaju streljačka i mačevalačka društva. Upraznjavaju se različiti oblici igara sa loptom. Objavljaju se prva pravila i grade se sale za neke igre. U periodu kulturnog preporoda, fizičko vaspitanje dobija značajno mesto u sistemu vaspitanja, zahvaljujući mnogim misliocima, pedagozima, piscima i lekarima. Oni su u svojim delima i praktičnom radu istakli potrebu i neophodnost fizičkog vežbanja, vaspitanja i takmičenja. Pojavljuju se prve ideje, predlozi i pokušaji uvođenja nastave fizičkog vaspitanja u škole. U Nemačkoj se osnivaju filantropinumi, škole koje su imale značajnu ulogu u stvaranju osnove za pojavu i razvoj novih savremenih građanski gimnastičkih sistema. U Srbiji u ovom periodu nije bilo ni jednog oblika fizičke kulture.

Doba kapitalizma obuhvata period od 1789. godine, kada se odigrala Francuska buržoaska revolucija, pa do I Svetskog rata. Tokom XIX veka u mnogim zemljama su se javili gimnastički i sportski sistemi. U Nemačkoj se tvorcem gimnastičkog sistema smatra Johan Fridrih Ludvig Jan, kome je glavni cilj bio da organizuje i sprovede fizičko vežbanje, kao vrednu i korisnu metodu u pripremi omladine za potrebe nacionalne armije. Uredio je jedno od prvih vežbališta otvorenog tipa u blizini Berlina koje se zvalo Hajzenhajde, gde je preko hiljadu vežbača zajedno vežbalo na istom prostoru. Švedski gimnastički sistem je osnovao Per Henrik Ling. On je shvatio zdravstveni značaj vežbanja i zalagao se za primenu zdravstvene gimnastike u lečenju. Zahvaljujući podršci i finansijskoj pomoći kralja Karla XIII, on ostvaruje svoju zamisao i u Stokholmu je 1813. godine otvoren Kraljevski centralni gimnastički institut, koji je bio osnova celokupnog fizičkog vaspitanja i rasadnik profesora gimnastike u Švedskoj. Osnivač Češkog gimnastičkog (sokolskog) sistema je bio dr Miroslav Tirš. Ovaj gimnastički pokret je uticao na buđenje nacionalne svesti svih slovenskih, a naročito južnoslovenskih naroda. Sokolska društva su se osnivala u većini slovenskih zemalja: Sloveniji, Poljskoj, Rusiji, Srbiji i drugim zemljama gde su živeli slovenski narodi. Na Svesokolskim sletovima i uličnim defileima je isticana brojnost, povezanost i složnost slovenskih naroda. Nov sistem gimnastike u Francuskoj je osnovao Francisko Amoros, Španac, bivši oficir Napoleonove vojske. On je davao prednost prirodnim formama vežbanja. U francusku koncepciju vežbanja je uveo kombinaciju Lingovih vežbi sa onima koje je on osmislio. Koristio je modifikovane Janove sprave sa spravama koje je sam napravio. U izboru vežbi prioritet su imale prirodnost i vojna primenljivost istih. Engleska, koja se smatra kolevkom modernog sporta je imala nekoliko njegovih razvojnih faza: patronažni, džentlmenski, školski/univerzitetski i građanski sport. U SAD-u je sport najviše bio prisutan na koledžima i univerzitetima. Mladi sportisti su se motivisali dodelom stipendija, kako bi mogli da se školuju i treniraju. Pristup modernom shvatanju sporta u SAD-u se razlikovao

od drugih, zbog toga što se pojam „biznis“ vrlo rano preneo na sport. U Srbiji koja je formalno pravnu nezavisnost stekla tek 1878. godine na Berlinskom kongresu, zbog ostvarenih kontakata sa drugim narodima, već početkom XIX veka počinju da se pojavljuju razni oblici fizičke kulture. Dolazi do uvođenja predmeta fizičko vaspitanje u škole, osnivanja prvih privatnih škola za telesno vežbanje i građanskih gimnastičkih društava.

ENDNOTE

155. Zanatlijski esnafi i trgovačka udruženja su osnivala svoja streljačka i mačevalačka društva koja se mogu smatrati pretečama sportskih klubova.
156. Gillet, B. (1960): str. 46–47.
157. Ilić, S. (1994): Novi vek i savremeno doba , str. 11.
158. J. A. Komenski (1913): str. 197.
159. I danas se prema propisanom normativu od strane Ministarstva Prosvete, svaka školska sala oprema sa brojnim švedskim spravama: švedske lestve, švedski kvadrati, švedski sanduci, švedske merdevine, švedske klupe i dr.
160. Ilić, S. (1994): IFK – Novi vek i savremeno doba, str. 82.
161. Gillet, B. (1960): str. 94.
162. Amateri su sami sebi dali taj naziv, što znači da su bili ljubitelji (sporta).
163. Amaterima su se smatrali svi sportisti koji ne žive od sporta.

PITANJA

1. Kakve su bile fizičke aktivnosti gradskog stanovništva ovog doba?
2. Ko su bili osnivači prvih streljačkih i mačevalačkih društava?
3. Koje igre loptom su se upražnjavale u periodu novog doba?
4. Kakav je uticaj imao kulturni preporod novog doba na bavljenje fizičkim vežbanjem?
5. Koji su najznačajniji predstavnici novog doba zastupali ideju bavljenja fizičkim vežbanjem u sistemu vaspitanja?
6. Šta su filantropinumi?
7. Koji je bio osnovni cilj gimnastičkih sistema u Evropi?
8. Ko je bio osnivač nemačkog gimnastičkog sistema?
9. Kako je izgledalo vežbanje nemačke omladine?
10. Ko je bio osnivač švedskog gimnastičkog sistema?
11. Kako je Ling sistematizovao vežbe?
12. Koji je bio osnovni cilj švedskog gimnastičkog sistema?
13. Ko je osnovao češki gimnastički sistem i pod kojim nazivom je bio poznat?

14. Gde su se osnivala sokolska društva?
15. Ko je bio osnivač novog sistema gimnastike u Francuskoj?
16. Kako je izgledala francuska koncepcija vežbanja po Amorosu?
17. Koje su razvojne faze engleskog sportskog sistema vežbanja?
18. Koja je zasluga Tomasa Arnolda za razvoj modernog sporta?
19. Koje su bile karakteristike u razvoju modernog sporta u SAD-u?
20. Koji oblici fizičke kulture su se javili u Srbiji u XIX veku?
21. Kako su građanska gimnastička društva doprinela većoj popularizaciji sporta u Srbiji?

LITERATURA

1. Adams, S. i sar.(2003): *Ilustrirana enciklopedija Povijest svijeta*, Extrade, Rijeka.
2. Berković, L. (1985): *Istorija fizičke kulture*, Novi Sad.
3. Gillet, B. (1960): *Histoire du sport*, prevod sa francuskog Karla Budora, Matica Hrvatska, Zagreb, 1970.
4. Guts-Muts, J.C.F. (1959): *Festschrift zum 200. geburstage von J. C. F. Guths-Muths*, Verlag in Kommission bei Sportverlag, Berlin.
5. Enciklopedija fizičke kulture, (1975): I tom od A–O, JLZ, Zagreb.
6. Enciklopedija fizičke kulture, (1975): II tom od P–Ž, JLZ, Zagreb.
7. Ilić, S.; Mijatović, S. (2006): *Istorija fizičke kulture*, DTA Trade, Beograd.
8. Komenskeho, J.A. (1685): *Orbis pictus*, Tiskem L. Beneše v Českem Brode, Nakladem vlastnim (Svet u slikama, prevod s Češkog, J. M. Popović, Beograd, 1913.)
9. Kun, L. (1982): *Istorija fizičke kulture i sporta*, prevod sa mađarskog V. V. Stolbova, Raduga, Moskva.
10. Mechikoff, R. A.; Estes, S.G.: *A history and Philosophy of Sport and Physical Education – From Ancient Civilizations to the Modern World*, WCB – McGraw-Hill, San Diego State University, USA.
11. Radan, Ž. (1981): *Pregled historije tjelesnog vježbanja i sporta*, Školska knjiga, Zagreb.
12. Stefanović, Đ. (1992): *Atletika 1 – Nastanak i razvoj atletskih disciplina*, Samostalno izdanje autora, Beograd.

Glava VI

Sportske aktivnosti u savremenom dobu

- 6.1. *Formiranje Međunarodnih
sportskih organizacija*
- 6.2. *Moderni sport*
 - 6.2.1. *Masovni sport*
 - 6.2.2. *Vrhunski sport*
 - 6.2.3. *Olimpijski sport*
 - 6.2.4. *Regionalni sport*

6. SPORTSKE AKTIVNOSTI U SAVREMENOM DOBU

Tokom XX veka se razvojem i raspostiranjem skoro svih oblika fizičke kulture širom naše planete javlja tzv. savremeni sportski pokret. Dolazi do pojave novih sportskih grana, formiranja sve većeg broja sportskih klubova, sportskih saveza i međunarodnih saveza. Osnivaju se ustanove za školovanje stručnih kadrova. U savremenom društvu su prisutni fizičko vaspitanje i sport u školama i na univerzitetu, zatim, radnički sport, rekreativni sport i dr. Globalna sportska takmičenja poput modernih Olimpijskih igara, Univerzijada, Svetskih i kontinentalnih takmičenja u određenoj sportskoj grani, su svojom pojavom i razvojem veoma brzo dovela do pojave profesionalizma i komercijalizacije sporta.

6.1. SPORT U SVETU

U periodu posle I svetskog rata, **nemačka** vlada je ponovo organizovala program vežbanja sa ciljem da se povрати moral i fizička spremnost njene omladine. Na kraju svake školske godine se polagao ispit iz fizičke spremnosti. Nakon završenog školovanja, bili su obavezni da pohađaju šestomesečni rok, tzv. vežbe „Hitlerovske omladine“. Nakon toga su mogli da izaberu sport kojim će se baviti.

Da bi se podstakli na vežbanje ljudi svih uzrasnih kategorija, dodeljivana je sportska značka Nemačkog Rajha. Značka se dobijala ako bi takmičari ispunili norme u pet sportskih disciplina:

- ✠ Plivanje 300 m slobodnim stilom za 9 s,
- ✠ Skok u dalj preko 4,75 m,
- ✠ Trčanje na 100 m ispod 13'25 s,
- ✠ Snaga ili veština – na pr. baciti težinu od 15 kg preko 9 m i
- ✠ Izdržljivost – pretrčati 10 km za 50 min¹⁶⁴.

Zlatna značka je dodeljivana kategoriji takmičara starijoj od 40 godina, srebrna – kategoriji takmičara od 32–40 godina starosti i bronzana – takmičarima od 18–32 godine starosti. U 1938. godini je izdato preko milion i tristotine hiljada diploma sportske značke. Nemačka je stvorila neophodne uslove da bi se sprovodila masovna vežbanja i sportska takmičenja. U periodu pre II svetskog rata imala je preko 42000 igrališta, 10000 gimnastičkih dvorana i preko 5000 plivačkih bazena. Imala je značajan uticaj na razvoj masovnih oblika fizičke kulture i u ostalim evropskim zemljama, što ističe značaj i ulogu nemačke gimnastike.

U **Češkoj** je sokolstvo veoma uspešno funkcionisalo do II svetskog rata. Posle rata je nastavilo rad, ali je bilo ukinuto nakon sovjetske vojne intervencije 1968. godine. Češka je obnovila sokolstvo 1990. godine u duhu modernog doba.

Dugi niz godina su se **francuski** sportisti, zahvaljujući ogromnoj ljubavi prema sportu, takmičili u skromnim uslovima i bez materijalne podrške države. U periodu posle I svetskog rata, nastavilo se sa sportskim aktivnostima i učestvovanjem u raznim nacionalnim i međunarodnim takmičenjima. Za razliku od Olimpijskih igara koje su održane u Parizu 1900. godine, VIII Olimpijske igre, koje su se održale 1924. godine, takođe u Parizu, imale su punu pažnju Francuza. Posle ovih igara, napisano je mnogo knjiga, čija glavna tema je bila sport. Međunarodni uspesi francuskih sportista doprinose daljem ubrzanom razvoju sporta. U ragbiju su Francuzi pobeđivali reprezentacije Škotske, Irske, Engleske i Velsa. U fudbalu su 1921. godine pobedili Engleze, koji su bili čuveni u ovom sportu. I u Krosu pet nacija, takmičenju održanom 1922. godine, francuski atletičari odnose pobeде. Od 1927. do 1932. godine, u tenisu su zadržali pobeде nad Amerikancima u Devis Kupu. Razvoj sporta je doveo do razdvajanja federacija po granama sporta. Sportski pokret je konačno dobio podršku države. Posebno telo u Vladi se bavilo pitanjima sporta. Od 1940. godine je izgrađeno mnogo sportskih objekata. Od 1963. godine, poseban državni sekretarijat raspolaže finansijskim sredstvima koja se usmeravaju na razvoj rada federacije i vrhunskih sportista.

U **Engleskoj** su postavljeni temelji modernog sporta donošenjem pravila, nastankom klubova i saveza i utvrđivanjem sistema takmičenja. Pored postojećih sportskih grana koje su nastale još u staro doba, a u savremenom dobu su dobile samo potvrdu kroz definisanje svojih pravila, javljali su se novi sportovi u različitim državama. Moderan razvoj sporta je zahtevao osnivanje međunarodnih saveza i federacija.

Strategija razvoja sporta neke države je bila u direktnoj vezi sa njenim društvenim uređenjem. Tako je u **SSSR-u** sportski program bio zasnovan na višestepenoj diplomi „Spreman za rad i odbranu“. Ovaj program je obuhvatao: atletska takmičenja, streljaštvo, bacanje bombe, skijanje, pešačenje, biciklizam, kolektivne sportove i teorijsku nastavu. Njihov cilj je bio da se omasovi sport, odnosno da što veći broj ljudi bude registrovan u sportskim klubovima, što bi za posledicu imalo i velik broj vrhunskih sportista. Najpoznatije takmičenje je bilo „Spartakijada“ koje je u to vreme okupljalo sportiste 15 sovjetskih republika¹⁶⁵ i to u 24 sporta. Uključili su se u međunarodna sportska takmičenja da bi pokušali da ostvare nacionalni prestiž i na polju sporta.

U **Kini** su bili primenjeni slični metodi sportske obuke. Smatrali su da se sportom treba baviti zbog zdravlja, rada i odbrane domovine. U Pekingu su 1959. godine organizovali sportski miting koji je bio sličan Spartakijadi, i koji je okupio preko 30000 kineskih takmičara. Zbog političke situacije, Kina se uključila u Olimpijski pokret dosta kasno.

U **Finskoj** se sport smatrao aktivnošću kojom se mogu baviti ljudi svih uzrasnih kategorija u svoje slobodno vreme. Finci su poznati po svojim atletičarima koji su se isticali u trkama na srednjim i dugim stazama. Pored atletike, imali su istaknute sportiste u automobilizmu i skokovima sa skakaonica.

U **Danskoj** su nastala hazena, koja se smatrala pretečom rukometa. Hazena je bila prihvaćena kao pogodan sport za žene. Rukomet se u početku igrao na fudbalskim terenima, ali svoju popularnost stiče tek u fazi kada je počeo da se igra u sali.

U **Norveškoj** su nastala skijaška trčanja, tzv. Nordijske discipline skijanja.

U **Austriji** je nastalo alpsko skijanje, koje obuhvata vožnju spusta, slalom i veleslalom.

Kanada je zemlja u kojoj je nastao hokej na ledu, i to na Univerzitetu u Montrealu. Pravila su doneta još 1875. godine.

Stvaranjem međunarodnih sportskih saveza i organizacija dolazi do širenja sporta među svim zemljama sveta.

6.2. FORMIRANJE MEĐUNARODNIH SPORTSKIH ORGANIZACIJA

Razvoj modernog sporta je uslovio potrebu povezivanja svih sportista i njihovih organizacija po sportskim granama. Počeli su da se formiraju Savezi, koji se mogu smatrati višim stručnim organizacijama od klubova, i to na osnovu zajedničkog interesa o organizovanju takmičenja na višem nivou – nacionalnom i međunarodnom. Tokom XIX i XX veka su formirani međunarodni savezi za većinu sportova. Prvi svetski rat je za izvesno vreme usporio razvoj modernog sporta, iako su se na nekim prostorima održavala međunarodna takmičenja¹⁶⁶. Neke novije sportske grane dobijaju svoje federacije i u današnje vreme.

Prve sportske organizacije višeg nivoa su se pojavile u Engleskoj. Fudbalska asocijacija je osnovana 1871. godine, a ragbi – 1880. godine. Kasnije se osnivaju organizacije na kontinentalnim nivoima, da bi se mnogi međunarodni savezi osnovali još 1892. godine (veslački, klizački, hokejaški). Primarni cilj međunarodnih saveza je organizacija takmičenja na svetskom nivou kao i koordinisanje među nacionalnim savezima iste sportske grane. Do I svetskog rata su organizovana Evropska prvenstva u umetničkom i brzom klizanju, kao i veslanju. Svetska prvenstva u umetničkom i brzom klizanju, kao i u streljaštvu su takođe održana pre I svetskog rata. Na tabeli br. 1. dat je pregled osnivanja međunarodnih sportskih saveza hronološkim redom:

Tabela br. 1. Pregled osnivanja međunarodnih sportskih saveza

SPORT	FEDERACIJA	GODINA OSNIVANJA
Gimnastika	Internacionalna gimnastička federacija (FIG)	1881.
Veslanje	Internacionalna federacija veslačkih saveza (FISA)	1892.
Klizanje	Internacionalni klizački savez (ISU)	1892.
Biciklizam	Internacionalni biciklistički savez (USI) Internacionalna amaterska federacija biciklizma (FIAC) ¹⁶⁷	1892. 1965.
Fudbal	Internacionalna federacija fudbalskih saveza (FIFA)	1904.
Automobilizam	Internacionalna federacija automobilskog sporta (FIA)	1904.
Vazduhoplovstvo	Vazduhoplovna internacionalna federacija (FAI)	1905.
Streljaštvo	Internacionalni streljački savez (UIT)	1907.
Jedriličarstvo	Internacionalni savez za regate jedrilica (IURU)	1907.
Hokej na ledu	Internacionalna liga hokeja na ledu (LIHG)	1908.
Laka atletika	Internacionalna amaterska atletska federacija (IAAF)	1912.
Motociklizam	Internacionalna federacija motociklističkih klubova (FIKM) Internacionalna motociklistička federacija (FIM) ¹⁶⁸	1912. 1949.
Tenis	Internacionalna federacija lawn tenisa (ITF)	1913.
Mačevanje	Internacionalna federacija mačevanja (FIE)	1913.
Rvanje	Internacionalna amaterska federacija rvanja (FILA)	1914.
Teška atletika	Internac. fed. za dizanje tegova i kulturizam (FIHK)	1920.
Boks	Internacionalna asocijacija amaterskog boksa (AIBA)	1920.
Konjički sport	Internacionalna federacija jahanja (FEI)	1921.
Motorni sport na vodi	Internacionalna federacija za jahting, automobil (UIIA)	1922.
Bob sankanje	Internacionalna federacija za bob i tobogan (FIBT)	1923.
Koturaljkanje	Internacionalna federacija za rolšue sport (FIRS)	1924.
Hokej na travi	Internacionalna federacija hokeja na travi (FIHG)	1924.
Kajak i kanu	Internacionalna federacija za kanu sport (IRK) Internacionalna kanu federacija (IKF) ¹⁶⁹	1924. 1946.
Skijanje	Internacionalna federacija za skijanje (FIS)	1924.
Kuglanje	Internacionalna federacija za kuglanje (FIK)	1925.
Stoni tenis	Internacionalna federacija stonog tenisa (ITTF)	1926.
Rukomet	Internacionalna amaterska rukometna federacija (IAGF)	1928.
Streličarstvo	Internacionalni savez za gađanje iz luka (FIKA)	1931.
Alpinizam	Internacionalna unija saveza alpinista (UIAA)	1932.
Košarka	Internacionalna amaterska košarkaška federacija (FIBA)	1932.
Ragbi	Internacionalna amaterska ragbi federacija (FIRA)	1934.
Badminton	Internacionalna federacija za badminton (IBF)	1934.
Odbojka	Internacionalna federacija odbojke (FIVB)	1947.

Najznačajnija, savremena, viša sportska organizacija je Međunarodni olimpijski komitet. Njegov zadatak pored organizovanja olimpijskih igara je da povezuje rad nacionalnih olimpijskih komiteta, kao i da koordiniše radom međunarodnih stručnih sportskih saveza. Pod njegovim pokroviteljstvom se pored Olimpijskih igara, organizuju i Panameričke, Azijske, Frankofonske, Svetske i druge igre.

Pored navedenih međunarodnih sportskih organizacija, postoje i one koje su bazirane na religijskoj osnovi:

Savez hrišćanske omladine je osnovan u SAD-u, 1850. godine. Njihov cilj je širenje vere u Boga i bavljenje sportom, koje je uvedeno 1870. godine u njihov program rada. Savez formira vlastite sportske organizacije i deluje po jedinstvenom programu. Širenjem u druge zemlje, početkom XX veka se osnovalo Međunarodno udruženje mladih hrišćana (YMCA) i hrišćanki (YWCA). Posle I svetskog rata bilo je pokušaja njihovog osnivanja na tlu Jugoslavije, ali bez većeg uspeha.

Katolička sportska internacionala je osnovana u Vatikanu 1908. godine, pod nazivom Međunarodna unija katoličkih društava i njeno sedište se nalazilo u Parizu. Okupljala je uglavnom katoličke sportske i gimnastičke organizacije. U nju su bile učlanjene i katoličke gimnastičke organizacije "Orao" iz Jugoslavije. Ova organizacija je u sportu videla mogućnost i sredstvo za širenje svojih ideja. Posle II svetskog rata formiran je Međunarodni katolički savez fizičkog vaspitanja i sporta čime je katolička crkva širila svoju delatnost i van Evrope. Stav katoličke crkve prema sportu se veoma razlikuje od onoga koji je crkva zastupala u srednjem veku.

Makabi je Međunarodna sportska organizacija koja okuplja jevrejske sportiste. Od 1932. godine su povremeno organizovana takmičenja pod nazivom Makabijade, na kojima su učestvovali predstavnici jevrejskih sportskih organizacija iz celog sveta.

6.3. MODERNI SPORT

6.3.1. Masovni sport

Za masovni sport je karakteristično korišćenje sportskih sredstava (vežbi) u cilju harmonijskog razvoja čoveka, poboljšanje zdravlja i preventive bolesti, samopotvrđivanja i samoprevazilaženja, i racionalne organizacije slobodnog vremena¹⁷⁰. Masovni sport obuhvata veliki broj različitih sportskih manifestacija: World harmony run, Challenge day i dr.

Sport, kao poseban oblik ljudske aktivnosti, je u toku svoga istorijskog razvoja često oslikavao ekonomsku, socijalnu, pa i političku dimenziju društva. U savremenom dobu, sport je zauzeo veoma značajno mesto kao planetarni fenomen. Razmatrajući perspektivu sporta u 21. veku, neophodno je osvrnuti se na bazu svih sportova, a to su školski/studentски sport.

Školski sport

Poznato je da su sportski objekti još u antička vremena bili prvenstveno u funkciji „školskog sporta“. Grčke palestre i gimnazioni su građeni sa ciljem da omladina svakodnevno može da uči i da vežba. U savremenom društvu, uočava se izmenjen odnos prema fizičkoj aktivnosti dece i omladine koji je usmeren na uključivanje talentovane dece u sport po modelima programa za vrhunski sport. Evropski sistemi sporta za decu insistiraju na poštovanju zakonitosti njihovog biološkog, socijalnog i psiho-motornog razvoja koji su u interesu dece i omladine.

Predsednik Fondacije olimpijskog i sportskog obrazovanja, Antonios Zikas, posle proslave stogodišnjice obnavljanja Olimpijskih igara na Panatineikon stadionu, pozvao je ceo olimpijski pokret da posveti sledećih 100 godina olimpizma deci, odnosno njihovom olimpijskom vaspitanju i obrazovanju. U saradnji sa mnogim eminentnim svetskim stručnjacima iz oblasti sporta i pedagogije, Fondacija je izdala Internacionalni Priručnik Olimpijskog i sportskog obrazovanja pod nazivom „Be a Champion in Life“. Ovaj Priručnik je sastavljen kao vodič za nastavnike. U prvoj fazi Priručnik je pripremljen za osnovno i srednje obrazovanje.

Osnovni cilj uvođenja novog predmeta u školske nastavne programe je da će na taj način nadahnuti decu i mlade da učestvuju u fizičkim aktivnostima i sportu i da će pomoći izgradnji boljeg i mirnijeg sveta. Ovi ciljevi podstiču program fizičkog obrazovanja, zdravlja i životnih veština u većini obrazovnih sistema u svetu. Proces međunarodnog vrednovanja prethodio je objavi ovog materijala potvrdivši da će aktivnosti biti korisne u učionicama na svim kontinentima u svetu¹⁷¹.

Koreni *školskog sporta* mogu se pronaći na prostorima Irske, gde se od 1963. godine, pod imenom Tailtine igre, svake godine održavaju sportska takmičenja školske omladine.

Inicijativu za organizovanje sportskih takmičenja učenika osnovnih i srednjih škola pod nazivom „Male olimpijske igre“ na prostorima bivše Jugoslavije, je pokrenuo 1968. godine Jugoslovenski olimpijski komitet u saradnji sa Sportskim savezom i Savezom pedagoga fizičke kulture Jugoslavije. U svim Republikama, ali pod različitim nazivima su bila ustanovljena sportska takmičenja učenika. Sistem školskih takmičenja u Srbiji ima tradiciju dugu 40 godina, i sprovodi se pod nazivom «Olimpijske sportske igre učenika Republike Srbije». Takmičenja se održavaju pod pokroviteljstvom Vlade Republike Srbije, Ministarstva prosvete i sporta kao i Uprave za sport. Svake četvrte godine se organizuju „Olimpijske igre učenika Srbije“. Do sada je održano VII Olimpijskih igara i to:

- ✱ I – Kragujevac (1980),
- ✱ II – Kruševac (1984),
- ✱ III – Beograd (1988),
- ✱ IV – Arandjelovac (1992),

- ✱ V – nisu održane,
- ✱ VI – Zrenjanin (2000) i
- ✱ VII – Zaječar (2004).

Takmičenjima rukovodi i organizuje ih *Savez za školski sport i olimpijsko vaspitanje Srbije*. Savez za školski sport i olimpijsko vaspitanje Srbije donosi i realizuje programe razvoja školskog sporta, neguje i poštuje sportski duh i sportski moral, radi na širenju olimpijske ideje i duha olimpizma. Na njihovom sprovođenju značajna je uloga profesora fizičkog vaspitanja koji su sa svojim učenicima direktno uključeni u sistem takmičenja. Broj učenika i učenica u jednoj školskoj godini na svim nivoima dostiže broj od 350 000 učesnika.

Studentski sport

Istorija univerzitetskog sporta ima svoje korene još u XIX veku. Koledži i Univerziteti u SAD-u su svakako prepoznatljivi po promociji sporta preko svojih univerzitetskih sportskih timova. Prvi nezvanični susreti u sportskom nadmetanju su se odigrali između SAD-a, Engleske i Švajcarske. Dalja takmičenja su vodila ka osnivanju sportskih studentskih organizacija i prva takva je osnovana 1905. godine u SAD-u.

Internacionalna konfederacija studenata je osnovana tek 1919. godine, pod okriljem Sportskog komiteta, koji je 1923. godine organizovao Prve svetske univerzitetske igre. Od 1925. godine do 1939. godine su se odigrali mnogi internacionalni sportski susreti.

Međunarodna Univerzitetska Sportska Federacija (FISU) je zvanično osnovana 1949. godine. Na žalost do 1957. godine se i u studentskom sportu osećalo prisustvo politike, odnosno senka Hladnog rata Zapadnog i Istočnog bloka, pa se studenti nisu nadmetali zajedno. Francuska Federacija je uspela da prevaziđe problem i od 1957. godine svi studenti sveta učestvuju zajedno na takmičenjima.

Osnovna filozofija Međunarodne univerzitetske sportske federacije je promovisanje sportskih vrednosti u harmoniji sa intelektualnim vrednostima u „univerzitetskom duhu“. Pod promovisanjem sportskih vrednosti se podrazumeva uzajamno razumevanje među studentima u duhu prijateljstva, solidarnosti i fer-pleja.

Od 1959. godine se organizuju Univerzijade. Univerzijada je međunarodno multisportsko takmičenje, koje pod pokroviteljstvom Međunarodnog olimpijskog komiteta (MOK) organizuje Međunarodna studentska sportska federacija (FISU), na kome učestvuju studenti sportisti. Organizuju se Letnje i Zimske univerzijade. Prva Letnja univerzijada održana je 1959. godine u Torinu (Italija), a Prva Zimska univerzijada 1960. godine u Šamoniju (Francuska). Do 1978. godine su održavane naizmenično – Letnja neparnim, a Zimska parnim godinama, da bi od 1981. godine

počele da se održavaju iste godine, neparnim godinama, da se ne podudaraju sa Olimpijskim igrama.

Studentski sport u našoj zemlji je pokrenut pod imenom Studentskog Saveta studenata Jugoslavije 8. maja 1953. U početku to telo je bilo član Udruženja Studenata Jugoslavije, ali je na osnovu odluke Konferencije održane 31. marta 1958. preraslo u Udruženje Studentskih Sportskih Organizacija Jugoslavije. Samo četiri godine kasnije, Udruženje je promenilo ime u Univerzitetski Savez Organizacija za Fizičko Obrazovanje Jugoslavije, a od 19. maja 1974. godine nosi ime – univerzitetski Savez za fizičko obrazovanje Jugoslavije.

Nakon razdruživanja republika bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Savez je promenio ime u Univerzitetski Sportski Savez Jugoslavije na Generalnoj skupštini održanoj 24. novembra 1994. Kako je država promenila ime u Državna zajednica Srbija i Crna gora, tako je naš Savez dobio novo ime – Univerzitetski Sportski Savez Srbije i Crne gore, na sastanku Izvršnog komiteta održanom 22. februara 2003. Danas, Univerzitetski Sportski Savez Srbije (od 2006. godine) jeste moderan sportski savez sa više državnih i privatnih univerziteta u Srbiji i predstavlja veliki broj studenata. Savez okuplja univerzitete na nacionalnom nivou sa zadatkom da organizuje sportska takmičenja i rekreativne aktivnosti studenata, profesora i drugih univerzitetskih i fakultetskih radnika. Savez je član Sportskog Saveza Srbije, Olimpijskog komiteta, Međunarodne Univerzitetske Sportske Federacije (FISU) i Evropske Univerzitetske Sportske Asocijacije. (EUSA).

Jugoslavija se prvi put pojavila na međunarodnom takmičenju studenata sportista na prvoj Letnjoj nedelji FISU u Dortmundu 1953. godine. Tada smo osvojili četiri zlatne i bronzane medalje, kao i dve srebrne medalje. Imajući u vidu postignuća i rezultate na prvenstvima, činjenica je da smo najuspešniji Nacionalni Savez Univerzitetskog Sporta Evrope (18 zlatnih, 4 srebrne i 3 bronzane medalje). Značajno je istaći da će domaćin sledeće Univerzijade koja će se održati 2009. godine biti Beograd, što je veoma važno ne samo za Beograd i Srbiju, već i za dalji razvoj našeg univerzitetskog sporta.

6.3.2. Vrhunski sport

Vrhunski sport zastupaju sportisti u pojedinačnim i ekipnim sportovima vrhunskog nivoa, gde se ostvaruju njihovi najveći dometi na olimpijskim, svetskim, kontinentalnim i drugim velikim regionalnim takmičenjima. On pripada onim ostvarenjima gde se ostvaruju maksimalna sportska dostignuća/rekordi. Iako je cilj svakog takmičenja u vrhunskom sportu pobeda, odnosno samopotvrđivanje, na sportskim borilištima se ne odvija samo borba za medalje. Ulazak profesionalizma i komercijalizacije u sport neminovno je doveo do pratećih pojava koje direktno utiču na sam sport. Jedna od njih je sportski biznis, u kojem su u igri enormne sume novca – od onog, koji daju sponzori sportskih nadmetanja do milionskih svota koje

se nude sportistima za prelazak iz jednog tima u drugi ili za pobjede na prestižnim takmičenjima¹⁷².

Izučavanje nastanka i razvoja sportskih grana/disciplina, u svetu i u Srbiji, prikazanih u sažetoj formi, mogu da pomognu studentu/čitaocu u boljem razumevanju njihove pojave i toka razvoja.

Atletika

Atletika – "kraljica sportova", obuhvata četiri sportske grane (hodanje, trčanje, skokove i bacanja) i skoro trideset različitih disciplina. Sportske discipline ovog individualnog sporta su nastajale u različitim periodima. Prvi pojavni oblici atletike se mogu naći u Egiptu oko 4000 godina p.n.e., u vidu trčanja i skokova. Oko 2000. godine p.n.e., u Irskoj, na Tailtinim igrama bile su prisutne u okviru takmičenja trkačke, skakačke i bacačke discipline. Međutim drevna Grčka je na svojim antičkim olimpijskim igrama u okviru takmičenja imala pravilima definisane discipline trčanja, skoka u dalj i bacanja koplja i diska.

Savremena atletika je nastala u Engleskoj, gde se razvila krajem XVII i početkom XVIII veka, uglavnom u vidu takmičenja u trčanju i brzom hodanju. Početkom XIX veka održani su prvi atletski mitinzi i takmičenja. Prvo atletsko takmičenje u savremenom smislu priredio je 1850. godine oksfordski Ekseter koledž. Prvi zvanični britanski šampionat održan je 1866. godine. Ovaj sport se zatim proširio na SAD i ostale delove Evrope. Prve moderne olimpijske igre održane su 1896. godine, a na njima su atletske discipline činile veliki deo takmičarskog programa.

Pod uticajem naših studenata, koji su se školovali u inostranstvu, atletika se pojavila u našim krajevima 1873. godine u Somboru, a prvo sportsko atletsko društvo osnovano je 1880. godine u Subotici. Na proslavi desetogodišnjice obnavljanja olimpijskih igara, Đorđe Stantić je 1906. godine pobedio u Atini u trci na 3.000 metara. Atletska aktivnost se iz Vojvodine, proširila i u druge krajeve Srbije. U Beogradu je 1908. godine održana prva trka na 3.000 metara. Pobedio je Aleksandar Popović. Prvo posleratno takmičenje održano je 12. jula 1919. godine u Zrenjaninu. Jugoslovenski lakoatletski savez je osnovan 1921. godine. Međutim, u periodu između dva rata, iako je evidentirano učešće naših atletičara na Balkanskim igrama, nije bilo značajnijih rezultata. Na Balkanskim igrama 1938. godine jugoslovenska reprezentacija osvojila je drugo mesto. Većih uspeha bilo je tek u posleratnom periodu. Posle II svetskog rata, atletičari iz Srbije su učestvovali na svim velikim međunarodnim takmičenjima. Atletičari kao što su: Ivan Gubijan (srebrna medalja u bacanju kladiva na OI 1948. g u Londonu), Franja Mihalić (srebrna medalja u maratonu na OI u Melburnu 1956. g.), Veliša Mugoša, Olga Gere, Gizela Farkaš, Dane Korica, Vera Nikolić, Nenad Stekić, Slobodan Branković, Snežana Pajkić, Dragutin Topić, Olivera Jevtić i mnogi drugi su učestvujući na prestižnim međunarodnim takmičenjima doprineli svojim rezultatima, da su atletičari iz Srbije uvek prisutni na njima.

Automobilizam

Prema S. Mijatović¹⁷³, prva automobilska trka u svetu je organizovana 1894. godine u Francuskoj. Razvoj sportskog automobilizma je započeo osnivanjem Međunarodnog saveza automobilskih klubova 1904. godine. Danas su najpoznatije i najviše medijski ispraćene trke Formule 1. Među poznatijim automobilskim vozačima su bili: Juan Emanuel Fando, Emerson Fitipaldi, Niki Lauda, Aerton Sena, Mika Hakinen, Mihael Šumahr.

U Srbiji je Prvi srpski automobilski klub osnovan 1922. godine, a dve godine kasnije se udružio u Automobilski klub Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Posle II svetskog rata osnovani su 1948. godine Auto moto savez Jugoslavije i Auto moto savez Srbije. Organizuju se razna takmičenja: brzinske, brdske i reli trke.

Najpoznatiji automobilisti su: Jovica Paliković, Pavle Komnenović, Milun Vesnić, Andrej Kulundžić i dr.

Biciklizam

Prvi bicikl sa pedalama napravljen je 1839. godine. Godine 1861. su poluge za pedale dodate na prednji točak, a zatim su usledila razna tehnička poboljšanja – čvrste gume, kočnice, menjač brzina. Pogon je 1885. godine prebačen na zadnji točak, a tri godine kasnije Irac Dž. Danlop je izmislio unutrašnju gumu, što je olakšalo samu vožnju. Prva drumska biciklistička trka je organizovana 1869. godine u Francuskoj između Pariza i Ruana. Godine 1895. je održano prvo svetsko prvenstvo u biciklizmu. Šest biciklističkih trka je bilo uključeno u program prvih modernih olimpijskih igara u Atini 1896. godine. Svetsko prvenstvo u ženskoj konkurenciji prvi put je održano 1958. godine a prve olimpijske igre u koje je bio uključen i ženski biciklizam održane su 1984. godine u Los Anđelesu. Najpoznatije biciklističke trke su „Giro di Italia“ i „Tour de France“ na kojima je više puta za redom pobeđivao do sada najbolji svetski biciklista, Lens Armstrong.

Temelji biciklističkom sportu u Srbiji postavljeni su krajem XIX veka, odnosno osnivanjem "Prvog srpskog velosipedskog društva", u Beogradu 1884. godine. Posle beogradskog, osniva se i društvo u Valjevu. Aktivnost biciklista je bila sve zapaženija. Oni su 1887. godine pokrenuli prvi sportski list kod nas, "Velosipedist". Iste godine održana je prva drumska trka na stazi dugoj 14 kilometara (Beograd–Topčider–Beograd). Prvo prvenstvo Srbije održano je 1897. godine pod nazivom "Srpski šampionat" na stazi Beograd–Smederevo–Beograd. Pobjednik je bio Đorđe Popara. Već 1898. godine beogradsko društvo je imalo oko 100 članova, i redovno su održavali prvenstva i priređivali druge trke. Osnivanjem Biciklističkog saveza Jugoslavije 1919. godine, u zemlji se održavaju prvenstva države i druge biciklističke priredbe. Prva etapna višednevna trka održana je u Srbiji 1939. godine pod nazivom "Trka kroz Srbiju" koja je kasnije uvrštena u kalendar većih međunarodnih biciklističkih takmičenja. Biciklisti Srbije su učestvovali na međunarodnim takmičenjima a najpoznatiji među njima su bili: Dragiša Ješić, Aleksandar Zorić, Veselin Petrović, Radoš Čubrić i dr.

Boks

Prvi oblici boksa (pesničenja) su poznati još kod drevnih civilizacija. Sumeri, Egipćani i Krićani su poznavali ovaj vid nadmetanja. Stari Grci su na antičkim olimpijskim igrama imali u programu takmičenja pesničenje. U svojim palestrama (objekatima za vežbanje) su imali prostorije u kojima su visili džakovi za vežbanje udaraca. U početku su takmičari obmotavali ruke kožnim remenjem da bi se zaštitili od povreda. Vremenom su borbe postale surovije i kožno remenje se ojačavalo metalnim šiljcima kako bi se protivniku nanele povrede. Boks kao moderan sport se javio u Engleskoj u XVIII veku. Pravila koja je 1857. godine definisao markiz od Kvinsberija su poznata i danas. Boks je postao olimpijski sport 1904. godine, na Igrama u Sent Luisu. Ženski boks, koji je bio zabranjen, priznala je 1994. godine Međunarodna amaterska boksterska asocijacija (AIBA), koju čine preko 200 nacionalnih saveza. Popularnost ženskog boksa, amaterskog i profesionalnog, konstantno raste tokom devedesetih godina XX veka. Najpoznatiji bokseri su bili: Džon Saliven, Roki Marćano, Džoe Luis, Mohamed Ali, Majkl Holfile, Majk Tajson i dr.

Prve boksterske rukavice pojavile su se u Beogradu 1908. godine kada ih je doneo student Nedić po povratku iz Švajcarske. Za početak boksterskog sporta u Srbiji uzima se 24. maj 1912. godine, kada je održana prva zvanična boksterska priredba u Beogradu, u tadašnjem "Kolarcu". Mađarski trener Erb je sa svojim pučenom Rajkovićem prikazao prvo egzibiciju, da bi Beograđani shvatili šta je to boks, a zatim su boksovala tri para boksera, po dve ili jednu rundu. Prva knjiga o boksu izdata je 1914. godine u Beogradu. Autor je bio kapetan Nikolajević. Prvi boksterski klub „Radnički“ iz Beograda je osnovan 1920. godine. Srpski boksterski savez, sa sedištem u Beogradu, osnovan je 1939. godine. Najpoznatiji bokseri koji su ponikli u klubovima Srbije su bili: Pavle Šovljanski, Dragoslav Jakovljević, Zvonimir Vujin (bronza na OI u Meksiku 1968. god.), Tadija Kačar (srebro na OI u Montrealu 1976. god.), Slobodan Kačar (zlato na OI u Moskvi 1980. god.), Mirko Puzović i dr.

Dizanje tegova

Dizanje tegova, odnosno tereta, bilo je poznato kao vid takmičenja na Tailtinim igrama u Irskoj 2000 godina p.n.e., kao i u antičkoj Grčkoj gde se umesto tegova podizalo teško i veliko kamenje. Kao moderan sport, dizanje tegova je bilo prisutno u programu prvih olimpijskih igara modernog doba, 1896. godine u Atini, ali je u stalni program uvršteno tek 1920. godine, na Olimpijskim igrama u Antverpenu. Broj disciplina u dizanju tegova se vremenom menjao. Međunarodna federacija za dizanje tegova od 1928. godine priznaje tri discipline: potisak, trzaj i izbačaj. Potisak je iz službenog programa izbačen 1972. godine. Težinske kategorije su prošle kroz više promena, tako da ih danas ima osam u muškoj i sedam u ženskoj konkurenciji. Prvo svetsko prvenstvo za žene održano je 1987. godine, a dizanje tegova u ženskoj konkurenciji prvi put je uvršteno u olimpijske igre 2000. godine. Kineskinje drže većinu rekorda u dizanju tegova za žene.

Počeci dizanja tegova u Srbiji datiraju s kraja XIX veka. Prvi klub za dizanje tegova postojao je od 1881. godine u okviru "Beogradskog društva za gimnastiku i borenje", čiji je osnivač bio dr Vladan Đorđević. Prve tegove je nabavio istaknuti slikar tog vremena Steva Todorović. U periodu između dva svetska rata dizanje tegova upražnjavalo se kao dopunski sport u sokolskim društvima. Organizovanih aktivnosti nije bilo. Teškoatletski savez Srbije je osnovan 1950. godine u Beogradu. Takmičari sa teritorije Srbije učestvovali su na Prvom prvenstvu Jugoslavije 1948. godine, gde je prvak Jugoslavije u teškoj kategoriji postao Alek Huber iz Novog Sada. Za osnivače ovog sporta kod nas smatraju se Alek Huber, Stevan Damjanović, Momčilo Petković, Slobodan Sivac.

Džudo

Džudo se kao grana borilačkog sporta razvio krajem XIX veka. Zasnovan je na drevnoj japanskoj borilačkoj veštini džiu–džicu. Osnivačem nove borilačke tehnike se smatra Japanac Džigoro Kano. Džudo se prvi put pojavio na Olimpijskim igrama u Tokiju 1964. godine, istovremeno kao odbrambena veština, demonstracioni i takmičarski sport, a do 1972. u Minhenu isključivo je bio muški sport. Prvo svetsko prvenstvo za muškarce održano je u Tokiju 1956. godine, a za žene u Njujorku 1980. godine. Džudo za žene je predstavljen na Olimpijskim igrama u Seulu 1988. godine, a postao je zvanična disciplina na Olimpijskim igrama u Barseloni 1992. godine.

Džudo, džiu–džicu i srodne sportske discipline pre II svetskog rata nisu organizovano postojale u Srbiji. Iako je 1914. godine u izdanju Zadužbine Ilije Kolarca u prevodu Stevana Milićevića izašla knjižica na 160 strana pod naslovom "Džiu–džicu, sistem fizičkog razvijanja u Japanaca", u Srbiji je prvi džudo klub osnovan tek 1953. godine. Klub je pri sportskom društvu Partizan osnovao Ljubomir Ivanović–Gedža. Na Olimpijskim igrama u Montrealu 1976. god. je Slavko Obadov osvojio bronzanu medalju, a Radomir Kovačević je takođe osvojio bronzanu medalju na Olimpijskim igrama u Moskvi 1980. godine.

Fudbal

Koreni fudbala potiču iz drevne kineske igre loptom koja se zvala ču–ki. Modifikovanu verziju koja se zvala kamari su igrali u starom Japanu. I stari Grci su igrali igru loptom koja se zvala sfera, dok su je Rimljani zvali harpastum. U renesansnoj Italiji je počela da se igra savršenija verzija fudbala – kalčo. Moderni fudbal je nastao u Engleskoj, sredinom 19. veka. Prvi klub koji je osnovan 1863. godine bio je „Šefildski fudbalski klub“, a prvo takmičenje – Čelendž kup Fudbalske asocijacije, organizovano je 1872. godine. Međunarodna federacija fudbalskih asocijacija (FIFA) osnovana je 1904. godine. Na olimpijskim igrama 1900. i 1904. godine fudbal se igrao samo kao demonstracioni sport, da bi 1908. zvanično postao olimpijski sport. Svetska prvenstva u fudbalu su posle Olimpijskih igara najpomnije praćena u javnosti. FIFA danas ima 203 zemlje članice. Najpoznatiji fudbaleri sveta su: Pele, J. Krolf, M. Platini, F. Bekenbauer, Ronaldo, Z. Zidan, Ronaldinjo.

Prvu fudbalsku loptu u Srbiju je doneo 1903. godine inženjer Danilo Stojanović. Prvi fudbalski klub koji je osnovan u Beogradu dobio je ime Soko, a odmah zatim, iste 1903. godine u mnogim mestima počeli su da se osnivaju radnički fudbalski klubovi: Šumadija u Kragujevcu, Radnički u Nišu i dr. Razvitak fudbala zaustavio je I svetski rat. Do tada je registrovana samo jedna utakmica reprezentacije Srbije protiv HAŠK-a u Zagrebu 1911. godine. Između dva rata, najkvalitetniji klubovi u Srbiji bili su BSK, Jugoslavija, BASK (iz Beograda), novosadska Vojvodina, zemunska Sparta i kragujevačka Šumadija. Fudbaleri Srbije su u okviru tadašnje reprezentacije Jugoslavije učestvovali na I svetskom fudbalskom prvenstvu 1930. godine i osvojili treće mesto. Puni zamah fudbal je doživeo tek u periodu posle II svetskog rata. Fudbalski savez Srbije osnovan je 1948. godine. Na Olimpijski igrama je fudbalska reprezentacija osvajala više puta medalje: 1948. godine u Londonu – srebrnu, 1952. godine u Helsinkiju – srebrnu, 1956. godine u Melburnu – srebrnu, 1960. godine u Rimu – zlatnu i 1984. godine u Los Anđelesu – bronzanu. U okviru klupskih takmičenja, beogradski klub „Crvena Zvezda“ je 1991. godine pobedio i na Evropskom i na Svetskom Kupu Šampiona. Najpoznatiji fudbaleri su: R. Mitić, D. Šekularac, D. Džajić, V. Petrović–Pižon, D. Stojković–Piksi, S. Mihajlović, D. Stanković.

Gimnastika

U staroj Grčkoj i Rimu gimnastika je bila obavezni deo obrazovanja omladine. Krajem XVIII i tokom XIX veka došlo je do procvata gimnastike u Evropi u okviru nemačkog, švedskog i češkog gimnastičkog sistema vežbanja. Godine 1881. dolazi do osnivanja Međunarodne gimnastičke federacije – FIG. Prvo takmičenje u gimnastici je održano 1884. godine u Nemačkoj, a na programu olimpijskih igara gimnastika se pojavila u Atini dve godine kasnije. Žene su počele da se takmiče na Igrama u Amsterdamu 1928. godine. U današnjem obliku gimnastika se prvi put pojavila 1954. godine na Svetskom prvenstvu u Rimu.

Početak gimnastike u Srbiji vezan je za akademskog slikara Stevu Todorovića, koji je 1857. godine osnovao "Prvo srpsko društvo za gimnastiku i borenje". Osnivanjem velikog broja društava, gimnastika je 1909. godine dobila svoj Savez u okviru "Saveza sokolskih društava Dušan Silni". Godinu dana ranije osnovana je u Beogradu i prva državna gimnastička škola. Gimnastika je bila okosnica rada u sokolskoj organizaciji. Sve do II svetskog rata gimnastika se razvijala u okviru sokolske organizacije. Iz nekadašnje predratne gimnastike izrasle su takmičarske discipline sportske gimnastike i estetske gimnastike samo za žene.

Ritmička gimnastika je kombinacija gimnastike i plesa namenjena isključivo ženama. Pojavila se početkom XX veka u Nemačkoj i Švedskoj kao rezultat težnje ka prirodnim, skladnim pokretima. Iako su prva takmičenja održana u SSSR-u 1948. godine, ovaj sport je ostao u senci sportske gimnastike sve do 1956. godine. Umetnički aspekt ritmičke gimnastike učinio ju je veoma popularnom širom Istočne Evrope, a

Međunarodna gimnastička federacija priznala ju je kao zaseban sport 1962. godine. Prvo svetsko prvenstvo održano je u Buimpešti 1963. godine ali je FIG tek 1970. godine objavila prvi "sistem bodovanja za modernu gimnastiku. Spada u olimpijske discipline od 1984. godine.

Moderna ritmička gimnastika, kao sportska disciplina, pojavila se u nas učešćem naših gimnastičarki na Prvom međunarodnom eksperimentalnom takmičenju održanom u Budimpešti 1973. godine, koje se smatra prvim svetskim prvenstvom u modernoj gimnastici. Iz naše zemlje su na ovom takmičenju učestvovalе predstavnice iz Srbije Tatjana Radovanović i Ljubica Novčić. Na kasnije održanim međunarodnim takmičenjima i Olimpijskim igrama su se istakle Ivana Obućina i Milena Reljin.

Hokej na ledu

Hokej na ledu je nastao u Kanadi sredinom XIX veka. Prva zabeležena utakmica odigrana je u Kingstonu 1855. godine. Dvadeset četiri godine kasnije studenti univerziteta Mekgil u Montrealu odredili su pravila igre, posle čega se pojavio niz klubova i liga širom Kanade. Igra se brzo razvila i 1917. godine je oformljena Nacionalna hokejaška liga (NHL). Tokom prve godine postojanja lige pet ekipa je igralo turnir od dvadeset dve utakmice. Danas se NHL sastoji od trideset kanadskih i američkih timova a broj timova stalno raste. Hokej za muškarce je postao olimpijski sport 1920., a hokej za žene 1998. godine. Svetsko prvenstvo u hokeju za amatere održava se svake godine od 1930. godine. Hokej se igra u tridesetak zemalja sveta, a najpopularniji je u Severnoj Americi, Skandinaviji i Rusiji.

Počeci organizovanog rada na razvoju i propagiranju klizačkih sportova u Beogradu zabeleženi su 1936. godine. Tada je beogradski teniski klub (BTK) na svojim terenima na Tašmajdanu, napravio prvu ledenu ploču koja se prostirala preko šest teniskih terena. Sezona je na taj način imala 18–25 klizačkih dana. Sportski klub „Bob“ izradio je klizalište na svojim terenima na Kalemegdanu i osnovao je hokejašku sekciju. Ubrzo su Bob i BTP počeli sa odigravanjem trening utakmica. Prvu javnu utakmicu BTP je organizovao januara 1938. godine. Klizački savez Jugoslavije je osnovan 1940. godine u Beogradu sa sedištem u Ljubljani. Posle II svetskog rata vrlo brzo je došlo do hokejaških sportskih aktivnosti u Beogradu i Vojvodini. Oživela su klizališta na Tašmajdanu i Kalemegdanu, i izgrađeni su tereni u Dalmatinskoj ulici. Početkom 1950. godine formiran je u Beogradu Savez klizačkih sportova Srbije koji od tada radi na unapređivanju ovih sportova u Srbiji i Vojvodini.

Hokej na travi

Igre poput hokeja na travi igrale su se još oko dve hiljade godina p.n.e. Persijanci, Egipćani, Grci i Rimljani ostavili su dokaze koji upućuju na postojanje sporta s lopticom i palicama. Igra se na različite načine razvila u raznim evropskim i azijskim zemljama tokom srednjeg veka. Na mestima gde se igrala na konjima zove se polo. Pravila za savremeni hokej na travi prvi put su ustanovljena u Engleskoj i Škotskoj,

gde je krajem XVIII veka bio veoma popularan šinti (stara keltska igra između dve ekipe od po dvanaest igrača na polju dugom preko sto pedeset metara). Blackheat, prvi klub u hokeju na travi osnovan je 1861. godine u Londonu. Nekoliko godina kasnije odigrane su i prve zvanične utakmice. Hokej na travi za muškarce pojavio se na Olimpijskim igrama 1908. a za žene tek 1980. godine. Sedam evropskih zemalja je 1924. osnovalo Međunarodnu hokejašku federaciju (FIH), koja danas ima sto devetnaest zemalja članica. Pored olimpijskih igara, svetski kup je glavni turnir. Počev od 1971. godine za muškarce, a 1974. za žene, održava se svake četiri godine.

Hokej na travi se u Srbiji pojavio tek posle II svetskog rata, 1949. godine. Tada je na inicijativu Fiskulturnog odbora Beograda i nekolicine studenata DIF-a osnovan prvi klub – Čukarički. Do kraja 1953. godine formirani su još DIF i BASK u Beogradu, Zorka i Zvezda u Subotici. Beogradski i subotički klubovi su već 1950. godine učestvovali na prvenstvu države koje je održano u Zagrebu. Zajednički odbor hokeja na travi za Beograd i Suboticu obrazovan je 1951. godine, u okviru Beogradskog podsaveza. Čukarički i BASK su osnovali i prve ženske ekipe.

Jedrenje

Postoji mnogo vrsta takmičenja u jedrenju u više različitih klasa čamaca na svakom okeanu i po svim vremenskim uslovima. U IV veku p.n.e. Egipćani su koristili snagu vetra za pokretanje splavova od papirusa po Nilu, a Polinežani su upotrebljavali auflegere da bi se njihovi izdubljeni kanui s jedrima, preteče današnjih višetrupnih brodova brže kretali. U starom veku Grci, Rimljani, Feničani i Kinezi poboljšali su kvalitet jedrilica, što su kasnije učinili i Španci, Portugalci, Francuzi i Englezi. Prva regata je održana u Engleskoj 1660. godine, između čamaca koji su pripadali vojvodi od Jorka i Čarlsu II. Godine 1749. princ od Velsa osmislio je trofej za trku jedrilica na ušću Temze. Kup za hiljadu gvineja održan je 1851. godine kada je pobedio američki čamac, što je dovelo do organizovanja čuvenog Kupa Amerike. Tokom XX veka, popularnost jedrenja je i dalje aktuelna. Danas se jedrenje smatra i rekreacijom i visoko razvijenim sportom koji je u programu Olimpijskih igara od prvih Igara u Atini 1896. godine. Međunarodna federacija za jedrenje (ISAF) organizuje i kontroliše sva takmičenja.

U Srbiji se pojavilo jedriličarstvo kao sportska disciplina iz grupe sportova na vodi. U Beogradu je na Savi osnovano društvo „Beograd“ 1934. godine. Društvo "Beograd" je bilo sastavljeno od radnika i činovnika, a godinu dana kasnije osnovan je Ruski jahting klub, čiji su članovi bili imućniji ljudi. Ovi klubovi su imali jedrilice slobodne gradnje, a od 1936. godine posle Olimpijskih igara u Berlinu, pojavljuju se prve sportske jedrilice. Posle II svetskog rata, 1946. godine se formiraju jedriličarska sportska društva "Beograd" i "Ivo Lola Ribar" u Zemunu. Kasnije se formiraju jedriličarski klubovi i broderska društva duž obala Save i Dunava i na jezeru Palić.

Karate

Drevni oblici ove borilačke veštine su se mogli naći kod svih azijskih naroda. Moderni karate se razvio iz kineskih borbenih tehnika i borbene veštine golim rukama koja se upražnjava na ostrvu Okinavi. Danas postoji više od 70 stilova karatea. Funakoši Gićin, osnivač modernog karatea bio je jedan od prvih koji su u Japan doneli znanje i veštine stečene na Okinavi. On je početkom 20. veka stvorio stil šotokan, zasnovan pre svega na školi šorin-rju. Ostali učitelji su takođe razvili svoje stilove. Na primer, Hinori Ocuka, Funakošijev učenik i stručnjak za džiu-džicu, uveo je vado-rju; Čodžun Mijagi je bio nadahnut školom šorej-rju i razvio je godžu-rju, a Masutacu Ojama je stvorio kjokušinkaji, zasnovan na šotokanu i godžu-rjuu. Takmičenja u karateu za muškarce počela su da se održavaju pedesetih godina prošlog veka, a za žene tek osamdesetih godina. Ovaj sport je danas organizovan u nekoliko međunarodnih federacija¹⁷⁴.

Karate kao sport nije bio poznat u našoj zemlji, a ni u drugim evropskim zemljama pre II svetskog rata. Do 1963. godine samo su se pojedinci bavili karateom, učeći iz časopisa i knjiga na engleskom jeziku. Tek je 1963. godine osnovan Univerzitetski karate klub u Beogradu sa 15 članova. Delovao je u okviru Univerzitetskog džudo saveza. Naredne godine su osnovana još tri kluba u Beogradu: Medicinar, Partizan i Radnički. Iste godine je оформljen Karate odbor Srbije, koji je bio u sastavu Džudo saveza Srbije. Prvi predsednik je bio dr Vladimir Jorga. Karate savez Srbije je osnovan 1972. godine. Naši karatisti su na svetskim i evropskim prvenstvima često osvajala jedno od prva tri mesta. Naši najpoznatiji karatisti su bili: Marko Nicović, Ilija Jorga, Dušan Dačić, Radomir Mudrić, Bojana Šumonja, Tatjana Petrović.

Konjički sportovi

Jahanje konja je bilo poznato narodima drevnih civilizacija još 3500 godina p.n.e. Tokom vekova su se usavršavali načini na koje su konji koristili za prevoz, lov, ratovanje i takmičenje. Na antičkim olimpijskim igrama su se na hipodromu održavala brojna konjička takmičenja (jahanje konja i vožnja dvoprega i četvoroprega). I u starom Rimu su bila poznata i veoma posećena hipodromska takmičenja u čuvenom Cirkusu Maksimusu. U XIV veku Evropljani su počeli da se interesuju za teorijske i vojne aspekte konjarstva¹⁷⁵, dok su se Englezi okrenuli više sportskoj upotrebi konja posebno u trkama i lovu. Konje su u Novi svet doveli španski osvajači 1500. godine. Kada su u XIX veku motori počeli da zamenjuju konje u radu i prevozu, sportski aspekti jahanja su postali važniji. Danas popularnost konjskih trka i takmičenja obezbeđuje sredstva za uzgajanje i očuvanje različitih rasa konja. Ova takmičenja su prisutna na Olimpijskim igrama od njihovog početka 1896. godine.

Već se početkom XIX veka u Srbiji, tadašnjem beogradskom pašaluku, održavaju konjske trke. List za privredu i viteštvo "Vitez", donosi 1890. godine članak i niz interesantnih detalja sa trka u Šapcu iz 1829. godine. U knjizi "Putovanje po Srbiji" nemački putopisac Oto Dubislav Pirh opisuje trke u Čacku kojima je prisustvovao

1829. godine. U Beogradu je do prvih trka došlo 1863. godine. Pod imenom "Udruženje oficira za dresuru konja i priređivanje trka" u Beogradu je osnovano 1885. godine naše prvo konjičko društvo. U Šapcu je 1888. godine obrazovano prvo "Kolo jahača". Deset godina kasnije "Kola jahača" su osnovana u Nišu, Kragujevcu, i Zaječaru, a godišnji zbor nešto ranije formiranog srpskog jahačkog društva u Beogradu odlučuje da promeni ime u Dunavsko kolo jahača. Utakmice u pravilnom jahanju i dresuri konja bile su preteče turnirskog sporta kod nas. U to vreme osnovana je u Beogradu prva škola jahanja. Pri državnoj ergeli Ljubičevo obrazovana je 1894. godine "Škola za konjarstvo", koja nekoliko godina kasnije menja naziv u "Škola lakih jahača" orijentisajući se na školovanje kadrova za trke. Tek se pred I svetski rat održavaju takmičenja u turnirskom sportu, galopskim i kasačkim trkama današnjeg tipa. Kasačke trke jednoprežne i dvoprežne prikazane su u Beogradu 1909. godine. Najredovnije se održavaju između dva rata, na Beogradskom hipodromu, sve do 1936. godine. U Topčideru je 1911. godine organizovano prvo javno takmičenje u dresurnom jahanju i preskakanju prepona. U razdoblju između dva rata turnirski sport se sve više razvija i postiže međunarodnu afirmaciju manjih razmera. Posle oslobođenja pri Fiskulturnom savezu Jugoslavije formiran je Odbor za konjički sport, koji 1949. godine postaje samostalna organizacija pod imenom Konjički savez Jugoslavije. Godine 1947. osnovan je Konjički savez Srbije. U Požarevcu se prve nedelje septembra u svakoj sezoni priređuju Ljubičevske konjičke igre, koje su prerasle u jednu od najvećih manifestacija ovog sporta.

Kanu i kajak na mirnim vodama

Kanue i kajake su pre više od 6.000 godina izumeli urođenici iz Kanade i sa Grenlanda, koji su ih koristili kao prevozno sredstvo. U XIX veku ovi čamci počinju da se upotrebljavaju u raznim sportovima uključujući i trke na mirnim vodama. Prvi kanu klub osnovan je u Londonu 1865., a 1924. godine je osnovana Međunarodna kajakaška asocijacija (IRK) u Kopenhagenu. Iste godine su trke na mirnim vodama bile demonstracioni sport na Seni, na Olimpijskim igrama u Parizu. Na Olimpijskim igrama u Berlinu, 1936. godine postaju zvanična olimpijska disciplina. Trke na mirnim vodama su najstariji oblik takmičenja u kanuu i kajaku. Međunarodna kajakaška federacija (ICF), koja je zamenila IRK, osnovana je 1946. godine u Stokholmu. Prva kajakaška takmičenja za žene na Olimpijskim igrama su održana 1948. godine u Londonu. Najvažnija međunarodna takmičenja su Olimpijske igre, svetska prvenstva i takmičenja u svetskom kupu, seriji od šest trka koje se održavaju tokom perioda od dvanaest meseci.

Kajakaštvo se u Srbiji (Jugoslaviji) pojavljuje posle I Svetskog rata. Na kongresu Međunarodne federacije u Beču 1932. godine jugoslovenski kajakaši postaju punopravni članovi ove organizacije. Učestvuju na Prvom svetskom prvenstvu u Pragu 1933. godine, a nešto kasnije i na Olimpijskim igrama u Berlinu 1936. godine. Posle II Svetskog rata kajakaštvo doživljava svoj puni razvoj. Već 1946. godine u sklopu

tadašnjeg fiskulturnog saveza Jugoslavije osniva se komisija za sportsko brodarstvo iz koje će nakon nekoliko reorganizacija biti osnovan Kajakaški savez Jugoslavije 1966. godine. Mirko Nišović i Milan Janić su bili veoma uspešni na Olimpijskim igrama u Los Anđelesu 1984. godine.

Košarka

Igru je izmislio Kanađanin Džejs Nejsmit, na Springfield koledžu u Masačusetsu (SAD). Igra je 1893. prvi put prikazana u Evropi i od tada Evropljani ne prestaju da je igraju. Košarka je svoj olimpijski debi imala na Olimpijskim igrama u Berlinu 1936. godine, godinu dana nakon što je međunarodna košarkaška federacija (FIBA) organizovala prvi evropski šampionat. Širu popularnost košarka je doživela nakon II svetskog rata, najviše zahvaljujući prisustvu američkih vojnika u Evropi. Prva zvanična utakmica u organizaciji Američke Nacionalne košarkaške asocijacije (NBA) odigrana je 1950. godine između Mineapolisa i Sirakuze. Ženska košarka se takođe razvijala u Međunarodnim okvirima i 1976. godine je postala olimpijski sport. Na Olimpijskim igrama u Barseloni 1992. godine se prvi put profesionalni tim takmičio. Američka muška reprezentacija je nastupila sa svojim "Timom snova" (Dream Team).

Košarka se pre II svetskog rata u Srbiji upražnjavala u školama, sokolskim društvima i školskom internatu. Pojavila se zahvaljujući onima koji su sa raznih putovanja donosili novitete u našu zemlju. Prema arhivskim podacima košarka je prvi put prikazana u proleće 1924. godine u Drugoj beogradskoj gimnaziji. Tek posle II svetskog rata došlo je do pune afirmacije košarkaškog sporta u Srbiji. Prvi košarkaši su bili vezani za sportsku aktivnost u Jugoslovenskoj armiji. Posle 1945. godine se osnivaju klubovi: Crvena zvezda, Partizan i dr. Fiskulturni savez Srbije imao je Odbor za košarku, koji je 1949. godine prerastao u Košarkaški savez Srbije. Jedan od najzaslužnijih pionira košarkaškog sporta svakako je pokojni prof. Bora Jovanović, prvi predsednik Košarkaškog saveza Srbije. Košarkaška reprezentacija Jugoslavije je više puta bila osvajač medalja na svim velikim međunarodnim takmičenjima. Pored velikog broja imena zaslužnih košarkaša, ime Borisava Stankovića se izdvaja, jer je pored sportske karijere, dugi niz godina bio generalni sekretar FIBE (1976–2002) i član MOK-a (1988–2005).

Mačevanje

Mačevanje je borički sport u kome se dva protivnika bore floretom, mačem ili sabljom. U nekadašnjim borbama, treninzima i predstavama su se koristila veoma raznovrsna oružja: rimski mač, japanska sablja, turski šimitar (krivi mač), karolinški mač, španski rapir (mač) ili savremeni električni floret. Na jednom egipatskom reljefu iz vremena Ramzesa III prikazani su mačevaoci s maskama i oružjem sa zaštićenim vrhovima. U srednjem veku su bila propisana turnirska pravila. Mačevanje je postalo popularno u Španiji u XV veku, a francuski kralj Šarl IX je osnovao 1567. godine

Akademiju za borbe oružjem. Floret se prvi put javlja u XVII veku. U XIX veku, mada su dvoboji bili zabranjeni i širila se upotreba vatrenog oružja, publika se oduševljavala mačevanjem pod utiskom Diminih i Skotovih romana. U Francuskoj su se učenici obučavali u Žoanvilskoj školi, osnovanoj 1852. godine, i mačevanje je postalo pravi sport. Mačevanje floretom i sabljom bilo je uključeno u prve moderne olimpijske igre, a mač je dodat 1900. godine. Osim elektronskog registrovanja bodova (tuševa), pravila i tehnika mačevanja veoma malo su se promenili od njegovih početaka.

Neposredna blizina Italije, Austrije i Mađarske odrazila se na razvoj sportskog mačevanja u Jugoslaviji. Uža Srbija je bila pod uticajem austrijskog, a Vojvodina pod uticajem mađarskog sistema mačevanja. Prvi kružoci i privatne škole borenja (mačevanja), osnivaju se u Beogradu 1808. godine (iste godine mačevanje se predaje na Velikoj školi u Beogradu), a u Novom Sadu 1853. godine. Usled sve većeg interesovanja za ovaj sport počinju da se stvaraju i klubovi. Prvi mačevalački klub (Prvo sportsko društvo za gimnastiku i borenje) osnovan je u Beogradu 1857. godine. O prvoj veštini mačevanja može se govoriti tek po dolasku tadašnjeg belgijskog šampiona Šarla Dusea u Beograd, koji je postavljen za nastavnika mačevanja na Vojnoj Akademiji u Beogradu. Posle I svetskog rata mačevanje ponovo oživljava, a 1928. godine u Novom Sadu se u Gradskoj većnici održava osnivačka skupština Jugoslovenskog mačevalačkog saveza. Redovno se održavaju prvenstva države, međunarodna takmičenja, takmičenja u vojnim akademijama. Učestvujemo na Olimpijskim igrama 1928. godine u Amsterdamu, i 1936. godine u Berlinu. Izlazi i mačevalački list "Glasilo". Interes za mačevanje prekida II svetski rat. Godine 1946. pri Fiskulturnom savezu Jugoslavije osniva se Mačevalački odbor, da bi se 1949. obnovio raniji Jugoslovenski mačevalački savez, sada Mačevalački savez Jugoslavije. Od 1953. godine Srbija preuzima primat u jugoslovenskom mačevanju po broju klubova, po kvalitetu i po osvojenim prvim mestima na takmičenjima.

Odbojka

Amerikanac Vilijem Dž. Morgan je 1895. godine izmislio novu igru u sali, "mintonet", od koje je nastala odbojka. Ovaj sport je bio osmišljen za radničku klasu, i predstavljao je kombinaciju košarke i tenisa. Pošto su odbojku u Evropu preneli Amerikanci tokom I svetskog rata, ova igra se ukorenila u Istočnoj Evropi, gde je hladna klima pogodovala razvoju aktivnosti u zatvorenim prostorima. Na Olimpijskim igrama 1924. godine u Parizu odbojka je bila demonstracioni sport, a zvanični sport je postala 1947. godine, kada je osnovana Međunarodna federacija za odbojku (FIVB). Dve godine kasnije održano je prvo svetsko prvenstvo u Pragu, a odbojka je postala olimpijski sport na Olimpijskim igrama u Tokiju 1964. godine. Prvi svetski kup odigran je naredne godine u Poljskoj. Svetska liga za muškarce, prva profesionalna struktura koja je obuhvatila čitav svet, osnovana je 1990. godine, a izdržava se od velikih donacija i mnogobrojnih međunarodnih televizijskih prenosa.

Našu zemlju je 1924. godine posetio predstavnik međunarodne organizacije Crvenog krsta Vilijam Viland i tom prilikom demonstrirao nastavnicima gimnastike i sokolskim prednjacima novu igru preko mreže – odbojku. Pre II svetskog rata odbojka se kao takmičarska sportska grana najviše upražnjavala u gimnastičkoj organizaciji Soko. Međutim, kao igra za zabavu i rekreaciju odbojka se pojavljuje na izletima i plažama, a igrali su je svi (mladi i stari, muškarci i žene). Odbojka je bila veoma popularna među avijatičarima, veslačima, planinarima a mnogim sportistima je služila kao dopunski sport. Prvo Svesokolsko prvenstvo u odbojci u našoj zemlji održano je u Beogradu 1936. godine, na letnjem vežbalištu Sokola II na Kalemegdanu. Odbojka je posle oslobođenja veoma brzo počela da se organizovano upražnjava u čitavoj zemlji. Osnivačka skupština Odbojkaškog saveza Srbije, održana je juna meseca 1949. i tada je osnovana i prva srpska liga za muške ekipe. Današnja naša odbojkaška reprezentacija je vlasnik velikog broja medalja sa svih velikih međunarodnih sportskih takmičenja.

Plivanje

Takmičenja u plivanju su bila prisutna u istoriji stare Grčke i Rimskog Carstva. U Japanu su organizovana prva takmičenja u plivanju 1603. godine. Sportska asocijacija prvi put organizuje plivačke mitinge od takmičenja u Londonu, 1837. godine. U Sidneju (Australija) je 1846. godine održano prvenstvo u plivanju na 440 jardi. Plivački klub Metropoliten osnovan je u Londonu 1869. godine a iste godine je taj klub ustanovio i pravila za plivačko nadmetanje. Plivanje u muškoj konkurenciji je uvršteno u program prvih modernih Olimpijskih igara. Trke su se do 1924. godine održavale na moru, kada su prebačene na bazene. Godine 1908. osnovana je Međunarodna plivačka federacija (FINA) sa deset država članica, a te iste godine na Olimpijskim igrama prvi put su održane trke različitim stilovima (leđnim, prsnim i slobodnim stilom). Prve trke u ženskoj konkurenciji održane su 1912. godine. Danas su najznačajnija takmičenja u plivanju Olimpijske igre i svetska prvenstva, koja su međunarodno priznata 1973. godine, a održavaju se svake dve godine, neparnim godinama. Svetska prvenstva u plivanju na kratke staze (u bazenu dužine 25 m) se održavaju od 1993. godine, takođe na svake dve godine, parnim godinama.

Plivački sport u Srbiji počeo je organizovano da se razvija krajem XIX i početkom XX veka. U to vreme samostalnih plivačkih organizacija nije bilo. Ove organizacije bile su veslačko – plivački klubovi viteških društava "Dušan Silni" i odeljenja za plivanje i veslanje u tadašnjoj gimnastičkoj organizaciji "Soko". Od 1910. godine plivačka takmičenja izvođena su u organizaciji tadašnjeg Olimpijskog kluba u Beogradu. Godine 1912. prvi put je u program uvedeno i plivanje za žene. Plivačka aktivnost bila je ograničena samo na Beograd, dok je u ostalom delu Srbije ovaj sport bio slabo razvijen. Posle I svetskog rata plivačku aktivnost i popularizaciju ovog sporta nastavila su tadašnja gimnastička društva "Soko" koja su imala sekcije za plivanje. Kasnije je osnovan plivački klub "Bob" u okviru istoimenog teniskog i

veslačkog kluba u Beogradu. Zatim je formiran veliki broj novih plivačkih klubova. U unutrašnjosti je postojao klub Sloboda iz Titovog Užica. Plivački savez Srbije osnovan je 1939. godine. Po završetku II svetskog rata formiran je 1945. godine plivački odbor koji je tek 1949. prerastao u Plivački savez Srbije. Prvo prvenstvo Srbije održano je u Beogradu 1946. godine, dok je prvo zvanično takmičenje priređeno 1945. u Titovom Užicu, uz učešće Crvene zvezde iz Beograda i domaće Slobode. U Beogradu je prvi klub posle II svetskog rata bio Crvena zvezda, a posle njega su osnovani Železničar, Palilulac, Borac, "BPK", Jugoslavija, Partizan i dr. U Vojvodini su na inicijativu PSS počeli da se osnivaju klubovi: Proleter, Spartak, Senta i dr. Nastojanjem plivačkih radnika a posebno sportskih foruma u Beogradu, plivački sport Srbije dobio je značajno priznanje time što je Beogradu poverena organizacija prvog svetskog prvenstva u plivanju, vaterpolu, skokovima u vodu i umetničkom plivanju 1973. godine.

Rukomet

Rukomet je krajem XIX veka razvio u Nemačkoj Konrad Koh, instruktor gimnastike. Pravila igre utvrdio je Frederik Knudsen 1911. godine u Danskoj. U danskoj verziji tim je brojao sedam igrača, a u nemačkoj verziji jedanaest. Međunarodna amaterska rukometna federacija osnovana je 1928. godine tokom Olimpijskih igara u Amsterdamu. Na Olimpijskim igrama u Berlinu 1936. godine rukomet s timovima od 11 igrača bio je demonstracioni sport, a prva svetska prvenstva za timove od 7 i 11 igrača organizovana su 1938. godine u Nemačkoj, čija je reprezentacija osvojila prva mesta na oba takmičenja. Nekoliko decenija uporedo su postojale obe forme rukometa, ali verzija sa 11 igrača postepeno je nestajala, dok je popularnost verzije sa 7 igrača rasla. Rukomet je pod upravom Međunarodne rukometne federacije (IHF) postao olimpijski sport za muškarce 1972. godine, na Igrama u Minhenu, a za žene 1976. godine, na Olimpijskim igrama održanim u Montrealu.

Pojava i početak razvoja rukometa u Srbiji datira posle završenog II Svetskog rata. Bilo je pokušaja nekih nastavnika gimnastike da u školske programe uvrste i igre koje su bile slične rukometu. Jedna od njih je bila hazena, koja se igrala u nekim sportskim društvima u Beogradu. Zanimljivo je pomenuti da je u hazeni, 1934. godine ženska reprezentacija Jugoslavije osvojila u Londonu svetsko prvenstvo, što je prvi osvojeni svetski šampionat jedne naše ekipe uopšte. Iako je rukomet u našu zemlju preneo još 1933. godine nastavnik fizičkog vaspitanja iz Zagreba dr Vladimir Janković, širi razvoj ovog sporta u celoj zemlji, i u Srbiji počeo je tek posle II Svetskog rata. Bio je to tzv. veliki rukomet. U prvo vreme rukomet su u Srbiji, kao što je to bio slučaj i u drugim republikama igrali srednjoškolci na svojim školskim i međuškolskim takmičenjima. U sportskim organizacijama rukomet se igrao vrlo malo (u Subotici i Staroj Kanjiži) i to su pretežno bile ženske ekipe. Do intenzivnijeg i organizovanijeg igranja rukometa došlo je nakon Prvog saveznog savetovanja za rukomet (1948), koje je održano na inicijativu Fiskulturnog saveza Jugoslavije s

ciljem da planski utiče na razvoj rukometa po republikama. Godine 1948. osnovan je gradski odbor za rukomet FISAS za Beograd, a nešto kasnije i odbor za rukomet pri glavnom odboru FISAS-a za Srbiju, koji je uskoro prerastao u Rukometni savez Srbije. I pored povremenih kriznih perioda, veliki rukomet se u Srbiji uspešno razvijao sve do 1952. godine kada se pojavom malog rukometa (sadašnjeg rukometa) sve više smanjivao broj ekipa velikog rukometa, a naglo povećao broj ekipa malog rukometa. Ovaj "dvoboj" trajao je do 1958. godine, kada je mali rukomet uspeo potpuno da potisne veliki rukomet. Na Olimpijskim igrama u Minhenu 1972. godine, kada je rukomet i uvršten u njihov program, naša reprezentacija je osvojila zlatnu medalju. Rukometašice su na Olimpijskim igrama u Moskvi 1980. godine osvojile srebrnu medalju, a na Olimpijskim igrama u Los Anđelesu 1984. god. i muška i ženska ekipa je osvojila zlatnu medalju.

Rvanje

Rvanje je jedan od najstarijih borilačkih sportova. Bio je sastavni deo vojne obuke mnogih drevnih naroda: Sumeri, Egišćani Grci i dr. U drevnoj Grčkoj je u program antičkih olimpijskih igara prvi put uvršćeno 708. godine p.n.e., gde je bilo glavna disciplina. Rvanje je u to doba bilo brutalan sport koji ima malo sličnosti sa svojim današnjim oblikom. Ovaj sport je 186. godine p.n.e. dospeo u rimske arene u jednom manje nasilnom obliku, a praktikovan je do IV veka kada pada u zaborav. U srednjem veku rvanje se ponovo javlja u Engleskoj, Francuskoj i Japanu. Bilo je na programu prvih modernih olimpijskih igara 1896. godine a danas postoji u dva oblika: kao slobodni stil koji je u olimpijske igre uvršćen 1904. i grčko-rimski stil koji je postao olimpijski sport 1908. godine. Međunarodna federacija ujedinjenih rvačkih stilova (FILA) osnovana je 1912. godine. U novije vreme raste popularnost ženskog rvanja slobodnim stilom. Prvo svetsko prvenstvo održano je 1987. godine, a olimpijski sport postalo je na Igrama u Atini 2004. godine.

Klasični stil rvanja javlja se u Vojvodini još 1885. godine, ali samo kao aktivnost pojedinaca. Dolaskom Nikole Grbića iz Mađarske (1911), osniva se prvi rvački klub –somborski Radnički. Kasnije su formirani klubovi i u ostalim mestima Srbije. To su Jedinstvo (Vršac), Vojvodina (Zrenjanin), Juda Makabi (Novi Sad), Makabi (Subotica i Senta), Dinamo (Pančevo), Radnički i Jugoslavija (Beograd). U njima je bilo oko trista aktivnih takmičara. Rvači su 1924. godine učestvovali na prvenstvu Male Antante, a na Olimpijskim igrama u Berlinu 1936. takmičili su se Nikola Grbić, Antun Fišer i Kalman Kiš. U posleratnom periodu delatnost rvačkih klubova obnavlja se 1946. godine kada su održana prvenstva klubova, gradova, republika i Jugoslavije. Tada je u Beogradu osnovan odbor za boks, rvanje i dizanje tegova. Rvanje se nalazi u okviru Teškoatletskog saveza Jugoslavije od 1949. godine, a bilo je obuhvaćeno savezom teškoatletskih sportova Jugoslavije (rvanje, dizanje tegova i džudo) od formiranja ove asocijacije u Puli, 1955. godine. Tek stvaranjem Saveza Rvačkih sportova Jugoslavije (1962) ovaj sport dobija svoju samostalnu organizaciju.

Među poznatijim našim rvačima koj su osvajali olimpijska i svetska odličja ističu se: Branko Martinović, Stevan Horvat, Branislav Simić i dr. Stevan Horvat je pored olimpijskih i svetskih medalja jedini sportista sa naših prostora koji je još davne 1967. godine dobio medalju za fer-plej.

Skijanje

Skijanje je prisutno oko 4.500 godina. U početku su skije bile ekonomično i efikasno prevozno sredstvo koje je savršeno odgovaralo klimi i planinskim terenima nordijskih zemalja. Skijanje se kao sport razvilo u prvoj polovini XVIII veka u Norveškoj. Godine 1888. norveški istraživač Fritjof Nansen otputovao je na Grenland na nordijskim skijama. To je inspirisalo francuske, švajcarske, nemačke i austrijske planinare da uvoze skije iz skandinavskih zemalja i prošire popularnost ovog sporta u svojim zemljama. Međutim, nordijske tehnike skijanja nisu bile od koristi na planinskim terenima, pa su do kraja XIX veka prilagođene Alpima. Tako je nastalo alpsko skijanje. Međunarodna skijaška federacija (FIS) osnovana je 1924. godine, a 1931. godine je počelo organizovanje skijaških takmičenja u alpskom skijanju. Godine 1936. kombinovana disciplina (spust i slalom) za muškarce i žene je bila uvrštena u program zimskih olimpijskih igara, a 1948. godine na Olimpijskim igrama u Šamoniju, spust i slalom priznati su kao posebne discipline. Velelalom (za muškarce i žene) prvi put se pojavio 1952. godine na Olimpijskim igrama u Oslu, a superveleslalom za muškarce i žene uvršten je prvi put u olimpijske igre 1988. u Kalgariju. Svetski kup, koji se održava svake godine, uključuje dvadesetak disciplina. Svake godine najbolji skijaši sveta takmiče se na svetskim prvenstvima.

Skijanje se u Srbiji pojavilo odmah posle I svetskog rata. Prvo zvanično takmičenje održano je u trčanju na 8 km u organizaciji Srpskog planinarskog društva (SPD) na Avali 1929. godine. Prva mesta su osvojili Olga Popović i njen brat Vojislav. U to vreme je i Soko uneo skijanje u svoj program, pa se i ova organizacija može smatrati zaslužnom za razvoj skijanja u Srbiji. Kada je SPD 1935. godine zbog skijanja izgradilo dom na Kopaoniku, na mestu sadašnjeg doma "Olga Popović-Dedijer", skijanje je preseljeno tamo. Tada je počelo i osnivanje smučarskih sekcija u sportskim klubovima (Jugoslavija, Sever, BUSK, Udruženje studenata planinara u Beogradu). Do rata 1941. godine, zbog slabog znanja alpske tehnike skijanja a i gotovo nikakvog treninga, takmičenja su se održavala uglavnom u trčanju. Do rata su održavani i tzv. tromeči između takmičara Sarajeva, Skoplja i Beograda – na Jahorini, Šari i Kopaoniku. Po oslobođenju, već 1946. godine održano je prvenstvo Srbije na Avali u svim disciplinama. Tada je na Avali bilo dva puta više takmičara nego što ih je bilo na Kopaoniku 1941. (40). Pošto je u toku rata dom na Kopaoniku bio razrušen, prvenstvo je 1947. godine bilo održano na Radočelu, 1948. na Goliji, a kada je 1949. obnovljen dom na Kopaoniku takmičenja su ponovo tamo preseljena. Smatrajući da se alpsko skijanje u Srbiji ne može podići na viši nivo samo skijanjem na Kopaoniku, tragalo se za pogodnijim terenima u Srbiji i otkrivana je 1953. godine Brezovica na Šari. Prva uspinjača na Kopaoniku izgrađena je 1964. a na Brezovici 1967. godine.

Skijaški skokovi podrazumevaju spust niz skakaonicu, a potom što je moguće duži let u određenom stilu i pod kontrolom sudija. Sport je nastao u Norveškoj u XIX veku kao jedna od disciplina na zimskim karnevalima. Zvanično je priznat 1892. godine ustanovljavanjem Kraljevskog kupa, koji je norveška kraljevska porodica dodeljivala pobjedniku godišnjeg takmičenja u Holmenkolenu. Sport se proširio na Severnu Ameriku, a nakon toga i na ostale krajeve sveta. Pošto ih je prihvatila Međunarodna skijaška federacija (FIS), skijaški skokovi našli su se na programu prvih zimskih olimpijskih igara u Šamoniju (Francuska) 1924. godine, a danas su jedna od najprestižnijih disciplina za stanovnike Severne Evrope. Iako skijaški skokovi u ženskoj konkurenciji nisu zastupljeni na olimpijskom nivou, žene učestvuju na kontinentalnim kupovima.

Kada su 1936. i 1937. godine izgrađene skakaonice na Avali (20m), u Košutnjaku (40m), počelo se i sa skokovima u Srbiji, ali se skakalo sa običnim turističkim smučkama, s kakvim se takmičilo i u trčanju i u alpskim disciplinama.

Stoni tenis

Ovaj brzi sport s reketom se igra sa lakim lopticama na najmanjoj od svih igračkih površina. Osmišljen u Velikoj Britaniji osamdesetih godina XIX veka, stoni tenis je svoj sadašnji oblik stekao 1900. godine, kada su počele da se proizvode loptice od celuloida, koje je iz Sjedinjenih Država uvezio Englez Džejms Gib. Prema zvuku koji loptice proizvode pri odbijanju, ova igra je nazvana "ping pong". To ime patentirano je u Sjedinjenim Državama, pa su Evropljani sport nazvali stonim tenisom. Međunarodna stonoteniska federacija (ITTF) osnovana je u Berlinu 1926. godine, kada je održano i prvo svetsko prvenstvo. Mađari, Česi i Englezi dominirali su ovim sportom do pedesetih godina prošlog veka, kada su primat preuzeli Japanci i Kinezi koji su sve do 1979. godine u ovu igru unosili najveći broj tehničkih i taktičkih inovacija. Mada su evropski i azijski igrači (muškarci) od osamdesetih godina XX veka izjednačeni po kvalitetu, ženskim stonim tenisom od 1971. godine dominiraju isključivo igračice iz azijskih zemalja. Stoni tenis postao je olimpijski sport u Seulu 1988. godine.

Stoni tenis je u Srbiju došao iz Mađarske i delimično iz Austrije (preko Slovenije i Hrvatske). Otuda vrlo rano Sombor postaje najjači centar. Tu je maja 1928. godine osnovan prvi Stonoteniski savez Jugoslavije. Povremena takmičenja održavaju se već 1926. godine, upravo u vreme kada je osnovana Međunarodna stonoteniska federacija (ITTF). Svetska prvenstva počinju 1927. godine, a jugoslovenski igrači na njima učestvuju od 1929. godine (deceniju kasnije u Kairu je Jugoslavija osvojila drugo mesto u svetu). U Beogradu se još 1945. godine osniva klub u Crvenoj Zvezdi. Zatim dolazi do formiranja većeg broja klubova među kojima su Milicionar (kasnije Železničar), Grafičar i dr. Stonoteniski savez Srbije osnovan je 21. marta 1951. godine i razvija bogatu delatnost u svim krajevima Srbije. Najpoznatiji srpski stonoteniseri su bili: Tibor Harangoza, Milivoje Karakašević, Zoran Kalenić, Tatjana Jačmenica, Gordana Perkućin.

Streljaštvo

Prvo vatreno oružje napravljeno je krajem XV veka, ali se streljaštvo tek u XIX veku razvilo u sport. Princip je isti za sve discipline: potrebno je koristeći vatreno oružje, pogoditi statičnu ili pokretnu metu. Početkom XIX veka, u Engleskoj, Old Hats Club razvio je sistem pucanja u pokretnu metu. Kada je Kolt 1836. godine izumeo obrtni cilindar došlo je do porasta popularnosti streljaštva. Uskoro su napisana i prva pravila za takmičenja, a u Švajcarskoj su osnovana prva sportska udruženja. Godine 1860. živi golubovi, koji su do tada korišćeni kao mete, zamenjeni su glinenim golubovima koji su izbacivani pomoću posebne mašine. Streljaštvo u muškoj konkurenciji je bilo u takmičarskom programu na prvim modernim olimpijskim igrama u Atini 1896. godine. Streljaštvo u ženskoj konkurenciji postaje olimpijska disciplina tek 1984. godine. Međunarodna unija za streljaštvo je osnovana 1907. a 1988. godine ova organizacija prerasta u Međunarodnu federaciju za streljačke sportove (ISSF). Svetska prvenstva se održavaju svake četiri godine smenjujući se sa Olimpijskim igrama. Takmičenja u streljaštvu su podeljena u tri glavne kategorije: sačmara, puška i pištolj.

Streljaštvo je u Srbiji organizovano počelo sa aktivnostima još 1851. godine, osnivanjem prve streljačke družine u Beogradu. Ubrzo su organizovane streljačke družine u Zaječaru, Valjevu, Kragujevcu, Nišu, Pirotu. U Novom Sadu je osnovana streljačka družina još davne 1790. godine, a u Pančevu 1813. godine. Prva državna prvenstva u streljačkom sportu održana su u Kragujevcu 1947., 1948. i 1949. godine. U nastupajućem periodu se osetio snažan razvoj streljaštva u Beogradu i Novom Sadu. Goran Maksimović, Jasna Šekarić, Aranka Binder, Aleksandra Ivošev i Stevan Pletikosić su osvajači Olimpijskih medalja.

Tenis

Moderni tenis ima korene u staroj francuskoj igri paume, čija su pravila napisana u Parizu 1592. godine. Engleski major Volter Klopton Vingfield rukovodio se tim pravilima kada je 1874. godine patentirao igru tenis, a dvadeset pet pravila za igru definisano je 1875. godine. Prvi šampionat održan je u Vimbldonu, predgrađu Londona 1877. godine, a prva međunarodna prvenstva održana su u Sjedinjenim Državama 1881., u Australiji 1905. i u Francuskoj 1925. godine. Tenis se igrao na prvim Olimpijskim igrama modernog doba, u Atini 1896. godine. Povučen je sa olimpijskih borilišta posle 1928., a vraćen je 1988. godine. Od 1913. godine o ovom sportu brine Međunarodna federacija za tenis na travi koja je 1977. godine prerasla u Međunarodnu tenisku federaciju (ITF). Tenis se igra u muškim singlovima, ženskim singlovima, muškim parovima, ženskim parovima i mešovitim parovima.

Prvi teniski klubovi u Srbiji osnivaju se još pre I svetskog rata: na Paliću 1902. godine, u isto vreme u Subotici i Vranju, a u Beogradu 1912. godine. Posle rata do 1930. godine izgrađuju se teniski tereni i formiraju klubovi u Senti, Somboru, Vršcu, Novom Sadu, Zemunu, Beogradu (Slavija, Šumadija, BTK i Bob). Osnivači

klubova u predratnom periodu bili su uglavnom trgovci, veleposednici, bankari, fabrikanti. Prihode za izdržavanje klubova obezbeđivale su mecene, a jedan deo se ubirao od visokih članarina, od ulaznica za pojedine priredbe i sl. Prema dostupnoj dokumentaciji se broj članova po klubovima kretao od 50 do 100, a bio je i veliki broj počasnih članova. Tenis je bio skup sport i nepristupačan radničkoj pa i srednjoškolskoj omladini. Međutim, bilo je slučajeva da su tenis igrali, a kasnije bili dobri takmičari i reprezentativci, dečaci iz radničkih porodica. Oni su počinjali kao skupljači lopti. Tako su postali teniseri Ištvan Laslo, Ljubiša Radovanović, Franja Čik. Od 1930. pa do 1941. godine tenis se u Srbiji brže razvijao. Pre rata za reprezentaciju u Devis–kupu igrali su Dunderski, Balaš, Popović i Radović. Odmah posle Drugog svetskog rata tenis se u Srbiji ponovo organizuje. Osnivaju se sekcije i odbori. Osnivači tenisa u Vojvodini su bili Milenko Babović, Kosta Kovačević, Laslo Nađ, i dr, a u Beogradu i Srbiji Ljubiša Jovanović, Dragi Dukić, Mile Bojović. Teniski savez Srbije formiran je 1948. godine. Danas u Srbiji tenis je veoma popularan zahvaljujući pre svega nastupima naših tenisera na svim velikim Gren slem i Čelendž turnirima. Najpoznatiji naši teniseri su: Sonja Požeg, Slobodan Živojinović, a trenutno – Novak Đoković, Ana Ivanović, Jelena Janković, Janko Tipsarević, Nenad Zimonjić i dr.

Vaterpolo

Vaterpolo je sport koji se igra loptom u bazenu. Prva igra loptom u vodi odigrana je oko 1840. godine, kada su igrači opkoračili bure i veslom gurali loptu prema голу. Sličnost ove igre sa polom koji se igra na konjima dovela je do imena vaterpolo. Prva pravila napisana su oko 1870. godine. Krajem XIX veka, vaterpolo se razvio u igru kakvu danas poznajemo. Pravila su objedinjena 1908. godine, kada je osnovana Međunarodna plivačka federacija, a zatim su promenjena. Vaterpolo je postao više tehnička nego fizička igra, zasnovana na brzini, dobrim plivačkim sposobnostima i timskom duhu. Sistem s dvojicom sudija uveden je na Olimpijskim igrama u Montrealu 1976. godine. Paralelno sa olimpijskim igrama FINA organizuje svetsko prvenstvo svake četiri godine i svetski kup svake dve godine, uključujući i vaterpolo za žene (od 1979. u okviru svetskog kupa i od 1986. u okviru svetskog prvenstva). Vaterpolo za muškarce uveden je u program Olimpijskih igara 1900. godine u Parizu, i po tome je ekipni sport s najdužim stažom u istoriji olimpijskih igara, dok je vaterpolo za žene postao zvanični olimpijski sport u Sidneju 2000. godine.

U predratnim i posleratnim godinama vaterpolo je u Srbiji bio usko vezan za plivački sport. Čak su u većini slučajeva vaterpolo ekipu sačinjavali plivači koji su se dopunski bavili ovim sportom. U Beogradu je tako, posle I svetskog rata osnovan vaterpolo klub u okviru teniskog i veslačkog kluba "Bob". Danas je vaterpolo u Srbiji zahvaljujući odličnim plasmanima reprezentacije na Olimpijskim igrama, svetskim i evropskim prvenstvima postao veoma atraktivan i perspektivan sport. Naši najpoznatiji vaterpolisti su: Mirko Sandić, Siniša Belamarić, Aleksandar Šoštar, Petar Trbojević, Aleksandar Šapić, Aleksandar Ćirić, Dejan Savić, Danilo Ikodinović.

Veslanje

U drevna vremena su Egipćani, Feničani, Grci i Rimljani organizovali trke galijama na prirodnim vodenim putevima. Rimljani su bili poznati po borbama na galijama koje su organizovali na veštačkim jezerima u amfiteatrima posebno prilagođenim za ova nadmetanja. Prve savremene veslačke regate organizovane su u Engleskoj u XVIII veku. Trke čamaca između studenata univerziteta Oksford i Kembridž koje su prvi put održane 1829. godine su uvele veslanje među takmičarske sportove. Prva engleska regata, Hinli Rojal, održana je 1839. godine, a popularnost ovog sporta proširila se na Francusku u isto vreme. U Sjedinjenim Državama su 1852. godine univerziteti Harvard i Jel održali prve trke čamaca nalik onima između dva britanska univerziteta. U međuvremenu, sport je nastavio da se širi po Evropi, i 1892. godine osnovana je Međunarodna veslačka federacija (FISA). Četiri godine kasnije, 1896. godine, veslanje se prvi put pojavilo na Olimpijskim igrama. Veslanje u ženskoj konkurenciji je uključeno u takmičarski program Olimpijskih igara 1976. godine u Montrealu. Prvo svetsko prvenstvo u muškoj konkurenciji održano je 1962., a prvo prvenstvo za žene je održano 1974. godine. FISA prati veslački sport i organizuje međunarodna prvenstva.

Veslački sport u Srbiji ima bogatu tradiciju. Još 1872. godine u Novom Sadu je osnovana prva veslačka organizacija pod nazivom "Veslačko – vatrogasno društvo". U Velikom Gradištu se 1884. godine formiralo veslačko društvo, zatim u Novom Sadu 1885. godine veslački klub Danubijus, u Zrenjaninu 1889. godine veslački klub Triton i Visokoškolsko veslarsko društvo u Beogradu. Posle I svetskog rata sa radom nastavljaju Danubijus i Triton. Od 1921. do 1936. godine osnovani su Dunav u Pančevu (1921), Beograd (1922), Sartid u Smederevu (1924), Veslačka sekcija Bob kluba u Beogradu, Galeb u Zemunu (1928), Veslačko–pecačko–plivački klub Dunav u Beogradu (1922), Smederevo (1934) i Sekcija jadranske straže u Obrenovcu (1936). U periodu posle II svetskog rata veslanje je napredovalo i mnogi veslači iz Srbije su učestvovali na najvećim međunarodnim takmičenjima.

6.3.3. Olimpijski sport

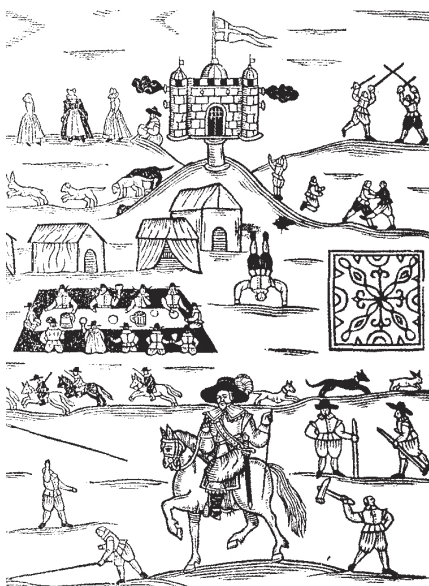
Posle ukidanja antičkih olimpijskih igara, dosta vekova je proteklo dok se shvatio njihov značaj. Stari Grci su tokom odvijanja Igara poštovali Sveti mir (ekeheriju), što je podrazumevalo da se svi ratovi prekidaju tokom održavanja Igara. Danas se čelnici MOK-a zalažu takođe za olimpijsko primirje. Važno je istaći da su one razvijale sportski duh i borbu koju danas možemo povezati sa fer plej nadmetanjem. Brzim razvojem političkih, ekonomskih, socijalnih, kulturnih i drugih uslova Olimpijske igre su danas postale jedna od najznačajnijih pojava savremene fizičke kulture.

Pokušaji obnavljanja Olimpijskih igara

U doba humanizma i renesanse su ućeni ljudi ukazivali na veliku političku, ekonomsku, socijalnu i ideološku ulogu antićkih Olimpijskih igara u Grćkoj. Međutim, ti rani pokušaji su bili bez većeg uspeha.

U Engleskoj je 1604. godine, Robert Dover organizovao takmićenja koja su se zvala “Doverove Olimpijske igre” ili “Kotsvoldske igre” zbog mesta održavanja (sl. 52). Ove igre su se održavale svake četiri godine i trajale su po nekoliko dana. Na njima su mogli da učestvuju takmićari oba pola. Takmićilo se u atletskim nadmetanjima, rvanju i konjićkim nadmetanjima. Pored ovih sportskih, organizovana su takmićenja u pevanju i sviranju, kao i šahu. Doverove Olimpijske igre su bile veoma popularne, jer su se i nakon smrti Dovera organizovale sledećih sto godina.

Sl. 52 Plakat na kome su prikazane takmićenja
na Kotsvoldskim igrama

Olimpiju je 1766. godine otkrio Englez Rićard Ćendler. Kako je Grćka u to vreme još uvek bila pod turskom okupacijom nisu nastavljena dalja otkopavanja. Grćka je nezavisnost dobila 1828. godine. Ubrzo su francuski naućnici i arheolozi poćeli sa iskopavanjima u Olimpiji. Zbog ilegalnog iznošenja grćkih arheoloških dobara, Grci su uz pomoć nemaćkog profesora Ernesta Kertisa uspeli da zašite svoje kulturno blago. Nakon ostvarene saradnje između Grćke i Nemaćke, iskopavanja u Olimpiji su otpoćela 1875. godine, i aktuelna su i danas. Arheološko otkriće je povećalo interesovanje za ove Igre. Javili su se novi pokušaji njihovog obnavljanja.

U Švedskoj, u Helsinkiju je jedan od Lingovih ućenika osnovao olimpijsku asocijaciju. Ova asocijacija je organizovala Olimpijske igre 1834. i 1836. godine. Na

Igrama se takmičilo u sličnim sportovima kao i na antičkim olimpijskim igrama. Pobjednici su dobijali lovorov venac.

U Grčkoj su stanovnici sela Letrino, koje se nalazi u blizini Olimpije, želeći da proslave dobijanje nezavisnosti, pokušali da organizuju takmičenja i svečanost na Svetoj olimpijskoj stazi¹⁷⁶, ali nisu uspjeli u toj namjeri.

U toku svog nacionalnog preporoda, Grci su želeli da obnove antičke Olimpijske igre. Kako je stara Olimpija još uvek bila zatrpana nanosima šljunka i peska, pokušali su tu ideju da sprovedu u Atini. Kralj Oton I je 1858. godine izdao "Kraljevski olimpijski ukaz", kojim se najavila obnova Olimpijskih igara. U Atini su 1859. godine održane prve takve igre na kojima se nadmetalo u više disciplina: trčanju, skokovima u dalj i motkom, bacanju koplja i diska, plivanju, veslanju, jahačkim trkama i trkama kola. Pobjednici su za nagradu dobijali maslinov venac i novčane nagrade. U posebnoj zgradi – Zapeonu, su se održavala muzička i pesnička nadmetanja. Sledeće Igre koje su trebale da se održe 1863. godine, nisu održane. Na tek otkrivenom stadionu u podnožju Akropolja, gde su se održavale Panatenejske igre, 1870. godine su održane sledeće Olimpijske igre. Ove Igre su održane još tri puta i to: 1875. godine, 1888. i 1889. godine. Igre iz 1889. godine su bile pod utiskom arheoloških iskopavanja u Olimpiji kojima je rukovodio profesor Ernest Kertis. Ova iskopavanja su dala novi podsticaj organizatorima Igara. U to vreme domaća i svetska javnost poklanja sve više pažnje ovim događajima, međutim Grci žele da Igre zadrže lokalni karakter. U međuvremenu, za ovu ideju počeli su da se interesuju mnogi inostrani pedagozi i ideolozi.

U Engleskoj su se u isto vreme organizovale i održavale Venločke olimpijske igre (Wenlock Olympic Games). Njihov osnivač je bio dr W. P. Bruks. Ove Igre se bez prekida održavaju od 1850. godine, pa do danas, i to svake godine. Igre predstavljaju lokalni narodni festival na kome mogu da učestvuju takmičari oba pola i svih uzrasta. Pored sportskih takmičenja, organizuju se mnoga takmičenja zabavnog karaktera i prateće svečanosti. O ovim Igrama je pisao Pjer de Kuberten još 1890. godine. Sa dr Bruksom je kontaktirao i razmenjivao ideje neposredno pred obnavljanje Olimpijskih igara, u periodu kada je svoju zamisao o značaju njihovog obnavljanja trebalo da izloži na Svetskom sportskom kongresu u Parizu.

Osnivački kongres Međunarodnog olimpijskog komiteta

U obnovi Olimpijskih igara značajnu ulogu je imao francuski baron Pjer de Kuberten (1863–1937), pedagog, diplomata, pisac pedagoških i istorijskih rasprava (sl. 53). Još na I međunarodnom kongresu za fizičko vaspitanje, koji je održan 1889. godine u Parizu, istakao se kao organizator i rukovodilac Kongresa. Na Kongresu je stekao bolji uvid u razvoj fizičkog vaspitanja i sporta. Na proslavi petogodišnjice osnivanja Saveza francuskih društava za atletski sport, koja je održana 1892. godine u Parizu, Kuberten je kao generalni sekretar ove organizacije izneo predlog o potrebi internacionalizacije sporta, organizacijom zajedničkih takmičenja za više grana sporta

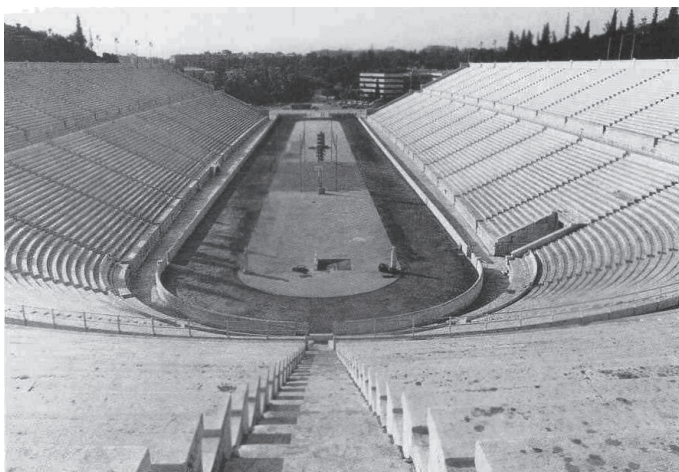

i to pod nazivom Olimpijske igre. Predlog je bio prihvaćen, i određena je tročlana komisija u sastavu – prof. W. M. Sloun sa Princeton univerziteta iz SAD, M. C. Herbert – predsednik Amaterskog atletskog udruženja u Engleskoj i sam Pjer de Kuberten, koja je imala obavezu da obrazloži opravdanost ovakvog predloga. Na sledećoj sednici Saveza francuskih društava za atletski sport, koja je održana 1893. godine, predlog Komisije je prihvaćen i doneta je odluka da se naredne godine sazove Međunarodni kongres na kome bi se donela odluka o obnavljanju Olimpijskih igara.

Sl. 53 Pjer de Kuberten

Na Međunarodnom sportskom kongresu, koji je održan od 16. do 23. juna 1894. godine u Parizu, u prostorijama Univerziteta Sorbona, prisustvovalo je oko 2000 zainteresovanih, među kojima je bilo 79 delegata, službenih predstavnika iz 12 država Evrope i Amerike, dok je Australija u pisanoj formi dala svoju saglasnost. Nakon višednevnog zasedanja Kongres je jednoglasno doneo zaključak o obnavljanju Olimpijskih igara. Formiran je Međunarodni olimpijski komitet (MOK) – Comite International Olympique (CIO), od 16 članova. Za predsednika je izabran Grk Dimitrios Vikelas, a za sekretara, Pjer de Kuberten. Odlučeno je da se prve Olimpijske igre održe 1896. godine u Atini (sl. 54), zemlji koja je kolevka antičkih Olimpijskih igara, a ubuduće da se održavaju svaki put u drugoj državi.

Sl. 54 Stadion u Atini gde su održane i moderne Olimpijske igre

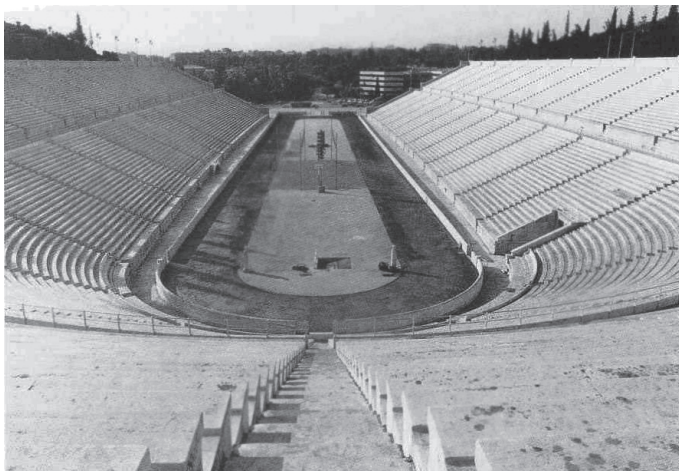
Moderne Olimpijske igre su zasnovane na sledećim principima:

- ✧ Zadržan je antički četvorogodišnji ritam održavanja Igara,
- ✧ Pravo učestvovanja imaju samo amateri¹⁷⁷,
- ✧ Na Igre moraju biti pozivane sve nacije,
- ✧ Da sadržaj Igara bude moderan sport i
- ✧ Da se proglašenje pobednika odvija uz sviranje nacionalne himne.

Na Kongresu je doneta odluka da program Igara čine sledeći sportovi:

- ✧ Atletski sportovi (trčanje, skokovi, bacanje diska i dizanje tereta),
- ✧ Sportovi na vodi (plivanje, veslanje i jedrenje),
- ✧ Ostali sportovi (konjički sport, mačevanje, rvanje, boks, gimnastika, biciklizam i streljaštvo) i
- ✧ Takmičenje u modernom petoboju

Od samog početka organizovanja Olimpijskih igara, javila se želja da se uz sportska takmičenja održavaju i takmičenja u umetnosti, u skladu sa težnjom i idealima

Sl. 54 Stadion u Atini gde su održane i moderne Olimpijske igre

antičkih olimpijskih igara. Ta ideja je bila ostvarena u periodu od V do XIV Olimpijskih igara (1912–1948). U tom periodu su se održala takmičenja u umetničkom petoboju koji je obuhvatao književnost, slikarstvo, vajarstvo, arhitekturu i muziku.

Olimpijske igre su se vremenom razvile u najveću sportsku manifestaciju na svetu. Učestvovati na njima, predstavlja najveću čast za svakog sportistu.

Olimpijske igre

Olimpijske igre su sportsko takmičenje koje se organizuje svake četiri godine. Period između dvaju Olimpijskih igara se naziva olimpijada. Simbol Olimpijskih igara predstavlja pet isprepletenih krugova (sl. 55)

Sl. 55 Olimpijski simbol

Međunarodni Olimpijski Komitet (MOK) je organizacija koja se nalazi na čelu Olimpijskog pokreta. Sadašnji predsednik MOK-a je Belgijanac Žak Rog, koji je 2001. godine preuzeo ovu funkciju od Huan Antonia Samarana. Sve organizacije koje su uključene u Olimpijski pokret deluju po pravima i načelima Olimpijske povelje. MOK u saradnji sa Međunarodnim sportskim federacijama, Nacionalnim Olimpijskim Komitetima i Organizacionim Komitetom Olimpijskih igara sarađuje po pitanjima organizacije Olimpijskih igara, sprovođenja olimpijskih principa i dr. Profesor E. Kastratović ističe da „odgovornost i zasluge za rasprostranjenost olimpijskog pokreta pripadaju ponajviše Međunarodnom olimpijskom komitetu”¹⁷⁸. Predsednici MOK-a su od 1894–2007. godine bili:

Dimitrios Vikelas, Grčka, 1894–1896.
Baron Pjer de Kuberten, Francuska, 1896–1925.
Grof Henri de Baile–Latou, Belgija, 1925–1942.
Zigfrid Edstrum, Švedska, 1946–1952.
Ser Ejvori Brendidž, SAD, 1952–1972.
Lord Majkl Moris Kilanin, Irska, 1972–1980.
Huan Antonio Samaran, Španija, 1980–2001.
Žak Rog, Belgija, 2001–

Misija i uloga MOK-a je da:

- ✦ Obezbeđuje redovno održavanje Olimpijskih igara,
- ✦ Podstiče saradnju, organizaciju i razvoj sporta i sportskih takmičenja,
- ✦ Obezbeđuje unapređenje mera čiji je cilj jačanje jedinstva Olimpijskog pokreta,
- ✦ Učestvuje u aktivnostima na širenju mira, angažuje se u zaštiti prava članova Olimpijskog pokreta,

- ✧ Podstiče jačanje uloge žena u sportu i to na svim nivoima i u svim strukturama,
- ✧ Podržava i podstiče unapređenje sportske etike,
- ✧ Predvodi borbu protiv dopinga.

Do I svetskog rata je održano pet Olimpijskih igara (OI). Igre koje se ne održe iz nekog razloga, se broje, odnosno olimpijski ciklus se ne prekida, pa su se VII po redu OI održale 1920. godine, u Antverpenu. Od 1920. godine pa do 1936. godine, Igre su se nesmetano održavale, da bi opet zbog rata bile prekinute, ali ovaj put zbog II svetskog rata. Od tada se održavaju redovno. Sledeće OI koje će se održati u Pekingu 2008. godine biće 29. po redu. U tabeli br. 2 je dat pregled održanih Letnjih OI, kao i gradovi koji su bili domaćini.

Tabela br. 2. Pregled održanih Letnjih Olimpijskih igara

Redni broj LOI	Godina	Grad domaćin
I	1896.	Atina
II	1900.	Pariz
III	1904.	Sent Luis
IV	1908.	London
V	1912.	Stokholm
VI	1916.	Berlin – nisu održane
VII	1920.	Antwerpen
VIII	1924.	Pariz
IX	1928.	Amsterdam
X	1932.	Los Anđeles
XI	1936.	Berlin
XII	1940.	Helsinki – nisu održane
XIII	1944.	London – nisu održane
XIV	1948.	London
XV	1952.	Helsinki
XVI	1956.	Melburn
XVII	1960.	Rim
XVIII	1964.	Tokio
XIX	1968.	Meksiko
XX	1972.	Minhen
XXI	1976.	Montreal
XXII	1980.	Moskva
XXIII	1984.	Los Anđeles
XXIV	1988.	Seul

XXV	1992.	Barselona
XXVI	1996.	Atlanta
XXVII	2000.	Sidnej
XXVIII	2004.	Atina
XXIX	2008.	Peking

Olimpijske igre su se prema zastupljenosti sportskih grana razdvojile na Zimske i Letnje, 1924. godine. Prve Zimske OI su održane 1924. godine u Šamoniju. Pete Zimske OI koje su trebale da se održe 1940. godine u Saporu, nisu održane zbog II svetskog rata, kao što nisu mogle ni Igre planirane za 1944. godinu u Kortini d' Ampeco. Letnje i Zimske OI su se održavale u istoj kalendarskoj godini, zaključno sa 1992. godinom. Zbog obimnog olimpijskog programa, MOK je doneo odluku da se razdvoje termini njihovog održavanja. Sledeće zimske OI su održane 1994. godine u Lilehameru, i od tada one se opet održavaju u svom četvorogodišnjem ciklusu. U tabeli br. 3 je dat pregled održanih Zimskih OI i gradova koji su bili domaćini.

Tabela br. 3. Pregled održanih Zimskih Olimpijskih igara

Redni broj ZOI	Godina	Grad domaćin
I	1924.	Šamoni
II	1928.	Sent Moric
III	1932.	Lejk PlesiMorice
IV	1936.	Garmiš – Partenkirhen
V	1948.	Sent Moric
VI	1952.	Oslo
VII	1956.	Kortina d'Ampeco
VIII	1960.	Skvo Veli
IX	1964.	Insbruk
X	1968.	Grenobl
XI	1972.	Saporo
XII	1976.	Insbruk
XIII	1980.	Lejk Plesid
XIV	1984.	Sarajevo
XV	1988.	Kalgari
XVI	1992.	Albertvil
XVII	1994.	Lilehamer
XVIII	1998.	Nagano
XIX	2002.	Solt Lejk Siti
XX	2006.	Torino
XXI	2010.	Vankuver

Od 1960. godine u Rimu, se dve nedelje nakon završenih letnjih OI, na istim sportskim borilištima, hendikepirani sportisti nadmeću na svojim, Paraolimpijskim igrama.

Prema broju učesnika koji su učestvovali na Olimpijskim igrama može se pratiti razvoj samih Igara. Na Prvim OI u Atini, bilo je 245 učesnika¹⁷⁹ iz 14 država. Na XXIX OI, koje su se održale takođe u Atini, učestvovalo je preko 10000 sportista oba pola iz 201 države. Broj sportova/sportskih disciplina se takođe, vremenom povećavao. Na I OI u Atini sportisti su se takmičili u 43 sportske discipline, dok se na XXIX OI, takođe u Atini, takmičilo u 301 sportskoj disciplini.

Olimpijske igre na žalost, nisu bile pošteđene političkog uticaja tokom svog modernog razvoja. Olimpijski pokret nije mogao uvek da sprovede ideju i principe Olimpizma. Tokom I i II svetskog rata nisu mogle da se održe zbog ratnih zbivanja. Zatim, na OI u Berlinu 1936. godine, Adolf Hitler je zloupotrebio Igre za propagandu svoje stranke i politike. OI koje su se održale 1972. godine u Minhenu se pamte po najtragičnijem događaju, kada su Palestinski teroristi ubili 11 Izraelskih sportista, i to u Olimpijskom selu. Na OI koje su se održavale u periodu od 1976. do 1988. godine, zbog rasnih i političkih podela je došlo do bojkotovanja Igara od strane pojedinih država. Najmasovniji bojkot je bio na Igrama u Moskvi 1980. godine. Zbog Sovjetske vojne invazije na Avganistan 65 država je odustalo od učešća na njima.

Jedan od principa Olimpizma prilikom obnavljanja OI se odnosio na pravo učešća samo sportista amatera. Međutim, vremenom je ovo načelo prevaziđeno, i od OI koje su se održale 1992. godine u Barseloni, dozvoljeno je učešće i profesionalnim sportistima.

Danas je doping jedan od najvećih problema sporta, a samim tim i takmičenja koja se odvijaju na Olimpijskim igrama. Međunarodni Olimpijski Komitet u saradnji sa Svetskom Antidoping Agencijom (WADA) je poveo oštru borbu protiv upotrebe dopinga. Iako je zabranjeno upotrebljavati nedozvoljena stimulaturna sredstva, mnogi sportisti su se oglašili o ovu zabranu u želji za postizanjem rekorda. U Atini 2004. godine je diskvalifikovano 23 sportista.

Olimpijski pokret u Srbiji

Olimpijske igre su izazvale zanimanje srpske javnosti od samog početka svog modernog ciklusa. Na I Olimpijskim igrama, koje su održane 1896. godine u Atini, prisustvovala je srpska službena delegacija na čelu sa kraljem Aleksandrom Obrenovićem. Njegov boravak u Atini, sastanak sa svim članovima MOK-a i prisustvo na sportskim takmičenjima je zabeleženo u srpskoj štampi, što je indirektno uticalo da se pažnja srpske javnosti usmeri na same Olimpijske igre. Njegovo zvanično prisustvo na Igrama je obeleženo sviranjem srpske himne i podizanjem zastave Kraljevine Srbije. Iako Srbija nije učestvovala u samim takmičenjima, prisustvo kralja je imalo značajnu ulogu za razvoj olimpizma u Srbiji.

S. Todorović navodi da je samo nekoliko meseci posle osnivanja Međunarodnog olimpijskog komiteta (Pariz, 23. jun 1894.), za čijeg je prvog predsednika izabran Grk Dimitrios Vikelas, i Srbija podnela pismeni zahtev da bude primljena u članstvo. Međutim, kako je u to vreme sekretar MOK-a bio Mađar Ferenc Kemenji, nije podržao njen prijem, jer se tome protivio Mađarski olimpijski komitet¹⁸⁰. Austrougarska monarhija je iz političkih razloga pravila probleme Srbiji i na Olimpijskim igrama 1912. u Stokholmu, ali tada ipak nije mogla da spreči njen ulazak u MOK.

Burni politički događaji i dinastijski sukobi koji su zahvatili Srbiju krajem XIX i početkom XX veka, su sprečili da se iskoriste saznanja sa Olimpijskih igara u Atini, za brži razvoj olimpijske ideje i unapređenja sporta. Nakon stabilizacije političkih prilika u Srbiji, ponovo se javlja interesovanje za razvoj sporta, a naročito olimpizma. Srpski oficiri koji su se početkom XX veka školovali u Francuskoj, gde su se upoznali sa olimpijskim pokretom, po povratku u zemlju, nastojali su da sprovedu ideju olimpizma u Srbiji. Organizovali su raznovrsna sportska takmičenja koja su često nazivana olimpijskim. U mnogim gradovima se osnivaju „Olimpijski klubovi“ za organizaciju ovakvih takmičenja.

U Valjevu su 1906. godine priređena „olimpijska“ takmičenja uglavnom u lakoj atletici, u vreme održavanja Olimpijskih međuigara u Atini, zbog čega je beogradski list „Štampa“ napisao da se taj grad „trudi da postane srpska Olimpija“. Temelj za širenje olimpijskog pokreta u Srbiji bila je tzv. „Srpska olimpijada“ koja je održana 1908. godine na Adi Ciganliji u Beogradu. Takmičilo se u trčanju, skoku u vis, bacanju koplja, diska i kladiva, veslanju, plivanju i dr. Priređena je maratonska trka u plivanju od Umke do Ade Ciganlije u dužini od 16 km. Najveća i najpopularnija je bila „pešačka utrka“ koja je organizovana 1910. godine od Obrenovca do Beograda.

Sl. 56 Svetomir Đukić

Brojni olimpijski klubovi i popularnost lokalnih olimpijskih takmičenja su podstakli osnivanje centralnog „Srpskog olimpijskog kluba“ 23.02.1910. godine u Beogradu. Predsednik Kluba je bio general u penziji, Nikodije Stevanović, a direktor Kluba kapetan Svetomir Đukić (sl. 56). Klub je organizovao mnogobrojna takmičenja, ali najznačajnija aktivnost je bilo osnivanje tzv. „mesnih odbora“ po gradovima Srbije¹⁸¹.

Tendencija Srpskog olimpijskog kluba je bila učlanjenje u Međunarodni olimpijski komitet i učestvovanje na Olimpijskim igrama u Stokholmu 1912. godine. Do tada su srpski sportisti osvajali medalje pod tuđim zastavama¹⁸². Kvalifikacijom dvojice srpskih atletičara – sprintera Dušana Miloševića i maratonca Dragutina Tomaševića, za učešće na V Olimpijskim igrama u Stokholmu, i prijemom Srpskog olimpijskog kluba u Međunarodni olimpijski komitet, Srbija se konačno samostalno uključila u moderan olimpijski pokret. Prijemom u MOK Srpski olimpijski klub je promenio naziv u Srpski olimpijski komitet. Srpski olimpijski

komitet (SOK) je uključen kao 28. nacionalni komitet u sastav MOK-a, a Svetomir Đukić je primljen za stalnog člana u čijem sastavu je bio do 1948. godine.

Zbog I svetskog rata je usporen rad Srpskog olimpijskog komiteta, jer su većinu njegovih članova činili oficiri srpske vojske. Srpski olimpijski komitet je osnivanjem nove države 1919. godine naslednim automatizmom priznat kao Jugoslovenski olimpijski komitet. Rasformiravanjem jugoslovenskih republika 90. godina je svakoj od njih pripalo članstvo u MOK-u. Ime Jugoslovenski olimpijski komitet je nosio sve do 2003. godine kada je postao Olimpijski komitet Srbije i Crne Gore. Od 2006. godine ponovo nosi naziv Olimpijski komitet Srbije (OKS).

Sportisti Srbije su učestvujući na Olimpijskih igrama osvojili veliki broj zlatnih, srebrnih i bronzanih medalja.

6.3.4. Regionalni sport

Pored Olimpijskih igara, svetskih prvenstava, studentskih igara – Univerzijada, u svetu su se organizovali i drugi regionalni sportski pokreti u cilju unapređenja međunarodnog sporta/takmičenja.

Svetske igre su internacionalni sportski događaj koji je prvi put održan 1981. godine. U programu ovih Igara se nalaze i oni sportovi koji nisu uključeni u program Olimpijskih igara. Svetske igre organizuje Međunarodna asocijacija za svetske igre pod patronatom Međunarodnog olimpijskog komiteta. Neki od sportova koji su bili u programu svetskih igara postali su olimpijski (kao na primer triatlon), a neki su u prošlosti bili olimpijski sportovi, ali više nisu (kao vučenje konopca). Za izbor sportova na prošlim svetskim igrama korišćen je kriterijum koji je usvojio MOK 12. avgusta 2004. godine. S obzirom na stav MOK-a da ograniči Olimpijske igre na 10.000 učesnika, malo je verovatno da će neki od ovih sportova postati olimpijski. Neki od sportova koji se održavaju na svetskim igrama su: orijentiring, bodi-bilding, dizanje tereta, plivanje sa perajima, skvoš, skijanje na vodi i dr. Na Svetskim igrama prisutni su sportovi koji se mogu održavati u već postojećim objektima koje ima na raspolaganju grad-domaćin, nikakvi dodatni objekti se ne grade za igre. Sledeće Svetske igre će se održati 2009. godine u Kaosungu (Tajvan).

Azijske igre su sportski događaj koji se sastoji od više sportova i održavaju se svake četvrte godine. Na njima učestvuju sportisti iz cele Azije. Igre kontroliše i reguliše Olimpijski Savez Azije pod nadzorom MOK-a. Medalje se dodeljuju za svaku disciplinu počevši od 1950. godine. XV Azijske igre su održane 2006. godine u Kataru. Azijske igre su nastale da bi pokazale jedinstvo i saradnju između tri nacije: Japana, Filipina i Kine. Prve Istočnoazijske igre su održane u Manili 1913. godine. Druge Istočnoazijske nacije su se priključile kasnije. Igre su prekinute 1928. godine kada je Japan napao Kinu i aneksirao Filipine. Posle II svetskog rata veliki broj nezavisnih zemalja je želeo da se organizuje novi način takmičenja. Za vreme XIV Olimpijskih

igara u Londonu, Indijski predstavnik MOK-a, Guru Dup Sandhi, je predložio sportskim liderima Azijskih timova ideju da se održi diskusija o održavanju Azijskih igara. Oni su se složili da formiraju Azijsku Atletsku Federaciju. U februaru 1949. godine Azijska Atletska Federacija je formalno formirana i nazvana je Federacija Azijskih Igara. Odlučeno je da se prve Igre održe 1951. godine u Nju Delhiju i da će Azijske igre biti regularno održavane svake četiri godine.

Ideja za organizovanje **Pan Američkih Igara** rezultat je kontinuiteta održavanja Centralnih Američkih Igara, prvi put organizovanih 1920. godine. Godine 1932. prvi planovi su bili načinjeni za Pan Američke Igre i Pan Američka Sportska Organizacija je bila ustanovljena. Prve Igre su održane zvanično u Buenos Airesu, ali II svetski rat ih je odložio do 1951. godine. Od tada Igre se održavaju svake četvrte godine, sa učešćem svih novih disciplina za preko preko 5000 sportista iz 42 zemlje. Bilo je pokušaja održavanja Pan Američkih Zimskih Igara takođe, ali bez većeg uspeha. Planirane Igre za 1989. godinu su bile odložene za godinu dana kasnije usled loših vremenskih prilika, jer su u to vreme samo Alpske igre mogle biti održane. Igre 1993. godine su bile potpuno odložene, i od tada Pan Američke Zimske Igre nisu bile održavane.

Igre Komonvelta su multisportski događaj koji se održava svake četiri godine i na kojima učestvuju elitni sportisti Komonvelta. Prve ovakve Igre poznate pod imenom Igre Britanske Kraljevine su održane 1930. godine. Naziv Igara se menjao tokom vremena više puta da bi od 1978. godine bile poznate pod imenom Igre Komonvelta. Iako na ovim Igrama učestvuju sportisti iz samo šest zemalja (Australija, Kanada, Engleska, Novi Zeland, Škotska i Vels), one su zbog učešća najboljih sportista veoma zanimljive.

Balkanske igre su sportsko takmičenje koje se od 1930. godine organizuje svake godine između zemalja Balkanskog poluostrva. Ideje o organizovanju sportskih takmičenja na prostoru Balkana su bile usmerene u pravcu međusobnog zbližavanja i razvoja sporta na ovom području. Od početka ovih Igara nisu sve balkanske zemlje bile uključene u njih. Od 1936. godine na ovim Igrama učestvuju sve zemlje sa Balkana, među kojima i naša zemlja.

Arktičke zimske igre su osmišljene da bi sportisti subpolarnog severa mogli da se takmiče u uslovima u kojima žive. Prve Igre su održane 1970. godine u Yellowknife-u na Severozapadnoj teritoriji Kanade. Učesnici ovih Igara su sportisti Jukona, Aljaske i Severozapadnih teritorija Kanade, Rusije, Norveške, Švedske i Finske. Od tada se redovno održavaju u različitim mestima i sa sve većim bojem takmičara. Igre se održavaju svake dve godine a u njihovom programu su zastupljeni sledeći sportovi: alpsko skijanje, badminton, košarka, biatlon, kros kontri, trke pasa sankama, umetničko klizanje, gimnastika, hokej na ledu, snowboarding, stoni tenis, odbojka, rvanje i dr.

Frankofonske igre spajaju narode i regije sveta kojima je francuski zajednički jezik. Pored sportskih takmičenja veoma su važni prateći kulturni sadržaji. Godine

1997. održano je sedam umetničkih takmičenja (vajarstvo, fotografija, slikarstvo, pripovedaštvo, tradicionalne igre, književnost i pevanje), a bilo je samo četiri sporta u kojima su se takmičili muškarci (boks, džudo, fudbal i atletika) i četiri sporta u kojima su se takmičile žene (džudo, košarka, atletika i tenis). Za domaćina Igara 2009. godine izabran je Bejrut.

Poznate su i *Afričke Frankofonske igre* za hendikepirane (JAPHAF). Igre se održavaju svake dve godine za nekoliko kategorija hendikepiranih lica: lica sa fizičkim, psihičkim, vidnim, mentalnim i sa slušnim poteškoćama. U takmičarskom programu se nalaze sledeći sportovi: streličarstvo, afričko tradicionalno rvanje, košarka, rukomet, stoni tenis, trke invalidskim kolicima, ručni fudbal, dizanje tereta i sedeća odbojka.

X Games su multisportske igre koje se održavaju jedanput godišnje sa fokusom na ekstremne sportove. X Games se emituju na ESPH (sa dodatnim izdanjem na ABC) i podeljene su na dve sezone: zimske, koje se održavaju u januaru ili februaru, dok se letnje održavaju obično u avgustu. Održavaju se u različitim gradovima svake godine. Takmičari izvode performanse u različitim kategorijama i stilovima, takmičeći se za medalje. Takmičenja su potpomogla da svi ekstremni sportovi postanu popularni. Zbog velikog uticaja ovih Igara i popularnosti takmičara X Games su često mesto za oboravanje rekorda i neviđene trikove.

Pored navedenih regionalnih sportskih takmičenja poznate su i: Panafričke igre, Panarabijske igre, Mediteranske igre, Tihookeanske igre, Kanadske igre, Nordijske igre, Olimpijske igre za gluvoneme i dr.

REZIME

Temelji modernog sporta su postavljeni u Engleskoj donošenjem pravila, nastankom klubova i saveza i utvrđivanjem sistema takmičenja. Pored postojećih sportskih grana koje su nastale još u staro doba, a u savremenom dobu su dobile samo potvrdu kroz definisanje svojih pravila, javljali su se novi sportovi u različitim državama. Moderan razvoj sporta je zahtevao osnivanje međunarodnih saveza i federacija.

Tokom XX veka se razvojem i raspostiranjem skoro svih oblika fizičke kulture širom naše planete javlja tzv. savremeni sportski pokret. Dolazi do pojave novih sportskih grana, formiranja sve većeg broja sportskih klubova, sportskih saveza i međunarodnih sportskih saveza. Osnivaju se ustanove za školovanje stručnih kadrova. U savremenom društvu su prisutni: masovni, vrhunski, olimpijski i regionalni sportski pokret. Fizičko vaspitanje i sport u školama i na univerzitetu, zatim globalna sportska takmičenja poput modernih Olimpijskih igara, Univerzijada, Svetskih i kontinentalnih takmičenja u određenoj sportskoj grani su svojom pojavom i razvojem veoma brzo dovela do pojave profesionalizma i komercijalizacije sporta. U savremenom dobu, sport je zauzeo veoma značajno mesto kao planetarni fenomen.

Sport, kao poseban oblik ljudske aktivnosti, je u toku svoga istorijskog razvoja često oslikavao ekonomsku, socijalnu, pa i političku dimenziju društva. Imajući u vidu da je u skoro svim periodima istorije čovečanstva profesionalizacija sporta, dovodila do negativnih pratećih pojava u sportu, može se zaključiti da nije uputno ponavljati greške, već ih preduprediti. Razmatrajući perspektivu sporta u 21. veku, svetski priznati edukatori su prepoznali problem i rešili su da XXI vek posvete dečijem sportu.

ENDNOTE

164. Gillet, B. (1960): str. 62.
165. Kasnije se SSSR raspao.
166. U Južnoj Americi, Aziji i Australiji su se održavala prvenstva.
167. Naziv federacije je promenjen 1965. godine.
168. Naziv federacije je promenjen 1949. godine.
169. Naziv federacije je promenjen 1946. godine.
170. Đ. Stefanović (2006): str. 19.
171. Šiljak, V.; Mijatović, S.; Čilerdžić, V. (2007): str. 4.
172. Šiljak, V.; Fragiadakis, G. (2007): str. 1.
173. Mijatović, S (2006): Fizička kultura u Srbiji posle I Svetskog rata, str. 609.
174. Zbog velikog broja međunarodnih karate federacija, ovaj sport još uvek nije pristupio međunarodnom olimpijskom pokretu i nije uvršten u takmičarski program Olimpijskih igara.

175. U srednjem veku samo su u Vizantiji bila održavana hipodromska takmičenja.
176. Sveta staza ili Sveti put je bio put od Elisa do Olimpije kojim su u drevna vremena, atlete i sudije dolazili u Olimpiju.
177. Samo u mačevanju su smeli da se takmiče profesionalni sportisti.
178. E. Kastratović (2004): str. 146.
179. Na I Olimpijskim igrama su pravo učešća imali samo muškarci.
180. S. Todorović (2003): str. 26.
181. Do 1912. godine oformljeno je 33 olimpijskih mesnih odbora po Srbiji.
182. Momčilo Tapavica je 1896. g. na OI u Atini osvojio treće mesto u tenisu pod Austrougarskom zastavom; Milan Neralić je osvojio treće mesto u mačevanju na OI koje su održane 1900. g. u Parizu pod Austrijskom zastavom; Đuro Stantić je osvojio zlatnu medalju na OI koje su održane 1908. g. u Londonu pod Ugarskom zastavom.

PITANJA

1. Kako i kada su nastali međunarodni sportski savezi?
2. Koje su međunarodne sportske organizacije bazirane na religijskoj osnovi?
3. Šta karakteriše masovni sport?
4. Koja su obeležja školskog sporta u svetu, a koja u Srbiji?
5. Šta predstavljaju i kako su nastala univerzitetska sportska takmičenja?
6. Šta je vrhunski sport?
7. Koji su bili pokušaji obnavljanja Olimpijskih igara?
8. Kada, kako i gde je doneta odluka o obnavljanju modernih Olimpijskih igara?
9. Na kojim principima su zasnovane moderne Olimpijske igre?
10. Šta su Olimpijske igre i koja organizacija je na čeku olimpijskog pokreta?
11. Koliko je Olimpijskih igara do sada održano i kako je tekao njihov razvoj?
12. Da li je Srbija imala predstavnika na I Olimpijskim igrama u Atini 1896. godine?
13. Kako se razvijao olimpijski pokret u Srbiji?
14. Kada je osnovan Srpski olimpijski klub?
15. Kada je Srpski olimpijski komitet primljen u Međunarodni olimpijski komitet?
16. Ko je bio prvi član MOK-a iz Srbije?
17. Kakav je bio dalji razvojni put Srpskog olimpijskog komiteta?
18. Koja su najpoznatija regionalna sportska takmičenja?
19. Koje su prateće pojave modernog sporta?
20. Kakva je perspektiva sporta u XXI veku?

LITERATURA

1. Bulonj, P. (1984): *Olimpijski duh Pjera de Kubertena*, Narodna knjiga, Beograd.
2. Enciklopedija fizičke kulture, (1975): I tom od A–O, JLZ, Zagreb.
3. Enciklopedija fizičke kulture, (1975): II tom od P–Ž, JLZ, Zagreb.
4. Gillet, B. (1960): *Histoire du sport*, prevod sa francuskog Karla Budora, Matica Hrvatska, Zagreb, 1970.
5. Ilić, S.; Mijatović, S. (2006): *Istorija fizičke kulture*, DTA Trade, Beograd.
6. Ivanović, S.; Čolić, L. (1999): *Ko je general Svetomir Đukić*, NIP Glas Javnosti, Beograd.
7. Kastratović, E. (2004): *Osnove menadžmenta sa menadžmentom u sportu*, Institut za razvoj malih i srednjih preduzeća d.o.o., Beograd.
8. Kun, L. (1982): *Istorija fizičke kulture i sporta*, prevod sa mađarskog V. V. Stolbova, Raduga, Moskva.
9. Mechikoff, R. A.; Estes, S.G.: *A history and Philosophy of Sport and Physical Education – From Ancient Civilizations to the Modern World*, WCB – McGraw–Hill, San Diego State University, USA.
10. Radan, Ž. (1981): *Pregled historije tjelesnog vježbanja i sporta*, Školska knjiga, Zagreb.
11. Radoš, J. (2005): *Filozofija sporta*, Učiteljski fakultet Sombor, DNS „logos“, B. Palanka.
12. Sajmon, L. R. (2006): *Fer–plej, Etika sporta*, JP „Službeni glasnik“, Beograd.
13. Stefanović, Đ. (1992): *Atletika 1 – Nastanak i razvoj atletskih disciplina*, Samostalno izdanje autora, Beograd.
14. Stefanović, Đ. (2006): *Teorija i praksa sportskog treninga*, FSFV Univerziteta u Beogradu, Loznica.
15. Šiljak, V.; Fragiadakis, G. (2007): *Istorija fenomena dopinga na olimpijskim igrama*, III Međunarodna konferencija “Menadžment u sportu”, Zbornik radova, Fakultet za menadžment u sportu UBK, Beograd.
16. Šiljak, V.; Mijatović, S.; Čilerdžić, V. (2007): *Signifikantnost školskog sporta u istoriji ljudskog društva*, FIS Komunikacije, Niš.
17. Todorović, S. (2003): *Srpski olimpijski komitet (1910–1920)*, Sportski savez Srbije, Beograd.
18. Fortin, F. (2000): *Sports, The Complete Visual Reference*, A Firefly Book, Ontario.
19. Savez organizacija za fizičku kulturu Srbije (1973): *Sport u Srbiji*, Sportska knjiga, Beograd.

www.olympic.org

www.eurolympic.org/home.htm

www.aafla.org

www.asoif.com

www.ioa.org.gr

www.olympiaka.com

www.olykamp.org/isoh

www.olympic.org/uk

www.culture.gr/2/21/211/21107a/og/games.html

Glava VII

Primeri naučnog istraživanja u istoriji sporta

PRIMER I

Takmičenje žena u antičkoj Grčkoj

PRIMER II

Trening trkača u antičkoj Grčkoj

7. PRIMERI NAUČNOG ISTRAŽIVANJA U ISTORIJI SPORTA

Naučno istraživanje u oblasti istorije sporta treba da postoji, zato što se na taj način dolazi do naučnih saznanja koja treba da pruže što verodostojniji odgovor na posmatrani problem sportskog fenomena. Ono podrazumeva korišćenje odgovarajuće metodologije istraživanja, koja između ostalog pruža mogućnost pristupu izvorne građe. To predstavlja izazov za istraživača, zato što neko novo otkriće treba da se objasni, protumači, kritikuje i sl. Za bolje razumevanje prethodno rečenog navode se dva primera istraživanja iz oblasti istorije sporta.

Primer I

Takmičenje žena u antičkoj Grčkoj

Mr Violeta Šiljak, profesor, XIII beogradska gimnazija, ul. Lješka 47, 11030 Beograd

Poznato je da je Grčka prihvaćena kao kolevka civilizacije, da su sve oblasti kulture, nauke, kao i sporta najvećim delom potekle iz nje. Takođe, uvaženo je mišljenje u široj javnosti da velika sportska takmičenja počinju sa prvim Olimpijskim igrama održanim 776. g. p.n.e O ženama i njihovim sportskim aktivnostima u antičkoj Grčkoj se jako malo zna. Njihovo učestvovanje na sportskim manifestacijama toga doba ne može se meriti sa muškim, ali u svakom slučaju nije zanemarljivo. Iako su učestvovanja i pobeđe žena ovekovečene u istim istorijskim izvorima gde i pobeđe muškaraca, može se reći da je njihova uloga zapostavljena do današnjih dana, kada je savremena žena srušila skoro sve barijere između polova učestvujući u skoro svim sportovima kao i muškarci. U otkrivanju sebe kao takve, pretpostavka je da žele da saznaju više o svojoj prošlosti, tj. učestvovanju na sportskim takmičenjima.

Tako je još u doba Kritske civilizacije (3000–1450 g. p.n.e) uloga žene u sportskim nadmetanjima bila na visokom nivou. Na osnovu autentičnih materijala (delovi fresaka, razne figurice, slike sa vaza i dr.) pronađenih na arheološkim nalazištima u Knososu na Kritu¹, utvrđeno je koji su sportovi bili zastupljeni u Minojskom periodu.

Preskakanje bikova je bilo popularno takmičenje², u kome su učestvovali žene³ i muškarci. Takmičenja su održavana u arenama, gde su se devojke u naskoku, rukama hvatale za rogove bika i napravivši premet napred doskakale na njega, što je veoma slično današnjoj varijanti preskoka preko konja u gimnastici⁴. Takva akrobatska veština je zahtevala visok nivo utreniranosti⁵.

Takmičenje žena u plesu uz pratnju muzike⁶ bilo je takođe vrlo popularno u Minojskom periodu⁷.

Sredinom XIII veka p.n.e u poduhvatu putovanja brodom argonauta na Kolhidu po zlatno runo Kalidonskog vepra, učestvovala je i jedna žena – Atalanta (Atalanth) iz Arkadije⁸. Na tom putu, argonauti su učestvovali na trodnevnim takmičenjima posvećenim smrti dolonskog kralja Kizika. Na njemu je ravnopravno učestvovala i Atalanta. Kaže se da nije imala dostojnog protivnika u trčanju. Po povratku, na pogrebnim svečanostima održanim u čast ftijotidskog kralja Jolka održane su još jedne igre, gde je Atalanta pobedila Peleja u rvanju. Na istim igrama bila je i pobednica u skoku u dalj. Sve ovo govori, da je ona bila izuzetna ličnost, ne samo u odnosu na pripadnice svoga pola, već i u odnosu na muškarce, i to ne obične smrtnike, već junake.

Zajedničko za sve Panhelenske igre je bilo to da su pravo učešća imali Grci iz celog sveta i to kao takmičari ili posmatrači. To su bile: Olimpijske igre, najpoznatije od svih, održavane od 776 g. p.n.e do 394. g.n.e., zatim Pitijske koje su započele oko 582. g. p.n.e i trajale do 300. g.n.e., Nemejske od 573. g. p.n.e do 394. g.n.e. i Istmijske koje su počele u periodu od 582–570 g. p.n.e i trajale do 394. g.n.e. Postoje istorijski izvori koji ukazuju da su žene učestvovale na svim Panhelenskim igrama, ali su dosta oštećeni, pa nedostaje ili ime pobednice, ili ime igara, ili disciplina u kojoj je pobedila i slično.

Žene su se takmičile u trčanju u Olimpiji na tzv. Herejama koje su bile organizovane u čast boginje Here⁹. One se nisu održavale u isto vreme kad i muške, već ili mesec dana ranije ili mesec dana kasnije u odnosu na njihove igre. U Herejama su učestvovala mlade devojke Elide. Pauzanije, putopisac iz II veka n.e., navodi da su bile podeljene u tri kategorije¹⁰. Najmlađe su se prve takmičile. Pobednica bi obično bila isprošena od strane nekog od pobednika na muškim igrama. Nisu sačuvane liste pobednica na Herejama, međutim, ime Hloris je jedino koje se pominje u istorijskim izvorima¹¹. Ona je prva žena koja je pobedila na Herejama i bila je sestričina Pelopsova.

Devojke su se takmičile u trčanju na istom stadionu gde i muškarci ali na stazi od 500 stopa (za 1/6 kraćoj od muške), što je iznosilo 160 m. U trci su imale raspletenu kosu, bile obučene u kratke haljine tzv. hitone sa jednim golim ramenom i dojkom. Dobijale su istu nagradu kao i muškarci (venac od maslinove grane i parče mesa od žrtvovane krave), kao i pravo da im se urežu imena na statuama koje su bile postavljene u Herinom hramu.

Poznato je da je ženama zakonom bilo zabranjeno prisustvo na takmičenjima Olimpijskih igara. Sledila je kazna bacanja istih sa planine Tipaj¹². Da svako pravilo ima svoj izuzetak potvrdila je Kalipatira, koja je prisustvovala takmičenju svoga sina Pizirodosa u rvanju, i to kao trener. Smrću muža bila je prinuđena da sama nastavi sa treniranjem sina, koji je i pobedio na tim olimpijskim igrama, što govori o njenom odličnom poznavanju treninga. Ona je prurušena ušla na stadion. Ali, kada joj je sin

postao pobednik, kao i svaka majka, nije mogla da izdrži, već je potrčala ka njemu i otkrila se. S obzirom da je višestruko porodično bila povezana sa prethodnim poznatim olimpijskim pobednicima¹³, oprosteno joj je, ali od tada su i takmičari i treneri morali goli ući na stadion.

Žene su kao vlasnici konja, na muškim igrama bile i pobednice, jer se u početku igara smatrao za pobednika vlasnik a ne jahač.

Kiniska, Eurileoni, Vilistihi, Kasia Mnasitea, Timareta i Teodota Antifanos su imena žena pobednica, jer su njihova kola sa dva ili četiri upregnuta konja pobedila u Olimpiji¹⁴. Zanimljivo je istaći da je Kiniska bila kći Spartanskog kralja Arhidama i sestra Agesilajeva. Pobede je postigla 396. i 392. g. pre n.e u trci četvoroprega ždrebaca. Na pronađenom crnom mermernom postolju u Olimpiji stajao je sledeći zapis:

*Kraljevi Sparte bili su moji očevi i braća
ali kako sam svojim kolima i olujnim konjima ja, Kiniska,
osvojila nagradu, postavljam svoj lik ovde
i ponosno objavljujem da sam od svih grčkih žena
prva ponela venac.¹⁵*

Vilistihi iz Makedonije je pobedila 268. g. p.n.e u trci četvoroprega ždrebaca, četiri godine kasnije je pobedio i njen dvopreg ždrebaca. Kasija iz Elide u 21. g.n.e., takođe pobeđuje u trci četvoroprega ždrebaca.

Pitijske igre su se održavale u čuvenom proročištu – Delfima. Prilikom arheoloških iskopavanja pronađena je baza na kojoj se pretpostavlja da su bila tri kipa posvećena trima sestrama Trifozi, Hedeji i Dionisiji, gde je uklesano da su bile pobednice raznih igara, od kojih je jedino Trifoza pobedila u trčanju na Pitijskim igrama. Hedeja je bila pobednica na više svetkovina, u Istmiji u trci borbenih kola, u Nemeji i Sikionu u trčanju. Dionisija je pobedila u Istmiji i Epidaurusu u trčanju¹⁶.

U Nemeji je zabeležena kao pobednica u trci četvoroprega ždrebaca i Verenike II, kraljica Egipta.

U Istmiji su pobednice bile već prethodno pomenute tri sestre (Trifoza, Hedeja i Dionisija). Iako su pobeđivale na različitim takmičenjima, njihov otac je podigao statue u Delfima¹⁷ njima u čast.

Status žena u antičkoj Grčkoj se ne može generalizovati, jer je svaki polis imao svoje zakone, uređenje, a i takmičenja su se održavala u različitim vremenskim periodima. Tako su se Atina i Sparta dosta razlikovale. Spartanci su ceo svoj život podredili državi, a Atinjani su se bavili politikom, filozofijom i umetnošću. U Atini nije zabeleženo veliko interesovanje žena za sport, dok je potpuno drugačija situacija bila u Sparti.

Trke sa upaljenim bakljama u vidu štafeta (lampadidromia) su se održavale u mnogim gradovima antičke Grčke u okviru verskih svečanosti, a najvažnije su bile

u Atini u okviru Velikih Panatenejskih igara. U trčanju su učestvovalе sve uzrasne grupe¹⁸ oba pola, dok su na primer, u Vranronianu na Atici trčale samo devojke¹⁹.

Spartanke su bile veoma aktivne u mnogim sportovima. S obzirom na državno uređenje Sparte, od devojaka se zahtevalo da vežbaju zajedno sa muškarcima, da bi kasnije tako zdrave i snažne imale i zdraviji porod koji je mogao da služi svojoj državi. Takav zakon je postavio kralj Likurg u IX veku p.n.e u usmenoj formi i prenosio se sa kolena na koleno. Zajedno sa muškarcima, devojke su vežbale i takmičile se u trčanju, rvanju, bacanju diska, bacanju koplja, pankrationu (kombinacija boksa i rvanja), boksu, lovu, jahanju i mačevanju.

Prema Reese & Rickerson /10/ čak se i Menelajeva žena²⁰, lepa Helena – zbog koje je počeo Trojanski rat, pre udaje za njega takmičila u trčanju što je opisao Grčki pesnik Teokritos.

Koliko su se devojke iz Sparte ozbiljno pripremale za takmičenje u trčanju vidi se po jednoj od vežbi.. Naime, jedna od pripremniх vežbi za takmičenje je bila i tzv. bibasis – zabacivanje potkolenice do glutealne regije, koja se i danas koristi u sprinterskom trčanju²¹.

Osim Panhelenskih igara koje su bile svehelenske, stari Grci su održavali brojne svetkovine u slavu raznih božanstava ili događaja vezanih za neku zajednicu. Takmičilo se u atletici, poeziji i pevanju. Devojke su na njima imale svoju šansu da se iskažu u takmičenjima. Takmičenje žena u antičkoj Grčkoj nije još uvek dovoljno istraženo. Način pripreme za takmičenje, ishrana i dr. su oblasti koje utiču na samu takmičarsku aktivnost, tako da bi buduća istraživanja trebalo usmeriti u tom pravcu.

ENDNOTE

1. Otkriće i sva iskopavanja na Kritu je obavio sir Arthur Evans (1851–1941) najvećim delom u prvoj deceniji XX veka.
2. Pretpostavka je da su takmičenja sa bikovima imala religiozni karakter na proslavama u čast boginje plodnosti Majke Božje, a kasniji pisci su joj dali ime "Gospođa za sportove" – Μουρατιδη, I. /8/, σελ.167.
3. Žene su bile poreklom iz aristokratije.
4. Καϊμακαμης, Β., Στεφανιδης, Π. & Γκογκου, Μ. /7/, σελ.16.
5. Kada je svetski prvak iz 1998. godine u jahanju bikova, Ted Nuce iz Oakdale–a u Kaliforniji, bio upitan da li je moguće izvesti tako nešto, rekao da jeste, sa akrobatama i dobro utreniranim, odnosno dresiranim bikom, Reese, A.; Rickerson, I.V. /10/ p.48.
6. Tada se koristio vrlo popularni instrument – lira sa sedam žica. Kao rezonator je služio kornjačin oklop (Abraham, Dž., /1/, str.285).
7. Μουρατιδη, I. /8/, σελ.167.
8. Cermanović–Kuzmanović, A i Sreјović, D. /2/,str. 58; Ćirić, A. /4/ str. 27–29; Ristić, S. /11/, str. 53–54.

9. Christopoulos, G.; Bastias, J. /3/, p. 82; Gardiner, E. N. /5/, p. 38–40.; Reese, A. C.; Richerson, I. V. /10/ p. 72.
10. Puzanije /9/, V,16, str. 398.
11. Reese, A. C.; Richerson, I. V. /10/, p. 84.
12. Puzanije /9/, V, 6, str. 376.
13. Bila je ćerka Dijagore sa Rodosa višestrukog olimpijskog pobednika. Braća su joj bili pobednici, a i muž.
14. Reese, A.C.; Richerson, I. V. /10/, p. 92, 94, 96.
15. Ćirić, A. (1996), str. 198.
16. Reese, A.C.; Rickerson, I. V. /10/, p. 120.
17. Pitijске igre u Delfima su, posle Olimpije, bile druge po važnosti od svih Panhelenskih igara.
18. Danas bi to odgovaralo kategorijama pionira, juniora i seniora.
19. Γιαννακη, Β.Θ. /6/ σελ.170–171.
20. Sin Mikenskog kralja Atreja i Krićanke Aerope, brat Agamemnonov.
21. Reese, A.C.; Rickerson, I.V. /10/ p.157.

LITERATURA

1. Abraham, Dž. (2001): OKSFORDSKA ISTORIJA MUZIKE, (prevod sa engleskog M. Zatkalik), Clio, Beograd.
2. Cermanović–Kuzmanović, A; Sreјović, D. (1992): LEKSIKON RELIGIJA I MITOVA DREVNE EVROPE, Savremena Administracija, Beograd.
3. Christopoulos, G.; Bastias, J. (1976): THE OLYMPIC GAMES, Ekdotike Athenon S.A., Athens.
4. Ćirić, A. (1996): IGRE U OLIMPIJI, Vreme knjige, Beograd.
5. Gardiner, N. (1910): GREEK ATHLETIC SPORTS AND FESTIVALS, Macmillan, London.
6. Γιαννακη, Β. Θ. (1998): ΙΣΤΟΡΙΑ ΦΙΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ, ΠΑΙΑΝΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ, Αθηνα.
7. Καϊμακαμης, Β., Στεφανιδης, Π. & Γκογκου, (2001): ΑΚΡΟΒΑΣΙΕΣ ΨΟΡΟΙ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΣΤΗΤΑ, ΜΙΑ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΕΛΑ ΦΟΥΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ, Φιςικη Αγθγη και ατλητισμος, Θεσσαλονικη, περ. Β., Νο 46.
8. Μουρατιδη, Ι. (2000): ΘΕΜΑΤΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ, Εκδοσεις Α., Π. Χριστοδουλιδου Ο. Ε., Θεσσαλονικη.
9. Pausanija, (1994): OPIS HELADE, Matica Srpska, Novi Sad.
10. Reese, A. C.; Rickerson, I. V. (2000): ANCIENT GREEK WOMEN ATHLETES, Ideotheatron, Αθηναί.
11. Ristić, S. (1994): HELENSKI SVET II: BOGOVI I SMRTNICI, DBR International Publishing, Beograd.

Primer II

Trening trkača u antičkoj Grčkoj

Doc. dr Violeta Šiljak
Fakultet za menadžment u sportu UBK
Vase Pelagića 23
11000 Beograd
Tel. 011/3692-471
e-mail: vikica@yubc.net

Mr. G. Fragiadakis
Maire of Nea Smirni
Eleutheriou Benizelou 14
17123 Nea Smirni
Athens

Uvod

Savremena tehnologija sportskog treninga će uvek eksperimentisati sa najnovijim dostignućima, novim metodama, i verovatno novim aktivnostima. Pretpostavlja se da i stara, neotkrivena, znanja iz antičke Grčke mogu da imaju malo, ali korisno mesto, i to kako u teorijskim razmatranjima tako i u unapređenju treninga trkača za moderna takmičenja.

Originalni radovi Aristotela, Aristofanisa, Filostratos, Galinosa, Hipokrata, Pausanija i dr. upućuju na mogućnost otkrivanja novih segmenata iz aktuelnog trenaznog prostora kod trkača iz antičke Grčke.

Kako su se dosadašnja znanja iz aktuelne problematike ispitivala i dopunjavala isključivo od strane istoričara ili lekara, to ne isključuje mogućnost da se vrši i od strane stručnjaka iz oblasti sporta, a što je i učinjeno u ovom radu. U radu se razmatra kakvi su bili uslovi pod kojima su se pripremali trkači za takmičenje, na koji način su treneri toga doba sprovodili trening, kao i sličnosti njegovih pojedinih delova sa današnjim treningom.

Sparta

U Sparti se treniralo gotovo ceo dan. Ali da bi se došlo do tih uslova vršena je prvo selekcija dece spartijata (slobodnih građana). Ako je dete bilo slabunjavo bacalo se s brda Tajget u provaliju. Od 7. do 20. godine deca su bila pod nadzorom države vaspitavana su u surovim uslovima kako bi se navikli na trpljenje i pokornost. Fizičko vaspitanje u Sparti imalo je vojnički karakter, jer je cilj bio dobra fizička pripremljenost budućeg vojnika. Osnovne psihofizičke osobine bile su: brzina, snaga, izdržljivost, okretnost – neophodne za uspešno ratovanje.

Mladići su u Sparti uvek išli bosi. Kroz hodanje i trčanje jačali su mišiće stopala i nogu, što je kasnije verovatno imalo uticaja i na postizanje dobrih rezultata na takmičenju u trčanju. Drugim rečima, bila je to dobra priprema (trening opšteg karaktera).

Jedna od mnogobrojnih vežbi koja se koristila u okviru treninga, bila je lov na životinje – divljači (Platon, 1977). Kroz ovu formu treninga razvijala se brzina, izdržljivost i orijentacija u prostoru. Verovatno se tada trčalo, kao i danas, po šumi ili brdima, uzbrdo i nizbrdo. Jedina razlika je bila ta, što se tada trčalo bos, a danas u patikama.

Ksenofont (1981) navodi jednu vrstu treninga u trčanju koja se sastojala u tome da se mladi Spartanci uče krađi sira koji se postavi u hram i koji čuvaju ljudi sa korbačem. Samo onaj koji je bio brz, uspeo je da uzme sir i pobegne.

Pausanije (1981) navodi jednu vrstu vežbanja u obliku takmičenja u trčanju preko mosta. Cilj je bio da jedna ekipa stigne što pre preko mosta na drugu stranu reke. Tokom trčanja bilo je dozvoljeno ometanje protivnika i bacanje u reku. Staza je bila relativno kratka, tako da se može reći da je to jedan od oblika trčanja na kratkim stazama.

Program telesnih vežbi oblikovanja nije bio isti za sve. Samo su stariji imali teže vežbe, jer je kod Spartijata bilo zabranjeno da se u mlađem uzrastu bave sa njima, i to iz razloga jer se vodilo računa o njihovom uzrasnom dobu i mogućnostima (Platon, 1977).

Atina

Uporedo sa razvojem Sparte u VIII i VII veku pre nove ere postepeno se razvijala i jačala Atina. U Atini je država uticala na vaspitanje dece i usmeravanje u pravcu fizičkog vežbanja. Dečak je do sedme godine bio vaspitavan u krugu porodice. Posle sedme godine deca se nisu izdvajala iz porodice, već su pod nadzorom vaspitača ili roba odlazila u gimnastičku školu (palestru), gde su vežbali različita fizička vežbanja, takmičili se pod nadzorom pedagoga, učili razne vrste borenja, trčanja, plivanja i dr. Cilj ovakvog fizičkog vaspitanja bio je da kod dečaka razvije telesnu lepotu, snagu i okretnost.

U period između 14 i 16 godina atinski mladići su pohađali gimnazije i to je trajalo do njihove 18. godine kada su postajali efebi. Sve do 20. godine trajala je njihova vojnička obuka. Cilj fizičkog vaspitanja u Atini bio je isti kao i u Sparti: stvaranje snažnog, izdržljivog, odlučnog, hrabrog i moralno jakog vojnika koji će biti sposoban da brani svoju državu od spoljašnjih neprijatelja ili od pobune robova (Ilić, 1987).

U Atini fizičko vaspitanje nije bilo obavezno kao u Sparti, ali Atinjani su poklanjali veliku pažnju, jer su se trudili da ga razviju. Koliko su Atinjani bili dobro fizički pripremljeni vidi se iz istorijskog događaja koji se odigrao na Maratonskom polju. Posle bitke sa Persijancima, Atinjani su se odmah vratili u Atinu (36.074 m), iako su bili umorni od bitke.

U okviru treninga za trčanje koristili su prostor ispod svetih maslina u Akademiji, koja je bila jedna od prvih najboljih i najvećih gimnazija u Atini (Muratidis, 1990).

Za trening trčanja koristili su brda, gde su trčeći nizbrdo razvijali brzinu, a uzbrdo izdržljivost (Aristofanis, 1994).

Vežba koja se zvala «hironomin» koristila se u cilju poboljšanja tehnike trčanja. Ona se koristila zajedno sa muzičkom pratnjom kako bi se razvio ritam, kao i mekoća trčanja. U osnovi vežbe bili su pokreti rukama, odnosno naglasak je bio na pravilnom radu ruku, koje su se slobodno, prirodno trebale kretati (Aristotel, 1993).

Kako je uloga ruku pri trčanju bila velika, to su koristili vežbe s halterima (tegovima u rukama). Bile su dve vrste haltera: jedne su se zvale «makrus» koristile su se za jačanje ramena i ruku, a druge «sferoidis» koje su se koristile za jačanje prstiju šake. Težina je bila različita (od 1.5 do 4.1 kg). Izgleda da su najjače atlете koristile i najteže haltere, kao što danas atletičari koriste tegove (Filostratos, 1953). Za razvijanje izdržljivosti koristili su dugo hodanje (Muratidis, 1990).

Trčanje „napred–nazad“ bilo je poseban oblik trčanja, koji se koristio kao pogodna vežba za razvijanje izdržljivosti specifičnog trčanja napred–nazad, primenivanog u borbi sa protivnikom u različitim ratnim situacijama u kojima se odstupalo boreći se i ne okrećući leđa da bi se prelazilo u kontranapad i tako više puta u toku bitke (Ilić, 1987). Ono se sastojalo u trčanju na stazi dugoj 44 m, podeljenog na deonice od po 2 m. Najpre se istrčala staza u celoj dužini trčeći napred, zatim se trčalo natraške, ali kraće za 2 m (42 m), pa opet napred 2 m kraće (40 m), pa opet nazad 2 m kraće (38 m), i tako stalno napred i nazad sa skraćivanjem po 2 m dok se ne bi stiglo na sredinu staze. Tada bi se bez zaustavljanja nastavilo sa trčanjem napred–nazad ali sada povećavajući svaku deonicu za 2 m, dok trkač ne bi dostigao trčanje cele deonice, čime bi ova vežba bila završena. Ovo trčanje je imalo u stvari 44 deonice, odnosno 43 promene smera trčanja, pri čemu je vežbač istrčao ukupnu dužinu od 1014 m.

U antičkoj Grčkoj trening trkača koji su se pripremali za nastup na takmičenjima u Olimpiji, Istmiji, Delfima, Nemeji i drugim gradovima–polisima imao je dugu tradiciju i ostavio je traga na sam život tadašnjih ljudi, tako da se jedan deo uspeo sačuvati i preneti na današnje sportiste. Obnovljene Olimpijske igre krajem prošloga veka upravo govore u prilog ovoga.

Priprema vojnika za rat u antičkim gradovima Grčke (Sparta, Atina, Korint, Teba, Megara i dr.) se može smatrati bazičnim vidom treninga za kasnija i kratkotrajna nadmetanja na mnogobrojnim takmičenjima. Tako Filostratos (1953) kaže da je trenerska nauka izmišljala i razvijala program takmičenja na Olimpijskim igrama, a paralelno sa time i usvršavala metode i sredstva treninga kod atleta. Upotrebljavali su različite vrste vežbi u zavisnosti od postavljenog cilja.

Antički Grci su imali posebnu terminologiju za vežbe (Filostratos 1953). Tako su na primer koristili sledeće termine:

- ✎ "gimnasija" – za tzv. predvežbe (današnje vežbe oblikovanja)¹,
- ✎ "proparaskevi" – za zagrevanje,
- ✎ "kataskevi" – za glavni trening.

Ono što su učili tokom treninga imalo je neku logiku, jer su imali vrlo obrazovane trenere, koji su koristili znanja iz oblasti fiziologije, medicine, genetike, mehanike, psihologije, sociologije i dr.

U vezi sa "kineziologijom" – naukom o kretanju, razlikovali su: kretanje, vežbe i gimnasije (predvežbe), i davali su odgovor na pitanja kako (način izvođenja), šta (vrsta vežbanja) i gde (mesto vežbanja).

Kod predvežbi, u pogledu brzine izvođenja, postojala je podela na brže i sporije, u pogledu na tonus na tonične i atonične, i u pogledu intenziteta rada na jače i slabije. Platon (1977) razlikuje aktivne i pasivne predvežbe. Pod aktivnim je podrazumevao one vežbe koje mi sami radimo, a pod pasivnim uz pomoć nekog instrumenta (veslanje, jahanje i dr.).

Vežbe su delili na izotonične i izometrijske. Takođe, su razlikovali i vežbe koje su se izvodile u jednom ili više taktova. Koristili su istu vežbu na početku, koja je imala manji intenzitet, i u sredini treninga, koja je tada imala veći intenzitet rada.

Trkači koji su trebali da učestvuju na Svečanim igrama u Olimpiji prvo su bili selektirani. U početnom periodu olimpijskih igara izbor je vršen među mladićima koji su imali samo dobre fizičke predispozicije, kao na primer, onaj koji je bio dobar lovac, ili čobanin, itd. Kasnije, kako se program olimpijskih igara proširivao, to je selekcija trkača bila sve sistematičnija. Trening je bio svakodnevnan, vežbe hodanja, tehnika startovanja, vežbe disanja, vodilo se računa i o taktici trčanja (Janakis, 1980).

Tokom priprema za takmičenja, trkači su učili da se takmiče pošteno, da ne sprečavaju protivnika ukoliko treba da ih obide, da ga ne guraju ili sruše na zemlju, da ih ne drže, da ne trče koso na stadionu, da se ne služe nedozvoljenim sredstvima u cilju ostvarenja pobeđe.

Zaključno razmatranje

Svakodnevno vežbanje mladića u antičkoj Grčkoj je bila navika, a ne samo potreba za takmičenje na Olimpijskim i drugim igrama. Trening koje su atlete u antičkoj Grčkoj koristile u atletskim disciplinama trčanja kao priprema za takmičenje na Olimpijskim i drugim igrama ima određene sličnosti sa savremenim shvatanjima iz oblasti sportskog treninga trkača. Uslovi takmičenja i treninga su bili jednostavniji u početnom periodu Olimpijskih igara, da bi znatno došlo do razvoja samo u V veku pre nove ere. Danas se vrhunski trening odvija u tehnološki savremenijim uslovima i nezamisliv je bez planiranja i programiranja rada na kompjuteru.

Trčanje je osnova, baza svakog sporta. Čak i u samom atletskom višeboju (i u antičkoj Grčkoj kao i danas) najviše su zastupljene discipline trčanja, a manje skokova i bacanja. Zahvaljujući zabeleženim podacima o treningu trkača u antičkoj Grčkoj, iako u vrlo skromnom obimu, ipak se može dobiti jasnija slika o pripremi trkača toga doba za takmičenja na Olimpijskim i drugim igrama, kao i određene sličnosti i razlike sa današnjim načinom pripreme.

ENDNOTE

1. Γαλινος (1977) u tzv. bazične vežbe ubraja vežbe koje su se zvale "orhisis" – vežbe koje bi bile vrlo slične današnjim predvežbama ili uvodnim vežbama koje se koriste na treningu.

LITERATURA

1. Αριστοφανις, (1994): *Νεφελες*, Ζαηαραπουλος, ψι.
2. Αριστοτελις, (1993): *Ατινον Πολιτια*, Κακτος, Αθηραι.
3. Christoppoulos, G. & Bastias, J. (1976): *The Olympic Games*, Ekdotike Athenon S.A., Athens.
4. Enciklopedija fizičke kulture – 1, A–O, Jugoslovenski leksikografski zavod, Zagreb, 1975.
5. Γαλινος (1977): *Προτερεπτικος Λογος*, Παπιρος, Αθηραι.
6. Γιαννακις, Τ. (1980): *Φισκη αγωγή κε ο ατηλετισμος*, ΘΕΦΑ, Αθηραι.
7. Φιλοστρατος, (1953): *Γιμναστικος*, Κ. Κιτριναρη, Αθηραι.
8. Ilić, S. (1994): *Istorija fizičke kulture*, Fakultet fizičke kulture Univerziteta u Beogradu, Beograd.
9. Jakševac, I. (1954): *Muzika i Olimpijske igre*, Fizička kultura, Beograd, 1983, br. 1.
10. Kurelić, N. (1954): *Atletika*, Sportska knjiga, Beograd.
11. Μουρατιδη, Ι. (1990): *Ιστορια φυσικις αγωγις (με στηρια φιλοσοφιας)*, Θεσσαλονικη.
12. Παυσανιας (1981): *Λακονικα*, Παπιρος, Αθηραι.
13. Petrović, J. (1966): *Discipline trčanja u antičkoj Heladi*, Fizička kultura, Beograd, br. 1–2.
14. Πλατον, (1977): *Νομη*, Δ. Παπαδιμος, Αθηραι.
15. Stefanović, Đ. (1992): *Atletika 1 – Nastanak i razvoj atletskih disciplina*, Samostalno izdanje autora, Beograd.
16. Ćirić, A. (1996): *Igre u Olimpiji*, Vreme knjige, Beograd.

BELEŠKA O AUTORU

Dr Violeta Šiljak je docent na Fakultetu za menadžment u sportu UBK, na predmetima *Istorija sporta* i *Olimpijsko vaspitanje i obrazovanje*. Diplomirala je na Fakultetu fizičke kulture u Beogradu 1988., odbranila magistarsku tezu 1996. i doktorsku disertaciju 2002. godine na istom Fakultetu.

Bila je zaposlena u XIII beogradskoj gimnaziji kao profesor fizičkog vaspitanja, gde je postigla značajne rezultate sa odbojkaškom i gimnastičkom reprezentacijom Škole (I mesto na Republičkom takmičenju 1996. godine, a II mesto 1997. 1998. i 2000. godine sa gimnastičarkama; učesće na finalnim takmičenjima Olimpijskih igara školske omladine Srbije u Zrenjaninu 2000. sa odbojkašicama).

Godine 2002. je imenovana za direktora novoosnovane Sportske gimnazije od strane Ministarstva prosvete i sporta, gde je radila do 2003. godine kada je prešla na Fakultet za menadžment u sportu UBK u Beogradu, gde i danas radi.

Od 2002. do 2004. godine bila je angažovana kao profesor na predmetima Sportski objekti i Istorija sporta sa olimpijskim obrazovanjem na Međunarodnom fakultetu za sport E.C.P.D.

Bila je član Komisije za obrazovnu oblast „Fizičko i zdravstveno vaspitanje“ koju je obrazovalo Ministarstvo prosvete i sporta Republike Srbije, radi određivanja glavnih strateških pravaca obrazovne reforme u Republici Srbiji.

Na Fakultetu za menadžment u sportu je u toku olimpijske 2004. godine bila izvršni organizator dva projekta:

- ✧ u saradnji sa Kineskom Ambasadom je organizovana izložba pod nazivom „Peking u pripremi za Olimpijske igre 2008. godine“,
- ✧ u saradnji sa Ambasadom Republike Grčke projekat „Mini olimpijske igre“, čiji je cilj bio interakcija kulturnih, poslovnih i prijateljskih veza Grčke i Srbije, održani su Naučni skup i sportska nadmetanja.

Publikovala je 30 stručnih i naučnih radova, a učestvovala je i na više međunarodnih kongresa, naučnih konferencija i drugih naučnih i stručnih skupova: *Donji Milanovac* (2000); *Beograd* (2001); *Komotini* (2003); *Olimpija* (2003); *Beograd* (2003); *Skoplje* (2005); *Kotor* (2005); *Beograd* (2005); *Bijela* (2006); *Beograd* (2006); *Beograd* (2007); *Ohrid* (2007); *Niš* (2007).

Član je međunarodnih organizacija:

- ✧ **ISHPES** (međunarodno udruženje za istoriju fizičkog vaspitanja i sporta) od 2003. godine.
- ✧ **BAHPES** (Balkansko udruženje za istoriju fizičke kulture) od 2000. godine.